

Писма до духовните чеда

Игумен Никон (Воробъов)

ЗА НАС Е ОСТАВЕНО ПОКАЯНИЕТО

Спаси мя, Господи, яко оскуде преподобный

(Пс. 11, 2)

Съдържание:

Църквата е жива благодарение на покаянието. За книгата на игумен Никон (Воробъов)

Кратък животопис на игумен Никон, съставен от негови духовни чеда

Писма до духовните чеда съдържание: 1-9 | 10-19 | 20-29 | 30-39 | 40-49 | 50-59 | 60-69 | 70-79 | 80-89 | 90-99 | 100-109 | 110-119 | 120-129 | 130-139 | 140-149 | 150-159 | 160-169 | 170-179 | 180-189 | 190-199 | 200-209 | 210-219 | 220-229 | 230-239 | 240-249 | 250-259 | 260-269 | 270-279 | 280-289 | 290-299 | 300-307

Църквата е жива благодарение на покаянието. За книгата на игумен Никон (Воробъов)

„ ...Повечето хора не разбират християнството. Някои са го разбрали; разбрали са, че най-важното е да се самопринуждават и да изпълняват Христовите заповеди, да се каят за своите недостатъци и за нарушенията на заповедите, да се каят винаги, да смятат себе си негодни за царството Божие, да умоляват Господа за милост подобно на митаря: „Господи, бъди милостив към мене грешния“. Ето завета ми на умиращ човек: кайте се, считайте себе си, като митаря, за грешни, умолявайте да получите милостта Божия и изпитвайте състрадание един към друг“

Игумен Никон (Воробъов)

През всички векове на християнството най-важният въпрос за всеки православен човек е бил: „Как да живея, какво да правя, за да се спася?“ През първите векове след апостолите на този въпрос са отговаряли живите носители на благодатта: боговдъхновените отци и учители, духоносните старци-подвижници. Заедно с оскъдняването на духовността сред християнските народи, сред тях са оскъднявали и стълбовете на благодатта. По думите на свт. Игнатий Ставрополски, отците от първите векове, предвиждайки това оскъдняване, са написали своите боговдъхновени творения, които ръководят по пътя на спасението, за да не оставят нас, християните от последните времена, без назидание.

Всяка епоха обаче поставя свои въпроси. Духовният живот, който е вечен по същество, приема в отделните векове различни форми. Тези изменения посочва в творенията си св. Игнатий (Брянчанинов): „Изменения не в същността, а в обстановката, които оказват съществено въздействие върху същността“. Светителят пише, че „можем да се ползуваме от писанията на древните автори, като ги прилагаме към съвременните условия, и като избягваме онова лъжовно положение и неговите последствия, в което изпада всеки неразбрал и незабелязал нуждата от съобразяване“ (том V, „Принос към съвременното монашество“, Предговор).

„Този, който с внимание чете съчиненията на св. отци за монашеството, ще забележи, че отците са съставяли своите наставления, съобразявайки се с обстоятелствата на епохата и с положението на ония монаси, на които са посвещавали труда си. По тази причина и в цветущите времена на монашеството е било невъзможно всеки отделен монах да приложи всичко, което са написали св. отци, в сегашните времена подобно прилагане е още по-невъзможно (пак там, Заключение).

За това, че творенията на древните отци трябва да бъдат четени разсъдливо и че съветите, давани на християните през първите векове до голяма степен вече са неизпълними за нас, говорят почти всички подвижници на благочестието от последните времена, например светителите Теофан Затворник и Филарет Московски. Същото пише и авторът на книгата, която държите в ръцете си — игумен Никон (Воробьов). Развивайки тази мисъл, той казва, че днес трябва да се ползуваме разсъдливо не само от писанията на древните, но и на по-близки до нас светци. „Трябва да се учим и на молитва и на християнство изобщо от Игнатий (Брянчанинов). Няма по-добър учител за нашето време. Но и той е станал почти недостъпен за съвременните християни“ (писмо №57).

Ето някои от причините за съвременното духовно оскъдняване, посочени от духовните писатели:

- оскъдняването на духовни наставници, което води до почти повсеместното отсъствие на здрави понятия за духовния живот и изкривяването на самите основи на духовността;
- липсата на труженици на Иисусовата молитва и на живи примери за благочестие;
- оскъдняването на физическите сили и на здравето, заради което постът и другите телесни подвизи са станали невъзможни за нас във формата, в която са били извършвани от християните през първите векове;
- при външното видимо процъфтяване на манастирите, монашеството е в дълбоко разстройство;
- има и други причини [1].

Именно по причина на това оскъдняване съвременните християни особено се нуждаят от наставления, които да са съзвучни с древните отци, проникнати с техния дух, но изразени на съвременен език, изложени съответно на понятията на нашето непросветено време. Такива пояснения към светоотеческите писания биха могли да дадат лица, преминали сами по указания от отците път и постигнали и изпълнили светоотеческите завети не по буква, а по дух. Те биха ни научили на това изпълняване не като книжниците и фарисеите, а като хора, имащи власт. Който изпълни и поучи, той велик ще се нарече в царството небесно (Мат. 5:19). Откъде да почерпим в наше време подобни наставления?

Двадесетият век е век на мъченици и изповедници. По милост Божия, най-големият Божий дар за съвременните християни — това е съборът на руските новомъченици. Със страданията си те са прославили Бога, опазили са Христовата вяра пред мъчителите и богоотстъпниците. Горещата им като ярък огън вяра е пътеводна звезда към Бога за мнозина наши съвременници. В една или друга мяра гоненията са засегнали всеки християнин, живял в онази тежка, но благодатна епоха. Изсред новомъчениците за нас са възсияли дълбоки богослови, забележителни проповедници. Много страници от творенията им, за съжаление, са безвъзвратно загубени. Но това, което е останало, е обогатило църквата за векове напред.

За голямо съжаление, въпреки това богатство и многообразие на богословската и проповедническа мисъл в руската църква, двадесетият век на практика не ни е дал образци на аскетическа литература. От последните известни в Русия аскетически произведения може да се посочи само „Моят живот в Христа“ на св. прав. Иоан Кронщадски (книга, която принадлежи повече на деветнадесетия век) и книгата „Преподобният Силуан Атонски“.

По Божия милост книгата, която държите в ръцете си, може би в някаква степен запълва духовната оскъдица. Тя няма аналози. В книгата са събрани писма към разни лица, миряни и монашествувачи от духовния им отец. Авторът на писмата — игумен Никон (Воробьов) едва ли някога е мислил, че тези писма един ден ще бъдат отпечатани. Затова, без да се опасява от каквато и да е цензура, той изказва откровенно и нелицемерно всичко, което мисли. В това е голямата ценност на писмата.

Част от тях вече е била публикувана в Париж от издателството ИМКА-Прес под заглавието „Писма към духовните деца“ и в периода след „перестройката“ многократно е преиздавана в Русия. Още тогава тя е била забелязана от мнозина, които търсят спасението. За съжаление, в това издание се привеждат писма най-вече към миряни. По-голямата част от писмата, адресирана в частност към монашествувачите, не е била публикувана. Тези писма са не по-малко ценни. Дълбока благодарност заслужава човекът, събрал ги всички наедно, който вероятно е бил близък на о. Никон.

Книгата се е родила по време на гоненията. Писмата са датирани между края на четиридесетте и началото на шестдесетте години. Тогава вече не е имало масови разстрели и арести на духовенство и вярващи, но гоненията срещу религията са продължавали. Монастирите са били повсеместно закрити и разорени. В единичните, които по чудо са оцелели, е било много тежко: постоянни притеснения, заплахи, тежки непосилни данъци, вмешателства на светските власти във вътрешния живот на обителите, забрани да се приемат млади хора, преследване на братята и на поклонниците. В нито един манастир не е имало мир и тишина, толкова необходими за вътрешния духовен живот [2]. По тази причина хилядите монашествувачи, които се завърнали от лагери и затвори със загубено здраве, са били принудени да живеят в света и да се спасяват при енорийските храмове.

Отец Никон, който сам е изкарал четири години в сибирските лагери и е бил гонен от властите от енория в енория, е разбирал много добре положението им. Той утешава, назидава, изобличава духовните си деца, призовава ги към покаяние и търпение, учи ги на молитва. В писмата му постоянно звучи мисълта, че в нашите духовно оскъдни времена, при почти пълната липса на духовни наставници, са ни останали само покаянието и изтърпяването на скърбите: „На нашето поколение е оставен от Господа път, който отдавна е предсказан: вярата и безропотното изтърпяване на скърби и болести. Ние не можем да понесем личния подвиг — ще изпадне във високоумие и ще загинем в духовна прелест“ (писмо №71).

Отец Никон, както и свт. Игнатий (Брянчанинов), отделя в писмата си много голямо внимание на добродетелта на търпението, учи ни правилно да преодоляваме скърбите, показва какво трябва да се прави, към какви помисли да се придържаме, утешава ни.

Писмата на о. Никон, написани преди половин век, се отнасят за нашите дни. Те са ръководство за спасението, дадено ни от промисъла Божий. Писмата, удивително съзвучни на учението на свт. Игнатий, са уникални.

Както е било и по времето на игумен Никон, в наше време мнозина монашествувачи и благочестиви миряни, склонни към монашески живот, са принудени да живеят и да се спасяват при енорийските храмове. Въпреки факта, че са открити множество обители (около четиристотин), животът в тях не е устроен дори материално, и още по-малко — духовно.

Преди няколко години един от високопоставените йерарси посетил след встъпването си в длъжност Псково-Печерския Успенски манастир. Един от духовниците, чието име е познато на цяла Русия, не го съветвал да открива нови обители, докато не бъде възстановен монашеският живот във вече откритите (тогава те са били малко повече от 100).

Особено тежко е положението в женските манастири. Духовникът на Троице-Сергиевата лавра архимандрит Кирил (Павлов) по време на беседа с учащите се от

московската духовна академия и семинария (февруари 1996 г.) на въпроса дали познава в днешно време женски обители, в които човек, който има благословение за монашество може да постъпи без страх, е отговорил: „Това не знам“ и посъветвал да се отиде и да се види, каква е духовната атмосфера в тях. „Бедата е в това — продължил о. Кирил, — че няма кадри, духовни лица: в мъжките манастири няма опитни духовници, в женските — няма такива духовни старици, които да водят младите, новопостъпилите. Това е голям недостатък“.

Отсъствието на истински духовни наставници води до това, че местата им се заемат от хора в духовна прелест или дори от мошеници. Подобни „наставници“ се занимават с изгонване на бесове, лекуване на болни, при всеки удобен случай демонстрират прозорливостта си, проповядвайки краен аскетически подвиг, като представят монашеството и християнството като недояждане и недоспиване. Човек, който дълго не яде и не спи, проповядвайки краен аскетически подвиг, както и духовниците, изискващи абсолютно и безпрекословно послушание към себе си, ни карат да застанем по-скоро нащрек. Признаците на истинската праведност са по-скоро смирението и любовта към ближния.

Един от известните атонски духовници архим. Макарий (Сушкин) е дал следното напътствие при основаването на Ново-Атонския манастир до Сухуми (в края на XIX век) на строителя му йеромонах Иерон: „Монасите в наше време са слаби. Дяволът и така има множество поводи да изгони монаха от манастира. Затова животът на братята трябва по възможност да се облекчи. Нека храната да е достатъчна. В блажните дни нека да има млечни продукти и риба. Организирай при манастира градини и оранжерии, за да има на трапезата цяла година плодове и зеленчуци. За отдиха на братята в часовете, свободни от богослужения и послушания трябва да се направят цветарник и алеи. Нека да се засадят с дървета алеите по брега на морето така, че да има завет от студения вятър. Трябва да се прави всичко възможно, братята да не напускат манастира“ (из „Мои дневници“, архиеп. Никон (Рождественский)).

Последният настоятел на Зосимовата пустиня, известният подвижник игумен Герман е казал, когато е станало дума за манастирската трапеза, че братята трябва да бъдат хранени питателно и разнообразно. Задължение на настоятеля е да нахрани братята, а постенето — е работа на самите братя. Голяма грешка е да се налага на сегашните, физически слаби монаси, съблюдаването на строгите уставни пости. Светителят Игнатий Брянчанинов изобщо е считал, че подвигът на монашеството изобщо не е даден на нашето време „Собрание писем“, Москва-СПб, 1995, №1999, стр. 398). Затова ние, съвременните монаси, можем само смътно да се досещаме какво е това монашество.

Един от болните проблеми на съвременните обители е икономическият. Повечето манастири се опитват да го разрешат, за съжаление, с помощта на благотворители.

Стига се до там, че монаси и монахини стоят с ковчежета за помощи по улиците в градовете, предизвиквайки всеобщо презрение, служейки за съблазън за миряните, като по този начин позорят иноческия чин и самите те получават силна душевна вреда. Съвременните, най-често отдалечени от Църквата и съвсем не вярващи „спонсори“ не са разположени лесно да се разделят със съдържанието на портмонетата си. От друга страна, доколко е нравствено да се възстановяват храмовете с подобни средства? Съществуват канонични забрани да се приемат пожертвувания от определени лица. Участието във възстановяването на Божиите храмове е голяма чест. Благочестивите хора, които разбират това, сами с радост ще внесат своите пожертвувания.

Светоотеческите писания съдържат немалко наставления за това, че монахът трябва да се издържа с труда на ръцете си. Типиконът, впрочем, изобщо забранява да се приема каквото и да е за издръжката на манастирите: „От праведния труд и от собствените усилия получаваме дневната храна и останалото, потребно на тялото. Придобиването на нещо от чужд труд съвсем не ни е от полза и още повече да се приема за манастира, защото ние сме хора страстни и немощни по душа. Но ние, събралите се в единно братство, приехме от Божествените писания, по утвърждаващия и одобряващия разум, който възлюбихме, да бягаме от това като от смъртоносна отрова и да го прогонваме“ (част 2, стр. 106-107, СПб, 1992).

Древните отци са постъпвали така. Монасите са били труженици, уважавани от всички.

Икономическите въпроси, между другото, се решават много просто, ако манастирът се заеме със собствено производство. При използването на съвременната техника, при грамотно управление на стопанството и при някои познания по основите на икономиката, в това няма нищо сложно и трудоемко. Може да поканят на работа миряни с опит, за да се организира малко промишлено или селско стопанско производство. Ако се използват съвременни методи и съвременна техника, при неголеми разходи на труд, може да се получава стабилен доход, който ще е съвсем достатъчен за възстановяването и за поддържането на обителта. Това ще ѝ позволи да е независима от прищевките на „спонсори“ и ще избави братята от тежкото задължение да излизат в света, а да не говорим и за това, че монасите ще имат повече време за молитва и за душеполезно четене.

Учудващо е почти повсеместното отношение към поклонниците като към някакви носещи доход „православни туристи“ или като към безплатна работна сила. В редки и много редки православни обители се проявява грижа за поклонниците, за тези гости на Божията Майка, осигуряват им се удобни условия за пребиваване, достатъчна храна и възможност да присъствуват на богослуженията. Не е било тъй в най-добрите обители на дореволуционна Русия.

Поощрява се тенденцията да се устройват при женските манастири старопиталища, детски приюти, да се развива широка покровителска дейност. Сестрите, чиито сили и

време не стигат за работата по възстановяването и поддържането на манастира, трябва да се занимават още и с дейност, която е по-присъща на благочестиви миряни. А нали монахините посещават редовно продължителните манастирски служби. Безкористните труженички се грижат за болни, възпитават безпризорни деца, работят в болници, посещават възрастни хора в дома им, правят го понякога с последните си сили, почти винаги за сметка на собственото си здраве, докато древните отци са считали, че истинското монашество трябва да води към душевно и телесно здраве (Жизнь пустынных отцов, изд. Троице-Сергиевой Лавры, 1991, стр. 90).

„Монашеството е велика Божия тайна“ (свт. Игнатий). Манастирите са били устройвани в древността от Светия Дух чрез неговите светилници — духоносните подвижници и старци. За пример могат да послужат Тавенските манастири на преп. Пахомий Велики, основоположник на общежителното монашество, манастирите на преп. Венедикт Нурсийски, Великата Лавра на преп. Атанасий Атонски, обителите в Иверия (Грузия — бел. прев.), основани от учениците на преп. Давид Гереджийски. В Русия такива са Киево-Печерската и Троице-Сергиевата лаври, манастирите, основани от учениците на преп. Сергей Радонежски — Соловецкият, Валаамският, Кирило-Белозерският манастир, Саровската и Глинската пустини, Пафнутиево-Боровският и Йосифо-Волоцкий манастир, Пафнутиевата пустиня и много, много други. Основателите им в повечето случаи съвсем не са мислели за устройството на обител. Те са се заселвали на уединени места с единствена цел — да оплакват греховете си. Божията благодат обаче събирала около тях ученици, които молели стареца да вземе върху себе си труда за управлението на обителта.

Основател на манастир трябва да е монах, който сам е прекарал в монашество не една година. Трябва да е истински монах, който познава иноческия живот не от книгите и не от лекциите в семинарията. Сега се случва монашеско пострижение да се прави година след кръщаването и такъв човек скоро се назначава за настоятел. За да основе човек обител, трябва да има за това Божие благословение. „Не може човек да приеме нищо, ако не му бъде дадено от небето“ (Иоан 3:27). Затова администраторите следва да установяват и поддържат такива порядки, като че Бог управлява манастира и да се държат така, че да дадат в обителта място за Бога.

За пълноценен духовен живот е необходимо духовно общуване. Църквата — това не са отделни личности, а една общност, манастирът е „едно семейство“ (преп. Варсонофий Велики). Манастирът ще го има само ако има единомислие, единомислие между братята. Това е възможно, когато има човек, около когото те да се съберат. Едва ли е достатъчна само волята на администратора за създаването на такова духовно семейство.

Настоятелят на обителта трябва да отдаде душата си за братята, да бъде за тях не баща, но майка. „Братята при мен, по Божията милост, са най-смирени, а аз се старая да бъда с тях колкото се може по-милосърден и да помня евангелските думи: Синът

Човечески не дойде, за да Му служат, но за да послужи на мнозина — е писал йеромонах Игнатий (Брянчанинов) от Лопотовия манастир. „Вие знаете — пише по-късно той от Сергиевата пустиня — как живея аз в манастира — не като началник, а като глава на семейство“. Обителите, в които е настоятелствувал архимандрит, а в последствие епископ Игнатий (Брянчанинов), са били примери за истинско духовно семейство. Житиеписците на светителя свидетелствуват за обстановката в Сергиевата обител: „Вратата на килията на о. архимандрита бяха отворени, при него влизаха свободно всички: от престарелите монаси свещенослужители до младите послушници, вследствие на което цялото братство представляваше едно голямо семейство, управлявано от един баща, споено в съюз на съгласие и духовно единство, одушевено и ръководено от високото учение на отца-наставник“. „Архимандрит Игнатий съединявал в себе си и духовната мъдрост, и външната власт и затова пребиваването под неговото ръководство в неговата обител е била драгоценна придобивка за желаещите да монашествуват разумно“ („Аскетические опыты“, т. I, Жизнеописание еп. Игнатия, стр. 46, 54).

Така, собствено, е било в древните манастири, а още по-рано — в първите християнски общини, хранители на чийто дух са се явявали манастирите. В тях всичко е било едно: една душа, едно сърце, всички са били заедно. Образец на най-първата християнска община са били Христовите апостоли начело с Божествения Учител.

За да бъде в една обител възможен монашеският живот в цялата му пълнота, тя се нуждае от духоносен stareц-ръководител; игуменът трябва да е човек, възпитан в светоотеческите традиции, разбиращ в дълбочина творенията на св. отци; при това епархията трябва да се управлява от близък по дух архипастир, който разбира нуждите на съвременното монашество.

Като пример за такъв манастир може да послужи Оптинската св. обител. Настоятел на манастира е бил преп. Моисей, настоятел на скита — преп. Антоний, старци са били преподобните Лъв и Макарий, по-късно Амвросий и другите. Епархията е била управлявана от митрополит Филарет (Амфитеатров) (1819-1825 г.), прославен днес като местно почитан светец от Украинската православна църква на Московския патриархат; по-късно от преосвещения Григорий (Постников) (1925-1928), станал в последствие митрополит Санкт-Петербургски; после — от архиепископ Григорий (Миткевич) (1851-1881), забележителен архипастир-подвижник (Вж. за тях в „Отечественные подвижники благочестия“, декември (II ч.), април). При тези архиереи Оптинската пустиня е разцъфтяла, укрепнала и придобила славата си. В нея са били възпитавани духоносни братя, така че впоследствие враговете на старчеството не са могли да ѝ навредят, макар да са се стараели да го сторят. Ако липсва едно от изброените по-горе условия за нормален живот в манастира, братята неизбежно ще изпитват скърби.

Светител Игнатий (Брянчанинов) пише, че в отсъствието на духоносни старци-ръководители духовният живот в манастира е възможен, ако в него се опазват светоотеческите завети. „Защото, дето са двама или трима събрани в Мое име, там съм аз посред тях“ (Мат. 18,20). Също така там, където са събрани двама или трима монаси, които почитат писанията на светите отци и се стараят да изпълняват отеческите завети, там пребиват по дух и светите отци. Даже и да няма духоносни ръководители, монашеският живот в такова общество е възможен. Ала още по времето на свт. Игнатий (XIX в.), такива манастири са се срещали много рядко:

„Вие няма да намерите в сегашно време нито една обител в пълния смисъл на тази дума, защото правилата на св. отци са поразени, разтерзани от светски правила; по места са останали монаси: те трябва по пътя на общуването, свято и непорочно, да възстановят монашеството, за което, когато е угодно на Бога, ще се намерят и обители“ — е казвал свт. Игнатий (Из записките на преосвещения Леонид, архиеп. Ярославски, „Отец современного иночества“, М., 1996).

Ето вече от няколко години в Русия свободно се възстановяват хиляди храмове, възникват нови обители. Църквата получи възможност да се занимава с благотворителна, просветителска дейност, да живее с нормален, пълноценен живот. Това не може да не радва верните ѝ чедра. В същото време не бива да си правим илюзии, да си затваряме очите пред недостатъците. Пророците на древния Израил сурово са изобличавали отстъплението на Божия народ от Закона. Най-добрите йерарси и пастири на Руската църква открито са показвали на недостатъците на църквата и обществото в навечерието на трагедията през 1917 година, като са се стремили да пробудят у хората покаянието — това единствено нещо, чрез което Христовата Църква живее на земята.

Един от най-известните духовници на Псково-Печерския манастир счита че сегашното възраждане на Църквата е, за съжаление, засега само външно. Това се забелязва особено в днешните манастири. Ще минат много години, догато в тях бъдат възпитани духоносни старци и талантиливи администратори.

Нека се надяваме, че книгата с писмата на о. Никон, едно духовно ръководство за всеки християнин, ще бъде прочетена и оценена по достоинство в светите обители и ще внесе своя принос за възраждането на руското монашество, а същото така и неразривно свързаното с него възраждане на православната църква в Русия.

Ако възраждането на Църквата засега е само външно, то предсказаното от светците възраждане още предстои.

Издателите

Великият пост, 1997 г.

БЕЛЕЖКИ:

1. Изучаването историята на монашеството показва, че е имало периоди, когато то е навлизало в упадък, но после, по Божия промисъл, е преживявало възраждане и разцвет. Книгата на Божиите съдби е закрыта от нас, смъртните, с непроницаем мрак, но причините за това явление Господ е открил на основателя на общежителното монашество преп. Пахомий Велики (IV в.) в следното видение: „Видял той множество монаси, които вървели по много дълбок и стръмен ров. Едни от тях, искайки да излязат оттам, срещали прегради и стояли в нерешителност; други, блуждаейки натам-насам, се удряли един в друг с челата си, защото мястото е било покрито с пълен мрак; трети, останали без сили, падали в изнемога; четвърти, не знаейки как да постъпят, само издавали плачевни вопли; и само малцина успявали да излязат на Божията светлина от тази мрачна бездна, като изразявали голямата си радост с живо чувство на благодарност към Бога“.

В същото време му е било дадено и да разбере значението на всичко видяно. Той разбрал, че броят на монасите, които се придържат до неговия устав, ще се увеличи твърде много, но заедно с това вътрешният живот сред тях ще отслабне до крайност; че нехайните ще надделеят над ревностните и ще започнат да ги притесняват; че невежеството, безчувствието и ленивостта ще дойдат на мястото на духовните съвършенства, с които сега са украсени всички иноци; че по-голямата част от злото ще произлезе от липсата на добри настоятели, чиито места ще бъдат заемани от честолюбиви люде, неспособни да водят другите до съвършенство поради недостатъчен опит и нежелание сами да минат по пътя, който следва да посочват на другите, че те ще се домогват до тези места по неправи пътища, спорейки един с друг и внасяйки смутове в обителта, в тази борба на честолюбци злите ще преследват добрите, за които ще им стане почти невъзможно да живеят в манастира и те ще бъдат принудени да замълчат.

Когато преподобният Пахомий узнал, какво нехайство, леност, помрачение и падения ще има сред иноците от последните дни и че само външността им ще бъде монашеска, ридал горчиво за това. Тогава той се обърнал към Господа: „Уви, Господи! Ако такава ще е съдбата на устроения от мен иночески чин, то защо Си ми наредил да го устроя? Ако настоятелите ще бъдат толкова лоши, какви ли ще бъдат онези, които ще са под тяхното ръководство? Когато слепец води слепеца, няма ли и двамата да паднат в ямата? Излиза, че аз съм се трудил напразно. Спомни си, Господи, трудовете ми и трудовете на братята ми, които с такова усърдие и вяност живеят по моя устав. Спомни си, Господи, Твоето обетование, с което обеща да съхраниш духовното ми потомство до края на вековете. Ти знаеш, Боже мой, че откак се облякох в иноческия образ, никога не съм си позволявал до насита нито хляб, нито вода, нито сън“.

Чул той глас, който му казал: „Пахомий! Ти твърде много се хвалиш, когато и ти си същият, както и всеки друг човек. Моли за милост за самия себе си и не забравяй, че ако нещо се случва, то става по Моята милост“. Тогава Пахомий, паднал на земята и възкликнал: „Праведен си, Господи! Умолявам смирено Твоята благодат да ме помилва

и никога да не отвърщаш Твоето лице от мене! Вярвам, че никой не може да устои, ако Ти не благоволиш да го поддържаш“.

Явил му се Господ Иисус Христос и казал: „Дерзай, Пахомий и се дръж, защото духовното ти семе няма да оскъдне до края на вековете и мнозина от ония, които ще дойдат след тебе ще се спасят с Моята помощ от дъното на оня мрачен ров и ще бъдат по-високо от сегашните добродетелни монаси. Защото сегашните се наставляват от примера на твоя живот и се просвещават от добродетелите, а онези, които ще дойдат след тебе, които ти видя в мрачния ров, лишени от наставници, способни да ги изведат из мрака, със собственото си произволение ще се изтласкат от тъмнината, ще вървят усърдно по пътя на Моите заповеди и ще Ми благоугодят. Други пък ще се спасят чрез беди и скърби, и ще бъдат сравнени с великите светци. Истина ти казвам: те ще получат същото спасение, както и сегашните иноци, които живеят съвършено и непорочно“. Господ му обещал, че въпреки нравствения упадък сред иноците на Пахомий, който му е бил даден да предвиди, Той ще запази за винаги светия род на истинските му духовни чедя; това обещание се е изпълнявало в общежителните манастири, чийто родоначалник е бил

Пахомий, изпълнява се и досега“ („Древние иноческие уставы“, М. 1994; Житие преп. Пахомия на славянски език).

2. „За духовните успехи на монасите е необходимо мирното състояние на обителите“ — пише свт. Игнатий в годишния отчет за състоянието на Кавказката епархия за 1858 г. (цит. по вестник „К Свету“ 11-12, 1994 г.). За същото пише и преп. Никодим Светогорец в „Невидимата бран“.

Винаги искрено се стремях към Бога

Животопис на игумен Никон (Воробъев)

Игумен Никон (в света Николай Николаевич Воробъев) е роден в 1894 г. в село Микшино, Бежецки район, Тверска губерния, в селско семейство. В семейството имало седем деца, всичките момчета. В детството си Коля по нищо особено не се отличавал от братята си, само може би с особена честност, послушание към възрастните и удивителна сърдечност, съчувствие към всички. Тези си черти той запазил до края на живота си.

Интересно е да се отбележи едно събитие от детството му. В селото им често се появявал и живеел един юродив на име Ванка-малкия, който бил приетан в дома на родителите на Коля. И ето веднъж, когато братята играели в къщи, юродивият изведнъж се приближил до Коля и сочейки го, повторил няколко пъти: „Това е монах, монах“. Думите му не направили тогава на никого впечатление — нито на момчето, нито на останалите, — но те си спомнили за предсказанието по-късно, когато именно Коля единствен от братята станал монах.

Този юродив бил наистина прозорлив човек. Той предсказал няколко десетилетия предварително смъртта на майката на Коля в Таганрог. Веднъж той се приближил до нея и започнал да се прави, че свири, като свил ръцете си като дудуче: „Дуду-диди, дуду-диди, в Таганрог си свърши дните“. В семейството по онова време никой не подозирал за съществуването на такъв град. През тридесетте години тя наистина се преселила в Таганрог при един от синовете си и там починала.

Бащата успял да уреди Коля в реалното училище във Вишни Волочек. Момчето се учило блестящо. Отрано се проявили у него разностранни и забележителни способности. Имал прекрасни математически дарби и великолепен стил на писане. Той сам споделял, че винаги му е било лесно да пише. При преминаването от клас в клас получавал неизменно награда първа степен (похвален лист и книга). Пеел добре, свирил на виола, участвувал в ансамбъл, прекрасно чертал и рисувал.

При какви условия учил Коля в реалното училище?

Домашните му помагали само в първите класове. Когато той решил да учи по-нататък, нямало откъде да очаква помощ. Родителите живеели съвсем бедно, а освен това имали още четири сина, които трябвало да получат образование. Коля не прекъснал ученето, но трябвало да продължи при условия, които на съвремения човек ще се сторят невероятни. След занятията в училище той, още малчуган, бил принуден сам да дава уроци и да помага на своите изоставачи, но материално осигурени другари. За това му плащали по малко. След няколко часа подобна работа той тичал в квартирата си (за която трябвало сам да плаща) и започвал подготовката на собствените си уроци. Трудностите се увеличили, когато в реалното училище постъпил и брат му Миша, на когото само той е можел да помага.

Нуждата, гладът и студът били негови постоянни спътници в училищните години. През зимата ходел с едно и също леко палто и носел обувки-половинки, дори без стелки.

Семейството, от което произхожда батюшката (нежно обръщение у русите към духовен отец — бел. прев.), било православно. Децата също били възпитавани във вярата. Тази вяра, обаче, както е при повечето прости хора, била външна, традиционна, нямала под себе си твърда духовна основа и ясно разбиране същността на християнството. Тази вяра, в най-добрия случай, възпитавала честни хора, но тъй като била получена по традиция, без положен труд и търсеж, без потвърждаване от личен опит, лесно можела да бъде загубена.

Тъй и станало с батюшката. Постъпвайки в реалното училище, той с жажда се нахвърлил да изучава науките, като наивно вярвал, че в тях е скрита истината. По такъв начин сляпата вяра в науката изместила също тъй сляпата по онова време негова

вяра в Бога. Не след дълго Коля обаче видял, че емпирическите науки изобщо не се занимават с въпросите за познанието на истината, вечността и битието на Бога; в тях не само че не се поставя въпросът за смисъла на човешкия живот, но той и не произтича от естеството на самите тези науки. Като видял това, той започнал в горните класове с целия плам на душата си да изучава историята на философията. В нея достигнал до толкова големи познания, че при него идвали дори преподаватели да обсъждат различни философски въпроси.

Жаждата за знания била толкова голяма, че той често оставал буквално без парче хляб, ала с последните си пари си купувал книга. Но само нощем можел да я чете. През нощите той изучавал историята на философията, опознавал класическата литература — и все с една единствена цел: да намери истината, да намери смисъла на живота.

Колкото повече растял, толкова по-остро чувствувал бесмислието на този живот. Смъртта е съдба на всички — разсъждавал Коля, — както и да са живели. Да живея за самия себе си няма смисъл, защото тъй или иначе аз ще умра. Да живея за другите? Но другите са същните смъртни “Аз”, чийто живот е също тъй безсмислен. За какво тогава живее човек, ако нищо не го спасява от смъртта, нито него, нито когото и да било друго на тоя свят?

На двадесет годишна възраст, през 1914 г. той завършва блестящо гимназията, но излиза от нея без радост. „Изучаването на философията — казваше бабяшката към края на живота си — показва, че всеки философ е считал, че е намерил истината. Но колко са били те, философите? А истината е една. И душата ми се стремеше към друго. Философията е сурогат; все едно вместо хляб да ти дават дъвка. Храни се с тази дъвка, но ще ли се наситиш? Разбрах, че както науката не казва нищо за Бога, за бъдещия живот, така нищо няма да даде и философията. И напълно ясен стана изводът, че трябва човек да се обърне към религията“ (тук и по-натъък всички цитати са по магнетофонен запис).

Разочарован и от науката, и от философията, той постъпва в Психо-неврологичния институт в Петроград, надявайки се да намери там отговора на въпроса за същността на човека. Тук го постигнало дори още по-голямо разочарование, отколкото в гимназията. „Видях, че психологията съвсем не изследва човека, а неговата повърхност, ‘кожата’ — скоростта на процесите, възприятията, паметта... такава безсмислица, че това също ме отблъсна“.

Завършил първия курс и напуснал института. Настъпила окончателната духовна криза. Борбата му била толкова тежка, че започнала да го гнети мисълта за самоубийство.

И ето веднъж, през лятото на 1915 г. във Вишни Волочек, когато Николай усетил състояние на пълна безизходица, като мълния минала през него мисълта за детските години, изпълнени с вяра: а какво, ако Бог наистина съществува? Той би трябвало да се открие? И ето, невярващият Николай от цялата дълбина на съществуването си, почти в

отчаяние, възкликнал: „Господи, ако Те има, открий ми се! Аз Те търся не с някакви земна, користна цел. На мен ми трябва само едно: има ли Те или Те няма?“ И Господ се открил.

„Невъзможно е да се предаде — казваше батюшката — онова действие на благодатта, което убеждава човека в съществуването на Бога с такава сила и очевидност, които не оставят у него ни най-малко съмнение. Господ се открива така, както, да кажем, слънцето изведнъж просияе след черен облак: ти вече не се съмняваш дали това е слънцето, или пък някой е запалил фенер. Господ ми се откри тъй, че аз паднах на земята с думите: ‘Господи, слава на Теб, благодаря Ти! Дарувай ми през целия си живот да Ти служа! Нека ме сполетят всички скърби, всички страдания, които съществуват на земята, да — дай ми да ги преживея всичките, само да не отпадна от Тебе, да не се лиша от Тебе’“. Не е известно, дали това състояние продължило дълго. Когато той се изправил, чул мощния, отмерен звън на църковна къмбана, потъващ в безкрая.

Отначало Коля си помислил, че бият камбаната в намиращия се недалече манастир. Звънът обаче не преставал и часът също бил твърде късен за благовест* — след полунощ. (*вид тържествен църковен звън — бел. прев.)

Така, в един миг, се извършила коренна промяна в светогледа, станало, изглежда, истинско чудо. Това чудо обаче било естествен и логичен завършек на всичките търсежи на младия човек. Юношата съвсем не е познавал по това време пътищата за спасение.

Батюшката разказваше, как са ги учили в училище на Закон Божий, на вяра: карали ги да преразказват свещеното Писание без каквото и да е приложение към практическия живот, да зазубрят текстове, без да вникват в смисъла им, да заучават само с разсъдъка си догматите, заповедите и фактите от историята. В цялото преподаване не се чувствувало никакъв живот. Преподавали християнството само външно, в най-добрия случай „научно“ и по този начин съвсем убивали духа му у учащите се. Християнството се изучавало като страничен, външен обект, който трябвало да бъде изучаван само защото така е решено, а не за да бъде то ръководство за нов живот според Христа.

Преподаването, като цяло, се водело дотам безжизнено и схоластично, че уроците по Закон Божий се превръщали във време, което човек просто трябва насилно да претърпи — „време за насмешки и кощунства“. По този повод батюшката често казваше, че тъкмо затова най-злите безбожници са излизали от стените на духовните училища.

Явно е, че при такова преподаване, юношата действително не е могъл да знае какво да стори, за да наследи вечен живот. В същото време той не е могъл да се задоволи с голото, разсъдъчно, „интелигентско“ признаване на Божието битие.

Ето какво разказваше самият отец за по-нататъшните си стъпки в живота след обръщането си:

„По-нататък вече Господ води човека по сложен, много сложен път. Бях поразен, когато след това Божие откровение влязох в църква. Това ми се е случвало и по-рано: и в къщи ме караха да ходя, и в средното училище ни водиха на църква. Но какво ставаше? Аз стоях като стълб, не се интересувах от нищо, занимавах си се със собствените мисли и това е всичко.

Когато обаче след обръщането ми сърцето ми малко се откри, то в храма аз тутакси си спомних преданието за пратениците на княз Владимир, които, щом влезли в гръцката църква, не знаели къде се намират: на небето или на земята. Ето такава е първото усещане в църквата след преживяното — че човек не е на земята. Църквата не е земя, а къс от небето. С каква радост само слушах: „Господи помилуй!“ Това въздействуваше върху сърцето ми просто неизразимо — цялото богослужение, постоянното споменаване на Божието име в различни форми, песнопения и четения — всичко това предизвикваше някакво възхищение, радост, насищаше.

Много трудно се живее в наше време. Няма ръководители, няма книги, няма условия за живот. И на този път — обръщам вниманието ви и наблягам — на този сложен път, както се вижда при всички свети отци, най-важното и най-трудното е да се доведе човекът до смирение, защото гордостта е довела и Деница (Сатаната, бел. пр.) и Адам до падение. И ето — това е пътят Господен за човека, който е решил с цялата си душа да живее заради Господа, за да се спаси. А без смирение човек няма да се спаси. Макар и да не достигаме до истинското смирение, но до началното му равнище, така да се каже, можем да стигнем.

И когато човек дойде ей тъй и падне пред Господа с думите: „Господи, прави с мен всичко Сам, аз нищо не зная (наистина, какво ли знаем?), прави с мен, каквото искаш, само ме спаси“ — тогава Господ започва Сам да води човека.

Наистина по онова време батюшката не знаел нищо за духовния път, но със сълзи се обърнал към Бога и Господ Сам го повел. „Поведе ме така, че в продължение на две години живях във Волочек, занимавах си с книги, молах се в къщи“ — казваше отец Никон. Това е бил периодът на „горенето“ на сърцето му. Той не виждал и не чувал какво става около него. По онова време той държал под наем половината от къща в Сосновици. Бил на 21-22 години. Зад тънката преграда — танци, пеене, смях, младежки игри — там се веселили. Канели и него. Но той загубил вкус за света, за неговите късогледи, стопяващи се за миг радости. „Яж, пий, весели се, защото утре ще умреш“ — този девиз никак не привличал съзнанието му, а още по-малко сърцето му.

Тези две последователни години от живота му били време на непрекъснат подвиг, на истински аскетизъм. Той се запознал за пръв път с творенията на светите отци и по същество, за пръв път с Евангелието. Ето какво разказваше сам батюшката за този период:

„Истински ценното намерих само у светите отци и в Евангелието. Когато човек започне да се бори със себе си и се стреми да върви по евангелския път, то светите отци ще му станат необходими и родни. Светият отец е роден учител, който говори на душата ти и тя възприема с радост, утешава се. Както разните философии и всякаквите секстански гадости предизвикваха скръб, униние и гадене, така, напротив — идвах при светите отци като при родна майка. Те ме утешаваха, вразумяваха, хранеха. След това Господ ми внуши мисълта да постъпя в Московската духовна академия (през 1917 година). Това означаваше много за мен.“

След година обаче занятията в академията биват преустановени.

„След това Господ устрои тъй, че няколко години можах за прекарам в Сосновци сам, в уединение.“ Той преподавал тук в училището математика, като имал само малко часове. После се преместил в Москва и се устроил като псалт в Борисоглебския храм.

Десет дни преди смъртта си — на 28 август 1963 година — батюшката със сетни сили разказа на събралите се около постелята му за този отрязък от своя път „като психологическа илюстрация на духовния живот от устата на умиращ вече човек — ще бъде, може би, полезно“:

„Там (в Сосновци) живеех подвижнически: ядох по къшей хляб, чиния зелева чорба. Картофи тогава почти нямаше. И при този, тъй да се каже, наистина подвижнически живот (сега вече всичко мога да кажа), цял ден бях вгълбен в молитва — намирах се в молитва и в пост. И тогава разбрах духовния живот, вътрешното състояние: Господ ми откри действието на молитвата в сърцето. Мислех си, че Господ ще ме устрои и по-нататък някъде на село, в някаква полуразрушена къщичка, където да продължа същия живот. Половин шепа хляб с пет картофа (бях вече свикнал) — толкова ми бе достатъчно.

Ала Господ не устрои така. Защо ли, може някой да попита? На мен ми е ясно защо. Причината е, че в дълбините на душата ми започна да расте самомнението: ето как подвижнически живея, вече разбирам сърдечната молитва. Пък какво ли е това разбиране? То е една милиардна част от онова, което са преживявали св. отци. Разказвам ви, за да разберете поне малко. Вместо подобно уединение, Господ устрои така, че попаднах в най-гъстата част на тълпата, в най-голямата суета, за да се овалям в нея и да разбера, че сам аз съм нищо, да падна наземи пред Господа и да кажа: „Господи, Господи, какво съм аз? Само Ти си нашият Спасител.“

Аз познах, че Господ устройва нещата така, защото за човека е нужно да се смири. Наглед ясно, нали? Но ето, това се струва на човек и не дотам ясно. По-късно приех монашество, бях в концлагер, върнах се и при всичко това си останах с високо самомнение“.

Той бил постриган с името Никон на 23 март (по стар стил) 1931 г. от Минския епископ Теофан (Семянко, бивш настоятел на Борисоглебския храм) в Минск, където те пристигнали заедно от Москва. На 25 март същата година (в деня на Благовещение на Пресвета Богородица), както пише той в автобиографията си, бил ръкоположен за йеродякон, а на 26 декември 1932 г. (втория ден на Рождество) — за йеромонах от същия епископ. На 23 март 1933 г. (на годишнината от постригването) о. Никон бил арестуван и изпратен в сибирските лагери за пет години. В следствие на зачитане на отработените дни той бил освободен през 1937 година. Запазен е следният документ:

19/1—1937 г.

г. Комсомолск-на-Амур

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Предявителят на настоящето, йеромонах Никон, в света Николай Николаевич Воробьов, е твърд във вярата и заветите на св. Православна Църква, начетен е в словото Божие и в светоотеческата литература, има живот и начин на мислене строго православно-християнски. Носил е кръста на лагерните изпитания търпеливо, без униние и скръб, давайки пример с живота си на всички околни. Може да бъде използван с полза за Православната Църква като енорийски пастир и даже като най-близък сътрудник на епархийския архиерей, което и удостоверявам.

Теодосий (Зацински) епископ Кубански и Краснодарски, бивш Могилевски

Отецът, върнал се по чудо от лагера, се устроил като прислужник при един лекар във Вишни Волочек. Там му се наложило да мине още един курс на науката на подвига и търпението. Съпругата на лекаря Александра Ефимовна и сестра ѝ Елена Ефимовна били убедени атеистки. Отец Никон не изразявал нито с дума, нито с поведението си неприязън или осъждане, за което свидетелствували по-късно самите сестри, които под негово влияние оставили вярата си в атеизма и станали християнки. Главната роля в това обръщане изиграли не думите на отца: те били поразени от живота, от мъжеството му, от най-дълбокото смирение и възвишеното благородство на неговата душа.

Елена Ефимовна, лекарката, дори приела монашеско пострижение с името Серафима. Тя починала неочаквано през 1951 година. Погребали я от болницата тържествено, с музика. И никой не знаел, че под възглавницата в ковчегата ѝ лежат мантия, параман и броеница. За нея отецът казваше, че след като се обърнала към Бога, се е каела тъй, както никой друг в неговата практика на свещеник. Това било стенание от дълбините

на душата. В своите писма към духовните си чедата той ги моли да я поменават, защото тя е направила много добро — на него и на другите. Историята на обръщането на втората сестра е твърде интересна, затова тук ще приведем една записка, направена от Елена Ефимовна в дневника ѝ:

„30 май 1940 година. Още след смъртта на сестра ми, Александра Ефимовна, у мен се яви желание да опиша болестта и смъртта ѝ, и това, което тя отчасти ни откриваше за себе си. Нека това, което разкажа, послужи за слава Божия.

Сестра ми беше през целия си живот невярваща. Идеите на сестра ми за вярата, Бога и религията бяха типични за интелегент от нейното време. Тя се отнасяше нетърпимо към всичко, което се отнася до религията и възраженията ѝ имаха често циничен характер. През тези години в нашата къща живееше Николай Николаевич (о. Никон). Аз винаги стадах от тона ѝ и не обичах, когато Николай Николаевич засягаше тези въпроси. Любимо възражение на сестра ми бяха думите: „Всичко може да се напише, всички книги за духовното съдържат само лъжи, които само хартията може да изтърпи“.

Тя се разболя безнадежно (рак на стомаха) и не преставаше да издевателствува над вярата, стана много раздразнителна, загуби съня си, апетита и легна на легло. Първо мъжът ѝ се грижеше за нея, но от безсънните нощи не го държаха краката. През деня имаше много работа в болницата. Тогава започнахме да дежурим през нощта, редувайки се с Николай Николаевич. Тя имаше период на силна раздразнителност и взискателност, всяка минута искаше нещо. Когато ѝ стана трудно да напруга гласа си, Николай Николаевич прокара електрически звънец до леглото ѝ. През нощите той седеше в стаята на болната.

От Ленинград пристигна жената на големия син на болната — Е. В., но тя постоя малко. Болната ѝ разказа за едно свое видение. Тя видяла, как в стаята влезли седем старци, облечени в схима. Те я заобиколили с любов и доброжелателност, и казали: „Нека тя види светлината по неговите молитви!“ Николай Николаевич забрани да се казва „по неговите молитви“, но Е. В. твърдеше, че болната казвала именно така. Това видение се повторило няколко пъти.

Тогава болната сестра се обърнала към Н. Н. с молба за изповед и причастие.

Тя не беше говяла четиридесет години. Н. Н. изпълни молбата на болната и виденията спряха. В душата ѝ настъпи прелом: тя стана добра и кротка с всички. (Тази промяна силно поразиха домашните ѝ и всички, които я познаваха). Н. Н. разказваше, че след причастията тя разсъждаваше за това, че ако видяното от нея са били халюцинации, то как тогава те са изчезнали след причастията със Св. Тайни, а преди това са се повтаряли няколко пъти? Умът ѝ работеше до сетния ѝ дъх. Тя казваше, че ако

можеше да оздравее, първо щеше да отиде в църквата, където не беше влизала четиридесет години. Съзнанието ѝ беше ясно и тя много мислеше и казваше: „Всеки човек трябва да умре във вярата на отците“.

Отецът също разказваше тази история, но предаваше само следните отечески думи: „В дома ви има свещеник — обърнете се към него“. Вероятно са били казани и едните, и другите думи, но отецът е премълчал едните, а Е. В. е забравила или не са ѝ били предадени другите.

С отварянето на църквите (по времето на втората световна война — бел. прев.) о. Никон пристъпил към свещенослужение. През 1944 г. той бил назначен от Калужския епископ Василий за настоятел на църквата „Благовещение на Пресв. Богородица“ в град Козелск, където и служил до 1948 година.

Тук той живеел на квартира при едни монахини и водил изключително строг подвижнически живот. По спомените на мнозина, които общували с него през този период, той бил крайно изтощен. Батюшката прекарвал цялото си свободно време в четене на словото Божие, в молитва и изучаване на светите отци. Проповедите му били винаги дълбоко духовни и се отличавали с особена сила и убедителност. Това привличало вярващите към него.

Втори свещеник в храма бил о. Рафаил (Шейченко), живял в Оптинската св. обител до затварянето ѝ, и прекарал 21 година в лагерите. Без съмнение, той също бил човек духовен, добър, мек, молитвеник, притежавал дара на сълзите. Хората в Козелск и досега си спомнят за него с любов, а понякога и със сълзи. Дяволът обаче успял да скара двамата достойни пастири, вследствие на което Калужкият епископ Онисифор запретил отец Никон временно от свещенослужение, но после го възстановил. По-късно о. Никон и о. Рафаил се помирили напълно, като си разменяли писма. О. Никон се кае в писмото си и обвинява за случилото се самия себе си. Ето какво разказва той за периода на служенето си в Благовещенския храм:

„Започнах да служа като свещеник. И колкото, както ми се струваше, по-добре служех, толкова повече у мен се задълбочаваше самолюбието. Духовният труд съвсем не е толкова просто нещо. За да знаем, какво става в дълбините ни, трябва да сме много внимателни и много да се молим със своя лична молитва. Та ето, веднъж ми дойде на ум мисъл, сигурно от врага. Започнах да правя по сто земни поклона всяка вечер с Иисусовата молитвата — правех ги може би до към два часа. Сега вече казвам всичко това, не за да се хваля, а за да разберете поне малко. А сутринта преди службата трябваше да направя още сто земни поклона, да стана в четири часа и да ги правя.

Е, та какво? Полезно ли ми беше това? Външната страна — нея я виждаха монахините — те са народ любопитен. Господ обаче виждаше, че върша дяволско, а не Божие дело. И ето, стана разпря между мен и о. Рафаил. И не само, че не ме наградиха за

това, но дори ме изпъдиха, запретиха ме от свещенослужение. Ето ви съд Божий и съд човешки. Разбира се, Божията сила бе тази, която ме изпъди, но тя ме и възстанови. Би могло да се помисли, че съм пострадал за някакво добро дело, заради своя подвиг. Но Господ ми даде да разбере, че това беше дяволско дело, суета, самомнение: аз съм свещеник, служа непрекъснато, върна се в къщи — молитви, четене на словото Божие, и дори повече от това — макар че приближавам 55 години, правя сто поклона вечер, сто поклона сутрин, и то с внимание! Ето колко е сложен духовният труд!“

Отец Никон имал духовно общуване и със живеещия в Козелск старец-йеросхимонах Мелетий (Бармин) (поч. на 12 ноември 1959 г.), последният духовник на Шамординската обител. Това бил човек със свят живот, човек особен, изключителен. Отец Мелетий бил последният, постриган в монашество от преп. Амвросий Оптински в годината на смъртта му — 1891.

Отец Мелетий също прекарал известно време в лагерите. Той бил голям молитвеник, отличавал се с изключително мълчание, бил много немногословен. Питат го, например: „Отче, как да живеем?“ А той отвърне: „Винаги се молете!“ — и толкоз. Около него царял особен благодатен мир и покой. Човек, дошъл разстроен при него на изповед, се умиротворявал.

С о. Мелетий общували и о. Рафаил, и другите свещеници; той обгрижвал духовно шамординските сестри, каквито в Козелск имало много. Много народ идвал при него и от други места. Отец Мелетий починал в дълбока старост, на около 96 години, гробът му е в Козелск.

През 1948 г. о. Никон бива преместен в г. Бельов, после в Ефремов, по-нататък — в Смоленск. През същата 1948 г. той бил изпратен от епископ Сергей в западната по онова време енория — в град Гжатск. Батюшката така и казваше: пратиха ме на заточение. Никак не му харесало там в началото. Посрещнали го не приветливо. Трудно било в материално отношение.

Той изобщо никога не е имал пари, тъй като ги раздавал, не е имал никакво имущество. Пристигнал в Гжатск с едно старо топло расо от един оптински йеромонах, също толкова стар топъл подрасник, който той след някое време изгорил поради пълната му извехтялост, летни раса с два-три подрасника и книги. Ето цялото му имущество, ака не се броят още два-три алуминиеви прибора за хранене. Той никога не отдаваше значение на тези външни неща. По-точно е да се каже, че беше решителен противник на всеки разкош, удобство, лукс, защото виждаше във всичко това материал за развитието на суетата, празността и самолюбието у човека. Дрехите му бяха ушити винаги от прост плат, от най-проста шивачка, и затова изглеждаха понякога доста недоделани. Той обаче беше доволен от това.

Батюшката обичаше да разказва следния епизод от живота на преп. Пахомий Велики. Когато в един от манастирите, над които преподобният началствувал, братята

направили много красиви врата и започнали да ги показват с възторг на преп. Пахомий, той наредил да се завърже за горната им част въже и да се дърпа дотогава, докато вратите се изкривят. Братята се огорчили, но преподобният им отговорил, че монахът не трябва да се привързва към тленни неща. Отецът винаги строго се придържаше към това правило.

Много различни неприятности и житейска суета преживял отецът в Гжатск. „Тази суета обаче — казваше той преди смъртта си — ми даде възможност да видя: сами нищо добро не можем да направим.“

По думите на отца гжатският период от живота му е дал много в духовно отношение. Главното е, че той разбрал, преживял състоянието на началното, както сам казваше, смирение.

„Ето Игнатий Брянчанинов, да го възнагради Господ, през цялото време говори за това. Вие сега не го разбирате. Всичко у него насажда мисълта за смирение. Що е смирение? В разбирането ми на смирението в мен се извърши следният преход. Веднъж ми дойде следната мисъл, съвсем отчетлива и ясна: какво са всичките ни дела, всичките ни молитви, всичко наше? Трябва да възкликнем като митаря: „Боже, бъди милостив към мен грешния!“ Сърцето ми разбра тогава, разбра, че най-същественото — това е Божията милост. Това стана разбираемо не чрез ума, а чрез сърцето. От този момент аз започнах да поддържам в себе си тази мисъл, да живея с нея, да се моля с нея, за да не ми я отнеме Господ, а да я развие.

Това е всъщност началното смирение — подчертавам, началното — мисълта, че самите ние сме нищо, само Божие творение, Божие създание. И с какво да се гордеем, какво да противопоставим на Бога? Макар и Господ да ни е удостоил с най-голямото достоинство — да бъдем синове Божии, но това е дар Божий. После, призовавайки ни, ни е изкупил, за да ни възроди, да ни осинови, но и това отново е дар Божий. Какво ли пък имаме ние, което да е наше? Ние нямаме нищо свое. Ето това убеждение трябва да пропиет сърцето ни. Трябва да го осъзнаем не с ума, а със сърцето си.

Човек трябва във всяка своя молитва, колкото и да е вдъхновена, каквото и възхищение в молитвата да му е дал Господ, да се моли най-вече като митаря: „Боже, бъди милостив към мен грешния.“ Всичко, даже и това вдъхновение — всичко е дар Божий. В нас няма нищо добро, всичко е от Господа. Казано с две думи, както е говорел Давид, аз съм бълха в Израила, аз съм червей, а не човек. Как мислите, само за хубост ли е казал тези думи? — Не. Те са избликли от онова състояние, за което ви говоря. До него трябва да достигнем и от него трябва да започва всяка наша молитва. Това е началното смирение, именно началното.

Оттук произлиза още нещо, което трябва да ви кажа като най-важно. Човек трябва да почувствува не само с ума, и не само със сърцето, а с цялото си същество, от главата до петите си, непостижимата и за хората, и за ангелите Божия любов. Той трябва да

благодари на Бога, да Го славослови, да се прекланя пред Него, Господа, за голямата Му милост и любов. Той трябва не само да иска да бъде разпнат заедно с Него и да претърпи всичко, но дори да бъде разкъсан на парчета и то не само веднъж, а в продължение на целия си живот. Тъй трябва да чувствуваме. А пък ние, окаяните, не можем да изтърпим и най-малка скръб, дори и на-мъничката.

Затова и Църквата е поставила в началото на всички молитви тези слова: „Слава на Тебе, Боже наш, слава на Тебе“, т. е. „Слава, благодарение на Тебе, Господи, за Твоята милост, за Твоята любов, за снисхождението, затова, че Ти, Господ, Творецът на вселената, ни удостояваш да Те наричаме свой Господ и ни позволяваш да се обръщаме към Тебе, да Ти се молим“.

Господ прави всичко за човека, за неговата радост, за неговото спасение, дори и за негово удоволствие. Всичко прави Господ, само да е за полза, а не за вреда за човека. Затова няма от какво да се страхуваме, няма защо да се боим от скърбите. Всичко ще направи Господ, от всичко може да ни избави. Заради нашата полза, обаче, не всичко това се прави. Затова трябва да се кланяме на Господа (ето затова е нужна за всекиго отделна стая), трябва да благодарим, да Го славословим, да Му се молим от все душа... Разбирате ли? С ума разбирате, а сте далече от това да разбирате със сърцето.

За да разбере със сърцето си трябва непременно, на първо място, да се моли човек с молитва насаме. Непременно! А после, трябва да живее по евангелски, трябва човек да се кае за греховете си. Защото човек не само трябва да разбере, но и да почувствува, че ние сме митаря, че трябва да се обръщаме към Бога като митаря. Не е лесно да се стигне до това състояние. Човек идва до него след много падения, нарушавания на заповедите Божии. Щом падне, става и се кае. Пак падне. После пак стане. И най-накрая ще разбере, че без Господа ще погине.

Дошъл един брат при Сисой Велики и казал: „Отче, аз паднах“. — „Тогава стани“ — „Станах, ала пак паднах“. — „Стани отново“. — „Докога така?“ — „До смъртта“. Когато човек разбере дълбоко, със сърцето си, това свое падение, ще осъзнае, че сам той е нищо, цял е в падение и ще възкликне към Господа: „Боже, бъди милостив към мене грешния, виждаш в какво състояние съм“; тогава той ще може да достигне състоянието на първоначалното смирение и да се спаси. Ето затова в търсенето на Бога не трябва да се плашим и да се отчайваме от паденията...“

Във връзка с въпроса за духовния живот, батюшката доста често казваше в беседите си и подчертаваше, че духовността не се заключава в духовните одежди, нито в думите за духовността, с които някои обичат да се кичат, като с модни дрехи. Твърде много книги, предупреждаваше ни той, говорещи за духовни неща, много разкази за чудеса, са пропити от напълно антихристиянски дух.

Единствените писания на Духа Светий — това са творенията на светите отци и на подвижниците на Църквата, като например, епископ Игнатий Бранчанинов. В тях се съдържа истинската духовност и само те може и трябва да ни ръководят. Във връзка с това той се изказваше остро за нещата, нахлуващи от чужбина, (вероятно става дума за Западната култура — бел. прев.), казвайки, че това е „самата дяволщина“.

„Добре е, че границата ни е затворена. Това е голяма Божия милост за нашия народ. Иначе щяхме да бъдем засипани (особено от Америка) от дяволска сатанинска сектантска литература, а руските хора са много податливи към всичко чуждоземно и щяха окончателно да погинат. Вземете, например, Бердяев. Какви кощунствени изрази допуска той за светите отци! Той, значи, не ги е никога чел или пък ги е чел с едно късче от мозъка си, без сърце и без душа. Той изобщо не разбира християнството и затова пише лъжи за светите отци.

Мнозина, особено в емиграцията, са писали по духовни въпроси съвсем неправилни, лъжовни неща. Говори за Бога — а самият е дявол. Толкова дивни са книгите на светите отци и може ли вместо тях да четем всякаква макулатура (бездарна литература, произведение без стойност, бел. прев.), маскирана като духовна литература. Така например, книгата на така наречения архимандрит Спиридон за молитвата — това е пълна измама, в най-добрия случай самоизмама, това е пълно изкривяване на християнството, лъжа за духовността и за молитвата. Подобни книги могат само да погубят човека, да го доведат до явна прелест“.

Батюшката много обичаше да служи и служеше стегнато, съсредоточено, с цялата си душа, което се чувствуваше от всички. Извършваше богослужението просто, сдържано, естествено. Не търпеше никакъв артистизъм или каквито и да било превземки при извършване на богослужението, в четенето, пеенето и правеше забележки на „артистите“. По тази причина му се сърдеха диригентите, които обичаха да „изпълняват пиеси“, солистите и четците, свикнали да се показват. Той забраняваше, например, някои песнопения, казвайки, че това е не молитва, а беснуване пред Бога. Веднъж той дори не разрешил на един „майстор“ на четенето да довърши Шестопсалмието поради неговото кривене на гласа и наредил на друг да продължи четенето.

Батюшката често казваше: църковно е онова пеене, което настройва душата за молитва, помага ни да се молим или поне не пречи на молитвата ни. Ако песнопението не създава подобно настроение в душата, дори и да принадлежи на най-прославения композитор, то е само игра на „ветхозаветни“ чувства, на плътта и кръвта.

Той забраняваше да се влиза в олтара и още повече — да се стои там без нужда. В олтара отецът не говореше никога нищо, освен най-необходимото, не позволяваше това и на другите. Никога не изповядваше по време на св. литургия: провеждаше изповедта или преди нея или в навечерието — в предния ден (през Великия пост). Той казваше: по време на литургията човек трябва да се моли, а не да чака на опашка за

изповед. Отношението му към изповедта беше изключително внимателно, особено към тези, които идваха рядко, а още повече за пръв път.

Между другото, отецът се оплакваше, че мнозина от духовенството считат за основен въпрос по време на изповедта: не си ли ял млекце през поста, колко дни си постил преди причастието и тем подобни — и изобщо не обръщат внимание на тежките грехове: кражба, лъжа, клевета, омраза, лукавство, разпътство (с дело, дума и мисъл), завист, алчност и т. н. Той казваше: прецеждат комара, а камилата поглъщат. Особено го разстройваше, че някои свещеници извършват вместо тайнството покаяние и очистване на съвестта някакво формално „опрощаване на греховете“, в резултат от което вярващите започват да гледат на християнството като на магьосничество, а не като на нов, евангелски живот.

Отецът далеч не винаги допускаше всички след изповед до причастие. Ако човек има нещо тежко на съвестта си, или не е говял много години, отецът първо му благославяше да дойде на няколко служби, или отлагаше причастяването до следващия пост. При това отецът понякога даваше на човека да прави у дома си определен брой поклони и молитви.

Батюшката никак не обичаше требите да се извършват набързо, безпорядъчно, както и да е. Казваше, че е по-добре се прочете по-малко, но ясно, със смирение, с благоговение, отколкото да се кощунствува над думите в молитвите и словото Божие. Псаломщиците, по правило, му се обиждаха за това и се възмущаваха.

О. Никон казваше още, че руският народ е обърнал гръб на вярата си толкова леко след революцията, тъкмо защото всичкото му християнство се е състояло в изпълнение почти изключително на външни предписания: да се поръча водосвет, молебен, кръщение, да се запали свещ, да се даде за помен, да не се яде блажно през поста. Християнството се превърнало за народа в някакъв набор от църковни обреди и обичаи, народът почти нищо не знаел за борбата със страстите, защото рядко някой го е учил на това. Пастирите пасли повече себе си, отколкото паството си. Ето защо веднага щом казали на народа, че обредите са измислица на поповете и заблуда, мнозинството лесно престанало да вярва в Бога, защото за него по същество Бог е бил обред, който трябвало да осигури един добър живот. Ако пък обредът е лъжа, тогава и сам Бог е измислица.

Батюшката често повтаряше, че най-страшният враг на свещенослужителя — това е стремежът да угоди на народа, да му се хареса, желанието да се служи по-красиво; защото това желание превръща свещеника в артист, във фарисей, отхвърлен от Бога, а от народа прави езичник, който гледа само на външното и изоставя Христа. О. Никон винаги говореше за това с особена разгорещеност.

Батюшката беше строг по отношение на себе си. Ставаше винаги не по-късно от шест часа, лягаше около дванадесет. В дни, когато не служеше, до самата закуска, която не

беше преди десет часа, той се молеше. Молеше се и през деня, извършвайки т. нар. петстотница (монашеско правило от 500 кратки молитви — бел. ред.), като канеше понякога и домашните. По всяко време четеше светите отци.

Той беше изобщо голям труженик, не търпеше безделието и винаги с нещо се занимаваше, но най-много четеше. Ако в ръцете му попадне интересна книга, той няма да спи нощем и не ще се раздели от нея цял ден, докато не я прочете. Постоянно негово четиво бяха светоотеческите творения, житията на светиите, проповеди, порядко — научно-богословски и философски съчинения. Постоянно и с особено внимание препрочиташе творенията на епископ Игнатий Брянчанинов, когото завеща като духовен отец на всичките си духовно близки хора. Отецът смяташе съчиненията на еп. Игнатий (тогава още непрославен като светец) за най-добро ръководство на нашето време и дори за по-необходими от съчиненията на светите отци. Защото отците, казваше той, в много отношения са вече недостъпни за нас и ние не можем правилно да ги разбираме, без да изучим предварително творенията на еп. Игнатий, който на практика е превел, така да се каже, отците на съвременен език, съобразявайки се с настъпилото време и с новата душевност на хората.

Той не оставяше никога решаването на възникнал въпрос за бъдещето, взимаше веднага тълковниците, особено еп. Теофан Затворник или съчиненията на друго, където се засяга даденият въпрос, речници, справочници. Знаейки френски и немски език, понякога четеше и чуждестранна литература.

Отецът познаваше добре класическата литература и философия. Особено ценеше съчиненията на Ф. М. Достоевски, като се възхищаваше от дълбочината на неговия анализ на човешката душа. Хвалеше А. С. Хомяков, славянофилите и някои от философските съчинения на В. С. Соловьев.

Отецът в никакъв случай не позволяваше да му направят някаква услуга, да му донесат нещо, да почистят и т. под. Трудно, с пъшкане той домакинствуваше, вършеше всичко сам, макар че беше много болен. Четирите години, преживяни в лагера, бяха подкопали много здравето му. Най-много страдеше от болест на сърцето и от ревматизъм на ставите на ръцете и на краката. Въпреки това считаше, че без крайна нужда е неправилно, грешно е да се ползват услугите на друг човек. Той си вмени като задължение някои домашни и стопански работи: палеше и чистеше печката (която беше на въглища и беше много неудобна), грижеше се за плодовите дръвчета и храсти, режеше и цепеше дърва, копаеше земята.

Докато батюшката имаше сили, той много се трудеше физически. Работеше до пот, до пълна изнемога. Той насади огромна градина във Вишни Волочек, две градини в Козелск. В Гжатск не само направи градина, но и снабдяваше от нея всички желаещи в града с ябълки, круши, вишни и др. А желаещи имаше много, още повече, че отецът даваше всичко даром. Той извършваше и много строителни и ремонтни работи по храмовете.

С горчивина говореше той за ония епископи, които, без да се съобразяват нито с нуждите на енориите, нито с желанията и мнението на свещениците, ги местят често по своя произвол от една енория в друга, разрушавайки по този начин енориите, умножавайки скърбите на духовенството и причинявайки вреда на Църквата.

Отецът се отнасяше различно с хората. С някои говореше спокойно, други утешаваше, а някои направо изобличаваше. Той изобщо беше човек, който не знае какво е човекоугодничество и хич не обичаше ласкатели и лукавци. Последните обичайно най-много си патеха. Той казваше, че ласкателствуват онези, които сами жадуват да получат похвала, и че най-отвратителният човек е лукавецът. Отецът никога не четеше заклинателни молитви над бесновати, опасявайки се от лекомислената народна мълва, която винаги търси прозорливци, чудотворци и т. под. Той казваше, че е лесна работа да се стане „светец“: достатъчно е да се попълзи на четири крака около храма, или с важен вид да се произнасят непонятни благочестиви речи, а особено пък, ако се започне раздаване на просфори, антидор, артос, светена вода с „рецепта“ за използването им при различни житейски скърби.

„В преобладаващото си мнозинство народът — скърбеше отецът, — съвсем не познава християнството и търси не пътищата към спасението, не вечния живот, а онези, които биха му помогнали да се избави от една или друга скръб“. На хората, които идваха при него с такава нагласа, той казваше: „Ако не искаш скърби — не греши, разкай се искрено за греховете и неправдите си, не прави зло на ближните си нито с дело, нито със слово, нито дори с мисъл, посещавай по-често храма, моли се, отнасяй се с милосърдие към близките си, към съседите, тогава Господ и теб ще те помилва, а ако е полезно, тогава и от скърбите ще те отърве“. Някои, естествено, си тръгваха от отца недоволни, тъй като той не им е казал какво „трябва“ да се прави, за да дава кравичката повече млекце, за да престане мъжът да пие, и за целта не им давал нито просфора, нито светена вода.

Поведението на отца беше съвсем естествено. Често, когато по-малките му братя, племениците или други играеха на „городки“ (руска детска игра — бел. прев.), той отиваше при тях и помагаше на изоставащия отбор. Никой дори от младите не можеше да се съревновава с него по точност на мятането на пръчката. С няколко удара той избавяше изоставащите. Всички просто се чудеха, как се е запазила такава сръчност в старческите му и болни ръце. Той умееше дорбе да играе на шах, но почти никога не играеше, като наричаше тази игра бесовска, която отнема драгоценното време на човека.

През 1956 г., за празника Пасха, отец Никон бе награден със игуменски сан от Преосвещения Михаил (Чуб).

Отецът почна да чувства особена слабост през зимата на 1962-63 година. Той постепенно взе все повече да слабее, бързо да се уморява, по-малко да се храни. Повече от два месеца преди кончината си той не приемаше никаква храна, а месец преди това ядеше само по веднъж на ден мляко и ягоди, понякога с бял хляб. По време на болестта си не се оплакваше на никого. Никой не видя у него униние или скръб. Той беше спокоен, съсредоточен и най-често дори с лека усмивка на лицето си. Почти до края беше на крака. Легна окончателно едва десетина дни преди смъртта си.

Преди Успение на Божията Майка изповяда за последен път близките си. Сам, не бидейки в състояние да иде до храма, няколко пъти се причасти у дома си. До деня на смъртта си бе в пълно и ясно съзнание и с последните си сили наставляваше наобиколилите го. Завеща да пазим вярата чрез всестранното изпълнение на заповедите и чрез покаяние, особено да избягваме суетата, която докрай опустошава душата и я отдалечава от Бога.

Малко преди смъртта, той помоли по време на разговор да намерят в жизнеописанието на стареца Амвросий мястото, където се говори за миризмата на тление, появила се след смъртта от тялото на стареца. Духовно близките му хора не обърнаха отначало внимание на този епизод, но си спомниха за него по-късно.

На тези, които скърбяха около постелята му, той казваше: „Няма какво да ме съжалявате. Трябва да благодарим на Бога, че вече съм завършил земния си път. Никога не съм желал да живея, не съм виждал нищо интересно в този живот и винаги съм се чудел на това как другите намират нещо в него и се вкопчват за него с последни сили. Макар и нищо добро да не извърших през живота си, но винаги искрено се стремях към Бога. Затова с цялата си душа се надявам на Божията милост. Не може Господ да отблъсне човека, който винаги с всичките си сили се е стремил към Него. Жал ми е за вас. Какво ли ви чака още? Живите ще завиждат на мъртвите!“

Спокойствието, с което отецът вървеше към смъртния си час, беше забележително. То предизвикваше у заобикалящите го едва удържани, а понякога и неудържими сълзи. Всички виждаха, че той постепенно умира, ала никой не искаше да вярва, че бабяшката ще умре.

Не чухме никакви оплаквания от него. „Батюшка, боли ли Ви?“ — „Не. Ей така, понякога неприятни усещания“. Купиха му пантофи за ковчега. Той ги премери с усмивка: „Колко са хубави!“ Направиха покривало за ковчега. Той го погледна и намери грешка в надписа. Видя, че донесоха ковчега за него и беше доволен, че всичко е готово.

Когато попитаха отца как и къде да го погребат, той отговори: „И да ви кажа — няма смисъл, защото това никога не се изпълнява“. Когато обаче, домашните му дойдоха до

леглото му, след като вече бяха определили (тайно от него) мястото за погребение, той веднага ги попитал: „Е, намерихте ли ми място?“ Въобще, в дните на последната си болест отецът поразяваше околните със своята прозорливост.

В последно време ние се безпокояхме отецът да не умре в наше отсъствие. Той обаче твърдо ни увери: „не се безпокойте, няма да умра без вас. Когато трябва, ще извикам всички“. Отецът почина мирно на 7 септември в 12 часа и 25 минути на обяд. И макар, че преди това нямаше никакви особени признаци, всички някак си се събрахме при него по това време и със свеци в ръце прочетохме молитвата за умиращ. Наистина, той ни повика всички.

Опелото беше на 9 септември. Вечерта на предния ден, докато четяхме Евангелието редувайки се, изведнъж усетихме как от ковчега започна да излиза силна миризма на тление. Ние много се огорчихме: как ли ще е сутринта на Литургията? Ала когато дойдохме сутринта, не усетихме никаква миризма! През нощта мнозина, независимо един от друг, бяха усетили миризмата. На литургията и на опелото никой нищо не почувствува. Тук ние си спомнихме за стареца Амвросий.

Трябва особено да се отбележи онази атмосфера на вътрешна радост, която цареше у богомолците по време на литургията и при опелото на отца. Впечатлението беше на някакво необичайно тържество, на голям празник. Непостижим дух на радост пропиваше всеобщата искрена скръб. Това може да се обясни с блаженото следсмъртно състояние и с молитвите на отца. Преставянето му изглеждаше за роднините, за духовно близките и за цялото паство сякаш прибулено в утринна мъгла, преди изгрев слънце. В този ден храмът бе препълнен като на Великден и по-късно мнозина разказваха за усещането на особено, непонятно празнично тържество по време на богослужението.

Упокой, Господи, душата на Твоя раб, свещеноигумена Никон в Твоето царството!

Писма 1-9

1.

Мир вам и спасение, драга м. Валентина [м. Валентина, поч. 3 март (н.ст.) 1957 г.],
Марина, К.!

Благодаря ви за съчувствието. И много съжалявам, че поради изкушение ви писах прибързано и ви разтревожих. Наистина, аз се обидих на началника, като научих за него едно-друго, по-точно за брат му, който има лошо влияние над самия началник. За да остана в “Окопите”, трябваше да постъпя тъй, както правят всички, а аз не искам; втората причина е, че навсякъде се страхуват от мен, мислят, че народът ще потече към мене... Да бъде Божията воля. По-добре е да се живее в затънтено място, но с

чиста съвест, отколкото в столицата, но чрез неправда. Човеците, в края на краищата, са само оръдия в Божиите ръце. И лошите постъпки Господ насочва към добро.

Аз вече се успокоих. Църквата е малка, а в зимната олтарът е твърде малък, неудобно е, но затова пък епитропът е изключително добър. Няма да ми се налага да обръщам много внимание на църковното домакинство. Той ще направи всичко и човек може да му се довери напълно. На мен ми беше тежко още и затова, че цяла седмица нямах възможност да остана сам. Тук живееше още предишният настоятел. Това място има и други предимства: Москва е близо, лете е хубаво, гората е на две крачки, казват, че е пълна с малини, има и рекичка на около половин километър от нас. Вярно, до вас е подалечко, но какво да се прави. Ако е угодно на Бога, пак ще съм близо.

Вече се канят да пишат благодарствено писмо на епископа за това, че ме прати тук, но аз помолих да оставят това и изобщо по-малко да говорят за мен, не е полезно за душата... и тялото.

Досега се хранех с дякона и с пазачката, но ще трябва да си купя газено котлонче или инак някак да се приспособя и да си готвя сам, с което отдавна съм свикнал, тъй като съм живял сам дълго време.

В Смоленск посетих о. Ф., дете е от Киев. Той с убеденост казва, че няма да остана дълго в Гжатск. И той, и другите, дошли при него от Киев, много хвалеха Киев. Мен също много ме канеха да ида там. Но о.Ф. казва, че засега нямам път натам. Къде ще бъде не се знае. На мен ми се иска едно — да не ме местят. Ще се радвам да съм дори на село, стига само да ми дадат да се трудя на своето поприще.

Живейте в мир, трудете се, търпете се един другия, борете се с греха, самопринуждавайте се към всяко добро и ще бъдете причислени към лика на безкръвните мъченици.

Писах ли ви, че о. В. е преместен от Смоленск в Ярославл? Той е ужасно огорчен. Говорил по телефона с Москва, обещали да проверят, но в това блато всеки може да затъне и нищо няма да постигне, а вероятно ще трябва да търси друго място. Той също се бои да попадне при недуховен началник.

Ако дойде м. В., трябва да вземе комплект спално бельо и всичко, което ѝ е нужно. Струва ми се, че нищо не ми трябва. От книгите на етажерката непременно да донесе службите от Великия пост и Страстната седмица. Не помня точното заглавие. Неполяма книжка на етажерката, на средния полица в тъмна подвързия. Също проповедите от етажерката, за неделни и празнични дни, струва ми се, издание на Киевската академия. Може би те са в шкафа, в кухнята. Още и [книгата на] авва Доротей и Исаак Сирий, [която е] у Скореча (прозвище на едно от духовните чедата на и. Н., бел. прев.). Нищо друго не е нужно.

Струва ми се, написах всичко. Благодаря на Бога, който ме прати тук. Вече виждам голямата полза за мен, особено от преминалото изкушение. Не напразно е казано: „На ония, които любят Бога всичко съдействува към добро“ (Рим. 8:28; всички посочки от Св. Писание в скоби са добавени от преводача, б. пр.).

Живейте в мир, почитайте един другото като по-голям и по-добър от самите вас, учете се да се смирявате пред хората, един пред друг и пред Бога. Смирението да е не външно, а вътрешно. Външно бъдете прости. Господ да ви закриля всички. На всички мои — моите поздрав и благословение. Помня и обичам всички. К., учи се да се бориш със себе си и с врага, не се отпускай.

Чакам писма от вас.

Н.

7/ХІІ-48 г.

2.

Мир вам, драга м. В и всички сестри!

Как се спасявате? Не унивайте и не бъдете малодушни. За моите работи ще ви разкаже Л. В.В. се надява, че ще остана тук, а аз бих предпочел заради себе си Смоленск, “Окопите”. Впрочем, нека за всичко бъде волята Божия. Самият аз не се пъхам никъде, а бих искал да се отдам всецяло на Божията воля във всичко, и в голямото, и в малкото. Съветвам и на вас да укрепвате в сърцето си решимост да се предавате на Божията воля и да не желаете непременно да се изпълни вашата воля. Тогава ще бъдете спокойни и твърди. Ако държиш на своята воля, винаги ще бъдеш разстроен.

Домъчняло ми е за всички вас. Спасявайте се, живейте в мир, съзнавайте своята негодност за царството Божие. Смирявайте се един пред другото. Жалете се един другото. Господ да ви благослови и да ви помилува.

Ваш Н.

ХІІ-1948 г.

3.

Драги ...! Мир вам и спасение!

Чаках, чаках писмо от м. В., но тъй и не дочаках. Как е здравето и настроението при вас? Нали не ме осъждате много? — Пощадете ме и ми простете. Аз започвам все

повече и повече да виждам и да съзнавам своята греховност и неспособност за каквото и да е. Казвам това искрено, от цялото си сърце. Затова може би съм обиждал и вас и в много случаи съм постъпвал неправилно.

Простете заради Бога и се помолете за мен.

Ваш Н.

31/V–49 г.

4.

Мир вам и спасение, драги ... !

Поздрав на С. П. и съпругата и на Т.

Вие вероятно се учудихте, че принудих Д. М. да дойде с О. Д. М. не би дошла без О., но само с нея, и то много трудно, по особеното настояване на роднините тя се съгласи да дойде за два-три дни.

Тя не би могла да дойде по друго време, тъй като иска да постъпи на работа. И аз, и О. трябваше много да изтърпим от Д. М. Мисля, че нейното пътуване не бе без полза. Не е възможно да се преборят изведнъж клеветите на нашето време, но аз се старах да ѝ внуша правилно отношение към тях и средството, с което да се избави от тях. Всичко ще зависи от нея. Тя разбира добре, призна грешката си и обеща да се бори. Ако удържи обещанието си — ще излезе от борбата с духовно богатство, ако не се бори, а закостенее в своето състояние — може много да се повреди.

Моля ви да се помолите усърдно за нея и при случай много внимателно да ѝ напомните как св. угодници са се борили с помислите и с другите вражески коварства, колко хитър е врагът, как приема вид и на ангели, и на хора, и на зверове и пр. и всячески търси да ни погуби.

Средствата за борба са: 1) отхвърляне със сила (с гняв) внушенията и помислите от врага и 2) призоваване помощта на Господа Спасителя, винаги със съзнаване на собствената немощ и греховност. Постоянното внимание над своята душа, нежеланието да се беседва с греховните и дори с празните мисли и образи, призоваването името на Иисуса Христа от все сърце — това може да издигне човека на високо стъпало от духовната стълба. Мнозина така са се научили на Иисусова молитва на сърцето.

Как сте със здравето? Господ мълчал, когато Го обвинявали и не спорил, а понякога обяснявал за полза на слушателите, ала ако не приемали думите Му, се отдръпвал.

Трябва да се учим повече да мълчим и с език, и с ум. Мир вам. Простете. Прося вашите св. молитви. Господ да ви благослови и да ви спаси.

Всички тукашни поздравяват м. В. и питат кога ще дойде.

Любещ ви Н.

28/VI–49 г.

5.

Мир и спасение на вас, драги ... !

Поздравявам М. с именния ден, а вас с именницата. Да ви благослови Господ и да ви дарува всякакви блага, временни и вечни.

Как са М. и К. със здравето? Да не се преуморяват безразсъдно с работа. Това е грях. Всичко трябва да вършим според силите си. Всичките сили отиват за телесното, а за душата остават няколко сънни минути. Трябва да помним думите на Спасителя: „Първом търсете царството на Бога“... и прочие (Мат. 6:33). Това е заповед, каквито са и “не убивай”, “не блудствуй” и пр. Нарушаването на тази заповед често вреди на душата повече, отколкото случайното падение. То охлажда незабелязано душата, държи я в състояние на нечувствителност, а често води и до духовна смърт: „остави мъртвите да погребват своите мъртъвци“ (Мат. 8:22, Лука 9:60) — мъртвите по душа, без духовно чувство, без горещо желание за изпълняване на заповедите, нито горещи, нито студени, които Господ заплашва „да изблюва из устата си“ (Откр. 3:16). Трябва поне веднъж на ден да се поставим за по няколко минути на съд пред Господа, като че ли сме умрели и на четиридесетия ден стоим пред Него и очакваме решението за нас, къде ще ни изпрати Господ. Застанали мислено пред Господа в очакване на съда нека плачем и умоляваме Бог по Своето милосърдие да ни помилува, да опрости нашия огромен неизплатим дълг. Съветвам ви да приемете това като постоянно правило до смъртта си. По-добре е вечерта, но може и по всяко време, да се съсредоточим и да умоляваме Господа от цялата си душа да ни прости и да ни помилва; още по-добре е да правим това няколко пъти на ден. Това е заповед на Бога и на св. отци, погрижете се поне малко за душата си. Всичко отминава, смъртта приближава, а ние съвсем не мислим за това с какво ще застанем на съда и какво ще отсъди за нас Праведният Съдия, който знае и помни всяко наше движение — и най-малкото — на душата и на тялото от юношеството до смъртта. Какво ще отговаряме?

Затова св. отци са плакали и умолявали Господа за прошка тук, на земята, за да не плачат на Съда и във вечността. Ако те са имали нужда от плач, то защо ние, окаяните, смятаме себе си за добри, живеем толкова безгрижно и мислим само за житейското. Простете ми, който само поучавам, а сам нищо не върша.

М. се обиди през зимата, че не ѝ давам указания какво да прави и какво да чете, а самата тя изобщо нищо не изпълнява. Ето, М., прави това, което сега казах, само че както трябва, тогава няма да ти трябва нищо да четеш и ще получиш много повече, отколкото ако четеше от сутрин до вечер. Цялата работа е в това, че ние четем и знаем, какво трябва да правим, но не изпълняваме нищо. Чакаме някакъв чичко да свърши всичко вместо нас. А нали можем да разделим участта на безплодната смокиня. „Проклет“ е всеки, „който върши нехайно делото на Господа“ (Иер. 48:10). А ние как се трудим за нашето спасение? Как се молим, как изпълняваме заповедите, как се каем и т. н. и т. н.? Секирата лежи до корена на дърветата... (Лука 3:9)

Простете ми е се помолете и за себе си и за мен. Поздрав и благословение Божие на всички. Пишете.

Н.

25/ХІІ–49 г.

6.

Драга м. В.!

Поздравявам Ви с празниците и с новата година. Да Ви даде Господ душевен мир, телесно здраве и вътрешно уверение за собственото спасение. Да Ви даде Господ търпение на немощите една на друга и да носите теготите на окръжаващите не само без ропот, но и с благодарност към Господа нашия Спасител, понесъл заради нас всякакви оскърбления и злострадания. Да Ви даде Господ нелицемерна, истинска любов към ближните Ви и към всички хора. Простете и на мен, грешния, немощния и неразумния. Съзнавам всичко това и искам да се поправа, но не виждам промяна. Остава само съкрушението на сърцето и покаянието със сълзи, но, уви! — И това не виждам в себе си! Надеждата е само на милосърдието Божие, на вашите молитви и на молитвите на близките.

Още веднъж желая на Вас и на всички всякакви блага от Господа. Простете, помолете се за мен, грешния.

Това е всичко, поздрав на всички и Божие благословение.

Н.

10/І–1950 г.

7.

Драги ... !

Желая ви мир, Божия мир, който надвишава всеки ум (вж. Фил. 4:7) и който съединява човека с Бога. А за да осени този мир човека, той трябва сам да се потруди за придобиване мирно състояние на душата, търпейки недостатъците на другите, прощавайки на всички за всички обиди.

„Понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов“ (Гал. 6:2), а който изпълни закона Христов ще бъде осенен и с мира Христов, който надвишава всяко човешко разбиране. Този мир прави човека безчувствен за земните скърби и страдания, угасява у него всякакъв интерес към този свят, тегли човека нагоре, ражда в сърцето му любов към всички — любов, която покрива всички недостатъци на ближния, не ги забелязва, кара човека да жалее повече за другия, отколкото себе си. Към този мир са призвани всички вярващи в Христа и най-вече монашествуващите.

Ако пък нямаме нищо такова, тогава нека поне да плачем пред Бога, затуй, че сме бедни, немощни, без нищо добро, и да престанем да осъждаме и да укоряваме един другия, бидейки самите негодни, намирайки се в опасност да бъдем отхвърлени от Господа. „Лекувахме Вавилон, ала не оздравя“ (Иер. 51:9). Дълго ли ще ни търпи още Господ? С любовта Божия е свързана и правдата Божия, според която Адам е бил изгонен от рая, допуснат е бил потопът, изпепелени са били Содом и Гомора и е бил разпънат за нашите грехове Господ Иисус Христос.

Нека се смиряваме един пред другия и пред Господа, да оплакваме своите неизцелени язви и според силите си да се самопринуждаваме да любим един другия. Тогава заради нашето смирение и за търпението на другите и нас ще изтърпи Господ според закона: „с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери“ (Мат. 7:2). А пък ако ние се отдаваме на страстите си без борба, какво друго ни очаква, ако не отхвърляне? Царството Божие е царство на мира, на любовта, на радостта, на кротостта и пр., а с противоположните качества ние няма да бъдем допуснати в него. Трябва да пречупваме себе си, да оплакваме загниването на душата си и да умоляваме като прокажения Господ да ни очисти и да ни изцери. Искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отворят вратите на покаянието, плача и умилението (Мат. 7:7), а от тях ще се родят мирът и спасението. Така и да бъде, да бъде!

М. В. и сестри! Вие мислите, че съм изменил отношението си към вас, че аз имам някакви тайни от вас и прочее — всичко това са празни неща, вражески внушения. Не слушайте никого, живейте както знаете, а ако нещо ви смущава или съблазнява — просто попитайте и не оставяйте място за врага. Аз започнах изобщо малко да пиша, на мнозина изобщо не пиша и не отговарям. Иска ми се да намалая и посещенията.

Защо М. не дойде? Но ако пристигне и не донесе книгите от етажерката (може като придружаващ багаж), то няма да я пусна въкъщи, както и другите, които идват оттам. Ако бях останал в Козелск, то разбира се, пак щях да живея у вас, но може би Господ

щеше да ме отведе на друго място заради разприте между сестрите. Временно може да се потърпи, да се слушат сцени, но да се гледа и слуша постоянно без надежда за оправяне — защо? Не се обиждайте. Обвинявам себе си, че съм се отнасял твърде меко към това. Може би трябваше да бъда по-строг и да наложа наказания с поклони или по друг начин, че иначе съвсем не се сдържат. Не мислете, че Скорецът ви е наклеветил. Сам достатъчно добре знам нещата. Ако някой нещо е казал, то той е трябвало да го каже, а вие самата не трябва да криете, а начаса да ми пишете, ако сама не се справите.

Простете, че ви мъмря, бидейки сам негоден. Желая ви всички блага, временни и вечни, да ви вразуми и укрепи Господ в борбата с врага и да ви помогне да го победите със сърдечно смирение и съкрушение.

Бъдете здрави. Господ да ви благослови всички. Поздрави на всички. Поздрав и най-добри пожелания на М.К.

Простете и да ви прости Господ и да ви помилува, и благослови!

Н.

1/II–50 г.

8.

Драга М. Валентина!

Как е здравето ви? Вярно ли е, че то е толкова зле, че заради него не можете да дойдете тук, или пък не ви пускат? Мисля си — май по-вярно е второто. Мариша не иска да ви пусне на това основание, че те двете с Катя не могат да се разберат. А нали миналата зима те двете живееха заедно дори по-дружно, отколкото с Вас. Би трябвало да починете поне малко. Планът на Мариша, О. М да живее с Катя, а Вие с Мариша да дойдете тук, не може да се осъществи, тъй като О. М. не може да живее без вас с Катя, когато болният ѝ син и сестра ѝ (Поля), която също е болна, живеят сами в Оптина. Наистина, защо трябва да живее тя с Катя, да се притеснява от всичко, да погубва остатъка от здравето си, без да получава в замяна на това нищо духовно, щом вие сами заминете. Това според мен е ясно и аз насила, против волята и не ще мога да я накарам да живее, защото това би било грях от моя страна.

Мариша и Катя трябва да разберат, че трябва да се борят с лошите си характери и следва повече да мислят за бъдещия си живот. Те пък забравят и Бога, и вечния живот заради работата си и поради материални причини и са готови на какво ли не в сляпото си раздражение. Не искат да помълчат, да потърпят, да помолят една друга за прошка. Казано е: „Понасяйке един другиму теготите“ (Гал. 6:2). Мариша разбира и знае повече. Тя трябва да се съобразява с Катя и с недостатъците ѝ, и заради своето и

заради нейното спасение трябва да потърпи, да отстъпи, да помоли за прошка, дори и самата тя да не е виновна. Също така не трябва прекалено много да се цени земното. Нека и по-малко доход да получите, или дори и загуба да понесете — трябва да се потърпи заради духовната печалба или даже заради спасението на душата. А какво ставаше, когато и аз, и Вие бяхме там? Без собственото желание друг човек не може да помогне по никакъв начин.

Вижте, както Вие смятате за най-добре, тъй и сторете, а аз бих се радвал ако дойдете. И Мариша, и Катя биха могли да поживеят една подир друга тук при мен.

Отказах се да се местя в Козелск, тъй като не виждам основания за това. Тук само доходът е лош, а в друго отношение тук ми е по-добре, пък и за моите духовни чеда това не е вредно. Ясно виждам, че там бих имал големи неприятности в службата, тъй като завистта, злобата и пр. няма да престанат, а може и да станат по-силни от преди.

Бях при началника в Смоленск. Той се отнесе много добре към мен. И той ме посъветва да не се местя в Козелск. Позволи ми да дойда при вас за малко. Искаше ми се от Козелск да дойда направо при вас, но нещо ме удържа. Сърцето ми чувствава, че постъпих правилно като не заминах. Началникът ми разреши да замина, когато поискам, без да го питам отново. Ако се появи крайна нужда от моето идване, то пишете и ще дойда. Майко, прочетете това писмо внимателно и разкажете на останалите само това, което намерите за нужно, но не им четете всичко подред.

Здравето на О. малко се подобри, а иначе беше толкова зле, че аз се боях, че не ще излезе нищо, пък и лекарите ни наплашиха, като казаха, че ако не се храни добре, няма да изкара и година. А сега има надежда, че ще се оправи.

Мисля си, че в душата си О. С. не желае аз да се преместя там. Пък другояче не може и да бъде. Той само се притеснява да каже това. Не искам да му преча, нека по-добре устрои на служба О. и Лиза.

Майко, ако някой тръгне за насам, да ми докара креслото и книгите от етажерката.

Простете, драга майко, и се молете за мен. Ако върша и говоря нещо не както трябва, пишете ми.

Поздрав на Мариша, на Катя и на останалите.

Н.

9.

Христос воскрес!

Драга м. В.!

Как е вашето здраве и здравето на сестрите? Сигурно сте се преуморили от работа в градината? Как са работите с епитропа? Какво решихте? Моля да не се съобразявате с мнението ми. Аз нищо не знам, а вие сторете както ще е най-добре и както Бог благослови. „От хода на делата узнавайте волята Божия“, казва преп. Варсанофий Велики. Кажете същото и на Л.

При нас засега няма нищо ново. Скърцаме по малко. Времето тук е студено, прехвърча сняг, влажно е, болят ме костите и кръстът.

Чакам отговор. Господ да благослови всички ви и да вразуми към всичко добро. Моля всички за прошка и да се помолят за мен.

Н.

1950

Писма 10-19

10.

Драга матушка В.!

Мир вам, благословение Божие и радост от Господа! Спаси вас, Господи, за молитвите ви за мен. Аз ги чувствавам. Много бих се радвал, ако дойдете тук да починете. Сигурно тъгувате, след като М. замина. Какво да се прави? Да се готвим за бъдещия вечен живот, където няма да има никакви скърби и разлъки.

М. В., намерете житието на Паисий Величковски и в тази книга открийте писанията на стареца Василий за Иисусовата молитва, струва ми се на страници 72-134. Ако почувствувате молитвата в сърцето си, то винаги ще ви бъде добре.

Нямам време за писане. В. ще ви разкаже за живота ни тук.

Майко, вие никога с нищо не сте ме обиждали. Благодаря за напътствията, винаги се радвам, когато някой посочва грешките ми.

Поздрав на всички и Божие благословение. Да Ви пази Господ. Надявам се да се видим с Вас през лятото.

Поздрав и благодарност на М.К. Тя неоснователно смята, че съм я забравил. Споменавам нея и всички от Козелск на всяка служба. Поздрав на о. С., о. М., мат. А и на всички.

Н.

1950 г.

11.

Драга, мила м. В.!

„Първом търсете царството на Бога и Неговата правда“ (Мат. 5:33). Със своята ли сила човек се подсигурява? Ако се трудите за телесното, трябва да се трудите и за душата. Човек трябва да обработва сърцето си като градината си, или по-вярно — дори повече от нея. Ако човек плаща на наемните работници, няма Господ ще остави без отплата ония, които работят за Него? А как да работим за Него? — Вие всичко знаете. Трябва и да се помолим, и да внимаваме над себе си, да се борим с помислите, да не се караме заради дреболии, да остъпваме един на друг, дори и работата ни да пострада (по-късно ще спечелим многократно повече), по-скоро да се сдобряваме, да разкриваме помислите си, по-често да се причастяваме и прочие.

Може ли всичко това да се съвмести с работата? Ако и не всичко, заради немоцта ни, но много от това може. А ако нищо не правим, трябва поне да се съкрушаваме и чрез това да придобиваме смирение, но никога да не се оправдаваме, защото чрез самооправданието ние се лишаваме от възможността за духовно възрастване. Ако не правим това, което трябва, но и не търпим обиди и скърби и по такъв начин не се съкрушаваме и не се смиряваме, то просто не знам какво да кажа. С какво ще сме тогава по-добри от невярващите? Затова и ви моля всички: изтърпете обидите, укорите, човешките несправедливости, помогнете един другиму в носенето на теготите, за да запълните по този начин недостатъка от духовен труд. Главното е — трябва да осъзнаем, че сме достойни за всякакви оскърбления и скърби („получаваме, каквото с делата си сме заслужили“).

Известно Ви е, че в последните времена хората ще се спасяват чрез скърби. Нима ние правим изключение от този закон? Не случайно светите отци са съществали по-често, всеки ден по много пъти да си спомняме за смъртта, за Съда, за необходимостта да дадем отчет пред Господа за всяко дело, слово, мисъл, за лукавството, за привързаността към света, за тщеславието, за всичко тайно, известно само на Господа и на нашата съвест. И Вие по-често си спомняйте за това.

Драга м. В., може би ще се накая да ви погостувам след Св. Троица. Господ да ви благослови всичките. Скорецът се кланя на всички и ако някого е обидила, моли за прошка.

Н.

1950 г.

12.

Драга майко В.!

Колко жалко, че не можахте да дойдете. Драга майко, смъртта за мен също стана близка, осезаема. Предавам себе си на Божието милосърдие, няма за мен спасение от делата ми.

Желая Ви здраве и благополучие. Да ограда Господ Вас и К. от всяко зло, да ви благослови и помилува, и спаси, и да ви приеме в Своего блажено царство. Амин.

Любещ ви Н.

2/I-51 г.

13.

Драга К.!

Нашето живелище е на небесата, скоро и ти ще идеш там. Защо тъй се предаваш на суетата и на земните скърби? Всичко това ще премине. Когато ти стане тежко, спомни си, че дори Божията Майка е претърпяла през живота си такива скърби, които ние изобщо не бихме могли да понесем. Пред очите ù разпънали Господа Исуса Христа. Колко тежко ù е било! Всички приятели на Спасителя са завършили живота си с мъченическа смърт. А мъчениците?...

Триста години се е ляла кръвта на християнските мъченици. А колко много и всевъзможни трудности са изтърпели преподобните отци и майки?

Господ иска от теб съвсем малко: Вярвай в Господа и търпи малките скърби, които са ти напълно по силите (Господ знае по-добре от теб твоите възможности). Търпи и не роптай. А ако зароптаеш, то се покай, помоли за прошка Господа и Той ще ти прости.

Търпи, мила, спасявай се, трупей капитал за бъдещия живот, отдавай по-малко значение на земните дела и скърби. Прости ми и се помоли, Господ и мен да ме спаси. М. е здрава, помни ви и сте ù мили.

Н.

14.

Здравейте, драги ...!

Поздравявам ви с настъпващите велики дни на Страстната Седмица и Св. Пасха. Да ви даде Господ здраве телесно, душевен мир, взаимна любов и смирение. Да възкръсне Господ в душите ви, да порази ада, който се таи в дълбината на сърцата ни, да разтвори вратите на душите ни за праведните помисли, да издигне сърцата ни горе и да ни направи храм на Светия Дух.

Как е здравето ви, как вървят нещата при вас? Има ли взаимен мир, отстъпчивост, носите ли един на другото теготите, натрупаха ли се у М. повече плюсове, или повече минуси? Да ви даде Господ сили да се справите с предстоящите пролетни работи.

Господ да ви благослови, да ви настави към всичко добро и да ви ограда от всяко зло.

Ваш Н.

7/IV–951 г.

Изпращам на м. В. 100 рубли за чай и захар.

15.

Драга м. В.!

Колко жалко, че сте болна и не можете да дойдете както заради болестта, така и по други причини... Може да очакваме огромни трудности, когато живите навярно ще завиждат на мъртвите. Уж знаем това, а не се подготвяме за търпене и за напускането на този живот.

Помолете се за мен грешния, да ми даде Господ истинско покаяние и преданост на Неговата света воля. Желая и на вас да получите този дар, защото без него и тук, и след смъртта на човек му е тежко.

М. ще ви разкаже за нашия живот, само че тя е твърде пристрастна и много настойчива. Дори когато иска да стори добро, тя разваля с натрапливостта си доброто си намерение, и делото става вече небогоугодно. Аз ѝ дадох послушание — при всички случаи да предложи или да каже един-два пъти, а после да предостави нещата на волята Божия: нека да правят, както искат. Но тук тя не изпълняваше това, характерът ѝ не го позволява. Друго послушание: да мълчи, когато К. се разстрои и да счита, че за нейните (на М.) грехове Господ допуска К. да се разстройва. М. трябва винаги да поема вината върху себе си и да моли К. за прошка. Ако М. беше изпълнила това, то щеше да принесе и на себе си, и на К. огромна полза, пък и на Вас щеше да Ви е по-леко с тях. Врагът явно действа с огромна сила и човек трябва много да внимава и да моли със съкрушено сърце Господа за помощ и за вразумяване. Да помогне Господ на всички!

Надявам се отново да се видя с Вас. Ако не се случи през зимата, то през пролетта или през лятото обезателно ще се постарая да дойда към Вас.

Господ да Ви утеши, укрепи и вразуми. Предайте Божие благословение на К. и на всички. Моля за вашите свети молитви за мен.

Любещ ви Н.

1951 г.

16.

Драга м. В.!

Получих писмата от Вас и от М. Жалко, че здравето Ви, пък и здравето на М. не е добро. Да ви помогне Господ! Всички вървим към края си. Трябва със всичките си сили да благодарим на Господа, че ни е удостоил да се родим и да живеем в Православната вяра и да имаме надежда за вечен живот. Колко хора са лишени от този най-голям дар! Слава и благодарност на Бога за всичките безчислени дарове и милости, изливани върху нас! Слава на Божието дълготърпение и милосърдие, слава Богу за всичко!

Драга м. В., докато В. беше тук, ние строихме с него беседка, а днес много ме боли главата и затова не мога да пиша повече на никого. Простете, помолете се. Поздрав и благословение Божие на всички.

Н.

1951 г.

17.

Драга м. В.! Мир на вас и на сестрите!

Как сте със здравето всички? Л. писа, че сте си ударили ръката. Оздравя ли? Как върви работата с печката? Господ да ви помогне на всичките. „Първом търсете царството на Бога“ и тогава всичко останало „ще ви се придаде“. Защо ние всячески се мъчим: дразним се, караме се, униваме, осъждаме и т. н., и т. н.? Защото не вярваме на думите на Самия Господ. Ако Му вярвахме, щяхме да вършим всичко спокойно, мирно, с молитва. Бихме вършили, което ни е по силите, а останалото бихме възложили на Божията милост, тогава и външните дела биха се нареждали по-лесно и домът на душата би се изграждал непрестанно.

Ние пък непременно искаме да направи и това, и онова, и ако не успеем, започваме да се дразним, да се обвиняваме един другото и да рушим своя вътрешен мир. Не е ли по-добре да изпълним Божията воля, т. е. да насочим докрай силите си към запазване на мира със всички, към изпълнение на Божията воля във всичко, работейки посилно и за тялото. Ако има някакъв недостиг от необходимото, тогава да потърпим заради Бога. В свое време Господ ще запълни недоимъка, защото са истинни Божиите думи: всичко ще се придаде томува, който първом търси царството на Бога.

Моля всички ви да поменавате, поне до 40-ия ден (до 29 октомври по църковния стил) Е. Е. Тя ми стори много добрини, пък и не само на мен. Мнозина, мнозина искрено плакаха за нея.

Л. Ви обвинява, че сте прочели писмото ѝ. Ако това е вярно — лошо. Тя бездруго щеше да Ви го прочете. Повярвайте ми, в писмата ми няма никакви тайни. А да се чете чуждо писмо без разрешение е грях, който води към още по-голям грях. Простете. Помолете Л. за прошка, ако сте виновна в това.

Поздрав на всички и Божие благословение.

Н.

Х – 1951 г.

18.

Драга м. В. и всички сестри!

Мир вам и благословение. Знам, че имате скърби, че проявявате малодушие. Трябва да разберем от постъпките си, че вярата и надеждата ни на Господа са още прекалено слаби, въпреки уверенията Му, че Той няма да изостави нито за миг вярващите в Него без помощ и покровителство, и че Той е Пътят, и Истината, и Животът, и никого, който отива при Него с вяра, с изпълнение на заповедите и с покаяние, няма да изпъди навън, а обратно: ще приеме такъв и ще го успокои като разбойника, като митаря, като блудния син и пр. Защо не вярваме на Него, на Самата Истина? Трябва непрестанно да бодърствуваме и да призоваваме името Божие, за да победи Той нашите врагове, да укрепи вярата ни, надеждата ни на Бога и постепенно да ни доведе до любов към ближния и към Бога. Царството Божие се превзема със сила, т.е. с постоянно самопринуждаване; с други думи, вземи всекидневния си кръст и тръгни след Мен; още: отхвърли себе си; още: погуби душата си; още: с много скърби се влиза в царството Божие и пр.

И тъй, време е спящите да се пробудят и за се заловят за делото Божие. Имайте мир помежду си и святост, без които не ще влезете в царството Божие нито тук, нито в бъдещия живот.

Нека С. си седи повече в гнездото и да не лети като враната от Ноевия ковчег.

Отецът

1951 г.

19.

Драга м. В.!

Мир Вам и спасение! Отдавна не съм получавал вести от Вас и не знам как сте със здравето. Зная, че немощите и болестите Ви измъчват, че краят и за Вас, и за мен приближава. И аз почнах да чувствавам приближаването на края. Всички видове простудни заболявания: ревматизъм, болки в кръста, в костите, шум в ушите и пр., всичко това, което по-рано се беше притаило, сега взе да се проявява явно и доста силно. Особено силни са слабостта и вялостта на тялото и на душата. Няма у мен душевна бодрост. Започнах силно да страдам и от болестите и скърбите на другите хора. Само желанието да се помогне на нуждаещите поддържа още интереса ми към живота. Самият аз, струва ми се, бих се радвал да напусна този свят всеки миг. Страх ме е, разбира се, че не съм подготвен, но и този страх се поуталожва от надеждата на милосърдието Божие. Иска ми се да ви погостувам. Може би ще успея след Пасха. Ходих за два дни в Москва. Брат ми В. беше на смъртно легло, но слава Богу, отърва се. Много съм доволен от хората, с които живея. Те нямат претенции и не правят фокуси, каквито срещаш у мнозина други.

Как е духовното Ви състояние? Как е здравето на М., на К.? Как живее и се държи Л.? Аз малко я смъмрих и тя явно се обиди и не пише. Живеят ли мирно М. и К.? Кога ще разберат и двете, че за лещена чорба продават достоинството си на дъщери Божии? Ако не могат да се въздържат от кавги, то поне после искрено да се каят и да се пазят от нови избухвания. „Приготвих се и не се смутих“. Колко пъти съм ви казвал, че по-добре е работата да се провали, отколкото „човек да повреди на душата си“ (Мат. 16:26). Нали и цял свят не струва колкото една душа, а тук се погубваме заради дреболия.

Простете ми за дългото мълчание. Господ да помогне на всички ви, да вразуми, да ви настави в правия път и да ви благослови с небесно благословение. Помолете се за всички нас.

Любещ ви Н.

24/III-52 г.

Писма 20-29

20.

Драга м. В.!

Желая Ви здраве за душата и тялото и наследяване на царството Божие.

М. В., вие очевидно не сте разбрали казаното от В. Ставаше дума за външни причини, а не за вътрешни, и не там при вас, а тук. Аз изобщо виждам в отношенията между децата и техните майки и бащи много празнословие, недопустими спорове и пр. и пр., а малко труд. Духовният мир се придобива с духовен труд, а не с разговори или само с четене. В Евангелието са разкрити всичките тайни на човешката душа, посочен е пътят към царството Божие, показани са наградите и наказанията, разкрити са много тайни на задгробния живот, но те се постигат не с четене и даже не с молитва, а с изпълнение на заповедите.

Недостигът от духовен труд и всевъзможните нарушения на заповедите се заличават чрез покаяние, чрез изповед, чрез причастяване със Св. Тайни. А ние много празнословим и нищо не вършим. Ето какво виждам в себе си и в своите “духовни” чедата и съм уверен, че може не само без вреда, но и с голяма полза да се съкратят беседите и писмата. В свободното си време грамотният трябва да чете Словото Божие, а неграмотният да слуша. Прочетеното трябва да се “държи”, както говори за това св. Евангелие. Ето за това става дума. А който стои на едно място — няма какво да му говорим за далечни пътища. Оттук може да се съди и за обратното.

Много досадих на М. и на Л. Те са недоволни от мене. Простете ми, драга м. В. Помолете се Господ да ми даде любов към близките и да ме вразуми как да се държа с тях за полза на техните и на собствената ми душа. Станал съм съвсем неразумен.

Простете. Прося светите Ви молитви.

Н.

1952 г.

21.

Драга м. В.,

Благодаря Ви, че не ме забравяте, и за добрите пожелания.

Със здравето съм по-добре. На ревматизма много ми помогна сюнгерът, но непрекъснато имам силна слабост. От август даже досега тънем в суета. Строим голяма къща, построихме банята, трябваше няколко пъти да се ходи в Москва за иконостаса, за материали. С работниците не случихме. На Никулден при нас служи

епископът. Пак суета и ние така се въртим, мятаме се, душите ни изстиват, иде ти да избягаш в пустинята — но такова място вече няма, а в себе си не можем да се скрием. Поради тази и други причини, да ни избави Господ от всякакви гости, в това число и от М. и К. Освен вреда, идването им тук друго нищо няма да им донесе, пък и на всички нас. Това е самата истина. А и те самите трябва да го разберат.

Все повече и повече се разкрива пред мен дълбокото падение на човечеството, а оттук — и значението на Спасителя Господа Иисуса Христа. С делата си няма да се спаси никоя душа, само едно е спасението — Христос, който спасява вярващите в Него и осъзнаващите нуждата от Спасител, понеже те се считат за грешни, недостойни за царството Божие. Точно такива грешници е дошъл да призове към покаяние и към спасение Иисус Христос.

Целият втори том [на св. Игнатий Брянчанинов] е посветен на молитвата изобщо и на Иисусовата молитва. Ако имате този втори том, нямате нужда от първия, пък и изобщо време Ви е да имате вътрешен учител ... четете по малко изреченията на отците от Отечника на Игнатий Брянчанинов. Ако го нямате, има го Л. Аз ъ го подарих преди три години. Тази книга вдъхва свежест.

Предайте на Л., че няма смисъл предварително да пита за нещо, което може изобщо и да не се случи. Когато потрѣбва, тогава и да пита, тогава Господ може да внуши нужния отговор, а тъй тя изкушава и Господа, и мене, като на себе си причинява зло.

Господ да ви благослови всички, да ви вразуми и утеши.

Простете на мен, ленивия. Напролет се надявам да дойда при вас по работа. Искях вече да свършвам това писмо, но реших да напиша още няколко думи.

Цялото човечество и всеки отделен човек се намират в състояние на дълбоко падение и поквара, и сам човек не може да се поправи, да се спаси и да стане достоен за царството Божие. Човек може да бъде поправен от Господа Иисуса Христа, Който затова и дойде на земята. Ала Той поправя ония, които вярват в Него, Христа, и съзнават своята развала, или както сме свикнали по-често да казваме — своята греховност. Господ така и казва: „Не съм дошъл да призова праведници (т. е. тези, които считат себе си за праведни и добри), а грешници към покаяние (Мат. 9:13) — тоест хората, които са видели своята развала, греховност и безсилие да се поправят със собствените си сили и които се обръщат за помощ към Господа Иисуса Христа, или по-точно умоляват Господа за помилуване, за изчистване от греховните рани, за изцеляване на душевната проказа и за даруване на царството Божие единствено по Божията милост, а не заради някакви наши добри дела.

Правилно вървящият по духовния път човек започва да вижда в себе си все повече и повече грехове, докато накрая не види с духовното си зрение себе си цял в грях, в душевна проказа, докато не почувствува с цялото си сърце, че е кал и нечистота, че е

недостоеен дори да призовава името Божие и само, като митаря, без да смее да повдигне очи към небето, със сърдечна болка зове: “Боже, бъди милостив към мене, грешния”. Намирайки се продължително време в подобно душевно състояние, човек в свое време ще излезе от него оправдан, какъвто е излязал и митарят.

Ако пък човек смята себе си за добър и отделните си, дори тежки грехове — за случайни, за които е виновен не толкова той, а най-вече външни обстоятелства или други хора, или бесове, а той самият е малко виновен, то това устройство е лъжливо, това е явно състояние на скрита прелест, от каквото да ни избави Господ.

За да вървим по правилния път, трябва да следим себе си, да сравняваме своите дела, думи, помисли, влечения и др. със заповедите Христови, да не се оправдаваме за нищо, да се стараем да се поправим, доколкото е възможно, да не обвиняваме и осъждаме другите, да се каем пред Господа, постепенно да се смиряваме пред Бога и пред хората — тогава Господ малко по малко ще разкрива пред такъв човек неговото падение, развала, неизплатимия му дълг. Един дължи петстотин динария, друг — петдесет, и все едно и двамата нямат с какво да се разплатят.

Необходимо е Господ по милостта Си да прости и на двамата. Значи, няма такъв праведник, който да не се нуждае от милостта на Спасителя.

И ето премъдростта Божия! — Явният грешник по-скоро може да се смири и да отиде при Бога и да се спаси, отколкото праведниците по външност. Затова е и казал Господ Иисус Христос, че митаря и грешници влизат по-напред в царството Божие от мнозина външни праведници.

По великата Божия премъдрост греховете и бесовете съдействуват за смиряването на човека, а чрез това и за спасението му. Ето защо Господ е заповядал да не се изскубват плевелите изсред пшеницата — без плевелите лесно би могла да се роди гордост, а Бог се противи на горделивите. Гордостта и високомерието са гибелни за човека.

Какъв е изводът от казаното? — Опознавайте своята немощ и греховност, не осъждайте никого, смирявайте се и Господ ще Ви въздигне в свое време.

Боже, бъди милостив към нас, грешните. Простете и се помолете за мен.

Писмото е за всички.

Н.

1952 г.

Всички наши ви се кланят и благодарят, че ги помните.

Драга м. В.!

Желая Ви мир, спасение, телесно здраве и духовна радост!

Благодаря Ви за писмото. Това, което Ви е съобщила М. С. за мен и за това как гледа на мен епископът си го знам. „Всички, които искат да живеят благочестиво в Христа Иисуса, ще бъдат гонени“ (II Тим. 3:12). Чувате ли, майко? Не само живеещите, но и искащите да живеят благочестиво, ще бъдат гонени. Чрез кого? Чрез хората, които се поддават на внушението на дявола.

С пазачката ще има още много разправии. Време е тя да бъде отстранена. Врагът иска да я използва както следва заедно със семейството ѝ, а също и бившия епитроп. Те са си поставили за цел да ме изгонят от тук с всевъзможни клевети; епископът вече се поддаде и искаше да ме премести. Но самата работа аз я започнах по неговото благословение и напътствие и дори, предвиждайки това, което сега се случва, го предупредих.

Ако въпреки всичко това той по тази причина ме премести, то аз, може би, ще напусна епархията му. Едва тогава ще може да се мисли, че има воля Божия за напускането на това място и преместването на друго, може би дори в Козелск. Без убеждението, че има воля Божия да отида в Козелск, никак няма да се осмеля на такава крачка. Виждам много трудности за живота и работата там. Няма да пиша за това. При първа възможност ще се постарая да дойда при вас, да ви известя. Уверен съм, че когато има воля и благословение Божие, то нещата ще се устроят тъй, че ние самите ще се чудим.

Съчувствувам Ви, драга м. В., за телесните Ви немощи, защото и самият аз започнах да ги чувствавам. А за душата какво да се каже: за нашето време е даден един подвиг — да съзнаваме своите грехове и безсилие, да се каем за тях и да търпим без ропот всичко, което Господ допусне. Но и това ние можем да извършим, само като изпросваме непрестанно помощ от Господа, т.е. трябва колкото можем по-често да се обръщаме молитвено към Господа и в никакъв случай да не осъждаме никого, а на всички да прощаваме, за да не бъдем осъдени по духовния закон самите ние.

Ето, това е. В Козелск има много духовно развалени монахини: горди, тщеславни, лукави, осъждащи всички, смятащи, че изобщо не се нуждаят от духовен съвет и нежелаещи да го приемат, въобразяващи си, че знаят всичко.

И в Москва видях как една вече стара монахиня взе да спори и да се препира със свещеника за това, че той направил нещо си не по устава. Ех, Бог да ги вразуми.

Апостол Павел не е обичал да съзижда върху чужди основи. Мнозина други духовници са писали същото, например Игнатий Брянчанинов. Както вдовицата, омъжила се повторно, сръжнява сегашния си живот с предишния, така е и в духовното

дело. Особено при хора, които са били разглезени от вниманието на предишните духовници.

Простете ме за всичко, м. В. и се помолете. Ако Ви стане съвсем зле, то пратете телеграма. Ще моля епископа, да ме пусне при Вас. Взеха от мен О. А. и не знам, какво ще стане по-нататък. Той прави постъпки да се върне обратно тук.

Божие благословение да бъде с всички вас. Поздрав и благословение на всички, които ме знаят.

Иер. Никон.

1952 г.

23.

Драга м. В.!

Мир и спасение желая на Вас и на сестрите. Как живеете всички? Как сте със здравето? Искане ми се да се видя с Вас, но докато съм сам — не мога да се отделя никъде. Надявам се да дойда наесен. Все някак ще се отскубна.

Драга м. В., не слушайте другите, пък и на своите собствени мисли не позволявайте да осъждат когото и да било. Всеки “пред своя Господар стои, или пада” (Рим. 14:4) а трябва да се помни, че “на ония, които любяат Бога, всичко съдействува към добро” (Рим. 8:28) и “Господ изправя стъпките на човека” (Пс. 36:23, по слав. текст). Никой не се е спасил сам, а всички ние имаме един Спасител. Човек може само да желае спасението, но да се спаси сам не може. Трябва да искаме спасението, като се имаме за погиващи, негодни за царството Божие (“Кога изпълните всичко вам заповядано...”) (Лука 17:10), и това желание за спасение трябва да покажем на Господа с молба към Него, с изпълняване на волята Му с всички сили, и с постоянно покаяние. Но тъй като, въпреки цялото си желание ние постоянно нарушаваме заповедите, значи трябва постоянно и да се каем.

И светците са се каели до смъртта си, тъй като са виждали себе си недостойни за близостта до Бога и следователно — недостойни за царството Божие. А колкото човек е по-грешен, толкова по-малко грехове вижда в себе си и толкова по-злостно осъжда другите. Истинен, нелъжовен признак за правилното духовно устройство е дълбокото осъзнаване на собствената повреденост и греховност, съзнанието за собственото недостойнство за Божиите милости и неосъждането на другите. Ако човек не счита себе си — от цялото си сърце, а не само с езика си, — за непотребен грешник, той не е на правия път, той без всякакво съмнение се намира в ужасна слепота, в духовна прелъстеност, колкото и да го почитат за велик и свят човек, дори и да е прозорлив и да върши чудеса.

Ние цял живот вършим своята воля и дори добрите ни дела се оскверняват ту от своеволие, ту от тщеславие, ту от сметки и прочее. Ако се вгледаме по-дълбоко в себе си, тогава всеки от цялото си сърце ще трябва да каже с думите на утринната молитва: “Боже, очисти мен, грешния, понеже никога не извърших нищо добро пред Тебе”. Тези думи принадлежат на преп. Макарий Египетски, един от най-великите светци. Как ние, окаяните, съдим и осъждаме другите и с това се поставяме по-високо от тях, като съдници? Как можем да считаме, че е на прав път оня, който не съзнава себе си като (съзнава, а не само се нарича с думи) най-грешен от всички?

Драга м. В., искаше ми се да Ви пиша, а ето какво се получи. Простете ми и се помолете! Желая на Вас и на сестрите мир, покаяние и да не се привързвате към нищо земно. Простете.

Привет и благословение Божие на всички.

Ник.

1952 г.

24.

Драги ... !

Мир вам и спасение от Господа! Желая на всички вас телесно здраве и духовен разум, а главното — смирение, без което и всички добродетели нямат смисъл. От своя страна смирение не може да има там, където липсва съзнанието за собствените грехове, където няма покаяние, а самооправдание. Така че цялото дело на спасението се свежда до съзнаването на собствените грехове, на своята негодност за царството Божие, а вследствие от това — до необходимостта постоянно да умоляваме Господа: “Боже, бъди милостив към мене грешния”. Да се молим така ни учи и Господ в притчата за митаря. Всички ние сме митари по греховете си, а смирението и покаянието на митаря ги нямаме. Простете и се помолете за мен.

Съчувствувам за телесните ви болести. Господ да благослови и да помилува всички нас. Привет и благословение на всички познати.

М. В., изпращам Ви 20 руб. за чай и 50 руб. за м. А.

Н.

25.

Драга м. В.!

Получих писмото Ви. Благодаря на всички вас.

Драга м. В., колкото по-близък до Бога е човек — истински, а не въображаемо, толкова по-недостоеен, по-грешен, от всички хора по-грешен се чувства той. Така са се чувствували св. отци. Примерите са много и Вие самата ще си спомните.

Митарят е считал себе си за грешен по друга причина. Но той е осъзнал греховността си, не се е оправдавал и само молел Господа за милост и прошка и ги е получил. Всички хора имат неизплатим дълг пред Господа. Никакви подвизи не могат да изплатят този дълг. Сам Господ казва, че „кога изпълните всичко вам заповядано“ (т.е. всички заповеди) — считайте себе си за непотребни раби, които са били длъжни да направят всичко, което им заповядва господарят. Значи и всички ние, които постоянно нарушаваме заповедите, трябва постоянно да имаме душевната нагласа на митаря. Да не търсим у себе си каквито и да е достойнства, каквито и подвизи да извършваме. Винаги сме раби негодни. Само Божията милост прощава на каещите се и ги допуска в царството Божие.

Ето защо търсенето на високи духовни състояния е забранено от светите отци и от Господа. Целият ни вътрешен подвиг трябва да се съсредоточи в покаянието и във всичко, което съдействува на покаянието, а Божието ще дойде само по себе си, когато мястото е чисто и когато благоволи Господ. Ако у подвижника няма искрено сърдечно чувство на греховност и съкрушено сърце, то такъв подвижник непременно е в състояние на духовна прелест. Намиращият се в молитвен подвиг особено трябва да има молитвата на митаря и съкрушението на митаря, защото иначе ще бъде измамен от бесовете, ще придобие високоумие, тщеславие и прелест. Да ни избави Господ от това.

Ето отговорът на вашето желание да знаете, какво означава да имаш нагласата на митаря. Господ ни е показал с притчата за митаря и фарисея как и с каква душевна нагласа трябва да се молим и как не трябва (фарисейска нагласа). След идването на Спасителя и след Неговите страдания светите отци заменят молитвата на митаря с Иисусовата молитва. Смисълът им е един и същ.

Простете ми. Прося молитвите Ви. На всички привет и благословение Божие. Пишете.

Н.

18/II–54 г.

26.

Христос воскрес!

Поздравявам всички вас с деня на Светлината, Мира, Радостта, залога за бъдещия живот и блаженство! Да ви даде Господ Иисус Христос душевен мир и духовен разум за познание пътя на спасението и сила да вървите по него. Най-вече да ни даде на всички смирение и покаяние.

Надявам се да се видя с вас, за което ще напиша в свое време.

И. Никон, 1954 г.

27.

Драга м. В.!

Поздравявам Вас и всички сестри с празниците и с Новата година! Желая ви всякакви милости от Господа.

Драга м. В., в последно време ми се изясни пътят на спасението като онова състояние на митаря и то не само по време на молитвата, но и по всяко време. Външно погледнато в това няма нищо ново. Кой не знае притчата за фарисея и митаря?

Обаче в прилагането му към вътрешното духовно дело (и особено към Иисусовата молитва) тази притча, по-точно състоянието на митаря има, струва ми се, решаващо значение. Ако Господ благослови още да се видим, ще поговорим за това.

Вчера умря нашият благочинен от Вязма о. М. Малко се страхувам, да не би да ме натоварят с неговата длъжност, тъй като опити вече имаше. Отивам да го погребя. (Благочинен, рус., свещеник, на когото е поверено „благочиние“, т.е. църковен окръг от няколко енории, П.Б.)

Как е здравето ви, М., К.? Как е настроението на нашата К.? Изпращам на всички ви Божието благословение. Прося вашите молитви за мене.

Поклон и благословение Божие на всички, на всички познати. Простете ми. Пишете за себе си.

Н.

1955 г.

28.

Драга м.В.!

Радвайте се в Господа! Мир Вам!

Жал ми е, че силите Ви отслабват, макар и всички да вървим към същия край. Да благодарим на Господа за това, че Той ни е избрал от този свят, отделил ни е от него, взел ни е при Своите. Слава Тебе, Боже, слава Тебе, Боже, слава Тебе, Боже! Господи, “продължи милостта Си” до края! — Отдели ни и след смъртта от Твоите врагове, макар и да сме недостойни за това, но по Твоето милосърдие не ни отхвърляй от лицето Си! Удостои и нас да Ти благодарим и да Те славословим ведно с всички светии за непостижимите Твои милости към човешкия род и към нас, непотребните Твои раби! Слава Тебе, Отче, Сине и Душе Светий во веки веков. Амин.

Да ви благослови Господ, да ви укрепи и да ви развесели с духовна радост.

Усърдно прося вашите свети молитви.

Недостойният Н.

През зимата, 1956 г.

29.

Драги М. и К.!

Получих писмото ви. Господ ви е посетил с болест, разбира се, защото тя е била необходима за вашето спасение. “През много скърби трябва да влезем в Цаството Божие” — такъв е духовният закон (Деян. 14:22). Апостолите, мъчениците, преподобните, всички светци са влезли в славата чрез много и велики скърби. “Господ наказва, когото обича; бичува всеки син, когото приема” (Евр. 12:6, Притч. 3:12). Очевидно е, че няма друг път за царството Божие, освен тесния, кръстния път и при болест и слабост не бива да унивате, а повече да се радвате с духа си, утешавайки се мислено, че Господ сега се е приближил до вас, а в бъдещето докрай ще ви направи Свои деца, ако Му останете верни до края и без ропот понесете всяка скръб, която Той намери за нужно да ви изпрати. “Който претърпи докрай, ще бъде спасен” (Мат. 10:22).

Трябва по-често да призоваваме Божието име, да се поставяме пред лицето Божие и да изпросваме търпение, когато ни стане твърде тежко. От ропота трябва да се пазим като от змийска отрова. С ропота и злословието си неблагоприятният разбойник не само е усилил мъките си, но и е погинал навеки, а благоразумният — чрез съзнанието, че получава отплата достойна за делата си, и страданията си е облекчил, и царството Божие е наследил.

В утрината молитва на преп. Макарий Велики се казва: “Боже, очисти мен, грешния, защото нищо добро не извърших пред Тебе”. Ако великите угодници Божии са чувствували такова нещо, какво трябва да чувствуваме ние, на какво можем да се надяваме? Единствено и само на милостта Божия. Забравяйки всичките си добри дела,

ние трябва като митаря за вопием от цялото си сърце: “Боже, бъди милостив към нас, грешните!” И ако митарят е бил оправдан от всичките си грехове само за тази своя молитва, то е ясно и ние трябва да вярваме, че Господ и нас ще ни помилува, ако от цялото си сърце Му се молим и се надяваме на милосърдието Божие. Никаква болест няма да ни попречи поне няколко пъти на ден да се обърнем от дълбините на душата си с покаяние към Господа.

Не е имало случай Господ да откаже някога прошка на каещия се. Само тогава Господ не ни прощава, когато ние самите не прощаваме на другите. Затова нека се помирим с всички, за да се помири и Господ с нас. Да простим на всички, за да ни прости и Господ.

Времето сега е толкова лошо, че на вас, вероятно, ви е особено трудно. Ние всички също попълзваме, вечерта чакаме да съмне, а сутрин — кога ще можем спокойно да си легнем в постелята. Да ви пази Господ, да ви даде търпение и молитва, а чрез тях — духовна радост, която превъзмогва всички телесни болести и всички скърби на този преходен свят.

“Близо е краят, за нищо не се грижете. Бъдете мъжествени и да укрепва сърцето ви.”

Иер. Н.

Писма 30-39

30.

Драги М. и К.!

Поздравяваме ви с празника Рождество Христово и с Новата година! Да ви благослови Господ с всички небесни благословения, да ви даде мир, взаимна любов, здраве, ревност по Бога, разбиране на духовния живот, молитва със сълзи и прочее. Да ви огради от видимите и невидими врагове, да ви даде всичко необходимо и за този временен живот. Да ви даде Господ духовна радост, произлизаща от съкрушено и смирено сърце, изпълнено със страх Божий.

Кажете на С. да не идва тук. Нека се потруди там, по-рядко да излиза от къщи и да не бърбори, нека малко се научи на правилен духовен живот и на въздържание. Най-полезното за душата ѝ сега е да остава повече време в стаята си и да се потруди в

уединение. За всяко излизане от стаята без крайна нужда нека прави по 10 поясни поклона и 30 Иисусови молитви.

Време ù е да се захване за работа. И скорците попейт малко, а после си строят гнездо и принасят плодове. Тя трябва да си построи духовен дом и да принесе плодове на покаяние, на молитва и на въздържание. Нека при себе си да не кани никого, иначе и тук ще намери изход...

Още веднъж, мир вам, мили мои. Помним ви винаги с любов. Пишете.

Н.

3/1-49 г.

31.

Драги М., К.! Мир вам и спасение!

М.М., недей да тъгуваш. И майка [В.], и аз мислим за теб и те обичаме. Трябва да поживеете малко сами. Старайте се всичко да говорите и да правите сякаш в присъствието на Бога. Всъщност, то е точно така. Господ по всяко време и навсякъде вижда всичко в нас: и сърцето, и мислите, не само думите и делата. И „онова, що не съм сторил, видяха очите Ти“ (Пс. 138:16, по слав. текст). Ето, трябва да живеем с чувство за присъствието Божие. Както е говорил и чувствувал пророк Давид: “Винаги виждах пред себе си (моя) Господ” (Пс. 15:8). Ако Господ ни даде това чувство, винаги щеше да ни е леко, радостно, сърцето щеше винаги да се моли или, ако още не е достигнало до това състояние, то настроението ни щеше да е молитвено и при всяко обръщане към Бога с молитва, сърцето щеше да отговаря веднага със съчувствие, умиление, с дълбоко съкрушение и страх Божий, т. е. боязън да не оскърбим с нещо Господа. А от този страх се ражда по-нататък и любов към Бога и както казват св. отци, ще текнат сълзи, ще се разгори сърцето и ще се отвори вратата към таинството на бъдещия век.

Драги мои матрьюшки [1], струва си да се потруди човек за Господа, струва си да се изтърпят всички скърби, колкото и да са тежки, само и само да не се лишим от ония вечни блага, които “око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не е идвало” (I Кор. 2:9). Обичайте се една друга, имайте милост към всички, пазете мира помежду си на всяка цена, нека дори работата да пострада, но мирът да се запази.

К., ти си моя дъщеря, затуй пази мира. Една сляпа деветдесет и двегодишна монахиня ме нарече “син на мира” (понеже духовният ми отец имаше мир в себе си), а ти бъди дъщеря на мира, защото “в мира е мястото” на Бога (Пс. 75:3, по слав. текст). Не обвинявай никого. Сама виждаш, че когато наоколо няма хора, ти и от котката се

дразниш, и дори от вещите. Значи, гневът живее в теб, а не го влагат в теб другите хора. Божият мир да ви осени всички.

Любещ ви О[тец].

11/II–1949 г.

1) Пълна, румена девойка с кръгло лице, напомняща на руската традиционна кукла «матрьошка».

32.

Драги М. и К.! Мир вам!

Получих твоето писмо и това на О. Писмата ни са се разминали по пътя. Вече ви писах по-малко да се безпокоите и да не разстройвате. Всичко е в Божиите ръце. Във всеки случай няма защо да се боите от заразата. Вие никъде не излизате, с никого не бърборите, затова страховете ви са напразни. ,Затова пък С. нека по-малко да чурулика със съседката, а по-добре да принася плодове на покаяние.

И в писмата си С[корецът] многослови. Аз и така добре я познавам цялата и няма защо да повтаря едно и също. Тя прекрасно знае мисълта на древните мъже: седи си в скорцовото гнездо и то ще те научи на всичко. Двадесет пъти съм ѝ казвал какво трябва да прави. Нека изпълнява.

Мама е здрава [вероятно става дума за монахиня В., — бел. прев.], изпраща поклон на всички, всички помни, понякога ѝ е мъчно за вас.

Н.

28/II–1949 г.

33.

Драга М.!

Написах ти няколко писма. Как е здравето ти сега? Как си духом? Мисля, че на теб и на К. ви стана по-леко от това, че мама се кани да си дойде. Нали тя също ви писа. Получихте ли писмото ѝ? Потърпи, мила, всичко ще се оправи. Не винаги нещата стават така, както ние искаме, а Господ винаги води всички търсеци спасение към Себе си, макар и не по онези пътища, по които бихме искали. Да се покоряваме на Божията воля и без ропот да приемаме от Божията ръка всичко, каквото Му е угодно да ни изпрати. “Колкото е далече изток от запад, тъй и мислите Ми — от вашите мисли”, е казал пророкът от Божието име (срв. Пс. 102:12; Ис. 55:9).

Простете ми. Прощавам ви и Господ да ви прости. Помолете се за мен.

Любещ ви Н.

15/IV–49 г.

34.

Драга М.! Мир на тебе!

Жал ми е, че толкова си страдала от зъбобол. Много ти съчувствувам. Жал ми е също, че не можа да дойдеш. Не се обиждай на думите ми, че Господ не те е допуснал при мен. Разбира се, ако имаше воля Божия, то ти несъмнено щеше да дойдеш. Значи засега няма за това Божия воля. Винаги съм ти казвал, че трябва по малко да се освобождаваш от излишната привързаност към вещите и към света изобщо и че трябва да се смиряваш пред К. и пред мама, а ти всичко искаш да е по твоemu. Дори да направите нещо недобре, на душата ще ù бъде спокойно. Каква полза да придобиеш цял свят, а на душата си да навредиш, при това в случая става дума само за картофи, домати и лук, а не за целия свят. Освен това не се знае, кога ще получиш повече; или по-точно: добре известно е, че ще получиш повече тогава, когато започнеш да се смиряваш и да отстъпваш заради Бога, като повече от всичко останало предпочиташ ползата за душата, угождението на Господа, а не на собствения си разум, тщеславие и упоритост.

Сдържай гнева си, проси от Господа сили и способност да не Го прогневяваш, често си спомняй какво безчестие и какви мъки е претърпял Той заради нашето спасение, а ние с какво Му отговаряме?

Ако носим Неговото име, къде са нашите дела в Негово име? Не противоречат ли те на това, което трябва да бъде? А щом е тъй, трябва поне да търпим без ропот сполитащите ни скърби, ако не си налагаме доброволни подвизи, и ако не изпълняваме заповедите. “Понасяйте един другиму теготите и не на себе си угаждайте” (срв. Гал. 6:2, Рим. 1:15)

Прости ми за огорчението. Привет на б. К. и на всички вас.

Н.

1949 г.

35.

Мир на теб, досточтимата майко М.!

Получих писъмцето ти. Ти съзнаваш, че не си права в много отношения. Радвам се на това. Човек, който упорито оправдава себе си, а другите обвинява, се намира на лъжлив път: той или няма да постигне никакъв успех в духовния живот, или неизбежно ще се окаже в мрежите на прелестта. Нашето спасение е не в подвизите, а в дълбокото, искрено и сърдечно осъзнаване на своята греховност, повреденост, безсилие сами да се поправим. От такова съзнание се ражда съкрушението, плачът, известно смирение и т.н.

Ако няма такова съзнание, а отгоре на това има и (Боже, опази!) самооправдание, тогава всички трудове са напразни, и дори ще породят сомнение и гордост. И така, и в малкото, и в голямото, и в житейските дела, и в духовните, по отношение на себе си и във взаимоотношенията си с другите, старай се да се поставяш на последно място (по Евангелието: не сядай на първото място) - и тогава ще придобиеш мир в душата си и останалите неща, за които стана дума по-горе, а заедно с тях и чрез тях - спасение.

Поклон и Божие благословение на теб, на К. и на всички познати.

Прости ми с каквото съм обидил теб и останалите. Нашите ти изпращат поклон. Бог да ти прости за всичко и аз ти прощавам.

И.Н.

1949 г.

36.

Драги...,

Поздравявам ви с Празника на празниците и Тържеството на тържествата!

Да ви даде Господ радост и веселие, душевно и телесно здраве, да ви ограда от всяко зло и след смъртта да ви въведе във вечната Пасха, където блаженството от общуването със Самия Господ, със св. Ангели и с всички светии няма да има край.

Но тържеството на Христовото Възкресение настъпи след Голгота. Така и бъдещето вечно блаженство не може да настъпи за нас, ако не претърпим без ропот своя кръст в земния живот.

Привет и поздравии на вас и на всички, които ме знаят и помнят.

Н.

1949 г.

37.

Драга М!

Господ иска всеки човек да се спаси. Но не всеки човек се стреми на дело към спасението. На думи всички искат да се спасят, а на дело отхвърлят спасението. Как го отхвърлят? Не с грехове, защото е имало и големи грешници, като разбойниците, като Мария Египетска и др. Те са се покаjali за греховете си и Господ им е простил; по такъв начин те са получили спасението си. Погива онзи, който греши и не се кае, а сам се оправдава за греховете си. Това е най-гибелното, най-ужасното.

Господ казва: „Не съм дошъл да призова праведници, а грешници към покаяние“ (Мат. 9:13). Какво означава това? Словото Божие казва, че „няма праведник, няма нито един; всички станаха еднакво покварени“ (срв. Пс. 13 и 52). Всички са грешни и колкото по-свят е човек, толкова повече грехове вижда той в себе си. Господ за това е и дошъл да призове към покаяние и чрез покаянието да спаси грешниците, т.е. тези, които осъзнават греховете си, каят се пред Господа и молят за прошка. Ония пък, които не виждат греховете си, или сами себе си лукаво оправдават, тях Господ ги отблъсква от Себе си. Така Господ е отхвърлил и осъдил още на земята фарисеите, които считали себе си за праведници, дори за пример на останалите. Страшно е това състояние. Бог да избави от него всеки човек.

Преподобни Сисой Велики молел дошлите за душата му Ангели да се помолят, Господ да му даде да поживее още за покаяние.

Преподобни Пимен Велики е казал: „Вярвайте ми, братя, аз ще бъда хвърлен там, дето е сатаната“. А той (Пимен Велики) е възкресявал мъртвци. Така и всички угодници до самата си смърт са оплаквали греховете си, неизплатимия си дълг пред Бога.

Ние пък поради самолюбието си крием греховете си, оправдаваме се, лукавствуваме, макар да стоим вече с единия си крак в гроба. Послушай, М., още веднъж ти казвам: разгледай целия си живот, покай се за всичко, което осъзнаеш. Моли се със сълзи, както се моли светата Църква: „Дай ми да виждам моите прегрешения“. Ако човек не вижда греховете си, това не означава, че ги няма. Това значи, че човек не само тъне в грехове, но и в духовна слепота. Ако духовникът или изобщо някой страничен човек ни обвинява в грехове, ние трябва не да се оправдаваме, а да умоляваме Господа, да ни открие Той греховете ни, да ни даде да се покаем за тях преди идването на смъртта и да получим прошка тук на земята.

Заеми се с душата си докато не е късно. Престани да се суетиш излишно, моли Господа да ти разкрие греховете ти и се покай за тях. Казвам още веднъж: ако не осъзнаваш греховете си, това не значи, че ги нямаш.

Нямам нищо против теб, но ми е мъчно за тебе. Ти винаги си се оправдавала, такава си и сега. Самооправданието и фарисейството водят до дъното адово. Спасявай се! Благословение Божие на теб и на К. Спасявайте се!

Не скърбете, сдобрявайте се по-скоро, ако ви измами врагът.

Н.

1949 г.

38.

... !

Много се безпокоим, как живеете, как сте със здравето? Нали и К. започна да боледува. Пък и настроението ви е изменчиво. Има ли мир между вас? Не ви ли мами лукавият?

Как живеят Л. и П.? Нека не се обиждат, че не им пишем. Нали още няма нужда от това. Трябва да се трудим и тогава от труда ще възникнат нужни и полезни въпроси, а вече сме говорили достатъчно много. Това се отнася до всички. Вие всички сте разглезени в това отношение. Мнозина биха искали да узнаят частичка от това, което вие вече знаете и разбирате, но не могат, а вие и знаете, и не го вършите, а такъв раб „ще бъде бит много“ (Лука 12:47). Дълго ли още ще куцаме и с двата крака? Поне да се бяхме смирявали, ако не изпълняваме, но и това го няма.

Нека плачем пред Бога, да Го умоляваме за милосърдие — да ни прости и да помилува нас, негодните раби. Помнете, че и разбойникът висял на кръста и страдал тежко още няколко часа, макар и да е бил вече помилуван. Така и ние трябва много да търпим.

Простете, пишете. Поклон от всички нас.

Н.

29/ХІІ–49 г.

39.

Драга М.!

Много ти съчувствувам за болестта и скърбите ти. Господ да те изцели, и тялото, и душата ти.

Ти не можеш да се молиш без разсейване, защото: 1) си привързана твърде силно към света и 2) нямаш дълбоко осъзнаване на своята греховност, а винаги се самооправдаваш. Сърцето се очиства от дълбокото съкрушение и от сърдечния плач, в него се появява усещането за Божието присъствие и се ражда страх Божий, тогава и молитвата става по-топла и по-събрана... Няма деца без родители, няма и следствие без причина.

Няма много да пиша. Надявам се скоро да се видим. Поздрав и Божие благословение на теб, м. В, К. и на всички приятели.

Н.

4/XII-50 г.

Писма 40-49

40.

Драга М.!

Пишеш, че Господ пак те е посетил с болест, паднала си и си ударила хълбока. Самата ти съзнаваш, че това е допуснато за греховете ти. Преди това си имала остра кавга с Наистина, заради твоята гневливост, несдържаност и пр. Господ се старае да те смири. Длъжна си и ти самата да се бориш със себе си. “Приготвих се и не се смутих” (Пс. 118:60, по слав. текст). Така трябва винаги да сме готови за това, че може да се появи една или друга страст и трябва да знаем какво да предприемем, за да не бъдем победени от нея. Ако пък сме се поддали, то трябва да се смиряваме, не да се оправдаваме, а за всичко да виним и укоряваме себе си, като молим Бога и хората за прошка. “Да се приготвяш” знаеш как, но рядко го правиш на дело.

Поздрав и Божие благословение на всички.

Н.

1951 г.

41.

Мир вам, драги ... !

Господ да ви благослови, да ограда от всякакво зло, да ви настави на пътя на спасението. “Скъпете времето, защото дните са лукави” (Еф. 5:16). Принуждавайте се да живеете по Божиите заповеди, а за греховете и грешките се кайте, не се оправдавайте, а показвайте на Господа своята греховност и немощ, беднотата си, за да получите помилуване и дори блаженство. Казано е: “блажени бедните духом, защото тяхно е царството небесно” (Мат. 5:3). Ако освен, че съзнаваме собствената бедност откъм добри дела пролеем понякога и сълза на съкрушение, то ще бъдем двойно блажени, ще бъдем утешени от Господа.

При вас ли е Т.? Дойде ли Ш.? Предайте ѝ, ако е пристигнала, поздрав и Божие благословение от мен. На Т. предайте, че ще се радвам, ако някога ме посети. Може да дойде от Москва през ваканцията. Ще платя пътя. Моля го със земен поклон да не отхвърля Бога, да не слуша безбожни разговори, да не чете атеистични книги, но да пази душата си. Нека поне веднъж на ден прави земен поклон с молитвата “Господи, бъди милостив към мен грешния и ме спаси”. Ако изпълни това правило, ще получи голяма полза ...

Господ да ви благослови и да ви помилува всички и тук, и в бъдещия живот.

Благодаря за краставиците.

Н.

1952 г.

42.

Драга моя М.!

Ти вече унивах и се разстройвах от едно малко изкушение. Господ го допуска с теб, за да познаеш немошта си и да разбереш, колко много се таи в душата на човека, какъв труд трябва да се положи, за да се очисти човек от страстите си, да стане “храм на живия Бог” (II Кор. 6:16) и да достигне спасение. Когато ти се открие цялата човешка немощ, тогава ще паднеш пред Господа и вече от дълбините на сърцето си ще почнеш да въпиеш към Него, като давящият се апостол Петър. Тогава ще получиш помощ от Господа и ще разбереш, че наистина близко е Господ до ония, що призовават името Му от цялото си сърце и вече с благодарност ще паднеш пред нозете Му и ще оплакваш всички свои грехове, с които си оскърбявал Господа. Тогава ще се смири сърцето ти, ще престанеш да осъждаш другите, и ще започнеш да се стремиш към това Господ да ти прости миналите грехове и да не допуска да Го оскърбяваш занапред чрез нарушаване на заповедите. Ще разбереш също колко суетно е всичко земно, че твоята привързаност към земята, свадите, огорченията заради вещи, заради постъпки,

заради думи — всичко това е тъй нищожно, че не си струва заради него да се огорчаваме, да се караме и да губим душевния си мир, а може би и спасението си.

Ето, ти си разбрала какво означава името “майка”, какво е това скръб, ревност и прочие. Ако Господ ти откриеше до дъно собствената ти душа, ти навярно би се отчаяла. Но всичко лошо, всички страсти, всички бесовски хитрини, всички скърби и страдания — всичко се побеждава чрез смирението. Смирението се проявява тогава, когато кажем от все сърце на Господа: “Получаваме заслужено според делата си, спомни си за нас, Господи, кога дойдеш в царството Си”.

Ако съумеем да казваме така във всички случаи от живота, ако не роптаем нито срещу Господа, нито срещу хората, то веднага ще ни стане леко и ще бъдем на правилен духовен път. Дори и ако пороптаем срещу някого, то трябва още повече да се смирим и да кажем: “Господи, наистина не струвам нищо, само Ти можеш да ме спасиш”. “Ако искаш, можеш ме очисти” — е казал на Господа загубилият всяка друга надежда за изцеление прокажен и тогава е чул от Него: “Искам, очисти се” — и Господ, докосвайки го, го изцелил (Мат. 8:2-3; Марк. 1:40-41; Лука 5:12-13).

Така и ние, разбрали до дън душа своето безсилие и духовна бедност, нека се обърнем към Господа, към Единствения наш Спасител и от съкрушено и смирено сърце да му кажем: “Господи, ако искаш, можеш да ме изцелиш и да ме спасиш” — тогава ще получим отговора от Разпъналия се за нас Господ: “Искам, очисти се”. Душата ни ще чуе ясно този отговор и ще получи сила да понася с благодарност всички скърби на земния живот, така както както и разбойникът безропотно е висял до вечерта на кръста в ужасни мъки. Да помогне Господ, драга М., да разбереш това, да се смириш и да се отдадеш в Божиите ръце. Непрекъснато повтаряй: “Господи, да бъде светата Ти воля; Господи, прави с мен, каквото Ти е угодно, само не допускай да възроптая срещу Тебе, само ме спаси”.

Досега само си чела и си слушала за душевната борба, за плача, за сърдечните страдания. Господ допуска от опит да познаеш и да решиш за себе си — ще търпиш ли без ропот и ще благодариш ли на Господа или ще се предадеш на ропот, а после дори по-лошо — и на отчаянието.

Решавай сама. “Дай кръв и приеми Дух”. Младенческите дни са отминали, време ти е да се захванеш с делото на възрастните. “Сърце съкрушено и смирено Бог не ще презре” (Пс. 50:19, по слав. текст), “мрежите на дявола не се докосват до смиrenomъдрия” (видение на преп. Антоний Велики за мрежите).

Ако пък се предадеш на ропот, ако почнеш да обвиняваш хората и външните обстоятелства, то отгук ще преминеш към ропот и срещу Бога и можеш да стигнеш до отчаяние, от което да те избави Господ.

Да ти дарува Господ душевен мир, смирение и духовен разум. Да ти даде Господ търпение и сила да понасяш тежестта и на своите страсти, и на страстите на ония, с които общуваш.

Прости ми, ако с нещо съм те огорчил. Живей мирно с К., впрегни всички усилия за това. Напомням ти, което съм ти казвал не веднъж, спасението ти е свързано с К. Отстъпвай ù във всичко, дори и работата да пострада. “Каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си?” (Мат. 16:26). Така и ти не вреди на душата си заради дреболии. Запазвай мира и знай, че както в тебе има страсти, така ги има и у нея, и на нея ѝ е още по-трудно да се бори, отколкото на тебе. И ако ти се смиляваш над нея и не я осъждаш, то и Господ ще се смили над теб и няма да те осъди.

Получих и разбрах писмото ти, изпратено след заминаването на нашите от Козелск. Жал ми е за теб, съчувствувам ти и моля Господа да ти помогне по-леко да пренесеш изкушението. “Човек неизкушен е неизкусен”. Познай себе си и не се хвали, че в теб няма това или онова. В теб има всичко, само че не всичко се е открило, а за гордите или неразумни думи ще се помъчиш от това, за което си се похвалила или си казала неразумно.

Изпратете картината по пощата.

Н.

1958 г.

43.

Мир на вас, драги, мир на всички!

Пишеш, че тъгуваш много, че не можеш да оставаш сама в къщи, плачеш и не знаеш с кого да споделиш. “На ония, които любят Бога всичко съдействува към добро” (Рим. 8:28). Ако скърбите не бяха полезни за хората, то Господ нямаше да ги изпраща. Лек за тъгата и скръбта е молитвата или псалмопението и благодарението на Господа. Ако се самопринуждаваш да четеш Псалтира с внимание и по-често прибавяш Иисусовата молитва, молитви към Божията Майка и към светиите, то скръбта ти ще утихне и ще получиш голяма душевна полза. Ако пък се изнуряваш в скръбта си и плачеш по светски, то силно ще съгрешиш и ще си повредиш телесно и духовно и не ще намериш утешение.

Откривай сърцето си пред Господа с всичките си немощи, не се оправдавай, смятай себе си за достойна не само за временните скърби, но и за вечните мъки, без обаче да

губиш надежда на Божието милосърдие, надявайки се на кръстните страдания на Спасителя, взел върху Себе си греховете на целия свят — и ще придобиеш отрада, и мир, и спасение. Можеш да четеш Псалтира и другите молитви седнала или легнала, само не се отвличай в празнословие и в мечтания. Скърбите и болестите помагат на човека да се откъсне от земната суета и повече да се прилепи до Бога. Не унивай напразно. Предай се в Божиите ръце. Не осъждай никого, имай мир с всички и Господ ще те утеши.

Привет на всички и Божие благословение. Спасявайте се. Всички наши тъгуват по вас и ви се кланят.

Н.

1953 г.

44.

Драга ...!

Мир и спасение ти желая, и здраве и сили.

Научи се да търпиш и да прощаваш на всички, особено на близките. “С търпението си спасявайте душите си” (Лука 21:19). “Който претърпи докрай, ще бъде спасен” (Мат. 10:22). Спасявай се и не слушай дявола.

Иер. Н.

45.

Драга ...!

Разбрах не от ..., а от писма, че често нямаш мир с родната си сестра, като се стига понякога до там, че понякога ти идва да се обесиш. А за тебе и особено за ... отдавна ви е време да знаете, че има дявол и бесове, които поради крайната си злоба искат да погубят всеки човек. Как правят това? Ето как: стараят се да действуват върху страстите на човека и да ги раздуват до такава сила, че те да го погубят.

Ако някой, например, обича да си пийне, бесовете го принуждават да пие все повече и повече, опитват се да го доведат до алкохолизъм, до сбивания, убийство и самоубийство и с това да го погубят навеки. Другиго бесовете научават да краде, трети съвсем незабележимо довеждат до високомерие, тщеславие, гордост и накрая до духовна прелест и се стараят така да го погубят. Те търсят и по много други пътища вечното гибел на човека.

Точно по същия начин бесовете се стараят да погубят и тебе заедно с ..., или поне едната от вас. По какъв начин се опитват да го сторят? — Ти сама добре знаеш. Бесовете предизвикват между вас кавги, разгорещават ви до състояние, че сте готови да се изтрепете една друга, разстройват ви и ви омрачават дотам, че, видиш ли, по-добре е да се обесиш, отколкото да живееш така. Ако ти или който и да е приеме поне за малко тази мисъл, то бесовете с още по-голяма сила, с помощта на други, още по-силни бесове (“други седем духа, по-зли от себе си”, както е казано в Евангелието), ще се стараят по-често и по-дълбоко да влагат тази мисъл за самоубийство. Ако човек не се възпротиви на тази дяволска мисъл със всичките си сили, а ѝ даде поне някакво съгласие, то бесовете, по Божие допущение заради страстите и неразкаяността и злобата, могат да задушат човека, могат да подадат въжето или дори кърпа и да помогнат на човек да свърши със себе си.

..., помисли си, когато си в спокойно състояние, в какво омрачение на душата трябва да дойдеш, заради малка скръб да преминеш във вечната и най-ужасна мъка. Колкото и тежко да ни е тук, дори да живеехме на земята хиляди години в тежки страдания — всички те ще имат край. А в ада мъките не свършват никога.

Представи си, например, такава картина: шайка злодеи, най-отвратителни, стотина души, са те хванали в гората и цял ден се гаврят с тебе. Как би се чувствувала ти при това? Тук поне смъртта би те избавила от това положение. А самоубиецът попада в ръцете на бесовете, които са хиляди пъти по-лоши, по-зли и по-отвратителни от ония злодеи, под пълната им власт и издевателство, и всичко това, без да броим неугасимия и несветещ огън и незаспиващия червей... И тези мъки няма да имат край... Какъв ужас! Да се достигне до това състояние заради дреболии, затова че ... е лоша или зла, че тя не иска това или онова, или прави нещо не както трябва или някак те е обидила. Ако такава дреболия не можете да търпите, то как не те ужасяват адските мъки?

Ще кажеш, че в такъв момент не мислиш за нищо, а си готова да си сложиш примката. Казваш истината, че не мислиш за нищо, забравяш Бога, бъдещите вечни мъки. И в това също е хитростта на бесовете и въздействието им върху душата на човека.

Където е Господ, там има мир, светлина, разум, радост. Където е дяволът — там има разстройство, душевен мрак, омрачение на разума, отчаяние, готовност за всякакво зло.

Много пъти съм ти говорил за това. Още веднъж, може би за последен път те предупреждавам: не подавай ръка на дявола. Моли се на Бога и проси, когато си в спокойно състояние да не допуска да достигаш до омрачение, да не дава на бесовете власт над тебе. Господ ще те защити, ако ти самата не запълзиш към ада. Помни Иуда. Той позволил на дявола да влезе в него и погинал от ужасна смърт, след която преминал във вечната мъка, на дъното адово.

..., не се шегувай с тази работа. Бъди по-далече от подобни мисли. Господ да ти помогне да разбереш написаното и да избегнеш ръцете на бесовете и тук, и в бъдещия живот, а като потърпиш малко тук, да влезеш в царството Божие, във вечната радост и блаженство. Амин.

Бъди здрава в тялото и душата си.

Н.

46.

Драга ...!

Мисли по-често за смъртта и за това кой ще те срещне там. Могат да те посрещнат светли ангели, а могат да те обкръжат и мрачни, злобни демони. От погледа им само човек може да си изгуби ума.

Нашето спасение се състои в това именно: да се спасим, т. е. да не попаднем в ръцете на демоните, а да се избавим от тях и да влезем в царството Божие, в безкрайната, непостижимата тук радост и блаженство. Струва си тук човек да се потруди, има за какво. Демоните са горди и обладават горделивите, значи, трябва да се смирим. Демоните са гневливи, значи трябва да придобием кротост, за да не ни обладаят като сродни по душа. Демоните са злопаметни, немилосърдни, значи, трябва по-бързо да прощаваме и да се сдобряваме с обидилите ни и да бъдем милостиви към всички. И тъй — във всичко.

Трябва да подтискаме в душата си бесовските свойства и да насаждаме ангелските, които са указани в св. Евангелие.

Ако след смъртта в душата ни има повече бесовско, то бесовете ще ни овладеят. Ако пък ние още тук осъзнаем своите бесовски качества, молим Господа да ни прости за тях и сами прощаваме на всички, то Господ ще ни прости, ще унищожи всичко зло в нас и няма да ни предаде в ръцете на бесовете. Ако тук не осъждаме никого, то и Господ няма да ни осъди там. Така е и във всичко.

Нека живеем в мир, прощавайки един другиму, по-бързо да се примиряваме взаимно, нека се каем във всичко пред Бога и да молим за милостта му и за спасението от бесовете и вечните мъки, докато още има време.

Нека не си играем с вечната си участ. Господ да те вразуми. Амин.

Н.

47.

..., мир на тебе!

Как се бориш с бесовете? Не унивай, трябва да потърпиш и лошия си характер. Винаги моли Бога за помощ, за да не останеш без Бога по време на изкушение и да не станеш играчка на бесовете. Сама всеки миг се принуждавай да бъдеш по-вежлива с всички и начаса да молиш за прошка, ако оскърбиш някого.

Господ да те благослови и да ти помогне!

Н.

48.

Драга ...!

Потърпи скърбите, болестите, и теготите, и обидите в този живот, потърпи без ропот — и ще наследиш царството Божие.

Светците са казвали, че ако човек знаеше каква радост ще бъде за наследилите царството Божие, той би се съгласил всеки ден да се разпъва на кръст през целия си живот, само да не загуби вечното блаженство. А Господ и не изисква от нас такива страдания. Иска само да вярваме в Него и да изтърпим смирено всичко, което Той изпрати за нашето очистване.

Потърпи, мила моя. Може би скоро и за всички ни ще дойде краят. Страшно е да се умира в грехове с ропот в душата, без мир, без покаяние. Нима се тъй неразумни, че да не изтърпим малката и кратка скръб, за да избегнем вечните, ужасните и непостижими сега скръб и мъки в ада, в обществото на бесовете и отхвърлените хора.

Колко тежко е в затвора с хулигани! А в ада с бесовете ще бъде милиони пъти по-тежко. Потърпи, не унивай, не се отчайвай, прости на всички и прощавай и в бъдеще, смирявай се — и още тук ще намериш мир и утешение своята мятанца се душа.

Бъди здрава. Господ да ти помогне и да те вразуми, и да те благослови.

Н.

49.

Драга ... !

Поздравявам те с имения ти ден и ти желая: здраве за тялото, смирение за душата, търпение и въздържание за езика. Пожелавам ти винаги в себе си да помниш Бога. Ако пък у тебе няма нищо от това, съкрушавай се в сърцето си пред Бога и казвай всякога

като митаря: “Боже, бъди милостив към мене грешната!” или “Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилвай ме грешната!”

Считай се най-лоша от всички и ще бъдеш достойна за почит пред Бога, имай милост към ... и към всички хора — тогава и Господ ще ти окаже милост, защото е казано: “С каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери” (Мат. 7:2). Не осъждай никого и няма да бъдеш осъдена от Бога. Което ти е по-лесно да правиш — него вземи и го развивай в сърцето си, докато получиш плод.

“А плодът на духа” от всяко правилно дело “е: любов, радост, мир, дълготърпение, благост, милосърдие, вяра, кротост” и т. н. (Гал. 5:22-23)

Господ да те изпълни с такива плодове по молитвите на твоя Ангел-пазител. Господ да те благослови.

Твоят отец Н.

5/ХІІ-1949 г.

Писма 50-59

50.

Драга ...!

Как живееш? Какво е душевното ти състояние? На всички нас ни е домъчняло за тебе, много те обичаме и ти желаем здраве, душевен мир и спасение.

Да ти помогне Господ да победиш враговете на нашето спасение, да се научиш на търпение, молитва и смирение. Научи се да побеждаваш себе си, характера си, да казваш по-често „прости“, когато те обидят, а още повече, когато самата обидиш някого.

За смирението ще получиш Божията благодат тук, на земята, а в бъдещия живот — вечно блаженство.

Научи се да четеш. Това ще ти донесе голяма радост. Колко хубаво е човек сам да почете, например, Евангелието.

Бъди здрава. Господ да те благослови и да огради от всяко зло.

Произнасяй по-често името Божие.

Твой д. о.

1949 г.

51.

Драга ...!

Желая ти от Господа: мир, спасение, търпение във всичко, а също и да се научиш да четеш.

Бъди по-ласкава с майка си, защото после ще съжаляваш за всяка груба дума, която си казала на нея, пък и на другите. Знам, че ти е тежко, работата е много, ти си пламенна, уморяваш се, дразниш се от всичко, душата ти охладнява. На първо място трябва да поставим душевният мир, спасението, тогава и останалото ще бъде по-леко.

В работата не се стреми към количеството, а работи според силите си, по възможност — с молитва. „По-добре е да се развали някаква работа, но да се опази мирът с ближните“, не забравяй това.

Нямам повече време да пиша. Спасявай се. Предай поздрав на К., поблагодари и за цариградското грозде, само че то беше за съжаление не кисело, а сладко.

Поздрав и Божие благословение на всички приятели и познати. Простете, ако съм обидил някого.

Н.

24/VI-50 г.

52.

Драга ...!

Мир на тебе! Как е здравето ти и настроението ти? Учиш ли се да четеш? Чети буквара или ония молитви, които знаеш наизуст и тогава ще свикнеш по-бързо да правиш от буквите думи. Учи се, мила, и ще ти е по-леко да живееш. Книгите ще станат твои приятели, а сега те все още са чужди за теб. Аз и нощем не бих спал, но бих се учил да чета. Господ да ти помогне!

Дядо

53.

Драга ...!

Не ми се обиждай и не мисли, че съм те забравил — не съм, но исках да ти пиша тогава, когато ти самата можеш да прочетеш. Нарочно ти писах с печатни букви, за да се научиш да четеш. Учудвам се, че можеш да търпиш своята неграмотност. Аз и нощем не бих спал, но бих се научил да чета. Ето, ти не изпълняваш толкова нужното за тебе послушание, затова не се обиждай, че не ти пиша писма. Научи се да четеш и ще получаваши писма.

Не считам за нужно сега да ти пиша за духовния живот. Главното, което се иска от тебе е: старай се с всички сили да пазиш мира с домашните, а ако се разстроиш, то веднага моли за прошка и сама прости. Врагът ще се старае да отнеме мира, няма да дава да искаш прошка. А ти не го слушай. Победи го, като призоваваш на помощ Господа Исуса Христа, т.е. казвай Исусовата молитва, докато не се пребориш с раздражението или гнева, или злопаметството. Не отстъпвай от Господа, докато Той ти прости и докато не даде мир на душата ти. Признак за прошката от Господа е мирът в душата.

И тъй, старай се да не се дразниш и гневиш, а ако си съгрешила в това, моли за прошка близките си и Господа. След това се старай да изслушаш утринните и вечерните молитви. Ако се молиш сама, то казвай не по-малко от петнадесет минути молитвите, които знаеш, а след това Исусовата молитва, но чети всичко с благоговение, със страх Божий и сърдечно съкрушение. Разсеяната молитва не е молитва, макар че Господ отначало и нея приема от ония, които все още се учат да се молят. Но нали трябва някога да се научим да се молим и без да се разсейваме!

Ако се въздържаши от гнева и запазиш мира, то и молитвата ти ще бъде добра, а ако бъдеш в разстройство и неспокойствие, то и да се молиш няма да можеш.

Господ не приема молитвата на гневния и предава такъв молец се на немилосърдните служители, т.е. на демоните, които прогонват от молитвата, от духовния, от брачния пир в тъмнината на разни празни, а понякога и скверни помисли. Така ще е до тогава, докато не се смирим и докато не изплачем от цялото си сърце пред Господа, и докато не придобием душевен мир, защото е казано: „в мира (т.е. в мира душевен) е жилището на Бога“ (вж. Пс. 75:3, по слав. текст). Където няма мир — там е врагът и тъмната, и душевната мъка и останалите начатъци на ада.

Смирението притежава силата да събира помислите към помненето на Бога, а отсъствието на мира, тщеславието и гордостта разсейват помислите. Ако мислите силно се разсейват, значи нещо в душата не е наред, значи врагът е получил достъп към душата ни и трябва да се каем пред Бога, и да умоляваме за помощ и за прошка. Трябва да потърсим причините за това. Понякога то може да дойде (ако няма гняв) от излишна суетливост, привързаност към света, от дълги светски разговори, от осъждането на ближните. Добрата, внимателната, избликваща от сърцето молитва е път към „царството Божие“, което е „вътре в нас“ (Лука 17:21). Ако няма такава молитва — значи с нещо сме прогневили Господа.

Бъди внимателна към себе си. Пази мира, по-бързо се помирявай; по-често (по заповедта трябва винаги) призовавай името на Господа Исуса Христа, изливай пред Господа своите прегрешения и скърби, постъпвай според съвестта си — и ще се чувствуваш добре и ще се спасиш. Без труд и кошница не можеш изплете. Труди се за Бога и ще се спасиш. Ще ти бъде добре и тук, и след смъртта ще стигнеш до вечното блаженство. Моли се за мен.

Твой любещ те отец

54.

Драга ...!

Получих телеграма за смъртта на М. Да иде тя в царството небесно и да се утеши от всички земни скърби и болести с неизказана радост! Да я посрещнат там м. В., М., о. Н. и всички, които са скъпи на сърцето ù!

Бих искал за присъствувам на погребението ù, но съм много слаб, мъчи ме кашлица. Винаги ми е било трудно да пътувам за някъде, а сега просто сили нямам. Как ще живееш отсега нататък? С кого? Ш. трябва да остане там до пенсионирането си. Едва ли тя ще се съгласи да остане тук. Знам, че и ти самата си болна; може би и на теб не ти остава дълго да живееш. Мисли повече за смъртта, за бъдещия живот. Кай се искрено (пред о. Н.) за всички грехове от младостта ти досега. Дай на бедните това, което подсказе съвестта, за покриване на греховете ти. С една дума, приготвяй пътя си към небето. Не слушай безбожниците. Те нищо не знаят, от тях всичко е скрито, като от слепци. Не с разговори се постига Бог и тайната на вечния живот, а с подвиг, изпълняване на заповедите и с дълбоко, искрено покаяние.

Да ти помогне Господ да устроиш и земния си живот и да се приготвиш за християнска смърт, за да наследиш вечния живот. Да те пази Господ!

Искрено жалец те Н.

11/IV-61 г.

..., може би ще ти се поиска малко да се разсееш след погребението, ела при нас, ще ни погостуваш, колкото поискаш. Ще се радваме. Бъди здрава!

55.

Драга ...! Мир на тебе!

Прости ми, че дълго не съм ти писал. Имахме много и всякакви неприятности.

Много ми е жал за теб, съчувствувам на положението ти. И тук търсих подходящ човек да живее с тебе, но по-лесно е да се намери купчина пари, отколкото надежден, добър съжител. Имало е и ги има такива, но не мога да ти ги пратя. Ти писа, че някой живее с теб или пък иска да живее. Ако е поне малко подходящ човек, приеми го и някак ще живеете. Сега не може да се изисква много от никого. И ти самата се смирявай и пред Бога, и пред хората. Мисли по-често за смъртта, за бъдещата ти съдба, за това, което те очаква там. Принуждавай себе си да правиш добро на хората, тъй като Господ е казал, че милостивите ще бъдат помилвани и че съд без милост ще има за ония, които сами не са оказвали милост.

Още нещо, много те моля, не осъждай никого, а за това се старай да не говори нищо за никого: нито добро, нито лошо. Това е най-лесният начин да не бъдем осъдени на оня свят. Защото Спасителят Господ Исус Христос е обещал: „Не съдете и няма да бъдете съдени, не осъждайте и няма да бъдете осъдени“ (срв. Мат. 7:1-2). Един човек, монах, живял много нехайно и когато бил на умирање, бил изпълнен с духовна радост и никак не се боял от смъртта. Когато неговите старци започнали да го разпитват, какви тайни добродетели има, та умира като голям праведник, той отговорил: „Господ ми извести, че ми прощава всичко и ни ме осъжда за греховете ми, защото аз самият никого не съм осъждал.“

Ето, и ти върви по този лек път. Спомняй си греховете си, съкрушавай се за тях в сърцето си, моли Бога за прошка и сама на всички прощавай и не осъждай (осъждането е липса на прошка), тогава и Господ всичко ще ти прости и няма да те осъди. Заради същото Сам Господ ще устрои и земния ти живот. Сама виждаш, че не можем сами да го устроим добре. „Възложи на Господа грижата си, и Той ще те прехрани“ духовно и телесно (Пс. 54:23, по слав. текст). Бъди здрава. Господ да те пази и да те ограда от всяко зло.

Прости ме и не се обиждай, че не ти пиша. И на другите не пиша, освен поради крайна необходимост. Много ми се иска да ви погостувам в Козелск. Но е ясно, че до пролетта няма да стане. А после — както Господ благослови. Предай поздрав на К. Б., нека тя не ми се обижда и да да бъде мъдра не по човешкия, а по Божия разум. Когато ти бъде много тежко, кажи от цялото си сърце: „Господи, получавам достойно по делата си, но ми прости и ми дай търпение, за да не роптая срещу Тебе. Господи, бъди милостив към мен, грешната“. Повтаряй много пъти тези думи, докато скръбта утихне. Тя непременно ще утихне, ако ги казваш от сърце.

Желая ти още веднъж всякакви милости от Господа, търпение и покаяние. Прави повече добро с думи, с мисли, и колкото има възможност, и с дела.

Любещ те Н.

18/1-62 г.

Колко жалко, че не си се научила да четеш. Колко по-лесно щеше да ти е да живееш!

56.

Драга ...! Мир на теб!

Монашество приемат, по-точно трябва да приемат тогава, когато си представят ясно значението на монашеския живот и искат с цялата си душа да вървят по друг път, различаващ се от светския. Оттук и названието — инок, инокиня (от „иный“ — на руски означава ‘друг, различен’ — бел. прев.). Те трябва да станат различни от това, което са били в света. А ти цяла тънеш в житейската суета. Къде ти да бъдеш различна. Ти поне не забравяй съвсем Бога и молитвите за спасението си. Иначе суетата може така да отегчи сърцето ти, че съвсем да забравиш за Бога. Сам Господ и Евангелието ни предупреждават: „внимавайте над себе си, да не би сърцата ви да бъдат отегчавани с преядане, пиянство и житейски грижи“ (Лука 21:34). По-малко се срещай с хора и по възможност не разговаряй с тях. Намали работата в градината. За хляб и за чай имаш — повече и не трябва. Дрехите си няма да износиш до смъртта си. Защо да погубваш душата си със суета?

Ако намериш моите книги — предай ги на Л. При нея има много мои книги на съхранение.

Желая ти „прочее лета живота в мире и покаянии скончати“ („остатъка от живота си в мир и покаяние да свършим“, прошение от просителната ектения). Господ да те благослови. Спасявай се.

Н.

1/VII-63 г.

57.

Мир Вам, драга Елена Виталиевна!

Много съм Ви благодарен за книгата, за труда Ви. Почеркът Ви е много добър и отлично го разчитам. Прочетох цялата книга много бързо, на един дъх, повърхностно. Първото ми впечатление е лошо. Във всеки случай, тази книга никак не може да служи като ръководство за научаване на Иисусовата молитва, както го знае и самият автор. За запознатия с учението на св. Отци за Иисусовата молитва тази книга, да речем, е безполезна, а за незапознатите тя би могла да е полезна с това да ги заинтересува от

това дело, но може и да навреди, тъй като изложението е твърде несистематично и предизвиква бъркотия в главата и мечтателност в сърцето.

На молитва и изобщо на християнство трябва да се учим от Игнатий Брянчанинов. За нашето време по-добър учител от него няма. Но и той е станал почти недостъпен за съвременните християни.

Може би ще се срещнем и тогава ще поговорим за името Иисусово. Ако ви попаднат книги за имеславците, там ще прочетете за това. Аз накратко ще кажа така: струва ми се, че към името Божие и Иисусово трябва да се отнасяме така, както към иконата на Спасителя или на св. Троица или подобно.

Седмият Вселенски събор е узаконил почитането на светите икони и е постановил да се почитат не като самото Лице, което е изобразено, а само като едно напомняне за изобразеното, но да се почитат като свещени предмети. Ако Господ е „вездесъщ и всичко изпълня“, то още повече Той е в Своето име или в иконата. Всеки, който почита Бога, отдава почит и на Неговото име. Но това, което спасява човека не е името на Иисуса Христа, а Самият Христос, и Той спасява не всички, а онези които повярват в Него и се кръстят, и живеят по Неговите заповеди, а за нарушенията се каят.

Колкото повече Божиите угодници са обичали Господа, толкова по-скъпо е ставало за тях Божието име. Недоразумението произлиза от тук. Господ присъствува в името Божие, но името Божие не е Самият Бог, както казват имеславците и спасява не името, а Господ, който присъствува в името. Призовавайки името Божие, ние призоваваме Бога и с Него, с Бога, се спасяваме, а не чрез съчетанието на звуците, които съставят името Му.

Простете. Още веднъж Ви благодаря, писах набързо, но се надявам да уловите мисълта. Сърдечен поздрав на всички сестри.

Н.

1956 г.

58.

Христос Възкресе!

Драга Е.В., благодаря на Вас и на всички поздравили ме с празника. На всички желая здраве и спасение и всякакви милости от Господа.

Предайте на М., че много ѝ съчувствувам за болестта. Много ми се иска Господ да ѝ даде търпение да понесе без ропот възложения върху нея кръст. „През много скърби трябва да влезем в царството Божие“ (Деян. 14:22). Който иска да се спаси, той трябва да носи кръста си до смъртта си!

Да ѝ помогне Господ! Поздрав на всички.

Н.

8/IV-61 г.

59.

Драга в Христа сестра Е.В.!

Получихме писмото Ви. О. М. и всички ние много Ви благодарим.

Искали сте да получите благословение от болен човек. Да ви благослови Господ с всяко благословение на земята и на небето, да ви даде християнска кончина на живота и радостта на спасението, радост навек. За Господа и за Неговата благодат не са пречка нито пространството, нито времето. Не съветвам нито вас, нито когото и да било друго от Козелск да идва тук. Не ми е вече до беседи, а да дойдете и да се повайкате — няма смисъл, пък и за окръжаващите ще е тежест. И тъй им стигат грижи с мен и с близки и роднини от Москва и проч., които ни навестяват без разрешение.

Предайте на всички познати моето пожелание и Божието благословение, което е вечно и нерушимо. Поздрави на вас и на всички от мен и от всички наши. Простете. Спасявайте се.

Н.

24/VI-63 г.

Писма 60-69

60.

Драга Вера Николаевна!

Простете за забавянето на отговора. Вашите изкушения в началото на новия живот само потвърждават закона, че „преди или след всяко добро дело идва изкушение“. Не помня дали съм искал да Ви се скарам за празно- и вреднословието, но ви хваля за мълчанието, за което са недостатъчни всички похвали, особено ако към мълчанието на езика постепенно се присъединява мълчанието на ума. Това е пределното състояние,

към които всички ние трябва да се стремим според силите си. Вие разбирате за какво става дума! Това именно духовно занятие (мълчанието на ума по отношение на всичко, освен Иисусовата молитва) може да „приспособи“ човека за бъдещия живот.

Изпратете на Н. или на други, които са по-бедни от Вас, някакво подаръче като компенсация. „По-блажено е да се дава, нежели да се взима“ — знаете ли от кого и къде е казано? Потърсете в Деянията на св. апостоли.

Никак не се смущавайте от това, че се храните с разнообразна духовна храна. „Ту едно, ту друго“. Това не е лошо. Това го съветва най-опитният от подвижниците, Варсановий Велики. Важно е само да не се прекарва времето в безделие. Да се почете на сляпата старица, ако тя го иска, е дело на любовта, която стои по-високо от молитвата.

Да не се ходи по познати без крайна нужда не е саможивост, а изпълнение на заповедите на светите отци.

И на мен ми е мъчно за Ю., а на Господ му е още повече мъчно, но Той изисква от нас да отхвърлим себе си, т. е. вехтия човек и „допуска върху хората скърби и болести за тяхна полза“. „Господ наказва, когото обича“ (Евр. 12:6).

Няма видими промени в живота и здравето ни. О. понякога е съвсем зле, после се пооправя. П. живее в спокойствие, аз пък — като царски син, макар и да се съкрушавам.

Не спирайте да ходите на църква, докато имате сили. Може да седите, но се старайте да сте там. Така времето ще мине бързо и то с голяма полза. Старайте се там да се молите с Иисусовата молитва без да се разсейвате.

Да се пъхне книга в ръката на многословни посетители — това е добро дело, може понякога да им предложите да почетете заедно канон или нещо подобно. Да се допитваш до Бога чрез хвърляне на жребий — това може да се върши рядко, само в изключителни случаи. Човек трябва да се ръководи от заповедите на Евангелието, на св. отци и от духовното разсъждение с молитва. Вашето послушание, (пък и това на всички останали сегашни „подвижници“) се заключава в послушанието към Господа, чрез послушание към Неговите свети заповеди във всеки миг от живота. Послушанието към отците се заключава в същото, а чрез отците ние слушаме Господа. Отците само разясняват заповедите по по-разбираем начин в зависимост от състоянието на всекиго, но сегашните ръководители (имамам предвид себе си) не умеят да правят това, а само заместват книгите.

Ето, струва ми се, отговорих последователно всички въпроси, засегнати в писмото Ви.

Да, относно това — да се каже ли или не, ако събеседниците Ви неправилно разбират нещо (С., Л. и др.) — може с любов да се постараете да ги поправите, ако възгледите

им противоречат на Св. Писание или на Преданието, като им задавате въпроси и като човек, който сам се учи, да разгледате тези въпроси заедно с тях. Ако те упорствуват, не бива да сме настойчиви.

Простете ми. Прося Вашите св. молитви.

Бъдете нащрек, отхвърляйте вражеските внушения чрез Иисусовото име. „Обсадиха ме, обиколиха ме...“ (Пс. 117:11, недоцитираното от иг. Н. е: „но чрез името Господне им се противих“, по слав. текст — бел. прев.). Имайте жал и стопляйте скърбящите Ю. и Ш. и останалите. По думите на св. ап. Павел без любов всички добри дела са безполезни. Успехът в духовния живот се измерва с дълбочината на сърдечното съкрушение и смирение, без които всичко е суета или прелест (състояние на духовна измаменост от дявола, — бел. прев.).

С уважение към Вас.

Господ да благослови и укрепи и умъдри за всичко добро.

Поздрав и Божие благословение на всички познати.

В. купи петте тома на Игнатий Брянчанинов и ги предаде на Е. П. за изпращане.

Н.

8/XII-50 г.

61.

Драга В. Н.!

Отговарям на Вашите изпълнени с недоумение въпроси. Преди всичко ще ви напомня, че не изисквам от никого безусловно изпълнение на моите съвети. Съветът си е съвет, а окончателното решение принадлежи на питащия. Съветите на светите отци и личният ми опит подсказват, че колкото по-малко излиза човек от своето кътче и колкото по-малко разговаря в къщи или навън — толкова по-добре. И Вие от излизанията и от разговорите сте получавали единствено смущение, разстроеност и вътрешно и външно отслабване. Изводът е ясен. Ако някой те „принуди да вървиш с него една миля“, по заповедта на Евангелието, иди, ала просто така, за да угодиш на светски хора, които врагът може да изпрати, да се разстройваш — няма смисъл.

„Каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си?“ (Марк. 8:36), а Вие вредите и на душата, и на тялото си с несполучливи ходения насам-натам. Още: „ако те съблазнява око то...“ (Марк. 9:47) Обмислете всичко това и постъпвайте според Евангелието, е не от човекоугодие. Мисля, че и дядото би казал същото. Той навярно е подразбрал от Вашите или от чужди думи, че Вие имате намерение да

станете затворница (монашески подвиг, при който човек напълно се откъсва от обществото и живее, без да излиза, от килията си, — бел. прев.), аз също съм против това. Съвсем не сте дорасли за затвор. Тук става дума за безцелните излизания и разговори.

Такива фрази във вашите писма, като „нищо няма да излезе от новия ми живот“, „сама започвам да се плаша от себе си и да се съмнявам във възможностите си“ и т. п. показват, че най-важното във Вашия духовен живот, основата — е гнила. Ето защо и „не е мирно на душата“ Ви. От тези изрази се вижда, че нещо сте си въобразила за себе си, очаквате нещо, виждате нещо особено в новия си живот и пр. Ето това и плаши дядото, от това той се безпокои. Започвам да се безпокоя и аз. Какво мислите за себе си?

Ето как трябва да чувствувате и да мислите за себе си: „Господи, изживях целия си живот в разсеяност, в постоянно нарушаване на Твоите свети заповеди, а истинско покаяние и до сега нямам, нямам смирение, нямам любов. С какво ще застана пред Тебе, Господи? Дарувай ме поне отсега да положи начало на покаянието, дай ми да виждам моите прегрешения и да не осъждам брата си, приеми ме като митаря, разбойника, блудния син. Спаси ме както Сам знаеш!“ Ако Господ Ви даде съкрушено сърце (от което ще се роди и смирението), тогава ще видите ясно, че Вие сте по-лоша от всички, че не можете да учите и да осъждате никого, ще почувствувате, кога Вие трябва да навестите някого или да си останете в къщи, тъй като ще вършите това заради Бога, а не от себелюбие или човекоугодие.

Просете от Господа покаяние, съкрушено сърце, постарайте се да разберете защо най-великите светци са плакали постоянно за греховете си. По-често си припомняйте какво е сторил Господ за Вас, като е дошъл на земята и е приел да бъде разпънат, и с какво сте Му отвърнали. Признавайте, признавайте пред Него, че имате неизплатим дълг, който с никакви подвизи (нито пък с „добри дела“), с никакви „всесъжения“ няма да изплатите. Единственото, което ни остава, е да умоляваме за опрощаване на неизплатимия ни дълг, да се съкрушаваме и смиряваме пред Него и пред Неговия образ — човеците. „Сърце съкрушено и смирено Бог не ще презре“. Ето това е Вашето духовно дело. Всичко останало е прелест, заблуда, а като следствие от това идват загубата на душевния мир, маловерието, осъждането на ближните и останалото зло. Дървото се познава по плодовете си.

Страхът, дори ужасът от смъртта е следствие от неправилно духовно устройство. Докато се надявате на собствените си дела и подвизи, Вие никога не можете да бъдете спокойна. Нито един човек от създаването на света досега не се е спасил чрез своите дела. Спасява ни Господ. На Него трябва да поверим себе си и участта си и тук, и след смъртта. А ако Му поверим себе си, тогава според силите си трябва постъпваме както Той заповядва, т. е. да се самопринуждаваме да изпълняваме светите Му заповеди, а за волните или неволни нарушения да се каем искрено. Ако това устройство бъде не в

ума, а се внедри дълбоко в сърцето, то Вие ще бъдете спокойна винаги и навсякъде. Душата Ви е в ръцете на Господа. Кой може да ѝ навреди?! Това състояние, обаче, не се дава веднага. Ако търсите — ще намерите.

Вие питате, какво е това „добри дела“. За християнина добри са само ония дела, които той върши, за да изпълни Евангелските заповеди и следователно — за да изпълни Божията воля. Да се убие човек по волята Божия е добро, а да се спаси човек от смърт против тази воля — това е зло. Отворете Стария Завет и ще намерите там множество примери. А от Евангелието си спомнете какво каза Господ на ап. Петър, когато той пожали Господа.

Дори не мислете за телесни подвизи. Болният човек трябва всячески да поддържа тялото си, за да не бъде то пречка за вътрешното развитие. Пречи и прекалено здравото тяло, в този случай то трябва да бъде измъчвано. Това е ясно.

В положението, в което е М., трябва да се казва: „получавам заслуженото според делата си“, „Господи, да бъде Твоята света воля“, „Господи, прави с мен, каквото поискаш, само ме спаси“, а не човек да се бунтува и да диктува на Господа, което идва от гордостта.

Бъдете по-проста и не се задълбавайте в дреболии, признавайте пред себе си и пред Господа своята негодност и безкрайна задълженост, отдавайте себе си и близките си в Божиите ръце; всичко — и влизането, и излизането — правете заради Бога (вж. Пс. 120:8, бел. прев.), а не по друга причина, винаги се съкрушавайте, че във всичко постъпвате не така, както би трябвало, с други думи, смирете се пред Господа и пред хората — и ще намерите покой тук и царството Божие след смъртта.

Н.

29/1–51 г.

62.

Драга В. Н.!

Получих писмото Ви и посъчувствувах на Вашата скръб, причина за която бе не моето писмо, а Вашата душевна нагласа. Вие, както ми се струва, не сте разбрала писмото ми, иначе нямаше така да скърбите и да плачете, а просто щяхте да го приемете за сведение. А ако го бяхте намерили за справедливо — то и за изпълнение. Ето, преписвам думите Ви: „Нима може тъй да шибате, можете да ме доведете до отчаяние — ‘основата на целия живот е гнила’. Представете си, че вървите в гората и някой Ви

каже: „Не вървете по левия път, там е опасно: има блато и куп змии, а по-добре е да минете отдясно“; ще наречете ли такъв човек жесток и думите му — камшик?

Сетне, подчертаният израз ми се струва изкривен. Ставаше дума за живота, който Вие започнахте след напускане на работа. Гнила е мисълта за някакви особени постижения и стремежи, при това се поставя въпросът и за това, „мога ли аз това и това“, „ще излезе ли от мен това и това“ и тем подобно, в което се спотайва мисълта за особен подвижнически живот или нещо от този род. Как тогава трябва да мислим за това — с какво ще застанем пред Господа? Дългът ни е неизплатим, сили нямаме, нямаме нищо, с което да го платим. Остава ни да плачем (не заради обидите) пред Божието милосърдие и да умоляваме за прошка.

В това и само в това трябва да е цялото ни дело през остатъка от живота ни. Господ Ви дава за това свободно време, освобождава Ви от грижи за тленното. Старайте се според силите си да превърнете целия си живот в покаяние. Молите ли се, правите ли нещо добро, излизате ли някъде, старайте се да вършите всички като непотребна, лоша от всички рабиня. Ако отнякъде дойдат скърби, телесни или душевни, казвайте си: „Получавам заслуженото според греховете си, заслужавам дори много по-голямо наказание; благодаря Ти, Господи, че ме наказваш милостиво за очистване на греховете ми“.

Ето тази основа, този път, са правилните. Ако го няма покаянието във всичко — то всичко е гнило, всичко е непотребно и не ще ни доведе до целта, а ще ни отдалечи от нея. А целта е — да получи човек опрощаване на всичките си грехове и чрез Христовия Кръст да наследи царството Божие след смъртта си. Това желая на Вас и на себе си от цялата си душа.

За всичко недобро (мисъл, чувство, дума, възгледи и проч.) начаса мислено от все сърце въздъхнете пред Господа и помолете за прошка. Това е достатъчно. Не задълбавайте повече, не анализирайте: аз съм такава, аз съм онакава. Все едно, ние не познаваме себе си и не можем да съдим правилно за себе си. Господ е нашият Съдия. Нашата задача е да молим за прошка, а да осъждаме някого, дори себе си — прекалено, това ни е забранено.

Вие съвсем не сте твърдоглава, а сте като всички: доброто е омесено със зло, жив е вехтият човек, а новият е още в пелени. Нека предадем себе си и близките си в ръцете на Христа Бога и според силите си да се каем за своята негодност и за грешките си. Постът за вас трябва да е вътрешен. Той е по-труден от външния. Поддържайте всячески телесните си сили, за да бъдете способни и за вътрешната борба.

Господ да помогне, да Ви вразуми и да Ви благослови.

Н.

28/II–51 г.

63.

Мир и спасение на Вас, В. Н.!

Както е притеснен О. В., така са и много други, това, което е възможно с него, възможно е и с мнозина.

Християнинът няма никакви основания да се отчайва, и вие нямате такива. Ще кажа едно нещо по повод на всичките ви състояния: всички, дори и светците, са се нуждаели от покаяние, още повече пък ние. Разкривайте се с всичките си недостатъци, грехове, съмнения и проч. и проч. Разкривайте се пред Бога с покаяние, с молитва: „Господи, прости, Господи, помилуй, Господи Исусе Христе, Сине Божий, помилвай ме мен, грешната“ и прочие. Това състояние (ако го разбирате) може да замени всичките Ви правила и прочие. Те (правилата) трябва да ви доведат до него. А другите хора не трябва да ги съдите и осъждате, но ако си спомните за тях, то въздъхнете молитвено за спасението им — и така ще попречите на помисъла на осъждането. Четете и слушайте Евангелието. Човек трябва само да облекчава послушанието на другите към Евангелието, а не да изисква от тях послушание към себе си. Сега вече никой не е способен за послушание „във всичко“. Покаянието заменя всичко останало.

Предайте поздрав, благодарност и Божие благословение на Ю. В. Не се откривайте пред хората. Поздрав и Божие благословение на познатите. Господ да Ви вразуми и да Ви спаси.

Н.

18/XII–51 г.

Не мечтайте и не мислете празни работи, по силите си се борете с това.

64.

Драга В. Н.!

Получихме Вашето писмо. Здравето на всички е все такова. Караме я криво-ляво. Времето е тежко. Потънахме в дъждове. По народните признаци цялата есен трябва да е дъждовна и дълга. Не унивайте, по-често си спомняйте, че нашето живелище е на небесата. Четете понякога житията на светците. Това освежава човека.

Не придавайте значение на отношенията с хората. Старайте се да се отнасяте към всички дружелюбно и оставяйте всичко на Божията воля. По-често с мисъл и със

сърце се обръщайте към Бога. Когато унивате, четете макар и седейки или дори лежейки Псалтира, както стана дума.

Бъдете здрава. Господ да Ви благослови и запази. Поздрав и Божие благословение на вашите кримски приятели.

Н.

21/X–52 г.

65.

Драга В. Н.!

Мир вам! Доволен съм от пътуването си. Пристигнах си благополучно. При нас всичко е още по старому. Празнословието и клеветите текат като река — това е напълно в реда на нещата на този свят. Тук е страшна кал.

Не може ли да се фотографира портретът на м. Арсения, както направихме с този на Игнатий Брянчанинов? Коя е тази Л.? В какво се състои вината ѝ? Може би о. В. има основание за своя възглед. Има такова положение у опитните: „Ако няма покаяние (искрено, постоянно), то има прелест“. Фалшиви сълзи може да има премного, всички плачат, а до чисти сълзи достигат единици. По отношение на о. В. винаги трябва да се има предвид неговата болест и заетост, ако не можете понякога да приемете като справедливи неговата рязкост и суровост.

Не изисквайте много от себе си. Повече от всичко дръжете покаянието. Винаги сме „раби негодни“. А да се поддържа това съзнание, е по-лесно, когато във всичко виждаме своята негодност. Когато пък ни се струва, че сме добри, то без съмнение се намираме в прелест.

Бъдете здрава и не унивайте. Дадена е заповед (винаги да се радваме, вж. Сол. 5:16, — бел. прев.), а ако не можем винаги да се радваме, то поне да не униваме, а главното, трябва за всичко да благодарим (там, ст. 18). За Вас това е особено необходимо: Вие сте материално обезпечена, имате отделна стая, имате приятели. Как да не се благодари за всичко това! А униението е скрит ропот. Бог да ни избави от това.

Господ да Ви благослови и да Ви огради от всяко зло.

Н.

29/10–53 г.

Поздрави на познатите.

66.

Мир вам!

В молитвата, а и всякога бъдете в състоянието на митаря. Не бързайте напред в духовните състояния. Ако в нещо сте излезли от нагласата на митаря, особено в молитвата, то значи сте стъпили на пътя на лъжата и прелестта.

Да идете при А. И. е физически трудно за тялото Ви, а за душата Ви е вредно, тъй като това е мечтателност.

Помолих една леля да пише по линиите на листа хартия, а не да драска между тях, но тя е такава скъперница, че, подобно на Плюшкин се бои да не изразходва допълнителен лист.

Благодаря, че ни помните. Поздрав и Божие благословение на всички. Тук засега всичко е добре.

Н.

18/XII–53 г.

67.

Драга В. Н.!

Получих писмото Ви относно о. В. Дори само това, че сте неспокойна, свидетелствува за Вашата неправота. „Лицемерецо, извади първом гредата от окоето си, и тогава ще видиш, как да извадиш сламката от окоето на брата си“ (Мат. 7:5). Тук се посочва един дълбинен психологически факт. Ако с Божията помощ човек се очисти от греховността и по този начин гледа на всичко чисто, то: 1) всичко ще му се покаже в друга светлина и само тогава той ще може да даде правилна оценка на нещата, 2) тогава в сърцето му ще има единствено любов към всяко творение, непостижима жалостивост и желание, никой да не страда, никой в нищо да не търпи вреда (вж. Исаак Сирин).

Само тогава човек може да поучава ближния си (и то по указанието на Божията благодат), и тогава думите ще бъдат действени, полезни, ще изцеляват, а няма да нараняват. А докато не достигнем до такова състояние — да не напираме да ставаме учители. Ако Вие повече бяхте мълчали пред о. В. и само кратко отговаряхте, щом Ви попита (и освен това, ако не говорехте от себе си, а опирайки се на едни или други св. отци), то и о. В. щеше да се отнася по друг начин към Вас, пък и казаното от Вас би могло да го накара да се замисли и да прояви интерес към онова, което посочвате.

Преподобният Нил Сорски никога не отговарял от себе си, а само е излагал мнението на св. отци. Ако не е намирал веднага решение, то и отговор не е давал, докато не открие изказана от св. отци мисъл по даден предмет. А ние самите, без нищо да знаем, чули-недочули нещо, или просто защото „така ми се струва“ изговаряме цял куп неща. Умният човек веднага ще усети безпочвеността на думите ни и ще ни осъди. Пред него или трябва да докажете Вашето мнение, или да посочите достатъчно авторитетен източник. Можахте ли да сторите това? Разбира се, че не. Затова и не се учудвайте на неговата студенина.

В главата си, или по-точно в сърцето си, имате прекалено много боклук. Затова трябва особено да мълчите. Може да се отговаря само на пряк въпрос, позовавайки се на своето незнание (което си е наистина така!), само за да не оскърбим човек с мълчанието си. Всички ние се намираме, по думите на св. Симеон Нови Богослов в „най-зла прелест“, т. е. в тъмата, в заблудата, в робство на дявола. Само малцина биват освобождавани от Господа от това състояние. Как може слепец да води слепия? А Вие учите всички. Престанете!

Митарят не е учил, а е казал със съкрушение: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“, казал го е не само в църквата, но е имал винаги тази нагласа (иначе и в църквата не би могъл да се моли така). Могъл ли е той, пък и който и да е друг в такова състояние, да учи другите? Ясно е, че не. А за намиращия се в робство на греха и на дявола, единственото правилно състояние е състоянието на митаря. Когато то обхване целия човек, само тогава в него ще се прояви силата Божия. „Силата Ми се в немощ напълно проявява“ (II Кор. 12:9), т. е. когато човек дойде в състоянието на митаря (в смирение) — тогава в него ще действа Божията сила, която и ще го изведе от Египет в обетованата земя. Друг път няма. Ако си позволявам да Ви пиша това, правя го с правото на Ваш духовник. Простете.

Господ да Ви пази и да Ви вразуми към всичко добро. Поздрав и Божие благословение на Вас и на всички познати.

2/1 ден на преп. Серафим.

Поклон на дядо. Моля го да си спомни за мен.

Н.

17/1–54 г.

68.

Драга В. Н.!

Как сте със здравето? Не се поддавайте на униение. Спомняйте си по-често смъртта и всичко, което идва след нея, тогава земното ще започне да губи своята важност. При нас няма нищо ново. През цялото време валиха дъждове. Днес, струва ми се, за пръв път откак си тръгнахте слънцето се показва и небето е без облаци. Един стар и болен човек трудно прекарва есента.

Да Ви помогне Господ във всичко и да насочи пътя Ви към спасение. Господ да Ви благослови.

Поздрав на всички познати. Всички наши ви се кланят.

25/X-54 г.

Н.

69.

Мир Вам, В. Н.!

Защо се смущавате, че много спите и почивате? Почивайте толкова, че да почувствувате сила да се помолите или да свършите нещо по къщата. Ако натоварвате тялото си пряко силите му, духът Ви ще се омрачи, а тялото още повече ще изнемогне. Не изисквайте от себе си повече, отколкото можете. Надявайте се на Божието милосърдие, а не на своите добродетели. На нашето време е дадено покаянието вместо делата, които вече ги няма. Покаянието ражда смирение и надежда на Бога, а не на себе си, което е гордост и прелест.

Всяко смущение е от врага. Не трябва да задържаме вниманието си върху смущението и да изнемогваме в него, а да го прогонваме чрез молитва. На изповедта от Вас се иска да изброите греховете, които са останали в паметта и които тревожат съвестта Ви, а останалите изповядайте общо: съгреших с думи, с дела и с мисли. За Вас това е достатъчно. А смущението след изповедта е или от врага, или от съзнателното скриване на грехове. Ако сте скрили, следващия път изповядайте всичко, и скритото, а ако няма такова нещо, не обръщайте внимание, а прогонвайте всички такива мисли, както и останалите вражески мисли и чувства. „Обсадиха ме, обиколиха ме, но чрез името Господне им се противих“ (Пс. 117:11, по слав. текст).

Да бъдете искрена означава да не лъжете пред Бога, да не се оправдавате, да не лукавствувате, а да се стоите такава, каквато сте, с всичките си мерзости, и да молите за прошка и за помилване.

В петия том на Игнатий Брянчанинов е казано: вярата в истината спасява, а вярата в лъжата убива. Изключенията не влизат в тази сметка. Не се случва често магаре да наставлява към истината, както е било с Валаам.

Ако сте се отнесла лошо (студено) с някого, то поне се извинете при раздялата, като се оправдаете с болестта си. Грехът против ближния силно ляга на съвестта. Пък и Господ опрощава такива грехове само тогава, когато самите ние се примирим с ближните.

Предайте на М. С. поздрав от мене и благословение Божие. Тя бе права във всичко и няма никакви основания да се тревожи. Тя изрази моите собствени мисли. Господ да я помилва и да и даде търпение в болестта. Прося нейните молитви за мен. Простете. Господ да Ви благослови и вразуми за всичко добро.

Кажете на ... да не се обижда „за ябълките“. Тъй трябва.

Н.

10/XI–54 г.

Писма 70-79

70.

Драга В. Н.!

Не мога да принудя себе си да прочета повторно писмото Ви, за да отговоря на всички въпроси, пък и не считам това за полезно, сериозно и нужно. Отговорът щеше да е един и същ: не изисквайте от себе си повече, отколкото можете да дадете. При телесната и душевна немощ за Вас е достатъчно да казвате с цялото си съзнание, при всички положения и състояния, и места: „Боже, бъди милостив към мен, грешната“. Това е напълно достатъчно и за разбойниците, за да получат опрощаване на греховете, а още повече за ония, които нямат смъртни грехове. А Вие все търсите нещо, което и сама не знаете, или за което очевидно нямате сили.

Предайте приложеното тук писмо на Ю. А. Можете да го прочетете, тъй като то може да се отнася и до Вас. Не унивайте, спомняйте си по-често за смъртта и стоенето пред Бога. Не пазете телесни пости, а според силата си дръжте душевния пост: въздържанието на езика, очите, ушите, въздържанието от лакомства, от осъждане и проч. Този пост е достъпен и за болните, а е по-необходим от телесния, още повече при Вашата слабост.

Господ да благослови Вас и Ю. Поздрав на всички.

Н.

12/XII–54 г.

Драга В. Н.!

Получих писмото Ви от 28/XI по ст. стил. Благодаря за поздравлението. Изпратих Ви кратко писъмце с приложение за Ю. Надявам се, че сте го получили. Ако сте вникнала в съдържанието, то смятам, че в тях сте намерила отговор на някои от засегнатите от Вас въпроси.

„Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя вън“ (Иоан. 6:37). Цял живот се стремите към Бога и вярвате в Христа, стараете се да живеете по Неговите заповеди, каляла сте се и се каете за нарушението на заповедите, изповядвате най-големите грехове в тайнството Изповед, не веднъж сте се причастявала. Защо унивате и се отчайвате за спасението си? Ще кажете, че сте грешна. Но всички са грешни и Господ е казал, че е дошъл да спасява не праведници, а грешници, т.е. ония, които съзнават, че са грешници. Значи съзнанието, че сте грешна (а не празните думи „аз съм грешница“), у Вас е толкова силно, че врагът го използва, за да Ви тласне към отчаяние — самото това отчаяние е ново основание за надежда, че Господ ще Ви спаси, както е спасил осъзналите се за грешници — митаря, блудницата, блудния, разбойника и др. Лошо, много лошо е, ако някой се смята за добър (като фарисея, например), ако сърцето не го боли поради греховността му, ако върви с изправена глава към смъртта си. Така фарисеите са се смятали за чеда на Авраама, за несъмнени наследници на Божието царство, а Господ ги е нарекъл чеда на дявола и ги е осъдил, ако не се покаят, на геената.

„Ние всинца много грешим“, е казал апостол Иаков (3:2). Но какво друго можем да кажем ние с Вас? Грешим, но го съзнаваме, каем се, съкрушаваме се за това, падаме пред Господа и молим за прошка, и ... Господ прощава, прощава по начин, който сърцето чувства, сменя духовното бреме, както се сменя тежък товар от плещите — и ясно се чувства облекчение. Трябва да благодарим по-често на Господа за всичко, което Той е сторил за човечеството и за нас лично, правил е и прави постоянно за всички, а особено за вярващите в Него, принадлежащите към св. Православна Църква. „Всичко, що диша, да хвали Господа“ (Пс. 150:6)!

Мисля си, че о. В. е живял толкова чист, свят живот, че душата му (сърцето) не е имала повод силно да се съкрушава и затова му е непонятна скръбта, болката за греховете, почти отчаянието на каещите се. За такива хора Игнатий Брянчанинов привежда следния израз на старците: „Свят, но неизкусен“. Такива като о. В. са единици. Общият път е този — в свое време дълбоко да осъзнаем своето падение, покварата на цялото човечество и своята собствена, да осъзнаем своето безсилие да излезем сами от това състояние на поквара и греховност, да изстрадаме дълбоко това, да дойдем почти до отчаяние, да се смирим пред себе си и пред ближните, и пред Бога, и да паднем като блудницата в нозете на Спасителя без думи, без оправдания, с един-единичък сърдечен вопъл: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“. Само тогава човек

ще познае, колко милостив е Господ... Ще познае, че човек се спасява не по своите добри дела, а по непостижимото Божие милосърдие.

Скоро ни предстои да умрем. За какви подвизи можем да говорим сега ние болните, слабите и недъгавите? Остава ни търпението и въздишката: „Боже, бъди милостив към нас, грешните!“ Твърдо се надявайте, че ако умрете с такова настроение — ще влезете в царството Божие, ще избегнете враговете на спасението.

Постът не е установен за болни.

Ако е угодно на Господа, ще дойда в Москва. Когато Ви е особено зле — пишете ми. Може би ще бъде възможно да се съвместят моите дела с Вашата нужда. Във всеки случай, бъдете спокойна и уверена и знайте, че с правото на Ваш духовник „прощаю и разрешаю тя от всех грехов твоих во имя Отца и Сына, и Св. Духа. Аминь“.*

Благодаря на М. Б. за поздрава, а главното — че ме споменава в молитвите си. Предайте и моята благодарност и молбата да не ме забравя и занапред. Господ да благослови нея и нейната съжителка.

Господ да Ви благослови и да Ви утеши със Своята милост.

Кажете на Ю., че поради свойствата на душата ѝ Господ я води към спасение не по пътя, по който ѝ се иска. За нашето поколение Господ е оставил път, който е предсказан отдавна: вяра и безропотно търпене на скърби и болести. Личния подвиг ние не можем да понесем — ще изпаднем в гордост и ще загинем в духовна прелест. Трябва да се смиряваме пред отреденото ни от Бога, да приемаме изпратеното ни като най-полезно, без което няма да се спасим, и да благодарим за това на Бога.

Поздрав и Божие благословение на нея и на всички познати. Моля да ме споменавате в молитвите си.

Н.

14/ХІІ–54 г.

* „Опрощавам те и те освобождавам от всички твои грехове в името на Отца, и Сина, и Светия Дух“: думи на свещеника от опростителната молитва след изповед. — бел. прев.

72.

Драга В. Н.!

Мир вам и спасение! Защо така унинвате? Цял живот сте се стремила към Господа, а сега губите надежда на Божието милосърдие и любов. Та нима хората се спасяват чрез

своите подвизи? Всички, даже светците, ги спасява Спасителят заради тяхната вяра в Него и заради покаянието им.

Имайте мир и се надявайте на Христа. Изповядвайте това, което безпокои съвестта ви, а останалото — по общата изповед. Господ знае всичко и заради вярата и покаянието прощава всичко и приема в Царството небесно, и Вас няма да Ви лиши от него.

Унинието и чувството за безнадежност са от враговете. Светите отци предупреждават, че пред смъртта, когато силите напускат човека — врагът особено силно напада дори твърдо вярващите с неверие и чувство за безнадежност. Борете се с врага с помощта на Божието име.

Нямам време да пиша повече.

Господ да Ви пази и утеши, и укрепи. Поздрав на познатите.

Н.

14/ХІІ–54 г.

73.

Драга В. Н.!

Поздравявам Ви с Новата година и с настъпващите празници. Желая Ви да се обновите по дух чрез смирението, защото само чрез ръката на смирението човек може безвредно за себе си да приеме всякакви дарове от Господа.

Обиждате се, че не Ви пиша. А защо ли да пиша, когато Вие (пък и другите) не изпълнявате нито един съвет, който ви се предлага, не правите дори най-малко усилие да опитате. Колко пъти съм Ви казвал никого да не учите. А вие се завирате в дела, които не са Ваши, не само поучавате отвисоко, но и изобличавате, пък и с повишен тон. А резултатът? Сама се смущавате и страдате, а и другите довеждате до същото състояние. Ето плодовете на Вашия духовен труд.

Също така неведнъж Ви се казваше веднъж завинаги да признаете себе си за паднало същество, от което непрестанно извират всякакви грехове, и да паднете пред Господа като митаря, разобличавайки себе си в цялото безобразие на вехтия човек и в безсилието сама да излекувате прокажената си душа, и да въпиете: „Боже, бъди милостив към мен, грешния!“

Пророк Давид със сълзи е викал (и не само викал), а „рева от мъките на сърцето си: помилуй ме, Боже, по великата Си милост; изведи от тъмница душата ми (от каква тъмница?); от дълбините викам към Тебе, Господи (от какви дълбини?)“. Давид наричал себе си бълха в Израил, псе, червей, имайки в себе си Светия Дух, а ние,

нямайки нищо освен извехтялостта си, се смятаме за велики, за способни да учим и да изобличаваме другите. Каква дяволска насмешка над нас!

Ако Вие, както пишете в писмата си, се чувствувате и по тяло и по душа напълно безсилна, защо тогава не се смирите пред Господа? Какво Ви влизат в работата другите хора, за какво Ви е някой да мисли за Вас само хубаво, каква е ползата ако цял свят Ви хвали, а Господ каже: „не ви познавам“ ... Защо и Вие самата искате да виждате себе си добра във всичко по светски? А по духовному е добър само този, който искрено, от цялата си душа смята себе си за по-лош от всички. Такова е учението на Евангелието, учението на всички свети отци.

Смятайте себе си за достойна, заслужаваща ада и умолявайте Господа, да не Ви въздава заслуженото, а да Ви помилва не по някакви заслуги, мними добродетели, а най-вече по Своята милост. Ето какво казва Сам Господъ Иисус Христос: „Тъй и вие, кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим“ (Лука 17:10). Това означава, че дори да изпълнехме всички заповеди, то и тогава би трябвало да се считаме за роби, длъжни (като роби) за изпълняване волята на Своя Господар, а да получим от Господа особени милости или да наследим на царството Божие — това е проява на Божието милосърдие и снисхождение към нас, а не отплата за нашите трудове. Но ние не сме изпълнили нито една заповед, а дори и да сме — тогава сме отровили това или с тщеславие, или с човекоугодие, или с някакви земни сметки. Защо се смятаме за извисени? Защо не разголваме пред Господа раните си и не Го умоляваме за помилуване, а все искаме да се покажем добри пред Него и пред хората?

Смирете се, считайте себе си за достойна за ада и умолявайте със съкрушено сърце Господа за милост, като митаря, блудницата, разбойника, блудния син и Господ ще Ви помилва и още тук ще го почувствувате със сърцето си и ще се успокоите. Да бъде тъй, да бъде! Амин.

Простете ме.

Н.

2/II–55 г.

74.

Драга В. Н.!

Мир Вам. Благодаря за бонбоните. Защо затруднявате и себе си и другите с такива пратки. Ние и така Ви помним. Живеем по старому. Нищо ново. На всички Ваши въпроси, отнасящи се до вътрешния духовен живот, ще кажа едно: живеете тихичко, както живеете сега и както Господ устрои. Не обиждайте и не съдете никого, щом се

появи възможност — окажете според силите си любов на ближния. Съкрушавайте се за недостатъците си пред Бога, предавайки себе си и другите на Неговата света воля. Не ставайте учител, а ако някой попита искрено — отговорете както можете, с молитва в сърце. Бъдете по-проста. Разкривайте се цялата пред Бога. Не се ровете в своите дреболии. Всички сме грешни и се надяваме на милостта на Спасителя. Защо ни е да се суетим.

Не си определяйте задължителни правила, а по съвета на Варсануфий Велики изпълнявайте по малко от това, към което ви тегли сърцето: малко се помолете, почетете Псалтира или акатист, малко почетете, потрудете си (разходете се — това добавям от себе си), така и изкарайте деня; в каквото съгрешите, помолете за прошка. Господ да ви помогне!

Бъдете здрава. Всички наши Ви се кланят и благодарят.

Поздрав на всички познати и Божие благословение на Вас и на всички.

Н.

18/II–55 г.

Е. П. има „Странника“. Поздравете я, ако я видите.

75.

Драга В. Н.!

„Като постим, братя, тялом, да постим и духом...“ За болните, немощните и старите няма телесен пост, често той е и вреден за такива. Ударението трябва да се постави върху душевния пост: въздържанието на зрението, на слуха, на езика, на помислите и прочие. Това ще бъде истински пост, полезен винаги и за всички.

Силите и така не стигат, а телесният пост и умората на тялото съвсем няма да дадат сили за духовен труд.

Желая Ви здраве и духовен разум. Господ да Ви благослови и укрепи!

Чувствувам, че ... ми се е обидила. Наистина, аз може би и нея прекалено я оскърбявам. Моля я за прошка.

Поздрав на всички познати. Всички наши Ви се кланят.

Н.

76.

Драга В. Н.!

Вие отдавате прекалено голямо значение на това, какво ще си помислят за Вас, какво ще кажат другите и пр. Какво значение има човешкият съд? Добре ли е, ако целият свят превъзнася някого, а Господ му каже: „Не те познавам!“ Какво е станало с фарисеите? Също така е безполезно и човек да се рови и да съди себе си с човешки съд! Не е ли винаги по-добре да се казва заедно с митаря: „Боже, бъди милостив към мен грешния!“

Всеки ден четем молитвата: „Боже, очисти мене, грешния, понеже нищо добро пред Тебе не сторих...“ Знаете ли кой е съставил тази молитва? Преп. Макарий Египетски, един от най-великите отци, достигнал до духовно съвършенство; още живеейки на земята, той бил жител и на небесната обител. Ето как са оценявали себе си и труда си Божиите угодници, Божиите приятели.

Ние пък постоянно се вайкаме и тюлкаме: „Ах, не казах, както трябваше! Ох, какво ли ще си помислят за мене...“ Като че ли ние само този път не сме постъпили или сторили добре. Светият отец пък казва: „нищо добро пред Тебе не сторих, очисти мене, грешния“.

Бъдете здрава. Спасявайте се. Господ и добри хора ще устроят всичко. На мен никаква вреда не сте ми причинили. Поздрав на познатите. Господ да Ви благослови.

Н.

77.

Драга В. Н.!

Мир Вам! Все още се учудвате, че много зло се проявява в сърцето Ви при един или друг случай. А аз винаги съм Ви казвал, че в нас се крият всички страсти и грехове, само че те се проявяват при подходящи за тях условия. Добавете и това, че ние се намираме под постоянния обстрел на дявола, който ни внушава всякакви греховни помисли, влечения, настроения и пр. „И тъй, гледайте, колко внимателно трябва да постъпвате“ (Еф. 5:15). „Затова, който мисли, че стои, нека гледа да не падне“ (I Кор. 10:12). Не бива да очакваме от себе си безгрешност. Ние не грешим само докато ни държи Господ, а веднага щом ни остави на нас самите, ние тозчас се падаме в една или в друга яма. Затова и ни е заповядано да се молим: „и не ни въвеждай в изкушение, но избави ни от лукавия“.

И вие не се учудвайте на своите падения, а се смирявайте и по-често казвайте като митаря: „Боже, бъди милостив към мене, грешната!“ Хората все смятат, че тази молитва не е за тях, ала по думите на св. отци, Бог не приема никоя молитва, ако в нея липсва митаревото настроение. Търсят възвишени състояния в молитвата, а това е

прелест. Ние сме толкова развалени, грешни, имаме такъв неизплатим дълг пред Бога, че дори и през целия си живот да неспирно да зовяхме: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“ — и тогава не бихме могли да се чувствуваме освободени от дълга. Освен дълга на греха, имаме още и дълг да благодарим на Господа. За изплащане на този дълг не биха ни стигнали и милион живота! Ето защо ни остава да се смирим, да осъзнаем, че не нашите собствени дела ни спасяват, а непостижимото Божие милосърдие, и с надежда само на това милосърдие да викаме: „Господи, помилуй! Боже, бъди милостив към мен, грешния!“ „Който се смири, ще бъде въздигнат“ (Мат. 23:12) в царството Божие.

Търпете и се надявайте не на себе си, а на Господа. Поздрав на М. Б. Аз все се каня да дойда до Москва, но не мога да реша кога. Простете. Бог да благослови Вас и М.

Н.

78.

... , запази това писмо и го чети в минути на униние.

Драги мой ...!

Получих писмото ти и дълбоко ти съчувствувам. Много бих ти казал в отговор на твоите съмнения и огорчения, но не ме бива в писането. Ти си избрал за себе си път в живота, изключително труден за нашето време, и ако издържиш до края — малко е да се каже, че всички твои скърби ще бъдат милион пъти възнаградени, — ти просто (няма да кажа, че ги забравиш) ще съжالياваш, че тези скърби са били прекалено малки. Може би това ще ти се стори странно, но е така. Аз съм дълбоко уверен, че и древните велики мъченици — и те са съжالياвали, че малко са страдали и затова не са могли да отвърнат на Бога с такава любов, с каквато са били длъжни да възлюбят Господа.

Любовта дори към човек се стреми да се изрази, като върши неща, приятни за любимия, каквито и жертви да струва това. Колкото по-силна е любовта, толкова по-силен е стремежът тя да бъде доказана, а безкористната любов може да се докаже само с жертва; и тъй като истинската любов не знае граници, то и жаждата за жертва, като проява на любовта, е безгранична. Който обича Бога, той ще поиска и да страда заради Бога и заедно с нарастването на любовта ще се възраства и желанието всичко да се претърпи, само и само да не се отдалечи от нас Господ, само и само да бъдем по-близо до Него. Не е възможно да не обичаме Господа, ако се приближим до Него, по-точно казано, ако Той се приближи до нас.

Може да се мисли, че незаспиващият червей и неугасимият огън в бъдещия живот — това е неутолимата скръб в сърцето, че е имало време, когато сме можели да докажем

любовта си към Бога, да претърпим заради Него разни страдания, да докажем любовта си не само чрез страдания, но и с вяра в Него сред всевъзможни съмнения, сред страховете, духовна самота, при съзнанието за своите немощи, безсилие и т. н. и т. н. — и не сме я доказали.

Ето тук, на земята, може и трябва да докажем любовта си към Бога чрез вътрешното решение: „ще вярвам в Теб, с всичките си сили ще изпълнявам Твоите заповеди, ще страдам за вярата си в Тебе, ще се откажа от всичко и от всички — от личния си живот, от близките си — само Ти, Господи, не се отказвай от мен, не допускай да загубя вярата и мъжеството си, не допускай да възроптая срещу Тебе, ако мен или близките ми ни постигнат тежки скърби и страдания, дарувай ми да Те възлюбя от цялото си сърце“. Ако запазиш такава нагласа, с лекота ще изминеш целия си житейски път.

Ако пък се колебаеш, ако допуснеш в сърцето си съмнението, ако се омрачиш и отслабиш силите си чрез самоволно нарушаване на Божиите заповеди — тогава ще паднеш с велико падение, ако не призоваваш непрестанно Господа на помощ; а особено, ако се възгордееш и започнеш да се надяваш на собствените си сили — ще паднеш с велико падение и ще си утежниш живота извънмерно. Но и в този случай не унивай, а се смирявай още повече и възлагай цялата си надежда на Господа и на Неговото милосърдие, на Неговата помощ. Това е правилната нагласа, но без опит, без вътрешни *) падения и изправяния няма да достигнеш до правилното състояние.

То се отличава с дълбоко съзнание за собствената немощ, собственото безсилие да живеем така, както изискват заповедите, да обичаме Бога така, както Той ни е възлюбил. А от тази нагласа се раждат чувството на съкрушение, плачът на сърцето, съзнанието за неизплатимостта на нашия дълг (10 хиляди таланта) — с една дума, „сърце съкрушено и смирено“, което „Бог не ще презре“ и от което ще се роди оная любов към Бога, за която казах в началото. Единствено със своя воля и желание не можем да придобием такава любов — това става с живот по заповедите, с покаяние, с плач за своите падения, с дълбоко съкрушение, че вместо да живеем в любов и да угаждаме Богу, ние постоянно нарушаваме Неговата света воля.

От този плач и съкрушение се ражда страхът Божий, т. е. страх да не оскърбим с нещо Бога, сетне се ражда чувството за Божията близост до нас, което пророк Давид е изразил с думите: „Винаги виждах пред себе си Господа“ (Пс. 15:8) — а после постепенно се ражда твърдата решимост по-скоро да умрем, отколкото да оскърбим Господа, не само безропотното носене на скърбите и страданията, но и благодарността за тях, тъй като тогава сърцето ще чувства радост от очистването чрез скърбите и някакво удовлетворение, че можем да страдаме заради Бога и по такъв начин да Го обичаме. „Какво да въздам Господу за всичките Му благодеяния към мене?“ (Пс. 115:3)

Прости ми за многословието и за това, че може би ненавреме ти пиша тези неща. Твоята скръб обаче ме подтикна да ти напиша това. Може би ще бъде полезно и ще ти достави някакво утешение.

Приятелю мой, за едно само те моля: не отстъпвай никога от Бога, колкото и ниско да си паднал, както и да си съгрешил и оскърбил Господа (от което да те избави Господ), но като блудния син, моли Го за прошка и пак и отново се принуждавай да живееш по заповедите. „Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя във“ (Иоан. 6:37). Вървящият към Господа чрез изпълнението на заповедите — макар и да пада по пътя, но пак става и върви напред, — той е в числото на Христовите воители и Господ го увенчава, дори да е получил много рани в тази духовна война със своите страсти, с падналата си природа и с бесовете. Да те вразуми Господ, да укрепи твоята вяра и произволенията ти, да те опазва от всяко зло. Господ да те благослови.

Не пиши толкова подробно както в последното си писмо. Аз и така познавам състоянието ти — достатъчно е да пишеш кратко. Бъди здрав.

Твоят отец

* Паденията на дело се отразяват много тежко на духовното състояние, изискват после огромен труд за собственото очистване и забавят за дълго движението напред. Паденията с мисъл са дори необходими за опознаването на себе си, на своята немощ и негодност за царството Божие и вследствие от това те водят към смирение, показват, че сам човек не може със собствените си сили да израства духовно, а трябва постоянно да се обръща за помощ към Бога, трябва да прибягва към Таинствата и към всичко, което дава св. Църква за спасението ни. За духовното израстване спомага постоянното четене на Св. Писание (на Новия Завет и на творенията на светите отци). Още по-добре е, ако има духовен ръководител, но такива вече няма и се налага човек да върви сам, черпейки духовно ръководство от четенето и от молитвата, изпросвайки помощ от Господа и от Божиите угодници. [Назад]

Прости ми. Твоят отец.

79.

Драги ... !

Да се изпълни с мир и с радост сърцето ти! Много се радвам, че си получил моето писмо.

При нас засега всичко е наред. Майка В. е здрава, аз също. Справям се сам дори по-добре, отколкото двама. Когато вече можеш да служиш, ще опитаме да се устроим заедно. Да ти даде Бог само здраве да завършиш благополучно училището. Времената

са изпълнени с всякакви неочаквани събития. Какво ли ни готви идещият ден?*** Да бъде Божията воля във всичко.

Бъди здрав, драги Бъди бдителен и се старай колкото се може по-често от цялото си сърце да възпиеш към Господа с Иисусовата молитва. Не унивай. С нас е Бог.

Твой Н.

24/III–49 г.

*** В оригинала — „Что день грядущий нам готовит?“ — цитат от романа в стихове „Евгений Онегин“ от А. С. Пушкин — бел. прев.

Писма 80-89

80.

Драги ...!

Получих писмото ти на I/XII и по-рано писмо от К. Относно устройването ти при някоя църква: категорично ти забранявам да правиш това. Стой си в Загорск (сега е възстановено старото му име — Сергиев Посад.) и учи. Материалът и без това е много, знания и опит нямаш още никакви и да губиш време, а главно да се подлагаш на разни опасности, на разсейване, на загуба на възможност да се помолиш в църква — защо е нужно всичко това. Не идвай още тук, не ходи никъде. Както външно, така и вътрешно живей, като човек, който ще трябва да дава отчет за всяка мисъл и чувство, а не само за делата и думите си — на Господа и на своя духовник. Помни това. Колко е важно за духовния живот човек всеки ден да разкрива своите помисли! Ако няма възможност това да се прави, то ги разкривай поне мислено и изповядвай всичко пред Бога в молитва. Бъди открит пред Бога: „не уклони сърдце твое непщевати вины о гресех“ (не давай да се отклони сърцето ти към думи лукави за извиняване грешни дела, Пс. 140:4, бел. ред.) — за твоите грехове и помисли, дълбоки движения на сърцето и пр. Врагът е хитър, нужни са много мъдрост, сълзи, молитви, а главното смирение, осъзнаване на собствената немощ, за да не попаднем в мрежите. Спомни си за Антоний Велики. А още по-трудно е, когато дори само един нокът се заплете.

Като получиш писмото, не ходи нито веднъж до Москва (освен единствено с цялото училище). Ще ми дадеш отчет за това и за всичките помисли, когато дойдеш тук. Напиши, как приемаш това писмо. Откривай ми се според силите си и бъди послушен, ако искаш да избегнеш излишни грешки, усилия и големи скърби. Откровеността и послушанието ще помогнат с лекота да се избегнат много от тях и ще направят трудното и дори невъзможното — леко. Своята воля пък може да доведе до неволята, до робство на врага на спасението.

Да те вразуми Господ за всичко полезно. Прости ми, мили мой, настъпва време, когато ще трябва да се заема с тебе. Покажи своето доверието и любов към мен чрез послушание и откровеност.

Пишат ли нещо от Козелск? Бъдете здрави. Господ да ви благослови и да помогне. Прости ме.

Твоят отец Н.

2/ХІІ–49 г.

81.

Драги ... !

Как прекарваш времето си? Старай се винаги, разхождаш ли се или работиш, сам ли си или сред хора, поне понякога мислено да въздъхнеш от цялото си сърце няколко пъти пред Господа. Поне веднъж на час. Дори ако правиш нещо не както трябва, дори ако грешиш, трябва още по-усилено да молиш Господа за помощ и за прошка. Непременно чети духовни книги. По три глави от Апостола и от Евангелието. Това е нужно и за душата ти, и за занятията в училище.

Любещ те Н.

82.

Драги ...!

Благодаря ти за съчувствието ти към мен. Истина е, че скръбта на околните действа на сърцето. Ако не беше вярата в Бога, щеше да е невъзможно да се живее. Трябва човек съвсем да няма сърце, за да живее само със своите егоистични интереси и въпреки това да е спокоен. Господ обаче дава сила да изтърпим всичко. Неслучайно светата Църква ни призовава във всяка ектения: „Сами себе си, един другиго и целия свой живот на Христа Бога да предадем“. Надеждата, че Господ вижда всичко и всекиму желае спасение и блага, макар и да ни води по пътя на скърбите — тя ни дава сила да претърпим всичко. Сам ще разбереш това от опит.

Да ти помогне Господ! Не ме забравяй.

Твой любещ те о. Н.

83.

Драги ...!

Днес получих писмото ти. През тази година за вас са добавени нови предмети, дори смятам — най-важните. Всички останали предмети, освен устава, са в същност само спомагателни към тези предмети.

Изучаването историята на Църквата трябва да се придружава от изучаването, макар и накратко, на общата история и в частност — на житията на ония св. отци, които са живели и работили в дадената епоха, както и на техните творения, поне на някои от тях. Само тогава изучаването ще е живо и плодотворно. А да се заучават сухи схеми е и скучно, и не тъй полезно.

Много моля ... (предай му) да се потруди и да не унива, ако нещо трудно му се отдава. По време на ваканциите и през лятото може много неща да се наваксат. Нека моли преп. Сергей за помощ. Преподобният Сергей отначало се учил трудно на четмо и писмо, но заради молитвите му Господ му дал разум. Затова той ще помогне на ония, които се обръщат за помощ към него.

Нищо не мога да кажа относно безпокойството ти за възможността Г. А. да бъде преместен в К. Във всеки случай трябва да се действа така, че да бъде угодно на Господа, за спасението на душата. Ако това бъде спазено, тогава и всичко останало ще е наред, а “раздори”, ревност и пр. е имало и ще има. “На ония, които любят Бога всичко съдействува към добро” (Рим. 8:28). Всеки случай, дори падането в големи грехове, може да послужи за голяма полза и обратно: постът, молитвата, бдението и другите трудове могат да бъдат не само вредни, но и да погубят човека, ако се извършват неправилно. А неправилно е това дело, което води до високо мнение за себе си и до гордост. Обратно, ако чрез паденията човек стига до смирение, то те ще се окажат по-полезни за него, отколкото подвизите. Всичко трябва да се прави с разсъдителност, с внимание, по съвет и с проверка по словото Божие и по св. отци.

Поздрав и благословение на теб и на ... , помолете се за мен пред раката на преп. Сергей.

Ваш Н.

84.

Драги ...-енка!

Как вървят работите при теб? Тези дни нещо все си спомням за теб и ми е мъчно. Да не би нещо да ти се е случило? Как се бориш с характера си? Да ти помогне Господ! Бори се, съкрушавай се, ако се подхлъзнеш, не унивай. Бесовете винаги постъпват така: до съгрешаването ти внушават, че в това или онова няма грях, а ако се поддадеш, започват да ти припяват, че тъй или иначе си съгрешил, прошка за тебе няма, та я по-

добре се отдай на грешките си, или пък малко по-инак: поживей сега за свое удоволствие, а после там ще се покаеш, животът е пред теб, сега ще набереш опит, после ще ти потрябва и т. н.

Не оправдавай себе си и своите си грешки, а пред себе си и пред Бога наричай нещата със собствените им имена, съзнавай греховете си и безсилието си сам да се справиш с тях и с бесовете, които внушават и подтикват към греха, плачи пред Бога за своето робство на греха и дявола и моли Господ да те избави от тях. Апостолът казва, че Иисус Христос е дошъл на земята да разруши делото на дявола, да освободи човечеството от робството на греха и на дявола. Ако не можем да не грешим, то поне да плачем пред Бога за своята негодност, да се смиряваме, да престанем да осъждаме другите. Трябва повече да се молим и да умоляваме Господа за прошка и за помощ. Ако човек, макар и слаб, се бори непрестанно с врага, Господ ще му помогне в свое време, ще го измъкне изпод игото на дявола. Ние трябва да покажем верността си на Господа като се борим против греха, а ако в нещо сме съгрешили — чрез дълбоко сърдечно съкрушение.

По празниците не ходи в Москва, а си стой в къщи. Ходи по-често при преп. Сергий и го моли да ти помага във всичко.

Как са успехите ти в занятията? Как са здравето и успехите на ...? Помагай му, докато сте заедно. А после той ще порастне и стъпи на краката си. Дотогава му помагай в занятията и във всички отношения. Предпазвай го да не върши грешки, като черпиш от собствения си опит. Врагът не дреме и намира слаби места у всеки човек, и всекиго напада с особена сила. Често той предрешва злото така, че човек си мисли, че прави добро, докато върши понякога най-ужасно зло за себе си.

Просете от Господа мъдрост и сила, и ревност за изпълнение на Неговите свети заповеди. „Без Мене не можете да вършите нищо“ добро (Иоан. 15:5). Затова и трябва да умоляваме Господа за вразумление и за помощ. Учи се добре, изпълнявай съвестно задълженията си в училище.

У нас засега всичко е наред. Напиши за себе си и за ... , макар и кратичко. Приятно ни е да получим вест от вас. Имаше писма от Козелск. Там засега всичко е добре, няма нищо ново.

Драги, мили мой ...-енка, не се поддавай без борба на никакво нарушаване Божиите заповеди. Ако си верен на Господа в малкото, ще получиш сила и за повече. Предай поздрав на Бъдете здрави, да ви пази Господ и да ви благослови за всичко добро и да ви вразуми във всичко.

Любещ те отец.

Ако ти се случи да идеш в Москва, узнай дали са намерили [книгата от] Игнатий Брянчанинов за Н. И., а ако не са, попитай Н.В.Б., няма ли да продаде. Бъди здрав.

Н.

85.

Мили, драги ...-енка!

Толкова много би трябвало да напиша в отговор на писмото ти; ще изложа само най-главното. Божията премъдрост е тъй велика, че Господ обръща и злото на полза за човека. Тази мисъл е разкрита от много св. отци. Работата е в следното. Човек може да се спаси чрез вярата и чрез изпълняването на всичките заповеди. Тяхното изпълняване води до изменение в психиката (душата) на човека, обновява го, прави човека нов по образа Божий, по-точно по образа на Спасителя Иисуса Христа.

Най-основното свойство на “новия” човек се явява смирението („и се поучете от Мене, понеже съм кротък и смирен...“), без което дори изпълняването на всички заповеди не само не приближава човека към Бога, но даже го прави враг на Бога, тъй като където няма смирение, там във всички случаи има гордост. Именно за това свойство на душата, струва ми се, с особена сила се отнася мисълта от Евангелието, че сатаната, бидейки изгонен, се скита навън, а после, като види, че домът е подреден, украсен, но не е зает, взима седем други духа, по-зли от него и се настанява с тях в душата; и последното състояние е по-горчиво за човека, отколкото първото.

Отношението на смирението към другите добродетели се изяснява у преп. Макарий Египетски с притчата за разкошния обяд, устроен за царя и за неговите велможи. Но тъй като всичко е било приготвено без сол (т. е. без смирение), то вместо благодарност, пригответолият обяда си е навлякъл гнева на царя. Тъй и без смирението са напразни останалите добродетели на човека (без него, т.е. без смирението в душата ще влезе гордостта, а заедно с нея седем бяса, т.е. всички страсти). Когато бдим над себе си, когато водим несекваща борба с греха, тогава ще ни стане ясно колко дълбоко е повреден човекът и как цялото му същество е пропито с гордост. Да победиш високото мнение за себе си, собственото си тщеславие, собствената си гордост — то е равносилно на това да победиш всички грехове.

И ето — оказва се, че грехопаденията на човека могат да му помогнат в придобиването на смирение (стига само той не обвинява за тях никого и нищо, освен самия себе си, което си е съвсем правилно. За всичко си е виновен сам човек, а външните обстоятелства, пък и дяволът само съдействуват на греха, съблазняват, а окончателното решение принадлежи на човека, затова и той е изцяло отговорен. Това потвърждават и угризенията на съвестта след извършването на греха).

Борейки се греха, който живее в него, и падайки постоянно в едни или други грехове, човек познава от опит, а не на теория, своята поквареност, своето безсилие и така постепенно придобива смирение. Побеждаван от греховете навсякъде и постоянно,

той най-накрая с дълбоко съкрушение на сърцето пада пред Господа, изповядва греховността си от дълбините на душата си, признава безсилието си сам да победи греха и умолява Господа: „Боже, ако искаш, можеш ме очисти“ (тъй е казвал прокаженият), „аз сам не мога нищо да направя. Господи, спаси ме, Господи, научи ме да изпълнявам волята Ти, Господи изведи от тъмницата душата ми“ (Едва в такова състояние човек познава нуждата от Спасителя, от идването Му на земята, разбира значението на Неговата жертва върху Кръста). Така той познава и великото милосърдие на Бога към падналия човек, защото при искрено разкажание Господ огражда човека, сменя греха от него и човекът чрез собствения си опит познава Божието битие, Неговия промисъл за хората, познава, че „близо е Господ до съкрушените по сърце“ (Пс. 33:19, слав.), че Той наистина е лекар на нашите души и прочие, и прочие.

По такъв начин грехопаденията, бидейки зло, стават причина за най-голямото добро. В това е дивната премъдрост Божия, както е и във всичко, във всичко...

Затова, мили мой, не унивай, когато паднеш в някакъв грях, а се обвини пред Бога, изповядай Му съгрешението си, без да обвиняваш никого, смири се, познай немоцта си във всичко и моли Господа, да изпълни Той в тебе Своите св. заповеди. Това обаче не означава, че ти не си длъжен да се бориш с всички усилия. Трябва напрегнато да се бориш, трябва да изучаваш начините за борба от св. отци, трябва да предвиждаш обстоятелствата, спомагащи за победа или за поражение, да избягваш последните, а първите да търсиш. Главното е — когато се появят греховни помисли да не преставаш да зовеш за помощ Господа със съзнанието за своето безсилие сам да победиш греха. Даже и ако паднеш в грях, то и при извършването на греха трябва да впиеш към Господа и без да се срамуваш, да падаш мислено пред Бога, казвайки: „Господи, виждаш какво правя, помилуй ме, помогни ми, освободи ме от властта на дявола“ ... И в себе си плачи по-често пред Господа, колкото се може по-често викай към Него, за да ти помогне във всичко, през целия ти живот, защото е трудно в света да се изпълнят заповедите. Затова и са плакали древните отци за хората на нашето време, защото ще има мнозина погиващи от грехове.

Има още едно могъщо средство за бобра с всеки грях: веднага щом си паднал в голям грях, върви и се изповядай пред духовник. Ако това не може да стане веднага, направи го при първа възможност, като в никакъв случай не отлагаш за утре или за по-късно. Този, който веднага и често изповядва греховете си, той доказва, че ненавижда греха, ненавижда дяволския плен и е готов да изтърпи срама при изповедта, само и само да се избави и очисти от греха — и за това получава от Господа не само прошка за извършените грехове, но и сила да се бори за в бъдеще, и пълна победа, без да придобива и при победата високо мнение за себе си и гордост. Обърни внимание на това! (Мрежите на дявола са навсякъде).

И тъй, положи добро начало, бори се според силите си, не унивай при паденията, а се съкрушавай, обръщай се към Господа, предварително предвиждай какво може да се случи и избягвай това, което е вредно и опасно, изповядвай се незабавно пред духовника, придобивай смирение, помнейки миналите си грехове, паденията, както и сегашните, и Господ ще ти помогне, и ти ще бъдеш изкусен воин Христов, който може в последствие да помогне и на другите.

Не се предавай на мързел. Ако при дадена работа те обземе мързел, захвани се за друга. Не изоставяй малкото си правило. Вземи си като правило поне веднъж всеки час да се обръщаш към Господа и към Божията Майка с молитва за прошка и за помощ, а ако имаш сили и възможност — тогава и по-често. Господ да ти помогне по молитвите на преп. Сергей и на останалите радонежки чудотворци. Бъди мъжествен, не отпуская юмруци. Поздрави от нас.

Господ да ви благослови, да ви вразуми за всичко добро, да ви ограда от всяко зло. От грехопаденията придобивай смирение и плач на сърцето. Всичко обръщай на полза. „На ония, които любят Бога“, т.е. които с цялата си душа търсят Господа чрез изпълняване на светите Му заповеди, „всичко съдействува към добро“ (Рим. 8:28).

Любещ те отец.

15/XI–50 г.

Пиши за себе си. Винаги си спомням за теб. Постарай се да си осигуриш книгите. Бори се! ...

86.

Мир и Божие благословение на теб, драга Лиза!

Поздравявам те с празника и с Новата година! Предай поздрави и пожелания за всяко добро на всички наши. Отговарям на писмото ти. Пишеш, че си нарушила решението си да не ядеш до 3 часа следобед. Аз затова и те посъветвах да не ядеш до 3 часа, защото ти сама си ми казвала много пъти, че нямаш апетит и не ти се яде нищо, просто изобщо да не ядеш. Работата се оказва друга. Разбира се, всичко е трудно да се прави по послушание. Бих помолил по отношение на поста само едно: спазвай църковния пост и не яж късно вечер. Нека последното хранене да не е по-малко от три часа преди лягане.

Всичко останало, което съм ти казвал, трябва да го изпълняваш, ако искаш за бъдеш здрава. Следи себе си, познай цялата си немощ до последната ѝ дълбочина, тогава ще престанеш да се гордееш и да осъждаш когото и да е, а ще започнеш да се оплакваш, като още жива гниеща, смърдяща, негодна за царството Божие, а от този плач и молитва (при постоянното внимание и самопринуждение към изпълняване на

заповедите) в душата постепенно ще се роди тишина, мирно настроение и смирение — само с тях всички наши трудове са угодни на Бога. А без смирение, при скрита (а още повече при явна) гордост, всичките наши дела ще са неугодни Богу и вредни за нас, тъй като още повече ще развиват нашата гордост и тщеславие.

Запазвай мира с всички, избягвай осъждането на другите, считай се достойна за всякакво осъждане, внимавай над себе си, принуждавай се да изпълняваш всеки ден малкото си правило, оплаквай греховете си тук, за да не ти се наложи да ги оплакваш в срам и мъка във вечността. Царството Божие се превзема с усилие. Без труд нищо не става.

Да ти помогне Господ. Не унивай, ако и да паднеш в някое съгрешение, ставай чрез покаяние и макар и пълзешката се стреми към Горния Иерусалим. Ние сме здрави. Започва да ни харесва тук, особено на майка. Поздрав на всички. Пишете.

Н.

3/1–49 г.

87.

Мир на теб, ...!

Защо се хвалиш с това, че се караш с нашите? Нима Евангелието и светите отци поощряват това? Каква е ползата за човек, ако придобие цял свят, а повреди душата си? А всяка кавга, вражда нанася огромна вреда на душата. Кой те е поставил да съдиш другите? Знай недостатъците си, оплаквай своя мъртвец, това ще стигне за целия ти живот, даже и той да продължаваше хиляди години, а ти се намесваш, съдиш и спориш, взимайки чуждите грехове върху себе си. Иди и се помири, помоли за прошка. Знаеш, какво е казано: ако идеш в храма и си спомниш, че някой има ... и т. н. Господ не приема нашата молитва, ако сме във вражда с някого. Мястото на Бога е в мира, а там, където няма мир — там не е и Бог, там господар е сатаната и ни въргаля в калта.

Поклон на о. М. Моля за неговите свети молитви. Поклон и благодарност на о. С за това, че ме помни и за молитвите за мен. Винаги го поменавам. Поздрав и Божие благословение на всички.

Н.

1949 г.

88.

Драга ...! Мир на теб!

Получих писмата ти. Прости, че не отговорих веднага. Нашите ще разкажат за тукашния ни живот. Няма нищо ново. Не се карай със Скореча. не съм ù откривал никакви тайни, а думите „не клюкарствуй“ могат да бъдат казани просто така. Аз нямам такъв навик. Прости, ако за нещо съм се изпуснал пред Нека прави, както си знае. Ти я остави на мира. Каква полза да вредиш на душата си — да губиш мира си заради дреболии?

Бъди здрава, повече мълчи, търпи, не бъди тщеславна, помни смъртта и онова, което ни чака там.

Не знам какво да кажа на Н. Ако може да остане така, както е било досега, то това е най-добре. Нека обясни със смирение на своите, че не може да постъпи на служба, тъй като това може много да ù навреди. А ако въкъщи се създадат непоносими условия, тогава сам не знам какво да кажа. Нека моли Господа да устрои живота ù по Неговата света воля. Най-добре е там, където е волята Божия и където човек се старее да изпълнява светите заповеди.

Н.

18/V—49 г.

89.

Драга ... !

Получих писмото ти. Благодаря за него.

Намирайки в себе си море от грехове, трябва да изливаме в него реки от съкрушения, въздишки и плач.

Ако човек чете по малко и с внимание (ако има свободно време) Псалтира, тогава той през цялото време ще беседва с Бога и ще почувствува със сърцето си Божието присъствие, от това молитвата и самото псалмопение ще станат по-горещи, по-внимателни, ще затрогнат по-дълбоко сърцето, ще се появи по-голямо благоговение, страх Божий и прочие. Защото за нас е почти невъзможно да се заставим да казваме и кратка молитва сред суетата, в която се намираме.

Старай се да няма повече „неголеми нещастия“. Бъди по-смирена и не мъдрувай горделиво, не осъждай, не се услаждай от нищо, особено от бесовски похвали — тогава няма да има „нещастия“, а иначе няма да се свършат. Този бесовски род се изгонва с пост, с молитва и смирение. Без тази света троица от добродетели нищо не можеш да направиш.

Бъди здрава. Господ да те благослови. Бори се, не спи, ще се събудиш в другия свят не в брачна одежда, тогава ще узнаеш, каква участ ще получиш. Поздрав на нашите. Много съм недоволен от О. М., че не ми е казала в какво състояние се намира Г. през цялата зима. Тя е едвам жива. Съвестта ми ме упреква, че някак съм я изоставил. Тя ми писа, но на мен ми се струваше, че преувеличава и ù се иска да ме разчувствува. Този случай още веднъж ме убеждава, че човек трябва да слуша не окръжаващите, а вътрешния си глас.

Прости ме. Пиши по-скоро. Чакам отговор.

Н.

3/VI-49 г.

Писма 90-99

90.

... !

Поздрав на теб и на всички наши и благословение от Господа!

Получих писмото ти и нищо не разбрах. Къде е ходила К. А. и прочие. Какво значи добавката, написана от ръката на В., че Р. няма да дойде и т.н. Да си кажа направо, това слабо ме интересува. Много по-лошо е, че ти нямаш мир със сестрите и с м. В., че те имат (по твоите думи) някакви подозрения и задни мисли. Сами сте си виновни всеки за себе си, за това, че скривате мислите си, прикривате своето състояние и т. н., а в тъмнината се въдят всякакви гадини. Всички вие разбирате достатъчно добре кое е добро, кое е лошо, а като вършите съзнателно лошото, то сами се наказвате.

Ако В. не ти е в тежест, нека ти погостува, ако нашите го поканят — нека отиде, където може спокойно да погостува, но само по покана. Засега не мога да го взема при себе си, защото в момента ми гостуват трима и ми стига суетнята, а очаквам и още двама. Близостта на роднини и познати и удобното пътуване от Москва до тук привлича всички да дойдат на село, на вилата. На всички им се иска да погостуват при мен, тъй като тук е истинско село.

Не забранявам на О. М да иде при нашите, нека прави, както знае, както и е по-удобно, само да е с Господа и в мир с вяра и простота. Трябва да се дават книги на О. М. и аз се очудвам, че мама [вероятно монахиня Валентина, бел. ред.] може да забранява да се дават книги за четене. Освен ако счита, че за О. е още твърде рано да чете тези книги; но да дава за четене аз лично и заръчах, мисля че може да ù се довериш, тя няма да скрие.

А ти по-малко се занимавай с чужди дела, казвам още веднъж: не ходи да оплакваш чужди мъртъвци, когато имаш свой в дома си, за да не започне да смърди.

Поздрав и Божие благословение на всички.

Пиши, но не го осуквай, а пиши по-ясно, ако има нещо значително, а ако няма — няма нужда да отнемаш време на себе си и на другите.

Н.

16/VII–49 г.

91.

Драга ... !

Отдавна бях ти пратил писмо, в което имаше и бележка за мама и за Ш. Получи ли го? Защо не пишеш? Ако си го получила, защо не пишеш как ти и мама гледате на моя отказ, пък и изобщо на моето схващане за устройването там и за отношението на С. към това? Уверен съм, че Господ може винаги да устрои чрез Своя Промисъл така, както не очакваме, ако Му е угодно, а засега няма основателни причини да си сменям мястото.

Какво мислят нашите? Сигурно те са ми обидени? Какво да се прави? И те трябва повече да мислят, повече да помислят за душата си. Защо не пишете за моята бивша съседка, как е тя, как е със здравето, не я ли изписаха вече от болницата?

Не знам защо, но нещо ми пречи да дойда при вас, дори само да ви навестя, макар, че имах възможност да го сторя. Сега вече ще дойда след Рождество, ако е необходимо и възможно.

Имам нужда от някои книги, дори от всичките от етажерката. Ако някой идва насам — нека ги докара като багаж, а също и креслото.

При мен засега всичко е благополучно. Пак имаше циганки (други), опитаха се да повторят пролетното нападение, но О. и С. попречиха, аз и хлопнах вратата под носа, а две останаха вътре с дете, после ги пуснах да излязат ...

Н.

1/XII–49 г.

92.

Драга ...!

Получих писмото ти. Как е здравето ти сега? Имай предвид, че по думите на преп. Марк Подвижник, всички ние биваме подложени на наказание за греховете според неизменния закон, „за да не бъдем осъдени заедно със света“ (I Кор. 11:32)... И милост Божия е, че получаваме възмездие тук. Ето защо при скърби и при болести трябва да се вгледаме по-внимателно в живота си и да се покаем искрено във всичко и „недей греша вече, за да те не сполети нещо по-лошо“ (Иоан. 5:14).

Ш. ми изпрати писмо от името на енорияшите с молба да дам съгласие да премине при нас. Пиша и отказ в приложеното тук писмо на нейно име. Предай ѝ го, моля те.

Относно добавянето на Иисусовата молитва при четенето на псалтира разсъждението ти е глупаво и произлиза или от врага или от мързела. „По плодовете им ще ги познаете“ (Мат. 7:16, 20). Мисля, че не е нужно повече да се пише за това, то и така е ясно.

Тебе, разбира се, те интересува причината на моя отказ. Основното написах, а подробности ще разкажа при среща, ако има воля Божия да се видим.

Поздрав и Божие благословение на всички. Прося вашите молитви.

Н.

1949 г.

93.

Драга ... !

Как е здравето ти, делата ти, настроението?

Аз имах някои неприятности. Попитай за това В. Дори мислех за преместване в Козелск. Но първо, от това не можеш избяга и второ, има слух, че сега не разрешават местене от една област в друга. Обещават да те приемат, а може да се случи така, че напуснеш, а на новото място да откажат регистрирането въпреки обещанието и ще се окажеш във въздуха: няма да имаш нито старото, нито новото място. Козелск все още ме привлича. Очевидно трябва все още да стоя на мястото си.

За теб тук също се интересувах. Попитай В. Бъди много внимателна и в думите, и в действията си. Избягвай да купуваш съмнителни неща: дървен материал, дърва и пр. мен също ме предупреждаваха за това. Изобщо, бъди по-мека с хората, не си създавай врагове. Търпи човешките недостатъци: „понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов“ (Гал. 6:2). Ако сме милостиви с хората, то и Господ в „същата мяра“ ще е милостив към нас. Това означават и думите: „с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери“ (Мат. 7:2).

Не се отказвай от службата, в каквото сбъркаш или съгрешиш — кай се искрено пред Бога и пред хората, ако обидиш някого. Изтръгни от сърцето си злопаметството. И ето още какво: старай се и служебните дела, както и всичко, да вършиш заради Господа, по Божията заповед, а не по влечението на сърцето. Дори и добрите дела тогава имат цена пред Бога, когато се вършат заради Бога, защото такава е волята Божия, иначе казано такава е Божията заповед. А ако добрите дела се вършат по друга причина, то те не са угодни на Господа Бога. За такива именно добри дела е казано: „Всичката ваша правда е като захвърлен парцал“. Във всичко трябва да имаме духовен разум, а ако се съмняваме угодно ли е нещо на Господа, то трябва да се помолим, поне вътрешно и да си казваме: „Господи, правя това заради Тебе, приемайки, че това Ти е угодно. Вразуми ме, Господи, да правя всичко за Твоя слава“ — и тогава бъди спокойна.

Не осъждай никого, защото всички сме достойни да бъдем осъдени от Господа, и Той покрива греховете ни и ни прощава в такава мяра, в каквато и ние покриваме недостатъците на ближните и ги прощаваме. Винаги бъди по-смирена, считай се за невежа, старай се да оставаш зад другите, не се пъхай напред в нищо, нито с думи, нито с дела. С една дума, старай се да бъдеш незабележима, недоловима, тиха, мирна. Тогава Господ ще даде да почувствуваш, какво означава „Божият мир, който надвишава всеки ум“ (Фил. 4:7), мирът, Господ е дал на учениците Си с думите: „Моя мир ви давам, Аз ви давам не тъй, както светът дава“ (Иоан. 14:27).

А ти нямаш мир, често нервничиш, дразниш се, похабяваш си здравето, защото правиш неща и говориш не заради Бога, а по своите влечения и страсти. Винаги се кай за всичко тозчас, щом усетиш своя грешка или грях, без да чакаш да застанеш на молитва. Покривай всичко с покаяние и със себеосъждане. Смирявай се пред Бога и пред хората и тогава ще си по-спокойна и постепенно ще достигнеш мира Христов.

Бъди здрава. Господ да те благослови и да те вразуми.

Благодаря ти за всичко.

Н.

1950 г.

94.

Мир на тебе, ... !

Желая ти здраве и спасение. На 22/1 ти пратих телеграма, че Н. окончателно се отказва от преместването в К. и не трябва да се правят вече постъпки за това.

Не можах за дойда, тъй като в две недели 6–29/І и 23/І–5/ІІ оставам сам. Очевидно, моето пътуване ще е на Томина неделя или на неделята след нея. Мисля, че освен малък кръг близки, всички ще се радват, че няма да съм в Козелск. Така трябва. Монахините са прекалено умни и много знаят, а на останалите им е безразлично, само да си по-млад и по-гласовит. Пък няма и нужда там от друг. О. С. заедно с о. М. се справят отлично. Помогни им.

По-добре е о. С да не взима никого, така ще му е по-спокойно. Моят съвет е за не взима никого. Предай му голяма благодарност от мен, сърдечен поздрав и пожеланието да се справи сам. Във всеки случай да не бърза да взима някого, а първо да опита да бъде сам една година. А ако бъде сам година, защо да не бъде и втора. Ако Калужският началник има излишни хора, то нека ги изпраща в Смоленск, тук имаме осемнадесет свободни места и аз също се боя да остана сам — за това вече отдавна се говори.

На С. тук ѝ хареса, тя не би възразила да се устрои тук и за постоянно.

Защо О. не пише нищо? Посмърри я за това. Как е тя със здравето? А П. М. как е? В. каза, че тя, т.е. П.М., е била тежко болна.

Пиши, как са нещата там, как е здравето ти.

Н.

1/ІІ–50 г.

95.

... !

Поздрав на всички и Божие благословение!

Бъди здрава, Господ да те благослови и вразуми. Не бъди груба с никого, кой ти е позволил да говориш и да упрекваш о. С, че уж той не иска да вземе Н.? Бъди по-почтителна към о. С, не се дръж свойски с него, бъди послушна, не спори; можеш да кажеш мнението си, но не настоявай много. Моли Господа за мъдрост и издържливост. Не смятай себе си за умна, иначе ще се посрамиш. Апостолите и светците са се отказвали от всичко свое, за да придобият Божието. „Ние имаме ум Христов“ — е казал апостол Павел (І Кор. 2:16) и е заповядал да му подражаваме. А у теб има склонност да изпъкваш със своето. Смирявай се навсякъде пред всички. Бог се противи на горделивци, а хората — дори още повече.

Ето, пишеш, че ти „харесва Доситей“, а с какво? С това, че поне малко се чувства смирението и това въздействува върху хората. А остротата, грубостта, викането, настойчивостта са все признаци не на смирение, а на явна гордост. Подчертавам явна,

защото има и тайна, която не узнаваме веднага в себе си. Старай се навсякъде да бъдеш незабележима, да се съкрушаваш за тайните и явни свои недостатъци. Съкрушението на сърцето допълва недостига в изпълнението на заповедите, пък и изпълнените не са угодни на Бога, ако няма съкрушение. Може и от гордост човек да изпълнява почти всички заповеди и пак да е враг на Бога.

Прости ми. Труди се над спасението. Дните са лукави (Еф. 5:16) и не знаем какво ще донесе утрешният ден.

Поздрав на О. и на нашите.

Бъди внимателна при купуването на дърва за огрев и за строеж. Ако има възможност, набавяй дърва за зимата по законен начин. Изпиши ги от името на учреждение, а ако не стигат, то на името на жители, но не купувай съмнителни дърва. Ще се мъчат да те закопаят, затова бъди внимателна. Заяви ги от „Горторг“, а каквото не достига ще купиш от колхозниците. Ще се възползват от всяка твоя грешка.

Н.

96.

Мир на тебе и спасение от нашия господ Иисус Христос, драга ...!

Време ти е да знаеш, че врагът няма да остави на мира никого от желаещите спасение и следователно борбата с него няма да престане до смъртта. А никой не може да го победи със собствените си сили. Господ дойде на земята именно за това — да разруши делата на дявола. Той Сам се бори против дявола и греха заедно с ония, които винаги Го призовават на помощ. И човек трябва да се противи на греха и на дявола с всички сили, използвайки като оръжие средствата, посочени от Господа, от апостолите и от светите отци. Оръжията на православния християнин против дявола са: постът, молитвата, трезвението, смирението. Без смирение никакви средства няма да помогнат, пък и Господ не помага на самонадеяния и гордия, и той неминуемо попада в разните мрежи на врага.

Който иска да надвие на врага, да се избави от страстите, а не се бори с посоченото оръжие, той очевидно няма да победи. Колкото по-скромнен и смирен е човек, толкова по-скоро ще се избави от врага. Към това трябва да се добави, че злопамятството унищожавя силата на молитвата, защото Господ не приема молитвата от човек, който враждува с ближните и който е злопамятен и го отпраща първо до се примири. А без приета от Бога молитва човек ще е сам и следователно врагът ще го надвие докрай. Дори и правилно борещият се не побеждава веднага врага. За това трябва време и търпение. Бори се правилно, старай се да бъдеш в мир с всички, приучавай се към

трезвение и непрестанна молитва. Смирявай се пред Бога и пред хората, тогава ще съблягаш исполините един след друг и ще се освободиш от духовния плен.

Няма такъв духовник, който би се отнесъл по-лошо към искрено и дълбоко разкажал се за греховете си човек, каквито и да са били тези грехове. Това е вражеска хитрина, за да скрие каещият се греховете си и да не получи прошка. Обратното, ако духовникът е вярващ човек, той ще започне по-добре да се отнася към такъв — такава е тайнственото свойство на изповедта.

Относно леля ти и другите трябва да помниш правилото: „понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов“ (Гал. 6:2).

Написах и поблагодарих на М.Н.

Търпи всички упреци, оскърбления и клевета, основателни и неоснователни, защото те са полезни, очистват душата от грехове и подпомагат растежа на смириенето, ако не им възразяваш. Казвай като разбойника: „Получавам заслуженото според делата си, помени ме, Господи, в царството Си“.

Няма да арестуват никакви монахини, освен ония, които имат дълъг език: нека го държат зад зъбите си, ако не искат да са зад решетките.

Предай на М. и на Н. моя поздрав и Божие благословение. Помня ги и им желая милости от Господа и спасение.

Бог да ти прости за всичко. Следи себе си. Дните са лукави и смъртта не през девет планини в десета. Старай се всеки ден да си напомняш, че скоро ще застанеш на съд пред Господа. Какво ще Му отговориш?

Откъсни се от този свят и от суетата му, прости на всички, запази мира с всички, седи си повече в къщи и не стой без работа, а се занимавай с молитва или с псалмопение, по малко чети, неотменната работа върши с Иисусовата молитва и с помнене на Бога. Кай се пред Бога за всичките си безчислени грехове и Господ ще ти прости всичко и ще те приеме във вечния живот и блаженство. Прости ме.

Н.

1950 г.

97.

Мир на тебе, сестро!

Твоето писмо ме обезпокои. Какво е това болезнено състояние, че ти се боиш да споменеш за него дори на лекарите? Рак? Туберкулоза? Ти сама не можеш да

определиш това, а ако го преживяваш сама, ще се разстроиш още по-зле. По-добре иди при някой добър лекар, когато дойдеш тук, в Бельов, а не се разстройвай.

Мисли повече за бъдещия живот, за необходимостта да застанеш пред Божия съд. С какво ще се явим там?

Мисля си да те устроя да правиш просфори. Не боледувай. Бъди здрава. Господ да те благослови. Благословение на Н., К., М., М.Н., А.И и на всички, на всички, на всички.

На всяка служба поменавам М. Н. и починалите ѝ роднини. Чакам я тук на гости. Поблагореди ѝ за любовта към мен, незаслужена от мене.

Н.

1950 г.

98.

Драга ... !

Получих писмото ти. Нищо ново не си ми съобщила, освен това, че не се чувствуваш добре. Аз ясно предвидих и ти казах, че ще ти бъде много тежко, че всички ще следят всяка твоя стъпка и ще тълкуват всичко по своему. Това трябваше да се очаква. Ето, така и стана. Много ти съчувствувам. Но ти сама знаеше, че тъй ще стане. Потърпи. Ако здравето ти позволи, то не напускай работа, а моли Господа за сили и се потруди... Това трудно време ще отmine и после ще е по-леко. Би трябвало и хазаинът да разбере и да отстрани ония, за които ти писа. Спокойно и смирено посочвай на хазаина от време на време на неудобството от създалото се положение. Не се учудвай на нищо. Животът е по-сложен, отколкото си мислим; ти пък живееш просто и без лукавство по Божиите заповеди — тогава цялата лъжовност и трудност, цялата „опаквост“ ще се превърне в ясен гладък път. Ако пък лукавиш или роптаеш, то можеш да се объркаш в тази сложност.

Поздрав на З. и на всички в Оптина.

Н.

20/III–50 г.

99.

Драга ... !

Получих писмото ти и се учудвам, че вие там нямате вяра на думите ми.

Много моля и тебе, и нашите да имате повече доверие към мен и да мислите повече за смъртта и за бъдещия живот, и в светлината на тези мисли да разглеждате всички житейски въпроси от гледната точка на вечността, на вечния живот. Тогава много, много неща ще се покажат другояче. Много от това, което смятаме за твърде важно, ще загуби всякаква цена и обратно — това, на което не сме обръщали внимание, което захвърляме „в задния двор“, ще се окаже най-нужното. Трябва повече да съзнаваме греховете си и да ги оплакваме, и да се грижим за освобождаването ни от тях, а не да се потапяме в дребни житейски разправии и сметки, и измишльотини.

Желая от цялата си душа Господ всички да ви направи мъдри в това отношение.

Сърдечен поздрав на теб и Божие благословение. Как е здравето на м. В. и на нашите изчадия (казвам го ласково, а не ругателски)? Кога най-сетне ще се вразумят? Съчувствувам на м. В. Добре би било тя да почине малко при мен. А, може би Господ не я пуска тук, за да се смирява там. Простете за всичко.

Защо нашите нищо не ми пишат? Покажи това писмо на нашите.

Н.

18/IV–50 г.

Писма 100-109

100.

Мир на теб ...!

Получих писмото ти, по-точно прочетох го едва вчера, 12/X, защото едва вчера се върнах от Волочек. Там беше починала Е. Е., която м. В. познава, повикаха ме с телеграма. Аз приживе ѝ обещах да я погребя и изпълних обещанието си. Тя ми стори много добрини. Моля всички да я поменават. На 23/X ще бъде двадесетият ден, а 12/XI – четиридесетият.

Ти си свърши работата според силите, заради Бога, а не заради корист и тогава ще ти е по-леко и на душата, и на тялото. Сърдечно болните могат и днес да умрат, а могат да преживеят и още четиридесет години; заповядано е на всички да бъдат готови за смъртта по всяко време. Дори и съвсем здравият човек не може уверено да каже, че вечерта ще бъде жив. Спомняй си за греховете си и се кай за тях. Бъди по-смирена, помнейки Божиите думи: „Бог се противи на горделиви, а на смирени дава“ благодатта на опрощаването на греховете и спасението на душата (Иак. 4:6). Болестите и скърбите приемай като благоразумния разбойник: „получавам заслуженото според делата си“ (Лука 23:41).

Минавайки през Москва, се отбих където има книги. Отнесоха се към мен с голямо недоверие и не ми показаха книги, уж, че нямат. Дадох ми пет книжки жития на светци и толкоз. Заради тях си изгубих почти два дни.

Бъдете здрави. Молим всички: не ни забравяйте в молитвите си.

Н.

13/X–50 .

101.

Лельо ...!

Какво си намислила? Там пише 5+5, а не 515. Умна главо, кой плаща за несвършена работа?

Ако се чувствуващ добре, то може и не бързаш да го правиш, макар и направеното да не те задължава много.

Виж сама. У нас всичко е по старому. Откъде ти хрумна, че при нас ще има или че вече има нов началник? Всичко при нас, слава Богу, е по старому, не искаме нищо ново. Живей по-мирно с всички. Не спори разгорещено с никого. „Каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си?“ (Марк. 8:36).

Поздрав на нашите и на всички. Поздрав на М. Н. Господ да благослови всички...

Н.

30/X–50 г.

102.

Мир на тебе, ... !

Написах това и се спрях; как да пиша по-нататък? Как да те наричам — ..., или майко ...? Би трябвало да те наричам майка [т.е. монахиня], а душевната нагласа, външното поведение и целият твой живот дават ли ти правото да носиш името ‘майка’?

Пишеш съвсем правилно, че С. няма на какво да се научи от теб. Всички ние живеем не както трябва. Необходимо е поне искрено, до дъното на душата си да осъзнаем това, да не се смятаме за добри и да го докажем не с думи, а с дело. А всъщност ние уж съзнаваме своето нищожество, негодност, греховност и пр., а случи ли се да ни засегнат, да стане не както ние искаме, тогава се проявяваме не като негодни раби, които всичко търпят, понеже са заслужили всяко наказание, но като повелители, на

които всички са длъжни да се подчиняват, да изпълняват желанията им. Ако нещата се вършат не по нашему, то ние се дразним, нагрубяваме, осъждаме, огорчаваме се, с една дума всячески показваме, че всъщност у нас липсва съзнанието за собствената нищета, няма съкрушение за своето бедствено душевно състояние. На думи ние сме грешни, непотребни раби, а на дело — господари, изискващи всичко да става по нашему, иначе ще роптаем срещу всички, даже срещу съдбата, прикривайки с тази дума ропота срещу Самия Господ.

У нас няма нищо монашеско. Ние изоставяме дори този малък духовен труд, който е задължителен и за миряните, като се извиняваме ту с неразположеност, ту с много работа, ту с външни обстоятелства. Трябва винаги да помним думите на Господа: „Каква полза, ако придобиеш цял свят, а навредиш на душата си?“ А ние не само вредим на душата си, но можем и да я погубим, нежелайки да се отречем от своя вехт човек.

Старай се поне по малко да подтискаш греховните си прояви при случай, под никакъв предлог не изоставяй молитвата, най-напред угаждай на Бога, а сетне на себе си и на хората. Къде е вярата ни? Къде е любовта към ближните? Ето, ти ми изпрати много подаръци, а човека, който е в беда, за когото би трябвало със сълзи да се молим, когото би трябвало да потърпим, дори и да трябва сами ние да поскъrbим — него не можем да търпим. Имам предвид Д. М.

Надявам се на Божието милосърдие и очаквам, че Господ няма да я остави и не ще допусне тя да стори нещо лошо на себе си и на другите. Всички живеем под Божия покров. Потърпи я и ти заради Бога и заради любовта към ближния. Дори тя да те убие — това би ти се зачело за мъченичество, но ти още не си дорасла за такова нещо, затова тя няма да ти стори нищо лошо. Тя се кани да замине на село, аз казах на П. да не я задържат. Ако не замине и не ѝ стане по-добре, но по-зле, ще трябва да бъде устроена, дори и насила, в психиатрична болница. Попитай П. за това, аз ѝ разказах как мислим да го сторим.

Ако пък не можеш да преодолееш страха, то известно време нощувай при нашите, докато не я устроим. „Понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов“ (Гал. 6:2). Направи това не заради мен, а заради Божиите заповеди.

Благодаря за подаръците, зад които се крие любовта ти към мен. Ако в сърцето има любов, тя се излива от сърцето върху всички околни и се проявява в състрадание към всички, в търпение на недостатъците и греховете им, в неосъждането им, в молитвата за тях, а когато е необходимо — и в материална подкрепа. Ако всичко това липсва, то любовта ти към мен не е от сърце, не е и от вяра. Прости ме.

С. няма да дойде. Началникът в Смоленск е същият и ще е там навярно до смъртта си, защото не е по-лош от другите, а към мен е дори много добър.

Бъди по-мека с всички. Никога не крещи срещу никого.

Няма ли как да намерите брашно по-близо? Срещни се с В. В. и поговорете — как и откъде го намират те? Може би тя ще те посъветва или ще помогне. Пък и вие самите изразходвайте по-малко от хубавото брашно. Служебните [т.е. просфорите, предназначени за св. Евхаристия, ред.] трябва да се правят от най-доброто, а останалите може и от обикновено. Може да се купи пшеница, да се олюци и да се смели. Няма да загубите. Помислете как е по-добре да се постъпи без далечни мъчителни пътувания.

Ако видиш В. В. и Л. поблагодари им за поздравите към мен и за доброто им отношение. Господ да ги спаси. Благодаря на всички, които ме поздравиха и изпратиха просфорки. Благодаря на о. С, о. Мелетий и на всички, на всички. Поздрав на М., съчувствувам ѝ. Много бих искал да я устройте окончателно като счетоводител при църквата и да ѝ дадете хляба в ръцете.

Благословение Божие на теб и на всички приятели.

Благодаря ти, че се отнасяш толкова добре към П. О. и към семейството. П. е много доволна от теб и ти благодари. Старай се да живееш така, че хората да те напускат утешени от теб и да благодарят на Господа заради теб. Да ти помогне Господ във всичко. Мир на тебе.

Н.

4/XII–50 г.

Изпращам ти като подарък брадвичка вместо меч за защита от страховете и други бесовски нападения.

103.

Мир на душата ти, ... !

Получих днес писмото ти. Не се тревожи особено от съня си. Господ не извещава за смъртта по този начин. Общото за всички послание е: „Бъдете готови във всеки час“. Дори един ден не можем да бъдем сигурни, че ще преживеем до вечерта му. Особени откровения се дават само на големи праведници (понякога на големи злодеи).

Кай се за всичко, моли Господа да ти прости за всичко. Ако имаш възможност, ела да ми погостуваш.

Бъди здрава, не унивай, не се суети излишно, а мисли повече за предстоящото на всички преминаване във вечността.

Поздрав и Божие благословение на теб, на нашите и на всички.

Н.

1951 г.

104.

Мир на теб, ...!

Защо напразно се смущаваш, особено в тези [святи] дни? Направи спокойно онова, което е възможно и което трябва да се направи по човешки, а всичко останало предай на волята Божия. Казано е, ако някой иска да те съди, за да ти вземе ризата, дай му и горната дреха. Мисля обаче, че нищо не могат да ти вземат, но врагът търси да смути и теб, и нас в тези святи дни. Трябваше да потърпиш, а и нас да не ни разстройваш, и да не изпращаш С. Знаеш цялото наше положение, по-точно казано, не всичко знаеш, а я прати без съвет. Самата тя сега се разболя и разстрои О. с разказите си, онази е едвам жива, пък и времето е лошо. Нали на О. беше направена стая с цел да се успокоят нервите ѝ, а всички лели ѝ завиждат, и ако не с думи, то с мисли и нея, и мен ме разстройват постоянно. Нима не виждам?

Относно къщата от самото начало съм ти казвал и ти казвам: тя не ми е нужна. За полза на душата ти съм смятал, че следва да оставиш своята част на нуждаещите се, а не на роднините. Ако се стремиш към спасение, то Господ или чрез мен, или чрез някой друг ще устрои и без предаването на къщата външния ти живот по нелъжовните думи: „първом търсете царството на Бога (...) и всичко това ще ви се придаде“ (Мат. 6:33), а ако мислиш само за вещественото, то ни съкровища, нито човеци ще ти помогнат.

Мисли по-често за смъртта и живеј така, сякаш ще умреш след една седмица, тогава малко по малко ще стъпиш на правилния път и в храненето, и в молитвата, и в отношението към другите хора. Помири се с нашите и с всички. Ти си неспокойна поради гордост, знај това. Никой не те е поставил да съдиш другите, но осъди себе си, както заповядва Евангелието, и ще видиш как да съдиш другите. Прости ми.

Предай моето съчувствие, поздрав и благословение на М. Н. Бъди по-кротка, съкрушавай се и със сърцето си за греховете си и показвай това с делата си. Ние се нуждаем от милостта Господня, длъжни сме и към другите да имаме милост и да прощаваме всичко на всички. С каквато мярка мериш, с такава ще ти се отмери. Внимателно чети Евангелието.

Не се тревожи относно съня си. Бог да ти прости.

Н.

1951 г.

105.

Драга ... !

Получих писмото ти. Благодаря ти за всичко, което направи за мен. Много се зарадвах на твоите думи, че тук си си починала. Да ти помогне Господ да изпълняваш задълженията си богоугодно, без да се горещиш и да обиждаш когото и да е. Нито един грях не е толкова тежък, както този да обидиш човек — дори ако го обидиш не съвсем съзнателно, този грях трябва с труд да се изкупи.

Ние едва от твоето писмо разбрахме, че Д. М. си е заминала от Москва. Съжалявам, че не е поостанала в болницата. Но може би така е по-добре, Господ знае всичко. Скорецът пише, че Д. М. се кани да живее в Бельов. Да прави каквото иска. Не трябва да я убеждаваме. Господ е силен да я опази навсякъде.

Л., разбирам затруднителното ти положение относно самата тебе и относно Д. М. Тя може би ще замине за Бельов или Оптина. А ти засега приюти П. поне в кухнята. До теб ще има жив човек, а през великденската ваканция може някой да дойде, лятото пък ще пристигнат децата. Не се знае още какво ще стане. Потърпи, мила, какво да се прави. Аз не мога нищо да измисля. Ако имаш някакви предположения, то напиши, или постъпи както смяташ за най-добре. Смятам, че ако О. дойде там, това означава тя да бъде обречена на явна гибел. Уверен съм, че ще се топи пред очите ни.

Получих от М. пари и писмо, а също и от П. Как живее тя там? Чурулика ли навсякъде? Сигурно съжалява, че е молила да иде там. Съжалявам, че не съм ѝ помагал да цепи дърва. Но тя не ме е и молила. Ако човек не се стреми към чистота толкоз, колкото О., то, мисля, ако не переш, съвсем няма да е трудно да се справяш с домакинството при нас.

Предай поздрав и Божие благословение на всички, особено на нашите...

Господ да ти помогне и да те благослови, и да те запази. Не се преуморявай. Това влияе много и на сърцето. Казвам го от опит. Моето сърце също много отслабна. Понякога просто от едно рязко движение ме хвърля в огън, става ми тежко и трябва да легна да охладя гърба си (чувствувам парене в плешките и в горната част на гърба), тогава ми минава.

Прости, моля за молитвите на всички.

Н.

2/II-51 г.

Поздрав на о. С.

106.

Драга ... !

Получих писмата ти. Прости, че те огорчих с писмото си. Изпращам ти справката. Нямаме печат. Няма да ти шият ботуши. Няма хубава кожа. Засега не могат да върнат парите, но ако те ти трябват, ще ти пратя мои, имаш тук твои 400 рубли.

С. вече е регистрирана тук. Нека живее. Пътуването до Козелск ù беше от голяма полза. Тя стана много по-добра, поумня много. Повече недей да се безпокоиш за нея. Изглежда така и трябва.

Бъди по-кротка на работата си. Върши всичко заради Бога, тогава и ще си спокойна. „Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си“ (Мат. 10:29). Ето средството да намерим покой, посочено от Спасителя, от Самия Господ Бог. А ти къде търсиш покой? Не хората са виновни да безпокойството, а нашето устройство, нашата немощ. нека виним себе си. А ако зароптаем, или направим друго нещо лошо, тогава да се укорим и да се покаем, и Господ ще изпрати мир в душата ни.

Ти вече знаеш, че момчетата ги върнаха. Много се радвам.

Бъди внимателна с покупките. Не купувай съмнителни неща, за да не бъдеш обвинена в купуване на крадено. Не забравяй: враговете не дремят.

Изпращам ти 15 метра връв, за да вършеш ръцете и нозете си и да не им даваш да вършат зло.

Господ да те вразуми, и да те опази от всяко зло, и да те благослови към добро.

Н.

1951 г.

107.

... !

Ти пишеш: „Струва ми се, че на нищо не вярвате“. Всъщност ти не ми вярваш, затуй пък прекалено вярваш на себе си. Всеки грешник е сляп. Сляпа си и ти. Освен това, когато ти говорят за болестта ти, ти не придаваш значение на думите. Сама си сляпа, а когато ти показват пътя, нямаш вяра и предпочиташ да вървиш така, както ти харесва.

Какъв ще е краят? Ясно е и без отговор. Не само ще бъде, но и вече е започнало началото на края. Ти вече си попаднала в ямата и седиш в нея. И въпреки това не правиш нищо, за да излезеш и да не падаш там пак. Ти си тщеславна и горда. Оттук е всичко останало. По тази причина ти осъждаш всички, обвиняваш всички, а себе си оправдаваш: от тук идват всички грехове и болести. Господ те предупреждава с болести и с неприятности, за да се поогледаш и да се смириш. А ти все повече загрубяваш. Опомни се!

Какво трябва да се направи? Ето какво:

1. Примири се с всички искрено, а не само на думи.
2. Обвинявай винаги себе си за всички спречквания, дори да не си виновна; казвай си така: „За предишните ми грешки получавам сега това, което съм заслужила“.
3. Престани за се грижиш излишно за тялото си и съблюдавай постите не само по вида, но и по отношение на количеството храна. Трябва да отслабнеш, а не да дебелееш.
4. Обезателно чети утринните и вечерни молитви и по сто Иисусови молитви.
5. Поне по половин час всеки ден си мисли и си представяй, че утре ще умреш и какво те очаква после. Чети, каквото намериш, за смъртта.

Главното е смириенето. Не повишавай глас срещу никого. Помни неотменните думи на Господа: „Бог на горделиви се противи“. Това означава, че в нищо няма да имаш успех, нито във вътрешния, нито във външния живот. Вече съзираш във вътрешния живот хладнота, леност, безплодие. Същото ще е и във външния. Ще търпиш позор, оскърбления, бедност, болести. Няма да се изпълни нито едно твое желание или очакване, ще бъдеш стъпкана в калта, докато не се смириш. Благодарни на Бога, че те търпи толкова дълго, желаейки обръщането ти, за да те помилува след смъртта.

Пропуснах още условия.

6. Престани да осъждаш другите. Ако видиш, че някой прави нещо лошо, не го осъждай, а го съжали и се помоли мислено за него Господ да му прости.
7. Престани да празнословиш, остави смехотворството, шегите и пр.
8. Вечер измолвай от цялото си сърце прошка за всички нарушения на заповедите през деня, с дело, слово, или помисъл.

Старай се да придобиеш съкрушено сърце и не му давай да се охлади.

Ти пак осъждаш о. С.: „Той пак ще ми налага епитимия, а какво иска от мен?“ Той иска същото, каквото и аз, каквото иска всеки, който ти желае доброто: смири се,

престани да мислиш за себе си гордо, не командувай, а моли, слушай го, покривай недостатъците му по заповедта — „теготите“.

Ако не ме послушаш, а останеш все такава или се смириш лицемерно, външно, ще видиш сама какво ще стане. Съществуват неизменими духовни закони, по които ще бъдеш подложена на всичко, за което писах по-горе, ако не се покаеш за предишната гордост и не се смириш искрено и не покажеш на дело смирението си.

Аз ще съм чист пред Бога. Докато още живееш там, винаги ти посочвах твоето тщеславие, а сега то вече е прераснало в гордост и дава плодове, сама виждаш какви.

Ако се изповядваш, то не обвинявай никого и не се оплаквай, защото това ще е пак самооправдание и твоята изповед ще е безполезна. Няма да измамиш Бога. Не мами духовника и себе си.

Не започвай да си казваш, че те вкарвам в отчаяние. Почти всички като теб имат този обичай. Вместо да приемете изобличението, пак започвате да обвинявате другиго и така съвсем се лишавате от полза.

Имай предвид, че всички, освен ласкателите ти, те осъждат за самолюбието и гордостта ти. А ти не искаш да видиш това.

Ще чакам да видя как ще откликнеш на това писмо. Недей да идваш. С това никак няма да си помогнеш.

От цялата си душа желая Господ да ти помогне да видиш себе си и да принесеш покаяние с достойни плодове.

..., пази книгите, дръж ги под ключ, за да не ги вземат и загубят.

Пристигнахме тук благополучно, багажа още не сме получили. Не се обиждай, че ти пиша остро. Считаю за свой дълг да го сторя. Господ да те вразуми и да ти помогне.

27/1. Писмото беше написано отдавна, изпращам го едва днес. Поздрав на всички и благословение.

Н.

21/1–52 г.

108.

Драга ... !

В. писа, че ти си плакала три дни след прочита на моето писмо. Радвам се, че си плакала, ако плачът ти е бил богоугоден, а не от оскърбено самолюбие. От цялата си

душа ти желая „да виждаш своите прегрешения“ и да плачеш за тях не три дни, а цял живот, до смъртта си, за да не се наложи да плачеш вечно след смъртта.

И по възрастта, и по здравословното си състояние можем скоро да очакваме края, когато ще ни поставят пред безпристрастния Съдия, който знае нашите тайни. Каква присъда ще излезе за нас? С какво ще се оправдаем пред Него? Има едно единствено средство: докато сме живи, да съзнаваме недостойнството си пред Бога и пред хората, да осъзнаем искрено, че сме негодни, непотребни, че имаме неизплатим дълг пред Бога и следователно нямаме право да изискваме каквото и да било от хората. Трябва да разберем това и да плачем, да умоляваме още тук за помилуване, за опрощаване на неизплатимия ни дълг. Да плачем за това, че блудно сме пропилили душевните и телесните си сили, че постоянно оскърбяваме Божията любов, и да умоляваме след смъртта Господ да не си спомня нашите грехове и неправди, а да ни приеме в Своите обители, както е приел блудния син. Ето за какво трябва да са всичките ни грижи.

Всеки ден преди сън трябва да се проверяваме и да се съкрушим поне малко за всичките нарушения на заповедите, които сме допуснали през деня. Трябва да помним целия си изминал живот и да се каем за всичко, и да не отстъпваме в покаянието докато явно не почувствуваме, че Господ ни е простил предишните грехове. При това трябва да молим Господа от цялото си сърце, да ни помогне Той занапред да не грешим, да не Го оскърбяваме с нови нарушения на светата Му воля, изразена в заповедите. Трябва много да се боим да не оскърбим ближния си, защото е по-лесно да се помирим с Бога, отколкото с ближния. Смири се пред всички, старай се според силите си да послужиш на всички, не укорявай никого, не съди, не осъждай. Помири се с всички, прости на всички, иначе сама няма да получиш прошка от Господа, това условие е дадено от Самия Господ: „ако ли не простите на човеците съгрешенията им, и вашият Отец няма да прости съгрешенията ви“ (Мат. 6:14,15).

В настъпилите дни на светия пост приведи се в порядък, примири се с хората и с Бога. Съкрушавай се и плачи за своето недостойнство и за своята гибел, тогава ще получиш прошка и ще придобиеш надежда за спасение. „Сърце съкрушено и смирено Бог не ще презре“ (Пс. 50:19, по слав. текст), а без такова сърце никакви жертви и милостини няма да ти помогнат. „Защото да би искал жертва, аз бих ти дал; но към всесъжения не благоволиш. Жертва Богу е дух съкрушен“ (там, ст. 18-19). „Плачещият за греховете си стои по-високо от възкресяващия мъртъвци“ — казва преп. Исаак Сирий.

Моли с цялото си усърдие Господа за най-големия и най-нужния от всички дарове — да виждаш своите грехове и да ги оплакваш. Този, който има този дар, има всичко.

Получих колета. Клобукът е много добър, точно по мярка. Благодаря на С., или на този, който го е изпратил, за пипера и за чернушките [вид гъба с тъмен цвят. — бел. ред.]. Нека не се тревожи за ябълковите дръвчета. Да не сади сливата, взета зад оградата от нашите. Тя е неплодна.

Господ да те вразуми и да те благослови! Поздрав и Божие благословение на всички. Бих искал напролет да прекарам там известно време, но не знам, дали ще стане.

Н.

28/II–52 г.

109.

Драга ...! Мир на теб и спасение!

У Йоан Лествичник, в слово 4, гл. 44 е казано: „ако някой отхвърли от себе си праведното, или неправедното изобличение, той отхвърля своето спасение: а който го приема със скръб или без скръб, такъв скоро ще получи опрощение на прегрешенията“. Ти очевидно си се обидила на писмото ми. Мина половин година, но не се обади дори с една дума. Дали си счела, че си незаслужено обидена или си праведно изобличена, но във всички случаи не можеш да превъзмogneш себе си.

Пиши как се чувствуваеш душевно и телесно. Помирила ли си се с о. С. и с другите? Предупреждавам те още веднъж: гордостта е основното качество на дявола. Заради гордостта от най-висш ангел той е станал сатана. И хората вместо да се уподобят на Бога чрез гордостта стават подобие на дявола. Ето за това е и казано, че Бог се противи на горделивите. Сам Господ ни заповядва да се научим не от друго, а от Него Самия на смирение и на кротост. И Божията Майка е засвидетелствувала, че заради смирението е получила най-голямата благодат — да бъде избрана измежду всички родове.

Мисля наесен да дойда в Козелск. Тогава ще поговорим. Ако не можем да не нарушаваме Божиите заповеди, то трябва да се каем искрено за тези нарушения и чрез това да придобиваме отначало „сърце съкрушено“, а когато то достатъчно се съкруши, то ще стане и „смирено“ (Пс. 50:19).

Господ да те вразуми за всичко добро. „Царството Божие бива насилвано“ (Мат. 11:12, т.е. със насилие над себе си ние придобиваме царството Божие, — бел. ред.). Трябва да се самопринуждаваме да вършим добро, тогава Господ ще изпрати и Своята помощ за нашето спасение.

Господ да те благослови. Поздрав и Божие благословение на всички.

Н.

26/VII–52 г.

Драга ...! Мир на тебе!

Днес получих писмо от П. и от м. В. Пишат, че си болна и имаш температура. За съжаление не пишат каква е температурата. Тя е несъмнено от тумора. Не знам какво е общото състояние на здравето ти; ако имаш сили, бих те посъветвал да отидеш в Калуга. Сега има много средства за борба с туморите, но в Козелск, естествено, ги няма. Преди всичко най-много те съветвам да се изповядаш при о. Мелетий за всичко — като се започне от детството ти — след като добре се подготвиш. Опитай да се подготвиш така:

1. Моли се поне по малко, но по-често, според силите си, докато стоиш, седиш или лежиш.
2. Моли се с думите на митаря или с Иисусовата молитва, като си припомняш всички грехове, които си извършила от младини не само с дело, но и с думи и с настроения; ако някой грях смуцава съвестта ти, спри се на него и моли за прошка докато почувствуващ, че Господ ти е простил. Сърцето ти ще ти подскаже това. Запиши всички такива грехове, за да не ги забравиш после при изповедта.
3. По-често си представяй, че си умряла и трябва да преминеш през митарствата и да дадеш отговор за всеки неизповядан грях. Отново ще изплуват пред тебе различни грехове и ти пак се кай пред Бога, за да ти бъдат простени и да не бъдат споменати на митарствата. Също така записвай по-тежките. Потруди се така една две седмици, а след това се изповядай за всичко.

След изповедта отново преглеждай целия си живот и записвай това, което е било забравено първия път. Това е най-доброто лекарство не само за душата, но и за тялото.

Не се оправдавай за нищо, а обвинявай само себе си, иначе няма да получиш прошка. „Кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим (Лука 17:10).“

Ние сме длъжни да изпълняваме всичко, т.е. всички заповеди, като творения и раби на своя Творец — Бога, без да очакваме награда. Робът е длъжен да върши каквото му заповядат. А прошката на греховете и даруването на царството Божие е дело на Божията милост. Милост се оказва на ония, които са осъзнали до дълбините на душата си своята виновност и като митаря винаги викат към Господа: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“. Колкото повече човек се очиства чрез покаянието, толкова по-добре започва да вижда своята греховност и развала. Това е най-верният признак, че покаянието е прието и че човек се подвизава правилно. Ако няма дълбоко сърдечно осъзнаване на своята непотребност, то няма да има и дълбоко покаяние. Това означава че човек или оправдава себе си, или има високо мнение за себе си, или осъжда другите, или питае вражда или неприязън към някого, т.е. казано накратко, че е

измамен от врага, или с други думи — че се намира в състояние на духовна прелест. Като от отровна змия трябва да се боим от самооправданието и от враждата с ближния.

1. „Ако не прощавате на ближния и вашият Небесен Отец няма да ви прости“.
2. „С каквата мярка мериш, с такава ще ти се отмери“.
3. „И прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си“ (Мат. 6:9).
4. Светите отци казват, че молитвата на злопаметния е сеитба върху камък (преп. Исаак Сирин).

Вярвам, че ако простиш искрено на всички и се каеш, както е посочено по-горе, то не само ще получиш прошка на греховете, но и настроението ти ще е мирно, светло, доброжелателно към всички, а заедно с това и болестта ти ще се облекчи, а може би и съвсем ще мине. Бой се особено от злопаметството. Ако сърцето ти не те слуша, то прости мислено на всички, а ако можеш, принуди себе си да молиш всички за прошка. Пред Господа откривай сърцето си, като казваш: „Господи, ти си заповядал на всички да прощават и Сам си се молел за разпъващите Те, и аз прощавам на всички, а сърцето ми не ме слуша. Господи, прогони от сърцето ми всяка вражда, всяка неприязън, всяко осъждане. Бъди милостив към мен, изцели болната ми от грехове душа, не ме допускай да стигна до погибел, не ме лишавай от Небесното царство”.

Аз се спрях по-дълго на враждата, защото тя прави безполезни всички останали усилия. Господ не приема нито молитвите, нито покаянието, нито милостинята от човек, който има вражда към ближните си. „Да би искал жертва, аз бих Ти дал, но към всесъжения не благоволиш. Жертва Богу е дух съкрушен; сърце съкрушено и смирено Ти, Боже, не ще презреш“ (Пс. 50:18-19). Когато в нас има вражда, злопаметство, самооправдание, осъждане на ближния — не може да има нито съкрушение на сърцето, нито смирение. Огън и лед не могат да стоят заедно.

Ти и сама знаеш всичко това, но едно е да знаеш, а друго — да изпълняваш. Знанието без изпълняване води, по думите на Спасителя, до голямо падение, т.е. до гибел, защото цялото здание е било построено върху пясък.

Потруди се малко, че „дните са лукави“ (Еф. 5:16) и ние не знаем, кога ще дойде часът за преминаването ни във вечността. Болестите винаги са служели като напомняне на живеещите на земята, че тук не сме вечни, че трябва да се родим за другия свят и да дадем отговор за всичко, каквото сме сторили на тоя свят.

Съветвам те още: благодари на Бога за всичко в живота; понеже и доброто, и теглото, и радостта, и скръбта Господ ни изпраща за наша полза, за спасение.

Прости ми за всичко и на теб да прости Господ всичките ти съгрешения, и аз ти прощавам и те благославям.

Поменавам те и вадя частица за теб на всяка служба. Пиши.

Н.

1954 г.

111.

Христос Възкресе! Мир на душата ти, майко ... !

..., ти носиш название м[онахиня] — не е ли време да помислиш, че настъпва единадесетият час, че светилникът е угаснал, няма елей, наоколо е мрак. Не е ли време да отстъпим от света вътрешно, да се приближим до Бога, да се потрудим над земята на сърцето си заедно с наетите в единадесетия час, за да купим елей и да запалим светилника на живата вяра?

Съкрушението на сърцето замества липсата на добри дела. Малко е да се каже: „грешен съм“; и Иуда е казал така, но краят му е на дъното адово. Трябва за заплачем горчиво с ап. Петър за безплодието си, за безсилието да изстъргнем плевелите от земята си, за да не бъдем посечени и хвърлени в пещта.

Смири се поне пред Бога, ако не можеш пред хората. Заплачи със сърцето си, а не с очи — последното е измамно. Умолявай Господа да прояви милост и помни духовния закон: с каквато мярка мериш, с такава ще ти се отмери; прости на всички, и на тебе ще се прости, бъди към всички милостива — и към тебе ще е милостив Господ.

Не се оправдавай, за да те оправдае Господ. Господ да те вразуми и да те благослови за всичко добро и необходимо за твоето спасение.

иер. Н.

1954 г.

112.

Достопочтеннейша майко ... !

Мир на теб и спасение от Господа нашего Иисуса Христа!

Предадох ми, че пак си имала тежки сърдечни припадъци. От това трябва да разбереш, че чрез болестите Господ ни напомня за излизането ни от този живот и за неизбежността на смъртта. Цялата ни беда е в това, че не съзнаваме напълно греховете си, а затова нямаме и дълбоко покаяние, дори нещо по-лошо: към греховете прибавяме още грехове и отгоре на това виним другите за тях, а себе си оправдаваме. Затова и няма у нас духовен растеж, непрестанно пълзим по земята, а древната змия ни жили не

само в петата, но и в сърцето, и в главата, а ние до старостта си не сме се научили да поразяваме главата на змията.

Всеки ден, поне за няколко минути, си представяй, че си умряла и стоиш пред Господа в очакване определянето на по-нататъшната си съдба. В утринната молитва на Макарий Велики се казва: „Боже, очисти мене, грешния, понеже никога не извърших добро пред Тебе“. Така са се чувствували великите светци, а ние как ще се чувствуваме на Божия съд? А и тук, по време на молитва, как трябва да се чувстваме? Единствената молитва, която ни подхожда е: „Боже, бъди милостив към мен, грешния!“ Така ще казваме след смъртта си, така трябва и тук, колкото се може по-често и от цялото си сърце да я повтаряме. Моли Господа, да ти даде да разбереш силата и дълбочината на тази молитва.

Пиша ти лежешком. Хвана ме грип. Гостите днес си заминават. Поздрав на П. с другите населници и на нашите.

Бъди здрава, спасявай се! Господ да те благослови и да те вразуми.

Н.

20/VI–55 г.

113.

Мир на теб, м. ... !

Получих писмото ти. Жал ми е за м. В., но Господ по-добре знае, какво е нужно всекиму.

Относно обидата ви, че не идвам при вас ще кажа, че мислите за себе си, а не се съобразявате с другите; аз не осъждам никого от вас, съчувствувам на всички, искам всички да се спасят по Божията милост, макар и чрез големи скърби.

При мен се строи къща, размерите ѝ с коридора са 6,5 на 13 метра (покривът е с дължина 18 метра). Материалите трябва да се доставят само от Москва: дялани дъски, бичен дървен материал, желязо и прочие. Понякога сам го докарвам, понякога чакам, спориш ту с дърводелците (работим заедно цяла зима), караш се, сдобряваш се, работата стигаше едва ли не до съд. Засега не мога да замина дори за няколко дни в Козелск.

Днес пътувам до Москва и по работа, и се канят да ръкополагат в Москва В. за свещеник. Необходимо е да ида. Напомням на всички: в царството Божие се влиза през много скърби, болести, борба с греха, покаяние и смирение. Когато сеем в плътта

— от плътта ще пожънем тление, скърби, обърканост и другите плодове на злото. Нека с Божията помощ да подтискаме духом греховните влечения, помисли, думи, дела — да придобием душевен мир, твърдост, душевна яснота и останалите плодове на духа.

Ще кажа и на тебе: може ли да съжаляваш, че не си сторила зло? Ти развиваш тези мисли и вършиш грях не по-малко тежък от самото зло, защото разтляваш душата си в беседване с бесовете. Нима Господ, който храни дори гадините, е изоставил човека? Отхвърли всичките си помисли. Когато дойдат, посрещай ги като явили ти се бесове. От теб зависи да ги прогониш с молитва и съкрушение на сърцето или да ги допуснеш до себе си, за да извършат куп гадости в душата ти и да си идат, за да дойдат отново още по-многобройни и още по-силно да изпоранят душата ти. Всички вие не сте малки деца. Четете, слушате, а от духовния труд бягате. Само осъждате хората, без да знаете нищо.

Когато стане възможно и Господ ми даде мисъл за това, ще дойда. Бъди здрава.

Предай поздрав и Божие благословение на м. В. Мисля, че тя няма нужда от особено утешаване, сама трябва да утешава другите, както също и о. М. Не знам защо, но съм уверен, че тя още ще поживее и аз ще я видя. Моля я за прошка и ѝ прощавам за всичко, ако се обвинява в нещо. Господ да ѝ помогне да носи кръста до края. Надявам се, че няма да бъде лишена от Божията милост.

Нашите много жалят за м. Валентина, съчувствуват ѝ дълбоко, кланят ѝ се и обещават да се молят за нея. Молят за прошка и за нейните молитви. И аз моля за молитвите ѝ за мене, грешния.

Мир на всички вас и Божие благословение. Поздрав и Божие благословение на всички познати. Простете и се молете за мен.

Н.

1956 г.

114.

Многоуважаема м. ... !

Мир и спасение на тебе! Колкото и да се мъчих да дойда, но явно до пролетта няма да мога да го направя. Болките в ставите, слабостта, сърцето не ми позволяват да тръгна на път през зимата. Писах на о. Мелетий, че не мога сега да дойда до пролетта.

Как е здравето ти? Как върви животът при вас? Промени ли се О. Р.? Мирно ли е при тях? Нашите не ми пишат нищо. Как са със здравето? Поне П. по-рано пишеше, а сега и тя мълчи. Поклон на нея и на нейната съжителка. Ако не е трудно, то напиши ми, може би и П. ще напише нещо.

Как е душевното ти устройство? Започваш ли да виждаш греховете си или все така смяташ себе си за „общо взето добра“? Помни думите на преп. Петър Дамаскин, че признак за началото на оздравяването на душата е „да виждаш греховете си безчислени като морския пясък“.

Ако това липсва, никой да не мисли за себе си, че се намира в задоволително състояние — не, той е или сляп душевно, или още по-лошо — в самоизмама.

Желая ти да осъзнаеш това на дело, а не само с голия разум. Господ да те опази и помилува, сега и во веки.

Поздрав на нашите и на всички, които ме помнят. Прося молитвите на всички за мен, грешния. Нашите се кланят на теб и на всички.

...! Има ли в Козелск или в околностите майстори, които могат да направят иконостас? Ако има такива, поговори с тях, могат ли да се захванат с такава работа. Ние, а може би и Вязма, мислим да правим иконостас.

Мислех да го правя там, тъй като тук няма подходящ материал, и да се докара тук готов. Може ли така да се направи? Размерите при нас са 9 на 9 метра.

Колко ще струва приблизително с техни материали, прост, без резба и без царски двери, без превоза и сглобяването? И колко — с резба и с царски двери с резба?

Аз естествено разбирам, че всичко това е неопределено, но все пак, поне приблизително, колко ще струват единият и другият вид иконостас? Най-важното, живи ли са още майсторите? Пиши ми, моля те, за това.

Н.

28/II–1956 г.

115.

Мир и спасение на теб, м. ...!

Поздравявам те с настъпващите празници и с Новата година. Да ти прости Господ всички грехове от миналото и да те настави в бъдеще на правия път на покаянието, смирението, простотата... с една дума — на спасението.

Относно предполагаемото предложение от о. С.: първо, или ще го има, или не; второ, няма никаква необходимост непременно да приемаш предложението, ако някой ти е дал послушание; това зависи от силите, способностите, от намерението да се служи на Бога на такава длъжност. Затова прецени всичко и реши сама — стига това да е за слава Божия, а не по плътски сметки, например — заради изгода или от тщеславие. Това би било служене на дявола, а не на Бога.

Твоята В. е вече голяма и силом нищо не можеш направи. Убеждавай я на добро с думи, ако можеш, а най-вече предавай себе си и нея, и целия си живот на Христа Бога, както слушаш всеки ден в храма.

Следи за проявите на тщеславие и ги смазвай като змия с припомнянето на греховете си и с молитва.

Не знам към кого да се обръщате след смъртта на о. Мелетий. Мисля, че може към всеки духовник. Изповядвайте се по книга, без подробности, и толкоз. А духовно ръководство от човеци в наши дни не бива да се търси. От тях ще получиш повече вреда, отколкото полза. „Бягай, Арсений, от хората и ще се спасиш“. Човек трябва да чете духовни книги, да не се оправдава за греховете си, да се бори с тях според силите си, да се кае, да не осъжда никого, да бъде милостив към всички, да опазва мира с всички, по-често да се моли: „Боже, бъди милостив към мен, грешната“. Ето това е цялата наука. Господ да те пази.

Да пребъде винаги върху всички вас Божието благословение.

Н.

24/ХІІ–56 г.

116.

Драга м. ...!

Мир и спасение на тебе! Как си със здравето и как вървят нещата?

Имам молба към тебе. Ще можеш ли идеш при оня майстор, който е правил иконостаса във вашата църква? Аз говорих с него, когато бях в Козелск. Той обеща да дойде да сглоби иконостас или да направи нов.

Докарахме при нас два иконостаса. От тях трябва да се направи един с три или четири реда икони. Може би този майстор ще дойде и ще се наеме да работи при нас.

М., която живее с о. М., ми прати пари, но аз отказах да ги приема от пощата. Тя трябва да ги получи обратно. Кажй ѝ да не се обижда. Не тя, а аз трябва да ѝ пратя пари. Понякога поменавам нея и всички, които тя е записала. Пазя бележката ѝ.

Сърдечен поклон на о. М., м. А., Е. В. Поклон на о. С. и о. Р. Как са те? Желая ти здраве и благополучие. Господ да благослови тебе и всички от Козелск.

Н.

1957 г.

117.

Драга ...!

Мир на тебе! Благодаря за подаръка — прясно зеле, но прощай, че не отговорих веднага на писмото ти за преместването на о. С. Сама правилно каза: „от доброто не търсят добро“. По-рано с радост бих се преместил в Козелск. Харесва ми и градът, и хората, и природата. А сега вече нямам сили. С ужас мисля за всяко местене, всяка суета, за светските разговори и пр. Вече доживявам дните си. Всичко ми е трудно — и да седа седя, и да лежа, и да служа, дори понякога и да се преместя от едно място в стаята на друго. А ако се насиля да го направя, се изпотявам и се уморявам. Как да се местя! Трябва да очаквам смъртта на мястото, дето съм.

Това, което писа в първото писмо за помислите — Бог да ти прости. Настоятелно те съветвам да прегледаш целия си живот и да се покаеш не само и единствено за постъпките си — това е най-лесното, — но за цялото си устройство, за помислите, за вътрешните движения на душата. Особено за тщеславието, от което си твърде заразена, макар и преди, когато ти казвах, да го отричаше. Тщеславието унищожава всичко добро в човека, прави душата да загнива, прави я непотребна за Бога и, следователно, негодна за Божието царство.

Ние, съвремените хора, не търпим никакви изобличения. А е казано: „който отхвърля изобличението — справедливо или несправедливо, — той отхвърля собственото си спасение“. А ние сме готови да се отречем от всичко поради самолюбието и тщеславието си. Не случайно много „попове“ се отричат от Бога: изобличат ги за нещо те веднага пишат във вестника [т.е. чрез дописка се отричат от Бога, като, например, обявяват религията за „опиум“ за народа — б. пр.]. А за да няма клевети против вярата и духовенството, всичко отпечатват във вестника, а на нас не ни дават да им отговорим. Върху падналия хвърлят камък и хич не ги е срам. Ето какво е явното разлаожение на съвестта. Това е знамение на времето ни. Спасявай се, всеки да спасява душата си. За другите вече няма как да мислим.

Спасявай се и ти. Смазвай тщеславието и цялата воля на ветхия човек. Поздрав и Божие благословение на всички, които ме помнят. Моля всички за молитвите ви към Господа за мен.

Н.

1959 г.

118.

Мир и спасение на майка ... !

Получихме двете ти писма. Твоето име, майко ... , означава добротворство. Ако искаш животът ти да отговаря на името ти, трябва винаги и навсякъде да съгласуваш постъпките си с Евангелието, което ни учи да вършим добро: и навън, и в самите нас. В дадения случай — да се вземе или не м. ... — ти разсъждаваш като най-светски, себелюбив човек. Хората искат да сторят добро на сестрата, самите те нямат никаква изгода, а ти си против това от най-празни светски съображения.

Внимавай: „съдът ще бъде безмилостен за оногова, който не е показал милост“ (Иак. 2:13) и „с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери“ (Мат. 7:2). Когато вземеш да умираш, тогава за какво ще скърбиш? С какво ще покриеш греховете си? „С милостиня изкупи греховете си“! Хората искат да сторят добро; ако ти се съгласиш с мир, ще бъдеш участница в доброто им дело, а ако бъдеш против — ще бъдеш осъдена като човек с жестоко сърце. Внимавай, Господ е правосъден: както ние се отнасяме към ближните, така и Господ ще се отнесе към нас в ден лют ...

Нещата вървят така, че всичко може да се очаква. А през това време трябва да вършим добро на хората, та и Господ да не ни остави, когато сами бъдем в нужда.

Да те вразуми и да те благослови Господ! Бъди здрава.

Н.

21/X–60 г.

119.

Драга ...!

Мир на тебе! Поздравявам те с празниците. Желая да ги посрещнеш и прекараш по християнски.

Прости ме, че дълбоко те огорчих, но какво да се прави? За да се продупчи лист хартия трябва малко усилие, а за да се пробие стоманена броня, трябва да се стреля с голямо оръдие. Моля Господа да ти даде мъдрост и способност да познаеш себе си, своите грехове и качества на ветхия човек, да се смириш пред Него, да паднеш в съкрушение и да Го умоляваш за прошка. Господ ни показа любовта Си към нас с идването Си на земята и със страданията Си на Кръста. Той се радва на покаянието на всеки грешник и е готов да го приеме с голяма любов, като блуден син, който е осъзнал греховете си и се е обърнал към Отца си. Нима няма да се възползуваме от тази Божия милост към нас, а ще тънем в греховете си, в своето самолюбие, в мрака на душата си, който не ни дава възможност да виждаме раните си, да поскъrbим за тях и да се покаем.

Не мисли, че е лесно нещо човек да види греховете си. Не напразно светата Църква ни учи със земни поклони да се молим: „дай ми да виждам моите грехове“. Тя ни учи тъй, понеже грехът и дяволът заслепяват човека, приспиват го, за да не прибегне към покаянието и да погине. „Гледайте, колко внимателно трябва да постъпвате“ (Еф. 5:15)! Прости на мене, който желае твоето спасение. Отдавна исках да ти отворя очите, но се страхувах от самолюбието ти, пък и се надявах сама да видиш. Ти вече започна да виждаш това-онова...

Господ да те вразуми и да те доведе до спасение. Прости ми и се помоли за мен. Благословение Божие на теб и на съседите.

Н.

29/ХІІ–60 г.

Писма 120-129

120.

Драга ... !

Мир на тебе! Получих писмото ти. То съвсем не ме удовлетвори. У теб няма дълбоко осъзнаване на своите грехове, особено на тщеславието. Нямах болка в сърцето си заради това. Тщеславието е като рак в тялото, то може да отрови цялата душа и да я погуби. То прави дори добрите дела мерзки пред Господа, както се е случило с фарисеите. Сама на себе си ти прощаваш с голяма лекота. А дали Господ ще ти прости?

Елате с ..., ако и двете считате за нужно и полезно за душата. А на гости няма за какво да се ходи. Това е дело на миряните. Елате през Великия пост.

Никога никого не командувай. Не учи другите, след като сама нищо не си научила. Недей се меси и на съседите си по жилище. Те не са ти наематели, тъй че не се занимавай с тях. Ако направят нещо нередно, търпи, защото от твоето викане, командване и грубост, те понасят не по-малко, отколкото ти от тях. Казано е: “Понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов” (Гал. 6:2). А ти само себе си можеш да носиш и оправдаваш. “Лицемерцо, извади първом гредата от окоето си, и тогава ще видиш, как да извадиш сламката от окоето на брата си.” (Мат. 7:5)

Имай милост към себе си; моли се да ти се отворят очите и да видят безбройните твои грехове, та да не виждат греховете на другите. Да те вразуми и да те помилува Господ.

Бъдете здрави.

Н.

1961 г.

121.

Драга м.!

Нещо си започнала често да боледуваш. Игнатий Брянчанинов казва, че болестите са напомняне от Господа, че смъртта ни не е през девет планини в десета и трябва да очистим цялото свое минало с искрено съкрушение, покаяние, приемане на Светите Тайни. Трябва да се вършат и дела на милосърдие. Милостинята очиства от много грехове. Става дума не само за материалната милостиня; много по-важна е духовната милостиня. Тя се състои в това — вместо да осъждаме ближните, ние им съчувствуваме, прощаваме техните недостатъци и грехове и молим Бог също да им прости. Трябва също да не роптаем, когато ни сполети болест или когато не ни обръщат внимание, хладни са към нас и пр., но да казваме: “Получавам заслуженото според делата си, спомни си за мен, Господи, в царството Си”.

Старай се с всички сили да помниш Господа. Ако не призоваваме името на Иисуса Христа бесовете ще ни досаждат, ще ни причиняват всякакви злини, ще ни мъчат, ще ни теглят към себе си и към бездната. Болестта и предсмъртните страдания са преддверие към вечността и отражение на нашето устроение, на нашия живот — всичко, каквото сме натрупали през живота си, се проявява при смъртта ни, добро и зло. За това трябва да молим Господа, да ни дарува “да завършим останалото време от своя живот в мир и покаяние”. Спомняй си всички грехове от миналото си, съкрушавай се, плачи, моли Господа за прошка. Помири се с всички хора, помири се така, че хората да почувствуват твоето съкрушение и да ти простят със сърце, а не на думи, и ти самата прости на всички.

Да те вразуми Господ и да ти помогне да се покаеш и да се приготвиш за смъртта.

Тук имахме много неприятности във връзка с въвеждането на нови порядки в църквата. Вероятно ще ми се наложи да напусна това място.

Поздрав и Божие благословение на всички, които ме помнят.

Н.

26/X-61 г.

122.

М. ..., желая ти мир и спасение!

Душата не може да не повече, докато не почувствува, че е получила прошка за множеството извършени беззакония. А ние слабо умеем да се каем. Ако човек се кае за греховете си, а в същото време осъжда другите или пък се тщеслави и пр., то какво покаяние може да бъде това? Това означава с едната ръка да се гради, а с другата да се разрушава. Ето затова и скърби душата.

Бъди здрава. Господ да благослови тебе и всички!

Н.

14/II–62 г.

123.

Мир на теб, м. ...!

Настъпи и за теб времето, когато животът се превръща в “тегло и болест”. След това идва смъртта. Никой не живее вечно на земята и въпреки това всички се боят от смъртта. Не случайно светата Църква се моли постоянно за даруването на християнски завършек на живота, без болка и прочие.

Колкото е по-силна вярата, колкото сърцето е по-съкрушено, толкова е по-леко да се умре. Ако туморът ти пречи, можеш да се обърнеш към лекар и да ти направят операция. Можеш да се откажеш от всякакви прегледи, а ако заради това откажат да те оперират, тогава и това не е нужно. Сега всички се боят от всяка подутина, мислят, че е рак. По-добре за нас е да се готвим за смъртта. Малко по-рано или малко по-късно — каква е разликата? Все едно ще умрем. Трябва да простим на всички, да се примирим с всички, да прегледаме целия си живот и да поплачем, да се посъкрусим със сърцето за греховете си и да молим за прошка нашия Спасител Господа Иисуса Христа.

При нас всичко е по-старому. Да бъде Божията милост върху всички! Да те пази Господ и да те вразуми за всяко добро.

Н.

24/XII–62 г.

124.

Мир на те, м. ...!

Получих писмото ти. За греховете има покаяние и милосърдието Божие, което иска спасението на всеки грешник.

Здравето ми се пооправи.

Желая ти здраве и спасение. Божи благословение на теб и на всички, които ме помнят.

Н.

4/VI–63 г.

125.

Мир и спасение на теб, м. ...!

Ние се спасяваме не чрез делата си, а по милостта Божия. Господ казва в Евангелието: ако и направите всичко, което е вам заповядано, т.е. когато изпълните всички заповеди, казвайте, ние сме раби негодни и сторихме каквото трябваше да сторим. Дължни сме да изпълняваме волята на своя Отец. А нашето спасение идва от Божията милост. Който скърби за греховете си, гнуси се от тях, престава да ги върши, моли Бога за прошка и за помилване — него милува Господ и го приема в царството Си. Който пък има високо мнение за себе си и се осланя, като фарисея, на делата си, ще бъде осъден. Трябва да се смирим докрай и да възкликнем от дълбината на душата си: “Боже, бъди милостив към мен, грешния!”.

Всичко, което си ми изповядала в писмата си, приех като изповед и опростих. Ако обаче съвестта те безпокои, то изповядвай главното пред своя свещеник о. Н. или пред о. С.

Здравето ми е зле. Много съм отслабнал, а края още не го виждам, макар и да го желая. Молете се за мен.

Поздрав и Божие благословение на тебе и на всички, които ме помнят.

Н.

1/VII–1963 г.

126.

Многоуважаема ...!

Много ме обезпокои състоянието на здравето Ви. Знам, колко е трудно при лошо здраве да се труди човек, и външно, и вътрешно, а за вас все още е необходимо да работите. Да Ви помогне Господ и Пътеводителката (т.е. Пресвета Богородица). Как се чувствувате сега? Във всеки случай, не унивайте. В човешката преценка светът изглежда голям, но не и в Божия взор. Той вижда всичко, винаги пред очите Му са всичките ни състояния — и вътрешни, и външни. Божията любов и всемогъщество

допускат да става с нас само това, което в края на краищата ще послужи за най-голямото ни благо.

Затова и е по-добре да се покорим под Неговата крепка и любеща ръка и да приемем всичко с благодарност. Това е голям духовен подвиг, но е необходимо да се насилим за него. Той характеризира цялото [духовно] устройство на човека. Без него всичко добро у нас не струва нищо. Пътят ни към спасението — това е търпение с благодарност (във всеки случай без ропот) на всичко, което става с нас.

Ние затова приемаме скърбите твърде изострено, защото не вярваме на думите на Евангелието. Готови сме да повярваме на всеки човек, повече или по-малко порядъчен, но ето на Господа не вярваме и не се доверяваме. Това е непонятно за разума, нали, ала вниманието към себе си показва, че е точно тъй. Трябва да положим немалък вътрешен труд, за да придобием жива вяра в Господа и в Неговите думи. Само с такава вяра ни става леко да живеем и да се изтърпим всички житейски тегла. Толкоз повече, че животът ни е една съвсем кратка подготовка за вечността.

Простете за празнословието. Все пак Ви пожелавам да придобиете жива вяра и преданост към Господа.

Пишете ми откровенно: може би не бива да Ви пиша подобни неща.

Сега всеки ден споменавам всички вас пред жертвеника. Не ме забравяйте и мен.

Н.

3/XI–1948 г.

127.

Г. Гжатск, Смоленская обл., Смоленская ул., 114.

Това е новият ми адрес, многоуважаема

На 13/XI напуснах Калуга, останах за малко в Козелск и заминах за Смоленск. Назначиха ме в Гжатск. Това е на пет часа път от Москва по Смоленското шосе, тъй че ще мога да ходя по-често до Москва, още повече, че и роднините ми са там. Знаете ли, през цялото време ме безпокои съдбата на Е.Н. Как се чувствува тя? Да ù даде Бог мъдрост, пък и на Вас също. Ако в нашия свят има толкова завист, нечестност, то и сред вашите, предполагам, ги има не по-малко. Да помогне Господ на всички.

И църквата, и квартирата ми се намират на две крачки от гарата — на гробището, зад което веднага започва ниска елова горичка. Има и рекичка. През лятото трябва да е хубаво, но засега е много унило. Църквата е малка, с отвратително изписана живопис по стените. В зимната половина има място за не повече от 150 души. Неудобно е да се служи. А какво ще е настроението по време на службата — това не знам, тъй като още не съм се запознал със сътрудниците.

..., елате сама и поканете и познати. Съдбата ме подхвърля, учейки ме да не се привързвам към никого и към нищо. Огорчава ме липсата на интерес към спасението в нашия свят, а най-вече — у епископите. На първо място стоят материалните и семейни интереси (ако няма жена, то всякакви роднини: братя, сестри и проч.). Калужкият [епископ] притежава поне едно достойнство — не захвърля хората според каприза си без тяхното желание, а кой ли сега би желал сега без крайна нужда да се мести от място на място?

Простете за почерка и за петната. Всичко тук е чуждо, неустроено...

Да Ви пази Господ. Помня всички винаги. Моля и мен да не ме забравяте.

Н.

1/XII–1948 г.

128.

Многоуважаема ... !

Получих писмото Ви, благодаря за доброто отношение към мен. На 20/XII ще бъда в Москва.

Сега няма да пиша нищо с надеждата да поговорим лично. Ако вие имате въпроси по моята специалност, пригответе ги, обмислете ги и при среща ще поговорим. Същото се отнася и до В.Н. Бих искал да побеседваме по тези въпроси не за да ви дам нещо, а за да проверя себе си, тъй като без съмнение вие в Москва можете да чуete разрешението на тези или онези въпроси от по-опитни лекари, а аз бих могъл да се възползувам от това.

И така, до скорошна среща. Сърдечен поздрав на Вас, на В. и на Е. Господ да Ви благослови и вразуми за всяко добро.

Н.

15/XII–48 г.

129.

Многоуважаема ... !

Благодаря Ви за поздравите по случай Новата година и празниците. Аз самият нямам обичая да поздравявам никого и затова простете, че не съм поздравил и Вас.

При срещата забравих да ви напомня за произведенията на Игнатий Брянчанинов, особено за петия том. Там бихте намерили разрешението на много от интересуващите Ви въпроси. С желание бих побеседвал с вас, за да проверя себе си. Самият аз дълго съм се мъчил с тези въпроси, но имах достатъчно мъдрост да изчакам възможното им разрешение и наистина: много от това, което изглеждаше неразрешимо или противоречащо на целия “светоглед”, се изясни напълно и още повече потвърди правилността на този светоглед.

Желая ви здраве — телесно и душевно. И болестите имат смисъл и ни носят полза. Убедил съм се от собствения опит и опита на другите, че можем направо да ги считаме, наред с всички скърби, за Божий дар, а не за проклятие.

Бъдете здрави и благополучни. Ако дойда в Москва, непременно ще се постарая да се видя с Вас. Пишете.

С почит, Н.

17/1–49 г.

Писма 130-139

130.

Многоуважаема ... !

Получих от Вас две писма и отговорих, макар и не веднага. Вие писахте, че се чувствувате лошо и дори подозирате активна Как сте сега със здравето?

Аз бях от 9.1. до 12.1. в Москва. На самия празник на 7.1. почина баща ми, аз отидох да го погребя и трябваше да се върна на службата, защото сътрудникът ми замина и останах сам. Затова не можах да остана по-дълго, макар и да ми се искаше да Ви видя. Сега служа без втори и ще бъде по-трудно да пътувам. Когато можете, елате ми на гости. С мен живее старица схимонахиня, много е добра.

Страхувам се да ви пиша нещо из областта на духовната психология. Ако намирате за неудобно да сте в преписка с мен, не се притеснявайте. Напълно разбирам това и никак няма да се обидя. Ще поговорим, като се видим.

Поздрав на В.Н. и на Е.Н. Желая ви здраве и благополучие във всичко.

Н.

7/II–49 г.

131.

Многоуважаема ... !

Получих писмото Ви вчера, на 26, рождения ден на В. Поменавам Ви на всяка служба без изключение. Много се огорчавам, че здравето Ви е слабо. Какво трябва да се предприеме, за да се спре този процес? Какъв е възприетият подход към такива болни? Нима не е прието в такива случаи да се помага на болния, а да се оставя той да се справя със собствените сили? Разбира се, Господ знае и без цел не допуска болести. Защото без тях е трудно човек да се спасява, особено в света. Господ е силен и да възвърне здравето, ако човек може и здрав да живее както трябва.

Ето защо едно от средствата за възвръщане на здравето — това е да се утвърдим в изпълняването на заповедите, да застанем твърдо на пътя, водещ към Царството Божие, защото и здравето е необходимо по този път, недостигът от здраве пречи, както и излишъкът ни вреди и спира по пътя. Трябва да се смирим под крепката Божия ръка и в свое време Той ще ни въздигне (срв. I Петр. 5:6). Само душевната ни немощ е тъй голяма, че маловерието в Божия промисъл ни надвива, а вярата на човека се усилва от изпълняването на заповедите, чрез изкушенията, чрез съзнанието за собствената немощ и безсилие и чрез получаването на Божията помощ тогава, когато се стапя всяка надежда на човешката помощ...

При мен промени засега няма. Вярно, сега няма втори служещ, аз съм сам и затова ми е трудно да се отида където и да е.

Бъдете здрава по душа, тогава Господ ще даде и с тялото си да оздравеете. Господ да Ви благослови.

С уважение, Н.

27/III-49 г.

132.

Многоуважаема ...!

Ето вече десет дни минаха откак получих писмото Ви, а още не съм се накарал да Ви отговоря.

За Вашите преживявания по повод на Светлата утренья ще кажа, че “на ония, които любяат Бога, всичко съдействува към добро” (Рим. 8:28). Светите отци казват че Царството Божие идва незабележимо. Когато очакваме духовни радости — точно тогава можем и да не ги получим (така и става най-често). Правилното устройство на душата е това — да счита себе си недостойна за каквито и да е духовни утехи. Нещо повече, преп. Иоан Лествичник казва: “Отблъсквай с ръката на смирието идващата радост като недостоен за нея, за да не би да се измамиш от нея и да приемеш вълка

вместо пастира.” Същата мисъл е изречена по един или друг начин от всички свети отци. Всички хора са “склонни към попъзновение” за всеки грях (т.е. лесно могат да паднат във всякакви грехове, — бел. ред.) и особено към такива, които са не по-малко вредни от грубите грехове. Никой не може да види всички тях и да ги надвие със собствените си сили; само съзнанието за своята немощ, нищета, греховност, неизплатима задлъжнялост пред Бога, а оттук и непрестанният плач на сърцето (“сърдце съкрушено”, което става и смирено) — такъв плач са имали всички Божии угодници — ето това е правилното духовно устройство, което опазва човека от падения, води към духовни дарования и ги запазва, ако човек се удостои с тях. Подвижник, който няма сърдечен плач, се намира в духовна прелест, т.е. в лъжовно устройство, и ако не се поправи, то може да изпадне и в явна бесовска прелест и да погине. В наше време всичко това се проявява в завоалирана форма, но го има, и повечето от подвижаващите се са временно или постоянно в прелест. Това е нещо доста тънко.

Простете, че може би несвоевременно говоря за това. Това в малка степен засяга миряните (макар че донякъде се отнася и за тях, но в по-проста форма).

Макар и да сте преодолели мъката си и оскърблението от началника, а може би сте и съзнали, че правилно сте била лишена от утешението на Божието правосъдие, за да се вгледате по-надълбоко в себе си и да се смирите. Успехът в духовния живот се измерва не с духовните утешения, които могат да дойдат и от лукавия, а с дълбочината на смирението.

Как е здравето Ви? Простете, ако Ви писах грубовато, макар и да гарантирам за верността на написаното. Няма да умножавам повече думите, надявайки се да побеседвам лично с Вас.

С почит, Н.

18/V—49 г.

133.

Многоуважаема ... !

Простете, че дълго време не съм Ви писал. При нас няма нищо ново. Викат ме да ида в Козелск, но аз изпратих отказ по разни причини, главното е, че не виждам за това волята Божия.

Съзнанието за своето “Аз” е най-дълбокото в душата на човека, а може би то е и съзнанието на душата за самата себе си. Затова най-трудно е да познаем и видим всичко, което е непосредствено свързано с “Аз”-а (тук спадат преди всичко тщеславието, гордостта и останалото), трудно е всичко, което умалява “Аз-а” пред

другите и даже пред самия себе си и пред Бога. Ето защо съществува опасност дори в молитвата да не бъдем откровени пред Бога и да скриваме “в храстите” много неща, както е направил Адам след грехопадението, т.е. да ги избутваме в задния двор на съзнанието, да ги затрупваме с боклуците на всякакъв род самооправдание. Това е много опасно. А главното е, че то съвсем не постига целта си, защото и без друго Господ знае всичко, дори и от по-рано, преди да сме извършили нещо лошо.

В молитвата трябва да се разкриваме пред Бога и да се каем пред Него, и да молим за прошка и за изцеление на болната си душа.

Да Ви помогне Господ и да Ви благослови. Простете. Пишете.

Н.

23/IX–49 г.

134.

Драга ...!

Простете, че толкова дълго не съм Ви отговорил. Как е здравето Ви, как вървят работите? Напредва ли домашната работа?

Внимавайте, не си правете идоли, защото иначе ще бъдете наказана от Бога отначало в психиката Ви, а после и във външните обстоятелства.

Не се обиждайте, че в писмото си до В. не ù позволих да показва писмата на никого. Това условие поставям на всички. Същото съм казвал и на масата в присъствието на всички. По-рано не разбирах, защо това са изисквали и Варсануфий Велики, и Оптинските старци, а сега от опит знам, колко вреда може да има от показването на писма на другите. Хората са немощни и това, което може да се каже на един, никак не бива да бъде казвано на другиго.

Простете ми. Винаги си спомням за Вас, съчувствувам Ви и се моля.

Трябва да се стараем и в душата си, и при всичките срещани обстоятелства да се предаваме изцяло на Божията воля. Това е работа за цял живот.

Макар да не сте могли да се справите с работата, което едва допускам, то въпреки това не следва да се огорчавате. Господ е по-мъдър от човека и го води по най-добрия път. “Както небето е по-високо от земята, тъй Моите пътища са по-високо от вашите пътища” (Ис. 55:9). Необходимо е да се покорим под любещата и премъдра Божия ръка, а не да се бунтуваме, тогава ще ни е спокойно и тук, и в бъдеще.

Бъдете здрава. Да Ви опази Господ и да Ви благослови.

Н.

24/X–49 г.

135.

Драга ...!

Мир Вам. Бързам да Ви напиша няколко думи, докато е още светло, тъй като не дават светлина, пък и лампата е без стъкло. Прочетох изповедта Ви за тщеславието и не намерих в нея нищо, заради което бих могъл „да се отдалеча“ от Вас. Не сте написала нищо особено. При Вас, както и при всички останали няма нищо, с което наистина бихте могли да се потщеславите. Всички ние сме далеч от Бога по своя живот. Какво ценно имаме, с какво бихме могли да се явим с изправена глава пред Божия съд? Ето, всичко Ви е понятно, развивайте сама тези мисли...

Тщеславието е толкова свойствено на всеки човек, че то буквално го пронизва от външността до най-съкровените дълбини. А то е в същото време и едно от най-отровните качества, заради него в духовния живот не може да се направи и крачка напред. Необходимо е отначало да го смалим, а после и да съвсем да го унищожим. Във всеки случай човек трябва непрекъснато да следи себе си и да подтиска всяка проява на тщеславие чрез съкрушение на сърцето (да въздъхнем от цялото си сърце към Господа: „Господи, змията пак надигна глава“), с гняв да го прогоним и да призовем Господа: „Господи Исусе Христе, Сине Божий, помилуй ме грешния. Не го искам, не го приемам, освободи ме от него, дарувай ми да виждам прегрешенията си“. Прочетете за тщеславието у Йоан Лествичник, особено гл. 5, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 23—6, 31, 38, 39, 41, 43, 45, прочетете и за гордостта в глави 1, 2, 5, 11, 16, 17, 20, 34, 38.

Укорявайте се за всяко нарушаване и на най-малката Божия заповед, като не допускате никакво самооправдание. Помнете заповедта на Спасителя: „Тъй и вие, кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни“ (Лука 17:10). А ние не само не изпълняваме всичките заповеди, но дори и една от тях не изпълняваме както трябва, а в същото време на всяка крачка сме готови да се гордеем и тщеславим. Да Ви помогне Господ да се избавите от тази змия! Но без труд и без внимание към себе си, без измолване на помощ от Бога ние не можем да преборим този най-зъл и най-изкусен враг. Тези прояви на тщеславието, за които Вие писахте, са много явни и груби. Съществуват много по-тънки форми и ако не беше Божията помощ, човек може да стигне и до отчаяние. В борбата с тщеславието и в придобиването на смирение се опирайте на Евангелието и на примера на Самия Господ Исус Христос.

Времето не ми позволява да пиша повече. Когато прочита внимателно писмата Ви, може би ще Ви пиша. Надявайте се не на себе си, а на Господа не само във важните дела, но и в дребните. Без Господа ние наистина не можем да направим нищо полезно

и добро за себе си, а това, което ни изглежда добро, по думите на Марк Подвижник, после ще се окаже вредно (т.е. всичко, което е извършено без молитва и без измолване помощ от Господа).

Бъдете здрави. Да Ви пази Господ.

Вие пишете: „Прося Вашите св. молитви“. Свети са ония молитви, които излизат от благоговейното съкрушено и смирено сърце, а фарисейските (гордите и тщеславни) молитви не само че не са свети, но са мерзост пред Бога.

Простете ме. Спасявайте се, довършете работата, че иначе тщеславието ще я разширява безкрайно и ще доведе нещата до посрамване.

Н.

5/ХІІ–49 г.

136.

Многоуважаема ... !

Поздравявам ви с Новата година! Желая Ви да възраства във Вас новият човек и да достигне мярата на възрастта на Идеала, желая успех и във вътрешния живот, а най-вече да завършите в срок работата си и да освободите психиката си от товара, желая с духовна радост да посрещнете и да прекарате празниците. Мир на душата Ви, мир на всички Ваши близки, мир на всички, на цялото човечество! Трябва да посрещнем Повелителя на мира с мир в сърцето. Колко е трудно обаче да се придобие този мир! Колко изменчив е човек! Колко много зависи той от окръжаващия го свят.

С какво сте огорчила Е.В. в З.? Има неопитни лекари, които довеждат до униение, дори до отчаяние. Не трябва да се обръща голямо внимание на това, а да се помнят примерите с онези, които са паднали до ада, а после са се възкачили на небето. За падението е дадено покаяние, което отваря вратите за Едем.

Засега съм здрав. Нямам писма от Т. Явно се е обидила. Но аз вече съм престанал да отдавам значение на подобни обиди. Също толкоз, че дори и повече, ми е обидена Г., но какво да се прави? Трябва да се търси повече духовното, а не човешкото, тогава всичко ще е добре. Съчувствувам на всички, но сам съм немощен, за да угодя на всички.

Простете. Бъдете здрави и благополучни във всичко, и мирни. Не ме забравяйте.

Н.

31/ХІІ–49 г.

137.

Драга ...!

Мир вам! Как гледате на 1/III? Моят съвет е: както и да е, но само гледайте да се отървете от задачата, да я предадете в срок. Ако е необходимо, не се отказвайте от помощта на сътруднички. В бъдеще може би и Вие с нещо ще им помогнете.

Радвам се, че майка Ви малко се е пооправила. Предайте ѝ поздрав от мен и Божие благословение. За голямо съжаление никак не мога да си спомня за какво беше разговорът с Е. Н. и затова не мога нищо да кажа. Но ако всички хора, дори подвижниците, попадат под влиянието на бесовете, какво да се каже за съвсем беззащитните, които винаги вършат волята на демоните. По-добре да не им се дава оръжие срещу себе си, тъй като те могат да се окажат оръдия на ония, които скърцат със зъби срещу Е. Н. Но нека се надяваме, че Господ няма да допусне да ѝ сторят зло, тъй като намерението ѝ бе добро, а Господ гледа на сърцето ни и поправя нашите грешки. Поздрав и Божие благословение на нея и на майка ѝ.

Предайте огромна благодарност на М.А. За съжаление, нищо не знам за нея. Господ да я благослови.

Предайте благодарност на Л. А. Предайте ѝ, че, “блажени милостивите, защото те ще бъдат помилувани” (Мат. 5:7), ако те оказват милост заради Бога, от желание да изпълнят светата Му воля, изразена в заповедите. Ще ги поменавам в църква и ще вадя частички за спасението им. Не ви съветвам често да ходите при нея, защото нямате много време, и към човекоугодие се примесва тщеславие, кревоугодие и останали дребни и големи бесове. Винаги можете да се извините с липса на свободно време.

Предайте на ... поздрав от мен, Божие благословение и пожеланието да бъде не слушателка на Словото Божие, но и негова изпълнителка, защото само вкусилите от опит колко благ е Господ стават верни ученици и последователи на Христа и придобиват драгоценния Бисер на вярата, на надеждата и на любовта, Който е Бог.

Винаги се радвам да Ви видя, но ми се струва, че пътуването ви до Г. трябва да стане в зависимост от работата. След като я предадете, елате с леко сърце и със съзнанието за изпълнен дълг. Надявам се да я предадете ако не до 1/III, то до 26/III. Да Ви помогне за това Господ и добри хора. Съобразявайте се и със силите си.

Осигурихме дърва, макар и с някои неприятности. Засега тук сме здрави. Не пиша почти на никого, и на мен започнаха да не ми пишат, само питат защо мълча, а аз и самият не знам защо и затова пак мълча.

Донякъде ме интересува защо Е. В. не ми е писала нищо от лятото и не е идвала нито веднъж. Впрочем, защо да любопитствувам? Какъв ръководител съм аз? Естествено,

като се вгледаш, можеш да се оттеглиш, изпълнен със скръб, защото за да си духовен ръководител, трябва да си духоносен, а ние носим чужд дух в себе си и е добре ако поне малко се борим самите ние, тъй че да можем да посъветваме пристъпващите към борбата за едно-друго.

Простете ме и се помолете за мен. Да Ви благослови Господ и да помогне в делото на спасението. Как сте със съня? Май сте зле, щом пишете, че умът ви често не е свеж. И все пак трябва човек да се принуждава да поработи поне по малко. Царството Божие се придобива с усилия (срв. Мат. 11:12) с пот на лицето си ще ядеш хляба си (Бит. 3:19). И едното и другото изискват труд, усилия, принуда.

Господи, помогни на унилата Твоя рабиня!

Н.

31/І–50 г.

138.

Драга ... !

Получих две писма от Вас, но все не се наках да отговоря. Какво да пиша? Всички знаем, какво трябва да правим, а вършим не това или не както трябва, ту поради недостиг на сили, ту по някакви други причини.

Ходих по повикване в Козелск при болните старци. Те бяха на смъртно легло, но оживяха, засега се чувствуват по-добре. Прекарах там десетина дни. Върнах се на 19/ІІ и сам се разболях. Три дни имах температура 39,7°, само временно се понижаваше до 38,5° след взимане на аспириин. Не ходих на служба дори на 25–26/ІІ. Пооправих се, но ме боли гърлото, по-точно носоглътката (има ли такъв термин?). Съчувствувам на Вашите немощи и от душа Ви желая сили и бодрост, и да довършите работата. Да ви помогне Господ.

В Козелск много се зарадвах, пък и аз съм доволен, че се видях с мнозина. Видях Г. След заминаването ѝ не бях ѝ писал нито веднъж. Нямах желание. Тя разбра това и много се разстрои. Обясних ѝ причината. Тя дълго упорствуваше, но трябваше да признае, че вътрешната ѝ нагласа и изказванията ѝ са били недопустими за човек, който е в някаква степен духовен.

Не знам, ще се наканя ли скоро да пиша на В. Н. Предайте ѝ поздрав от мен, благословение и пожелание да не отслабва тялото си с неразумност в храната, а да го поддържа способно за духовния труд. Съществува неразумно въздържание поради незнание, упорство, дори поради гордост. Да не бъде така при нея.

Как се чувствава брат ù? Тя трябва да му даде няколко добри урока за прилично поведение при новите условия. Свикналите хора приемат много неща като разбиращи се от само себе си, а на младия, неопитния, трябва да се казват и азбучни истини.

Бъдете здрави, благополучни. Поздрав и благословение на всички, които ме познават и на Вашата майка.

Как вървят нещата при Е. Н.? Поздрав и Божие благословение на нея и на майка ù.

Пишете за себе си и за работата си.

Впрочем, знаете, че майката на Г. И. имаше тумор на устната. Есента го изрязаха, но пак започна да расте. Една монахиня я посъветва да се налага със стърган морков, което тя и направи.

Резултатът: туморът намалю и се образува ръбец. На вас като на медик как ви се струва това?

Не се пресилвайте, а като работите според силите си, възлагайте всичко на Божията воля. Господ ни обича повече, отколкото ние себе си и знае по-добре кое е полезно за нас.

Вие говорихте и писахте няколко пъти за Е. В. и даже писахте на Г. И. за нея, но откровено признавам, аз не разбрах съвсем, за какво става дума и защо Г. И. се е разстроила от нейните думи и от кои именно. Престанах да се учудвам и от най-невероятни неща. Падението на човека и микробите на злото могат всичко да направят. Никой друг, освен за смирените, не може да избегне мрежите, а за придобиване на смирение Господ допуска ония, които не могат по друг начин да придобият смирение, да попаднат в най-грубите и отвратителни мрежи. А без смирение в духовния живот не може да има успех, а може би и спасение.

Простете ми. Да ви помогне Господ. Пишете, но писма не очаквайте.

Н.

8/III–50 г.

139.

Драга ... !

„На душата ми... лежи тежест“. У всички нас тя произлиза от „страстите“, по терминологията на светите отци. Ако искате да се избавите от нея — трябва да се стараете да унищожите или отстраните причините. Това е вечна история, обща при всички ни. Само не трябва да се унива, а човек да се смирява, да съзнава вината си, слабостта си в борбата и да се приемат скърбите, както ги е приемал благоразумният

разбойник: „Получавам заслуженото според делата си... спомни си за мене, Господи“ и т. н. (Лука 23:41-42). Ако се отнасяте към себе си по такъв начин — ще получите облекчение, а скоро и избавление. Бог се противи на горделивите, а на смирените дава благодат (Иак. 4:6; 5:5), която се проявява в душата като мир, радост, дълготърпение, кротост и прочие.

Много Ви благодаря за труда по проучването за иконостаса. Не само аз, но и хиляди ще са благодарни на о. А. ако ни го предаде. Нашите средства не позволяват да си го направим сами. Господ ще го възнагради за доброто дело. Независимо от това ще го стори ли той или няма да е в състояние да го стори — аз му благодаря от цялата си душа за доброто желание и ще се радвам лично да се запозная с него и да му поблагодаря.

Да Ви помогне Господ и да Ви утеши. Поздрав и Божие благословение на Вас и на всички познати.

Н.

23/XI–50 г.

Писма 140-149

140.

... , желая Ви мир, здраве душевно и телесно и спасение!

Това, което ми писахте за о. В., разберайте същото и за мен. Идваха от Смоленск от началника и ми е казано да прекратя приемането на гости. Моля всички да се въздържат от идване тук. Няма духовна нужда. Знаем какво трябва да се прави, нека се принуждаваме според силите си да изпълняваме евангелските заповеди, а за нарушенията и недостига от вътрешен или външен духовен труд — да се каем. Всички до смъртта си се нуждаем от покаяние. То ще ни научи на всичко. Беседите и четенето без духовен труд няма да ни донесат никаква полза. Можете да изповядвате греховете си при всеки свещеник.

Благодаря за пратката. Съчувствувам на о. В., ще го поменавам.

Състрадавам Ви за телесните и душевните Ви болести. Утешавайте се и се укрепявайте с молитва, а понякога и с четене на св. отци и на Евангелието.

Тъжно е да се слуша за Ш. Тя неправилно разбира думите ми. Впрочем не се знае доколко сте могли да ѝ ги предадете. Могат да бъдат предадени по различен начин и с различна сила. И от това ще зависи и отговорът. Предайте ѝ сърдечен поздрав и всякакви благопожелания от мен. Нека поне от време на време си спомня за бъдещия

живот и не забравя съвсем Христовия кръст. Понякога две лепти струват повече от много съкровища. Господ да я благослови, и вразуми, и спаси.

Поменавам Ви всички, т.е. мама и С. Господ да Ви укрепи и вразуми за всичко добро. «Който претърпи докрай, той ще бъде спасен» (Мат. 24:13). Нека не диктуваме на Господа, а внедряваме в сърцето покорност към Него, преданост на светата Му воля. Господ ни води по най-лекия път към спасението, съответстващ на нашите качества, сили, на обстоятелствата и прочие и прочие. Слепият не показва пътя на виждащия.

Простете и се помолете за мен. Поздрав на мама. Поблагодарете на Л. А. Трогва ме вниманието ѝ. Може би ще успее да я видя един ден. Господ да Ви благослови.

Н.

17/ХІІ–51 г.

Поздрав на познатите.

141.

Мир и спасение Ви желая, драга ...!

А на всички — да се радват, да бъдат здрави и телом, и с душа и да успяват във всичко. В.Н. показа писмото от Вас. Майка Ви е тежко болна. Жал ми е за нея, Господ да ѝ помогне, да ѝ даде търпение и оздравяване. Знам, че и Вашето здраве е слабо. Но какво да се прави? Или, ако имаме вяра, трябва да се предадем в Божиите ръце, да носим кръста си, и вътрешния, и външния, без ропот, или пък ще живеем без вяра. В последния случай е естествено да се стараем с всички сили да отхвърлим кръста — нещо което няма да се удаде на никого, а само той ще стане все по-тежък.

Не си съставяйте свои планове, а ако ги правите, не се опитвайте да ги осъществите на всяка цена, с всичките си сили. Все едно няма да стане така, както Вие мислите и искате, а така, както Господ намери за най-полезно за Вас. Не е достатъчно да се вярва в Бога („и бесовете вярват“, Иак. 2:19), а трябва да се изпълнява волята Му, трябва човек да се предаде на Неговия промисъл, трябва да се отрече, по-точно, постоянно да се отрича от собствената воля заради Божията воля, трябва, следователно, да постъпва според Божиите заповеди (т.е. да изпълнява Божията воля). А за нарушенията трябва да се каем винаги, непрестанно, до самата смърт, съзнавайки своя неизплатим дълг пред Бога, да молим за Божията милост като митаря и да благодарим на Бога за всичко, за спасението на света и за своето собствено, защото, наистина, Господ е правил и прави всичко, за да спаси целия свят и всекиго поотделно.

Господ би искал да обсипе всички със Своите дарове, но ние не можем да ги приемем без вреда за себе си, затова и Той не може да ни ги даде. Човек може да вземе дарове

от Господа само с ръката на смирението, казва св. Исаак Сирин; а у нас смирение няма, във всичко е нашето „Аз“, нашата самост, нашето самоутвърждаване, а не отричането по думите на Господа: „Който се отрече тук, на земята, от себе си и от своите близки, то ще получи още тук стократно, а в бъдеще живот вечен“. Следователно, за получаване на желаното има един път — да се придобива смирение, човек да се отрича от себе си, да приема без ропот това, което му бъде изпратено от Божията ръка.

Поздрав и Божие благословение на Вашите и на всички познати. Мир на всички вас.

Н.

18/IX–53 г.

142.

Многоуважаема ... !

Питате за мнението ми за кръщавката. Ето го: никога никому не правете и не казвайте нищо, не съветвайте никого, ако не Ви молят за това. Дори когато молят, трябва да се съветва или действа, след като се изяснят добре нещата, с голямо внимание към молещия.

Бъдете здрави. Благодаря за трудовете. Ваш длъжник съм. Поздрав на Вашите. Господ да благослови всички ви.

Н.

1/I–58 г.

143.

Мир Вам, ... !

Получих писмото Ви. Помня Е.Ф., благодаря ù и я моля и мен да ме поменава в молитвите си. Бих взел с радост и с голяма благодарност иконата на преп. Серафим при себе си или в църквата. Вземете, ако може, и ù купете някакъв подарък. Тя няма да вземе пари за нея. Постарайте се добре да я опаковате и изпратите.

Сега малко поучение: не казвайте за никого никъде лошо, мислейки, че чрез това (лукаво и пр.), ще поправите някого. Виждате, как езиците ви (Вашият, на Л., на Р., на В.) са направили много зло и ще направят още повече, ако не ги удържате. Ние и себе си не умеем да спасяваме, а камо ли поправяме и спасяваме другите.

Благодаря за труда и за грижите.

Поздрав на всички Ваши. Пожелавам да се въдвори мир между всички вас, «понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов» (Гал. 6:2).

Всички сме виновни, затова всички трябва да си прощаваме един другиму. Благодаря Ви още веднъж. Поклон и Божие благословение на всички.

Н.

144.

... ! Мир Вам и спасение!

Поздрав на мама и на всички Ваши. Господ да вразуми и да благослови всички. Всеки трябва да държи езика си зад две огради, тогава ще е по-леко да се живее. Не вземайте върху себе си ролята на учителка, а смятайте себе си за сестра, и не учете, а съветвайте, ако Ви попитат, и то не от себе си, а от св. отци. Иначе ще си навредите много, без да принесете полза и на другите.

Простете.

Н.

28/I–58 г.

145.

Драга ... !

Получих писмото Ви. Не си струва да му отговарям, но тогава бихте помислили, че съм Ви се обидил, затова реших да Ви кажа нещо в отговор.

1. Би трябвало да се запечата в съзнанието Ви моето мнение, че изобщо не мога да ръководя когото и да било в духовния живот, че не смятам себе си за духовен отец на когото и да било и не смятам никого за мое духовно чедо. Защо? — Защото намирам себе си не само неспособен да ръководя духовно, но и през целия си живот не съм видял човек, способен на това, също както не съм и срещал ни едно „чедо“, способно на послушание и живот под ръководството на духовния „отец“. Може би затова няма отци, защото вече няма способни чедо.*

2. „Ако искате да имате вражеско мнение за мен, можете да слушате Л.“ — така пишете Вие. С тази фраза много добре потвърждавате моята мисъл от т. 1: духовният отец си създава мнение за своето чедо въз основа на чуждото празнословие и осъждане (така излиза според Вашето мнение), а чедото намира духовния си ръководител за способен да съди чедата си въз основа на мнението на другите. Как би могъл тогава той да ги ръководи?

За ваше сведение: Л. не е казвала нищо лошо за Вас нито на мен, нито на нашите.

3. Със следващата фраза Вие пак потвърждавате твърдението ми от т. 1, а именно, цитирате думите на Л.: „Всички Ви казват, че отецът е лош човек и лош пастир“. Аз ще кажа за себе си същото, само че малко другояче: „Аз съм много лош пастир и още по-лош човек“. Наистина, това е така, че дори и по-зле. Ясно е, че не мога никого да ръководя.

4. Пишете, че сте имали и имате правото да съдите за Л. и за другите. Очевидно въз основа на това, че смятате себе си за духовна майка на Л., а другите — без всяко основание? На това ще Ви кажа: нямате никакво право нито да съдите, нито още повече да издавате присъди над другите, защото това е забранено от Самия Господ. Последствията от Вашия съд го доказват. „По плодовете им ще ги познаете“ (Мат. 7:16). Плодът от думите Ви е пълно разстройство.

5. Доколкото знам, о. В. Ви се е разсърдил не заради Р., а за нещо друго, което трябва да знаете сама. Аз не го знам.

6. Моля за извинение, за това, че поради празнословие съм Ви нарекъл някъде ненормална. Вие прекрасно знаете за какво: за позъорството, за одумването и подобно. За това съм Ви говорил лично насаме и в присъствието на други и съм молел да не го правите занапред. А Вие или не слушате, или не можете да престанете. Освободете се от това и никой няма да Ви нарича ненормална.

7. Вие пишете: „Дойдох при Вас с известен духовен напредък и с немалки постижения (подчертано е от Вас), с познание за Бога, врага, небето и ада“...

Обзема ме ужас и трепет. Простете, че не съм се отнасял с благоговение към Вас. Може да ме извини единствено това, че и тогава, и сега аз виждам себе си нищожен и нямащ никакви постижения, никакви познания за Бога, ада, небето, освен сухите догмати, но и съзнавам, че погивам, като нарушавам всички заповеди, че съм недостоен не само за някакви знания и постижения, но дори и за званието християнин, а още повече и за сана на йерей. Казвам Ви това искрено, защото се чувствавам такъв.

Тъй като духовния човек може да бъде познат единствено от духовен, т.е. от такъв, който се намира на същата висота, то аз, бидейки никой и нищо, не съм могъл да постигна Вас и Вашата висота и съм се отнасял към вас като към прост човек. Простете ми за това, заради Христа. Ако бях способен на послушание, то щях със

сълзи да Ви моля да бъдете моя духовна майка и ръководител, но поради неспособност и поради старост вече не мога да бъда послушник. Предполагам, че и с тази т. 7 се доказва твърдението в т. 1.

Изводът: Нека бъдем с Вас приятели, ако ме удостоите с това. Но никак не мога да допусна Вие да наричате себе си мое духовно чедо, а мене — Ваш духовен отец. Или си намерете духовен отец и ръководител според духовния си ръст, или все така вървете по пътя, по който сте достигнали оная духовна висота, за която пишете.

Да ви помогне Господ! Спасявайте се! Не ме забравяйте и мен във Вашите свети молитви! Поздрав на всички и Божие благословение!

Н.

3/III–58 г.

* Сходна мисъл изразява и светител Теофан Затворник в писмо (от 30 ноември 1893 г.) до свое духовно чедо: „Съзнанието за необходимостта от ръководител е нещо добро. В стари времена, в началото на монашеския път, духовният отец е заменял всичко и този, който се е сдобивал с такъв вече е отхвърлял всяка грижа за себе си и за своите дела: каквото нареди отецът, това е и правил... По този път не след дълго са се изработвали и явявали следи на духовно съвършенство. В наше време не може да се намери ръководител, какъвто трябва. И опитни има малцина, и то не с оная пълнота на опита, а един в едно, друг в друго има опит; недостигът от ръководство се замества в наше време от усърдната молитва към Бога, смиреното търсене (търсете и ще намерите), от търпеливото изчакване и вглеждането. Все пак, когато делото потръгне, винаги се придържайте към възприетия ред. Не ме считайте за ръководител — аз и със съвет не се наемам да ръководя когото и да било, а само казвам: когато попиташ, ще отговарям, ще казвам онова, което зная, а ако не зная, тогава казвам: не зная, или пък споделям някакво предположение.“ — Бел. прев.

146.

Драга ... !

Получих писмото Ви за болестта на Л. Тя не излиза от мисълта ми. Макар и на всички, и велики и на малки, неизбежно да се налага да напуснат този свят, когато обаче това предстои на наш близък човек, у нас неволно цялата душа се надига против това. Дълбоко у всеки човек лежи съзнанието за собственото безсмъртие. Човекът наистина е безсмъртен, а това, което ние наричаме смърт, представлява ново раждане в друг свят, преход от едно състояние в друго и, за повечето християни, несъмнено в по-добро, безкрайно по-добро. Ето защо не би трябвало да се скърбим при приближаването на смъртта, а по-скоро да се радваме, но ние или малко вярваме в бъдещия живот, или пък се боим от него, а и тукашният живот ни е зацепил твърде здраво.

От духовна гледна точка трябва да се радваме за Л. Господ ѝ дава време да се приготви за бъдещия живот, но има основание и за страх — няма ли възроптае, няма ли да прояви малодушие. О, ако се смири, ако се обърне с цялото си сърце към Бога, ако се покае искрено за всичките си прегрешения, ако се причасти с вяра и благоговение със Св. Тайни! Тогава смъртта би станала за нея радост, ново раждане, преминаване при ония, които я обичат от цялата си душа, очакват я, за да я изпълнят с радост, свършена, никога не свършваща, която око не е виждало, ухо не е чувало, и на сърце човеку не е идвала (вж. I Кор. 2:9).

Предайте на Л. дълбокото ми съчувствие и голямото желание да преодолее скръбта на смъртта и леко, радостно да премине в бъдещия живот, нашата истинска родина, където човек става подобен на ангелите, където лицето му ще просветне като слънце.

Предайте ѝ също: за това, че тя много години се отнасяше с любов към мен без да ме познава, аз никога няма да я забравя, независимо дали ще живее още дълго или скоро ще умре. Тя ще ми е скъпа и след смъртта си. О, ако имах дръзновение да кажа, че душата ми ще е винаги до нея и тук, и в бъдещия живот!

..., погледнете Л. в очите с цялата любов, която имате към нея, погалете косите, лицето ѝ и хиляда пъти целунете ръцете ѝ — това ще е от мен. С нас е Бог!

Ако човек може да обича и да съчувствува на човека, то каква ли е любовта на Бога към нас, ако тя заради нашето спасение Го доведе на Кръста! Затова нека Л. не се страхува, нека се надява на безпределната Божия любов!

Нека Л. оправдае името си и почувствува любов към Бога, претърпял и заради нея ужасни мъки, оскърбления и кръстна смърт. Тогава небесната Любов ще направи земната Любов (името на болната жена е Любов – бел. прев.) своя родна дъщеря, участница в славата и блаженството на Божествения живот. Любовта към Бога трябва да се доказва с изтърпяването на скръбта при разделянето с този свят, с изтърпяването на мъчителната болест без ропот, за да станем съпричастни на Христовите страдания. Ако ли с Него страдаме, с Него и ще се прославим (вж. Рим. 8:17).

Повтарям отново: Л., Душата ми е с Вас, тя Ви желае силно това, което бе описано по-горе. Търпете, не роптайте. Ако вярата оскъдне, казвайте: “Господи, искам да вярвам, искам да бъда истинска християнка. Господи, помогни на неверието ми!” И Господ няма да Ви остави!

Н.

147.

...!

Много моля да бъда извинен, че Ви обезпокоих с молба да уредите моя познат Той е добър човек, но е паднал в ръцете на врага. Започнал е много да пие. Затова Господ му е пратил болест, която може би ще му помогне да се освободи от водката. Той има добра жена-християнка. Той обещава съвсем да престане да пие и съвсем да промени живота си, ако се избави от болестта. Имам основание да вярвам в това. Във всеки случай трябва заради Бога и заради спасението на душата да му се помогне. Ако Е. Н. откаже да го лекува, а каже, че трябва да се прави операция, то Ви моля, да го устроите някъде. Пътувайте с такси. Той сам ще ви предложи. Не се отказвайте. Ще Ви бъда много благодарен.

Поклон и Божие благословение на всички.

Н.

148.

Драга ... ! Мир Вам и спасение!

Как сте? Как е майка Ви? Поздрав и Божие благословение на нея.

Пиша ви по делови въпрос. Тези дни взех в ръце книгата на преп. Исаак Сирий и много се учудих. Книгата не е моя, не бях я поглеждал нито веднъж, дори когато я донесохте. Моята книга е с портрет, издание, струва ми се, от 1911 година, с приложен подробен указател. В тази книга това липсва, издадена е през 1893 г.

Моята книга се е сродила с мен. Имам я от 1917 г., чел съм я цялата, мисля, не по-малко от петнадесет пъти. Тя ми е скъпа. В средата две страници са залети с мастило. Бях я дал на някого и са я зацапали. Впрочем, имах книга на Макарий Египетски, в мое отсъствие някой я е взел и не я е върнал. Така се прави у нас в Русия.

Моля, напишете ми, когато поговорите с “нея” (не ѝ знам името). Ще чакам отговор.

Бъдете здрава. Поздрав на познатите. Божието благословение да бъде върху всички. През октомври мисля да дойда в Москва.

Н.

18/II–60 г.

149.

Драга ... !

Мир Вам и най-добри пожелания за новата година. Какво ли ще ни донесе тя?

Благодаря Ви за писмата. Макар аз самият да не пиша, животът Ви ме интересува. Желая ви всяко добро, сиреч спасение.

Ето Ви нова мисъл: както сме съжалявали за всяка груба дума, за малкото невнимание към човек, който е вече починал (както вие сега съжалявате за С.), нека така също да скърбим със сърцето си и в отношението си към всеки човек, когато се открие сърцето ни и тук, и след смъртта. Повече от всички останали грехове сърцето се съкрушава за греховете (дори за най-малките) против всеки ближен, не само против роднините.

При нас в храма е тежко. Трябва и това да се претърпи. Всички са здрави, всички попъшкваме и се оплакваме от лошото време.

Поздрав и благословение на Вас и на Вашите, особено на мама. Всички наши се кланят.

Н.

23/1–62 г.

Писма 150-159

150.

Драга ... ! Мир Вам!

Много Ви съчувствувам, че се уморявате и с усилие се справяте с домакинските дела и прочие.

Благодаря Ви за писмото. Мъчно ми е за Л. Предайте ѝ от мен благодарност, Божие благословение и дълбоко съчувствие. Колко би ми се искало да облекча състоянието ѝ! Но какво да се прави. Трябва да се покоряваме на Божиите определения. Едно нещо ми се иска категорично — страданията да не събудят в нея ропот и неверие. Божията милост и любовта да покрият греховете ѝ. Явно е, че има особено Божие определение повечето хора да умират от рак. Болестта е безнадеждна и се дава време за покаяние. Ето защо ракът толкова се е разпространил.

Как е Ш. със здравето? Ако има рак, това ще е много по-тежко, отколкото е при Л. А. Тя ще остави две деца. Пък и тя, как да се раздели с тях? Дай Боже да изправи децата на крака. А какви ще бъдат те? Може би още повече мъка ще изпита, ако те пораснат и станат не такива, каквито трябва.

Здравето ми е същото, както и когато бяхте тук.

Да Ви пази Господ!

Н.

18/II–62 г.

151.

Мир вам, страннице, и спасение!

Получих писмото Ви. Радвам се, че са Ви приели и устроили добре; още повече се радвам, че там хората са се оказали добри. Макар и да не сте съвсем доволна от тях, но нали Вие още не сте ги опознала както трябва, пък и не можем да изискваме от хората онова, което ние желаем. За някои изрази по повод на новите познати човек би трябвало да Ви посъмври, но като за пръв път може да Ви се прости, ако се покаете.

Не ми харесват изрази като “Понякога ме наляга такава скръб и безнадеждност...”, “Сама аз окончателно и безнадеждно ще затъна ...” Дали описвате точно своето състояние? Ако го правите точно, т.е. без преувеличение и смесване на разни състояния, то все пак възниква въпросът, от какво се поражда. Сама знаете, че причините могат да бъдат много. Духовната неудовлетвореност не би трябвало да се проявява чрез такова състояние. Давам Ви, простете, не поискан съвет: бъдете много строга към себе си при разните вътрешни състояния. Може човек да се измами и да мами себе си, да измами и духовника си и наистина да затъне в прелест, която е и самоизмама. Стига засега за това.

“Сама аз окончателно и безнадеждно ще затъна...” Вие не сте сама, а с Бога. “Не се надявайте на князе човечески...” (срв. Пс. 145:3); „търсете царството на Бога и всичко това ще ви се придаде“ (Мат. 6:33). Всичко — и материалната обезпеченост, и книгите, и дори хората, всичко, което може да послужи за спасението. „Небе и земя ще премине, ала думите Ми няма да преминат“, казва Господ (Марк. 13:31). Стига само човек да не отпадне от Бога, да не започне да примесва към стремежа за спасение разни земни стремежи и най-вече лъжа.

Относно опитните в духовното дело хора може да се приведе мнението на Игнатий Брянчанинов и на мнозина други, че в днешните времена такива едва ли могат да се намерят. Добре е, ако се намерят единомишленици. Подкрепата трябва да се търси най-вече в книгите. Ако се намерят единомишленици и по-опитни, поне поради възрастта си, то човек може да се възползува от съвета им, но с разсъждение и проверка. Пътят към спасението е прост: вярвай в Христа, изпълнявай заповедите (тук спада и постоянната молитва) и се кай за всяко най-малко нарушение на която и да е заповед. Особено важно е да не се осъждат и обиждат ближните.

Колкото се може по-често се изповядвайте и се причестявайте. По-добре е човек да се изповядва при йеромонаси, а не при мирските. Ние самите усложняваме пътя на

спасението си чрез своите страсти, лъжа, самооправдание и самоизмама. Разкривайте душата си пред Бога докрай и Господ ще прости, ще вразуми и утеша така, както не можете и да си помислите.

Господ да Ви благослови и да вразуми за всичко добро.

Желаещият спасението Ви и. Н.

20/I–58 г.

Запознахте ме с външната страна на живота Ви, а за вътрешната не знам нищо, съдя за нея само по някои Ваши фрази. Ако в нещо сбъркам — простете. Например, иска ми се да Ви кажа настойчиво: не казвайте никога нещо лошо или иронично за когото и да е, или в краен случай, за живеещите там. Вашите думи могат да бъдат предадени дори не поради злоба или неприязън, а просто по невнимание или като шега — и ето, че сте си придобили враг. Заради Бога и за вашата полза и благополучие изпълнете тази молба и там, и всякъде другаде.

Н.

152.

Мир Вам, ... , и спасение!

Не унивайте, че виждате себе си лоша. Това не е лошо. Всичко носят в себе си вехтостта на първия Адам, независимо дали го виждат или не. У Вас все още няма духовно виждане на греховете си, то е дело на бъдещето. Достатъчно е да съзнавате и чувствувате отделни грехове, от които и трябва да се очиствате чрез покаянието. Всички ние сме паднали толкова ниско, толкова дълбоко се гнезди грехът в нас, толкова многообразен е той, често изгънчен и отровен, че св. угодници са се каели и плакали до самата си смърт. Пък и Господ не е поставил предел за покаянието.

Чрез покаянието душата се очиства, а чрез изпълнението на заповедите в нея се привлича Божията благодат.

Ви питате какво да правите при тези обстоятелства. Ако искате, опитайте са да изпълнявате следния съвет.

1) Живейте засега там, като изпълнявате служебните си задължения по възможно най-добър начин.

2) Поставяйте се по-долу от всички и се старайте на всички да услужите, доколкото Ви е по силите. В краен случай поне не оскърбявайте никого, нито с думи, нито с мисли, нито с външни постъпки. Не осъждайте никого нито сама, нито още повече заедно с друго, а когато имате възможност, сторете добро на човека.

3) Старайте се да следите себе си и всеки миг — и с дело, и с думи, и с мисъл — да изпълнявате Евангелските заповеди, като отблъсвате всеки греховен помисъл и мечтания, призовавайки името на Господа Иисуса Христа.

4) Всеки ден щом станете от сън изпълнявайте следното правило, дадено от еп. Игнатий Брянчанинов на една девойка, пожелала на дело да изучи християнството (следва цитат от Игнатий Брянчанинов):

“20 земни поклона, всеки с молитвата «Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме, грешната»; 20 поясни поклона със същата молитва; 10 земни поклона, всеки с молитвата: «Пресвета Владичице моя Богородице, спаси ме, грешната»; 10 поясни поклона със същата молитва; 5 поясни поклона с молитвата: «Ангеле Божий, мой свети пазителю, моли Бога за мен, грешната»; 5 поясни поклона с молитвата: «Всички светци, молете Бога за мен, грешната».

Всичко 70 поклона, от които 30 земни и 40 поясни. Ако намерите, че тези поклони са малко за вас, то може да се прибавят още няколко, според силите Ви, придружени от Иисусовата молитва. Правилото трябва да се бъде такова, че да бъде еднакво всеки ден. Светците са казвали: «По-добре е малко духовно усилие, но да е постоянно, отколкото голямо, но което скоро се изоставя».

След това четете утринните молитви, Апостола и Евангелието. Ако през деня Ви се случи да имате свободно време, може да се повтори правилото с поклоните или само да се направят 20 земни поклона и 20 поясни с Иисусовата молитва.

Вечерта трябва да се започва отново с поклони в указания по-горе ред и брой; след тях да се четат вечерните молитви и Евангелието. Лягайки в постелята, човек трябва да си припомня смъртта, чийто образ е временният сън, и отхвърлил всички помисли и мечтания, да заспива с Иисусовата молитва” (край на цитата от Игнатий Брянчанинов).

Помнете думите на Спасителя: „поучете от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си“ (Мат. 11:29). Научете се, направете заповедите на Спасителя достойно на цялата душа (а не само на паметта), за да се проявяват те във всички помисли, думи, дела, в целия Ви живот — тогава наистина ще станете Христова ученичка, “ще видите чудесата на Неговия закон” (срв. Пс. 118:18), ще намерите покой за душата си (Мат. 11:29).

По-нататък отговарям на отделните въпроси от Вашето писмо.

Господ Иисус Христос е дошъл на земята и е донесъл Своето Евангелие, за да закваси душата на човека с нова, божествена закваса и да ни направи Свои чеда, богове по благодат. „вие сте богове, вие сте всички синове на Всевишния“ (Пс. 81:6), макар и да сте сме се „причислили към неразумните животни“ чрез плътските си страсти, и дори към бесовете — чрез душевните си страсти (срв. Пс. 48:13, 21 по слав. текст). Трябва

да се борим срещу тях с Божията помощ, във всеки случай, да осъзнаем наличието им в душата си, да оплакваме падението си и да умоляваме Господа за помилване, като митаря.

Когато се опознаете донякъде, ще видите безсилието си да станете такава, каквато трябва да сте, тогава ще престанете да осъждате когото и да е, а още по-малко — да презирате някого.

От себе си и от дявола не можеш избяга никъде. Трябва не да бягаме, а да се борим, с Божията помощ. Трябва да скриваме борбата си, добродетелите си и вътрешния си живот от всички, като ги откриваме само пред своя духовник или пред духовно опитен човек, иначе можете и на себе си много да навредите, и другите да съблазните.

Радвам се, че обещавате да не се надсмивате над ближните, обаче на същото място използвате следния израз: “някой удивително добър и доброкачествен (?) човек”. Това ирония ли е или непознаване на руския език?

Вие сте на такава възраст, в която има много неудовлетвореност, необяснима тъга и други подобни чувства, те могат да се появят естествено, но могат и да бъдат разпалвани от бесовете. Те ще Ви принуждават да се местите от място на място, да живеете „като всички“, да устройвате земното си щастие и пр. Ето, че Ви предстои да направите избор. По-добре е да се избере нещо според силите си и според влечението на душата, отколкото нещо, което е свръх силите, и после може да отегчава душата и да носи униение. В Евангелието се казва, че преди да се строи, трябва да се пресметне, ще има ли средства за това (Лука 14:28–32).

Всичко ще Ви се придаде, ако дейно търсите царството Божие, а не седите със скръстени ръце и не чакате, защото е казано: търсете, чукайте, молете, а не е казано: лежете и чакайте, и всичко ще получите (Мат. 7:7; Лука 11:9).

Ако не лукавите и не лъжете пред Бога, пред себе си и пред мен, никога няма да Ви отблъсна, и макар самият да не върша нищо добро, но с радост ще споделя това, което зная.

Съветвам Ви още веднъж: крийте от всички душевните си състояния, съчувствайте на всички, молете се за враговете си (макар и само с ума си, ако сърцето не слуша), и Господ няма да Ви остави.

Бъдете здрава. Да Ви пази Господ и да Ви благослови и вразуми за всичко добро.

Н.

8/II–58 г.

Мир Вам, ... !

Получих изпълнените Ви с безпокойство писма. Не се смущавайте, че сте приели нова длъжност. Преподобният Варсануфий Велики казва, че от това как вървят делата ни става явна Божията воля за нас. Вие нищо не сте измислила сама за себе си. На семейството трябва да се помогне с всички сили. Да Ви помогне Господ. Не се смущавайте, че ще остане малко време за вас самата. Вие съзнавате своето безчувствие, макар и да имате сравнително много свободно време. А може да се случи, че при по-малко свободно време безчувствието ще изчезне. Сами ние нищо не можем да направим или да получим с упражняване на сила. Тогава да вземаме (от Бога) чрез смирение и покорност на Божията воля. Бог се противи на гордите, а на смирените дава благодат.

Как да се смирим? Човек сам не може да придобие това качество. Във всичко — и в дреболиите, и във важните неща — трябва да познавате своята немощ и ограниченост, безсилието си, своята „вехтост“ и „плътскост“ и всяка тяхна проява да употребявате за своя полза — да се укорявате, да се считате за негодна и непотребна Божия рабиня, която постоянно се нуждае от Божието милосърдие и помощ. Добре е, че виждате своите недостатъци, те са много по-тежки и по-многобройни, отколкото ги виждате, но не трябва да изпадате заради това в униние, безнадеждност или дори в отчаяние. Това трябва да води към смирение и така става с всички, които се стремят към Господа. За това именно състояние се отнасят думите: „на ония, които любят Бога... всичко съдействува към добро“ (Рим. 8:28), т.е. служи за душевна полза. Без слабости и недостатъци ние щяхме да се възгордеем.

Относно разбирането на едни или на други книги: нито мястото, нито човек не ще помогнат, ако сам не дорастеш до това да ги разбираш. Душата се очиства и расте духовно чрез самопринуждаване към изпълнение на Евангелските заповеди и чрез покаянието за всеки грях. Друг път няма.

Не си мислете, че аз мога да Ви бъда особено полезен. Само поради възрастта си и неизбежния житейски опит мога да споделя с Вас този опит, ако това бъде необходимо. А такова ръководство, от което и Вие, и аз се нуждаем, едва ли може да се намери в днешно време. Аз за целия си живот не съм го намерил и се ръководя само от книгите, от които знаете кои ценя най-много.

За да порасте от семето дърво и да даде плодове, трябва време; за да се закваси наново вехтият човек с нова закваса — трябва още повече време и труд. Този процес не може да се ускори насилствено, с изкуствени мерки може само да му се навреди. А Господ знае какво е полезно и необходимо на човека и го дава на търсеция дори въпреки желанието му, тъй както човек често погрешно желае не това, което му е нужно в даден момент.

Господ да Ви вразуми за всичко добро. Носете теготите на хората, не осъждайте никого, правете според силите си добро на всички заради Господа, и с каквато мярка мерите — с такава ще ви отмери и Господ, „мярка добра, натъпкана, стърсена и препълнена“ (Лука 6:38).

Не се смущавайте от нищо, надявайте се на Божията помощ. Господ ни обича и ни жали повече, отколкото ние себе си.

Ваш доброжелател.

Н.

25/III–1958 г.

154.

Христос Воскресе!

Получих унилото Ви писмо. Знаете духовния закон: „през много скърби трябва да влезем в царството Божие“ (Деян. 14:22); „в света скърби ще имате“ (Иоан. 16:33); „с търпението си спасявайте душите“ (Лука 21:19) и пр. Всеки вярващ трябва твърдо да усвои това. Богочовекът е претърпял оплювания, побои, плесници и други оскърбления, страшен Кръст и смърт; оръжие е пронизвало душата на Божията Майка и е разкъсвало сърцето ѝ по време на страданията на Спасителя. А какво са изтърпели апостолите, мъчениците, изповедниците, преподобните и останалите истински Христови последователи?

„Ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва“ (Мат. 16:24; Марк 8:34; Лука 9:23; 14:33).

Ако вие искрено искате да следвате Исуса Христа, то няма друг път, освен указания от него — на външни скърби и на телесни болести, и на постоянна борба със собствените страсти, които се проявяват по най-различен начин. Има явни страсти: чревоугодие, разни видове блудство, сребролюбие, печал, униние, гневливост, тщеславие, гордост, неверие, завист, лъжливост, осъждане на ближните и прочие и прочие. С всички тях Христовия ученик трябва последователно да се бори, да бъде побеждаван и да побеждава, а това изисква напрежение на силите, изисква търпение. Това често става истинско мъчение, кръст, от който човек не може никъде да избяга. Има два пътя — или човек без борба се отдава на страстите си, като избира света и неговия живот, или се бори, страда и чрез това расте духовно.

Състоянието Ви, което описвате с намек, е също страст, качество на вехтия човек, но поради хитростта на врага, който винаги се прикрива, тя е замаскирана и усложнена с всякакви примеси. Бесовете, макар и омрачени от падението, в някаква степен са

запазили своя ангелски ум и други способности. Те са изучили прекрасно физическите и психически свойства на човека, имат достъп до тялото и нервната система, до мозъка на човека; те влияят и върху душевните му качества и прояви, работейки винаги за негово зло и гибел. Тъй като човекът вижда явните страсти и вредата от тях, бесовете се стараят да объркат всичко, да придадат особено значение на човешките преживявания, усилват едно и отслабват друго, за да го вкарат в заблуждение, да придадат на страстта особено дълбоко значение, привлекателна външност, и прочие, и прочие. Неизчислими са хитростите им, лукавството, лъжите, всевъзможните похвати за прелъстяване и погубване на човека.

Ние, начинаещите, неопитните, които нямаме духовни ръководители, трябва да знаем едно: сами не можем да преборим и победим страстите и бесовете, но сме длъжни да се борим с тях според силите си и непрекъснато да призоваваме Господа на помощ в паденията си. „Обсадиха ме, обиколиха ме (враговете и страстите), но с името Господне аз ги повалих“ (Пс. 117:11). Нито Вие самата няма да ги преборите със собствената си сила, нито пък друг човек ще може да Ви помогне да го сторите, а само Господ. Трябва, следователно, повече да се молите с благоговение, със сърдечно съкрушение, изповядвайки пред Господа греховете си, страстите, безсилието си и измолвайки прошка и помощ. От този духовен труд скоро ще почувствувате спокойствие и душевен мир, известно смирение и решимост да търпите всичко заради Господа и заради своето спасение.

Ще кажа няколко думи и по повод на Вашето състояние, което сте склонна да считате единствено за Ваша особеност, а именно — чувството за самота, изоставеност и пр.

Не съм срещал нито една девойка, нито самотна жена, която да не страда от такива мисли. Причината очевидно се крие в женската природа. След падението Господ е казал на Ева: „към мъжа си ще тегнеш“ (Бит. 3:16). Това влечение (не само плътско, но в още по-голяма степен душевно, а понякога само душевно) очевидно действа при всички самотни жени, като се пречупва и разкроява по най-разнообразни начини. Взета от реброто на Адама, тя се стреми към своето място, за да създаде един цял човек. Не се обиждайте, че Ви пиша това, а си изяснете вътрешните си състояния. Във всеки случай всички те са прояви на ветхия човек, и трябва не да се измъчваме в тях, а да се борим с пост, с молитва, с умерено четене на св. отци и на Новия Завет, с физически труд, а понякога с умора. Засега тук привършвам. Господ да ви вразуми за всяко добро, да Ви благослови и да Ви помогне да намерите правилния, Вашия собствен път, и по него да достигнете до царството Божие!

Н.

17/IV–58 г.

Привет на Божията рабиня ...!

Простете, че не отговорих веднага. Преди всичко, много благодаря за маслото. Добро дело сторихте. Да Ви въздаде Господ.

Справедливо е негодуванието Ви срещу себе си. Божията милост към Вас се вижда в това, че съзнавате недостатъците си. Какво щеше да бъде, ако при наличието им считате себе си за добра? Осъзнаването на греховете е първата крачка към победата над тях. Затова изводът Ви: „... да не се хвърля бисерът ... и на оръдеен изстрел ...“ и т. н. е лъжовен. Не искайте преждевременно от себе си нещо, което обезателно ще дойде в свое време, ако вървите по правия път. Нали няма за изискване от дете да усвои за една година науките от средното и от висшето училище; не е възможно, като се посади семка от ябълка, още същата година да се очакват плодове. Как вие, бидейки невръстна по отношение на вътрешния човек, изисквате от себе си качества на възрастен? Забранява се с най-строги забрани и заплахи от наказания или пълно безплодие да се търсят преди време високи състояния.

Истинският път, водещ към спасението, е да се постъпва по Христовите заповеди и в дребните дела, и в големите, във вътрешния живот, и във външния, а нарушенията да се изправят с искрено сърдечно покаяние. Както е казано от Самата Истина: „без Мене не можете да вършите нищо“ добро (Иоан. 15:5), то следва колкото се може по-често да се обръщаме за помощ и изцеление към Нашия Спасител, т.е. по-често да се молим вътрешно и външно, изпросвайки ту помощ, ту прошка, откривайки всичките си немощи и безсилието си. Ако искате да постъпвате така, научете се на молитвата на митаря: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“, а после и на Иисусовата молитва.

Не осъждайте никого, а изпитвайте жалост към всеки грешник, защото Господ и него обича и желае и неговото спасение, както и Вашето. Не може да бъде осъждан и презиран този, когото оправдава и обича Сам Господ. „С каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери“ (Мат. 7:2).

Влагайте дълбоко в сърцето си думите на Светия Дух от Евангелието и от св. отци.

Да Ви вразуми Господ за всичко добро. Не унивайте, ако паднете в някакво изкушение или грешна постъпка. На любещия Господа и на търсещия Го всичко съдействува към добро... Мир Вам и спасение!

Ваш спътник по пътя към небесното, Н.

Юни 1958 г.

..., бъдете здрава!

„Тежко ми е да мисля, че Вие ми се сърдите, макар и да има за какво“. Какво е породило тези Ваши думи? Аз не само не Ви се сърдя, но и Ви съчувствувам, жая Ви и от цялото си сърце Ви желая да излезете на правия път, неотклонно да вървите по него и да достигнете до целта — царството Божие.

Трябва да знаете, че този път е в сърцето ни; иначе казано — това е стълбата, за която тъй подробно пише преп. Иоан Лествичник. С две думи, истинният духовен път довежда при Бога чрез смирението. „Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си“ (Мат. 11:29). Нашият покой не е в промяната на мястото или в други външни условия, а в във вътрешното изменение, в придобиването на кротост и смирение.

А тези качества не могат да се придобият в уединение или там, където всички ни обичат и уважават. Господ знае, какво да ни изпрати в помощ за спасението. Нека приемаме от Божията ръка всичко, което се случи с нас и да търпим това, което става, докато Господ не благоволи да го промени. И майката не се грижи за детето си така, както Господ се грижи за нас.

Господ да Ви помогне „да насочите вниманието си към истинското зло“, както пишете Вие и мисля, че разбирате нещата правилно, да го изкорените от сърцето си и да насадите доброто!

Благословиението Божие да бъде винаги върху Вас!

Н.

26/VIII–58 г.

157.

Доброкачественнейшая ...!*

Благодаря Ви, че се поклонихте от мен на Игнатий Брянчанинов. Тези дни мисълта ми често се обръщаше към Вас, и аз не можех да си обясня защо. Сега разбирам. Мисля, че владика Игнатий си е спомнил за Вас и няма да Ви забрави и занаяпред, което силно желая за Вас и за себе си.

Казвате, че бихте слушали всяка дума на о. С., аз пък Ви казвам, че това е Ваша мечта, а не действителност. Човек, който не е послушен на Бога в заповедите Му (по-точно: не може да е послушен за всичко, докато не се смири) по никакъв начин не може да слуша и да изпълнява волята на човек. Господ е навсякъде. Опитайте да слушате Господа в нещо съвсем малко, правете пред лицето Му онова, което вършите всеки ден. Опитайте. Когато седите, стоите, лежите, гледате, отговаряте, общувате с ближния, мислите и пр., опитайте да правите всичко това според Божията заповед,

като че сте пред самия Бог, защото наистина Господ е навсякъде. „Чрез Него живеем, и се движим, и съществуваме“ (Деян. 17:28). Опитайте да правите това поне в продължение на един час. Ако бихте могли във всичко да слушате даден човек, защо поне по един час на ден да не слушате Господа?

Не мечтаете ли Вие прекалено много за голямото, изпускатйки малкото, реалното, онова, което е достъпно за Вас? Врагът на нашето спасение често постъпва така: внушава желанието за нещо голямо, за да не ни позволи да изпълним и малкото.

Простете на този, който поучава, а сам не изпълнява.

Бъдете здрава. Господ да Ви благослови и да Ви посочи пътя на спасение. Една моя позната студентка, много добра според човешкия съд, загуби разсъдъка си и сега се намира в психиатрична болница, такива като нея са много. Помогни, Господи, на всички! Да Ви пази Господ и Божията Майка!

Н.

Септември 1953 г.

* Обръщението явно е заимствувано от предишно писмо на подателката, което игумен Никон цитира в Писмо №152 (А именно: „Радвам се, че обещавате да не се надсмивате над ближните, обаче на същото място използвате следния израз: ‘някой удивително добър и доброкачествен (?) човек’. Това ирония ли е или непознаване на руския език?’“) — Бел. прев.

158.

Желая Ви смирение и спасение!

Получих писмото Ви на 6/XI. Отказвам се решително да Ви дам отговор на въпроса за смяната на мястото. Не познавам членовете на Вашето семейство, не знам, доколко сте права в отношенията си с тях. За това все нещо ще знае Вашият духовник о. С, към него трябва да се обръщате за съвет.

Имам чувството, че сте много неправа в отношението си към роднините. Нямате мир с тях, защото няма смирение, което води до мир с всички и всички покорява. Вместо да обвинявате себе си, обвинявате другите, при все, че сама сте изпълнена с „вехтост“. Уединението не е полезно за Вас. В уединение мнозина са станали от лоши човеци — добри дяволи. Да не бъде така с Вас!

Вие мечтаете за духовен живот, а не правите нищо, когато възникват случаи да се покаже вярата на дело, а не само в мечти.

Простете, че се осмелих да Ви пиша, без да зная нищо. Желая Ви от цялото си сърце да намерите правилния път и да вървите по него.

Н.

Ноември 1958 г.

159.

..., благодаря Ви за поздравлението.

Като Ви съчувствувам и искрено Ви желая всяко добро, ще кажа отново:

1. Никога не лъжете и не лукавствайте пред духовниците, пред Бога, и по възможност, и пред всички хора.

Господ мрази лукавството (лукавият е дяволът) и лъжата (тя е от дявола). Ясно е, че лукавият, докато е такъв, ще е далеч от Бога и от всичко духовно, по-точно, ще бъде противник на всичко това.

2. Всички подвизи, всичко добро трябва да водят към смирение. Ако ли не, значи нещо ги трови. Без смирено и съкрушено сърце и най-възвишените и тежки подвизи са неугодни на Бога.

Усвойте това с цялото си сърце и мисъл, и воля. Не търсете беседи с духовни лица. По-важно и по-необходимо от това, което е казано тук, никой няма да каже.

Бъдете здрави. Господ да Ви вразуми и да устрои спасението Ви.

Н.

2/ХІІ–58 г.

Писма 160-169

160.

... !

“Безумна, неприютна чайко от страна далечна, къде е мястото на покоя ти?” “Царството Божие вътре във вас е” (Лука 17:21). Нашата родина е вътре, в сърцето ни, и ако не намерим там мястото си, то няма да го намерим никъде другаде, в никое кътче на земята. Там където искате да се преместите, няма да намерите покой, както и на кое

и да е друго място. “С търпението си спасявайте душите си” (Лука 21:19)! Случаи да се прояви търпение заради Бога има винаги и навсякъде: в къщи, на работа, на гости. На нас ни се иска да избягаме от послушанието към Бога и да преминем в послушание към хора, които не познаваме, а като ги опознаем, ще ги осъждаме и ще погубваме себе си, а другите ще обременяваме. “Собствената воля от Царя е по-голяма”.

Н.

Януари 1959 г.

161.

Многоуважаема ... !

Не знам, как стана така, че Вие се съобразявате с мнението ми по такъв въпрос, като смяната на мястото на живеене. Ако и да изказвам мнението си, Вие имате пълната свобода да се съгласите с него или не. Съвсем не настоявам да изпълнявате съвета ми. По същността си съветът е съвет, а не заповед на имащия власт.

Ще се опитам да разясня, защо смятам полезно за Вас да останете известно време в дома си. Всичките усилия на желаещия да живее духовно трябва да бъдат насочени към достигане на смирение. Без това качество всички подвизи, дори и най-великите, са не само безплодни, но и пагубни. Начинаещите не могат да видят това. Слънцето е осветило едно клонче от голямото дърво и човек си мисли, че вече е светло, а всъщност цялото дърво е във властта на мрака и на княза на мрака (пример от св. Макарий Велики).

Трябва да се предпочитат ония условия на външния живот, които постоянно ни посочват нашата тъмнина, нашата пълна развала, а тя е много по-голяма, отколкото си мислят не само светските хора, но и така наричаните духовни люде. Човек трябва да опознае себе си докрай. Да познае не само своята развала, но и безсилието си да се поправи със собствени сили. Само тогава човек ще се прилепи с всички сили към Спасителя, ще вика към Него като потъващия ап. Петър. Тогава той ще престане да осъжда и другите хора и ще търпи с любов към тях недостатъците им, ще престане да роптае, когато го обиждат, клеветят, разпъват, но искрено ще казва: „получавам заслуженото според делата си“. По Божия съд всички грешници трябва да изтърпяват някои страдания, като следствие от греха. Ако Господ Иисус Христос страда тежко за нашите грехове, нима ние не трябва да поскъrbим за тях. Ако женихът страда, прилично ли е невестата по същото време да танцува и да се весели? (отново пример от св. Макарий Велики).

Живеещи в един дом близки хора (и при Вас е същото) не изпитват притеснение в общуването си един с другото и винаги ще посочат недостатъците и греховете Ви, а

освен това и ще Ви се накарат и пр. Ако се вземе писаното по-горе като ръководство, то трябва да ценим това училище, трябва да благодарим на безплатните учители, не трябва да роптаем, а да опознаваме себе си и по този път да научим на смирение.

Ако живеете сама другаде, то никой няма да Ви обиди, няма да Ви посочи Вашите недостатъци, няма да Ви изобличи, а по-често ще Ви ласкае и хвали за Ваша вреда.

Казано с други думи, става същото като в някогашните добри манастири, където не са разрешавали да се отива в уединение, докато подвижникът, живеейки между другите, не опознае своята немощ, докато не се смири и не се научи да прощава обидите и винаги да прибягва към Господа.

После: в никой случай не бива да се напуска с вражда или с обвинения към съжителите, а трябва искрено, с цялото си съзнание човек да обвинява себе си като неспособен да живее с други поради голямата си гордост, нетърпеливост, обвиняване на другите вместо себе си и пр. А Вие сте твърде далеч от всичко това. Вие все обвинявате другите и чак тогава себе си и то малко. Харесаха ми онези места от писмото Ви, където говорите за недостатъците си. Така, като ги опознавате в себе си, учете се на смирение. Без това душевно качество няма да намерите нито покой, нито духовен напредък, нито правилна молитва, т.е. нищо добро. Не случайно Господ призовава да се научим от Него на смирение — най-важното, най-необходимото свойство на душата. „Бог се противи на горделиви“ и единствено „на смирени дава благодат“ (Иак. 4:6; 5:5), и „само с ръката на смирението човек може да приеме Божиите дарове“ (преп. Исаак Сирий) без да си навреди.

Напълно вярвам и Ви съчувствувам, че Ви е тежко, но изложеното по-горе трябва да Ви покаже за какво става дума.

Бъдете здрава. Господ да Ви помогне и да Ви вразуми. Посъветвайте се с о. С. Той Ви познава по-добре, а главното — познава семейството Ви, и постъпете както той каже.

Съчувстващият Ви много и желаещият Ви всяко добро Н.

27/1–59 г.

162.

Мир на душата Ви, ненамираща мир!

Едно лице ми писа неотдавна: „Ако бихте могли поне един ден да видите поведението ми, както Бог го вижда, то не бихте искали повече да чувате за мен, и аз знам, че това е именно така“. Това именно не е така. Когато човек вижда добрите си

дела, като фарисея, той е на лъжлив път. Истинският път е да се виждат своите грехове безчислени като морския пясък (преп. Петър Дамаскин). Това проглеждане е “признак на начеващото оздравяване на душата” (преп. Петър Дамаскин). Затова човек трябва само да се радва, че тъй ясно съзнава проказата на душата си.

Но не трябва да се спира дотук. Необходимо е още човек да се убеди от своя личен опит, че няма сила да сам изцери проказата си. Когато човек се убеди в хиляди случаи, че не може да подтисне нито един грях, нито една страст, то неволно ще се смири и ще прибъгва към Едничкия Спасител Иисус Христос, дошъл на земята да подири и да спаси погиналото (Мат. 18:11; Лука 19:10), т.е. този, който е осъзнал, че е цял в грехове, цял — в душевна проказа, познал е, че сам е безсилен и няма никой, който би могъл да го потопи в [Силоамската] къпалня. Лекарят на душите и на телата не идва при ония, които смятат себе си за здрави. Здравите нямат нужда от лекар. Синът Човечески е дошъл да призове не праведници (мними, защото “няма праведен, няма ни един”), но грешници към покаяние (Мат. 9:13; Марк. 2:17; Лука 5:32; срв. 15:7).

Ако и вие самата съзнавате, че душата ви е във всичко болна, то обръщайте се с молитва към Лекаря, за да Ви прости извършения грях (ако и да не е дошло още време да се унищожи и самия извор на греха). Кайте се за всеки дори най-малък грях. Обърнете се за малко мислено към Господа след извършването на греха и кажете: “Господи, прости, пак съгреших”. А вечерта на молитва трябва да се припомнят по-тежките грехове и пак да помолите за прошка.

Ако се противите на греха според силите си, а като съгрешавате, се каете, умолявате Господа за прошка, то постепенно ще придобиете смирение, а със смирението — и силата да побеждавате греховете. Колкото повече е смирението, толкова по-голямо количество и по-упорити страсти ще имате сила да побеждавате. А без смирение човек не може да се сдобие с възможността да побеждава греховете. Трябва да знаете това.

Няма да умножавам думите. Обърнете цялото Ваше внимание върху казаното. Направете изказаните тук мисли свои. Ако усвоите посоченото, ще разберете какво означават думите на ап. Павел: На оногова, който люби Господа всичко съдействува към спасение (срв. Рим. 8:8), ще разберете също и притчата за плевелите и много други неща. Не забравяйте също, че трябва време — и то не малко — от семето да израсте дърво и да даде плодове.

Господ да Ви вразуми! Господ “няма да угаси тлеещ лен и преломена тръст няма да дочупи” (срв. Мат. 12:20). От малката искра в душата на Закхея Господ разпали огромен пламък.

Истински желаещият Ви да познаете Истината и да се освободите от...

Н.

Март 1959 г.

163.

... — да се радва!

Простете, че забавих съобщението за получената от Вас пратка. Благодаря. Успяхте ли да намерите още някакви книги на Игнатий Брянчанинов? Невъзможно е без него да разбираме древните Отци, а главното — да приложим към себе си казаното от тях. Всички осъзнават това от горчивия си опит, стига само да вървят по истинския християнски път, а не по мечтателния.

Всички видове подвижничество трябва да доведат човека до дълбоко смирение. Ако не го правят — то избраният път е бил погрешен.

В началото на пътя си човек трябва (ако зависи от него) да избере живота сред хора и да бъде подлаган на всевъзможни изкушения от тях, а чрез това да опознае своите недъзи и да се смирява. После (отчасти и едновременно с това) човек познава своите недъзи и своето падение, и по чрез внимание над себе си и постоянно себепринуждаване се научава да действа, да говори, да мисли и да чувства по евангелски. При което във всички случаи трябва да се принуждава и към постоянна или колкото е възможно по-честа молитва, с която се измолва и опрощаване на греховете, и помощ за борба с греха, обитаващ в нас. Уединението приспива страстите и греховете, измамва човека, дяволът отстъпва от него и му внушава мисълта, че е победил в себе си почти всички страсти, а след това, в удобен момент, който сам дяволът устройва, го блъсва в бездна от падения, отдето мнозина не могат да се измъкнат.

Как е животът при Вас? Не бих имал нищо против да се видя с Вас, но засега трябва да се въздържа. Има причини за това. Не изпускайте случая, когато можете да се сдобиеете с хубави книги.

Помнете, че, при всички обстоятелства, независимо от външните и вътрешни условия, целта се достига чрез много скърби, търпение и усилие (“насилие” [вж. Мат. 11:12]), чрез промушване през тесните врати, по тесния път. Лек път няма!

Мисълта, че при други външни обстоятелства щеше да е леко, е лъжовна, от лукавия. “С търпението си спасявайте душите”... и т. н.

Н.

25/V–59 г.

164.

Мир Вам, ... !

Простете, че толкова време не Ви отговорих. Не мислете, че съм Ви се обидил, нито ми приписвайте нещо друго. Съчувствувам Ви много, желая Ви от цялата си душа успех по невидимия път, който води към радост и тук, и в бъдещето, радост, която никой няма да Ви отнеме. Всичкото тукашно — е суета на суетите, мираж, майя (както твърдят индусите). И все пак да се избавим от тая “майя” е работа за цял живот. Дай Боже поне в края на живота си да вкусим плодовете на истинската свобода, която Христос дава на учениците Си. Вие пък се горещите и искате от дете веднага да станете възрастна. Всичко с времето си.

Никак не успявам да получа от Вас отклик на мисълта, която отдавна се опитвам да внедря във Вас: където и да се намира човек, винаги се откриват множество случаи, когато може да се постъпи или според евангелските заповеди, или пък според вехтия човек. Ако внимателно бдим над себе си и се принуждаваме да живеем по заповедите, а в случай на нарушение искрено се каем и молим Бога за прошка, тогава ще растем духовно. Господ ще ни даде жива вяра, смирение и останалите качества на новия човек. Или изпълняваме заповедите и по този начин се обогатяваме, или, нарушавайки ги поради нашата развала, се каем и пак се обогатяваме. Тъй се изпълват словата на апостола: “на ония, които любят Бога всичко съдействува към добро” (Рим. 8:28).

Когато дадени външни условия станат вредни и пречат на спасението, тогава Господ ни поставя в по-благоприятни условия, трябва само да се предадем на волята Божия. “Сами себе си, един другиго, и целия си живот на Христа Бога да предадем” — Ето към какво ни призовава св. Църква на всяко богослужение.

Потърпете, имайте мъжество, не оскърбявайте Господа, пожертвувал заради Вас най-скъпото, което Той има. И за Него не съществува по-голяма жертва от любов. И защо Вие не цените Божията любов, не се надявате на нея, а търсите някъде в себе си или в други хора, всички които са едно нищо.

Повярвайте, че Господ иска във всеки миг да Ви даде най-големи блага, но Вие не сте в състояние да ги приемете без вреда за себе си. А каквото можете да приемете — него Той ще Ви го даде всичкото. Съдете за своето състояние и по този признак.

Поставете си за правило три пъти всеки ден да благодарите на Господа за всичката Му любов и грижа за целия човешки род и за Вас лично.

Да Ви вразуми и да Ви спаси Господ.

Желаещият Ви всякакви милости от Господа Н.

28/VI–59 г.

Подхвърляна от вълните на живота ... !

Мир Вам и спасение!

Получих писмото Ви на 15/III. Летяло е четири дни. Пиша това писмо, без да съм уверен в правилността на адреса. Напишете ми външните обстоятелства на своя живот.

Чаках писмо от Вас.

На Вашата изповед за състоянието Ви отговарям: “Господь и Бог Наш Иисус Христос ... Аминь” (т.е. прочита молитвата за опрощение на греховете от тайнството Изповед, бел. ред.)

Колкото и пъти да паднете — не се отчайвайте и не губете вярата си съвсем. Запазете поне “една точка”, която вижда и съзнава, и понякога се съкрушава за Вашето състояние — и не ще потънете в житейското море. Господ няма да допусне това, но ще Ви подаде ръка в съдбовен миг, както на потъващия ап. Петър. “Светът ще ви намрази” — е казал Господ на учениците си преди две хиляди години (Вж. Иоан. 15:18–19). Това пророчество и до днес не престава да се сбъдва над всички Христови ученици, ала заедно с това се сбъдва и друго едно пророчество “... дерзайте: Аз победих света” (16:33). “Тоя, Който е във вас, е по-голям от оногова, който е в света” — казва ап. Иоан Богослов (I Иоан. 4:4).

Думата “свят” има две значения. Първото — това е външният свят, падналото човечество, а второто — това е нашият собствен вехт човек с неговите страсти и греховни влечения. Този свят е подвластен на дявола. Той намира в него свои оръдия, чрез които и гони и преследва Христовия ученик, искайки да го погуби. Но Господ е победил света, победил е дявола. Дяволът не може насилствено, против волята на човека, да навреди на никого. Под властта на дявола попада единствено този, който сам съзнателно му подаде ръка. А който му се съпротивлява, който призовава на помощ Господа Иисуса Христа, той е защитен, за него бесовските изкушения могат да бъдат дори от полза, по-точно — на него те донасят полза.

Трябва да се използват и собствените падения и вехтост като средство за придобиване на смирение. Човек, придобил смирение, обладава такова вътрешно състояние, при което биват отблъсвани всички нападения на дявола. Човек се надява вече не на себе си, а на Господа. А Господ е всемогъщ и е победил дявола и го побеждава и в нашата душа, ако ние се борим не със собствената си сила, а чрез призоваване на Господа и предаване себе си на Неговата воля.

Не се отпускате до крайност. Не мислете, че духовникът чувства отвращение след изповядването на греховете. Ако е налице искрено съкрушение, то духовникът

чувствува особена милост и любов към каещия се. Това е наистина така! Това състояние на духовника е свидетелство, че Господ прощава на каещия се и го приема с любов в общение със Себе си, както е приел блудния син.

И тъй, бъдете смела. Нека укрепне сърцето Ви. “Тоя, Който е във вас, е по-голям от оногова, който е в света” (I Иоан. 4:4).

Да Ви помогне Господ във всичко добро, да Ви вразуми, укрепи и утвърди “на камъка на Своите заповеди” и да Ви доведе до спасение и радост за вечни векове. Амин.

Н.

20 март 1960 г.

166.

... да се радва!

“Кой ли ще ни отвали камъка от вратата гробни?... а той беше много голям” (Марк. 16:3–4). Кой го е отместил? — по Божие нареждане го е отместил ангел. Той ще отмести от сърцето Ви камъка на безчувствието, когато дойде време за това. Трябва да покажем вяност към Господа във време на безчувствие, маловерие, съмнения, студенина, във време на скърби, болести и всякакъв род неприятности. Трябва с усилие на волята да утвърждаваме в себе си вярата, когато тя по Божие допускане почти съвсем угасва, за да покаже човекът отново и отново към какво се стреми, какво избира.

Има един “старчески” израз: всяко добро дело го предшества или следва изкушение. А за такива добри дела като молитвата от все сърце, а особено причащението, дяволът не може да не отмъщава. Той употребява всички сили, за да не позволи да се помолим както трябва и да се причастим. А в случай, че не е могъл да стори това, се старае после да напакости така, че да не остане и следа от получената полза. Това е добре известно на всички причастни към духовния живот. Ето защо трябва, доколкото можем, да молим Господа със смирение и със сърдечно съкрушение, да ни опази Той от коварните замисли на врага, който действа или пряко върху душата, или чрез хора, подвластни нему.

Не се учудвайте на това. Тази битка е жестока, и “ако Господ не съзида къщата, напразно ще се трудят строителите ѝ; ако Господ не опази града, напразно ще бди стражата” (Пс. 126:1). Трябва да се предадем в милосърдните Божии ръце, като признаем пред Него своята немощ и безсилие сами да се опазим от видимите и невидими врагове. Не се страхувайте. Дяволът върши не това, което иска, а само онова, което Господ допусне. Прочетете в книга Иов.

Може да наминете. Ще се радвам да Ви видя. Господ да Ви помага във всичко.

Божие благословение да бъде винаги върху Вас. Никога не се отчайвайте. Нека Христовият Кръст винаги да Ви напомня за безкрайната Божия любов към падналия човек. Та няма самата тази мисъл не е достатъчна, за да предадем себе си изцяло в Божиите ръце? Ако човек поне малко търси царството Божие Господ никога няма да го остави без помощ и утеха. Господ Ви обича! Търпеливо се уповавайте на Господа!

Н.

21/IV–1960 г.

167.

Мир и спасение Вам, ...!

Много Ви благодаря за книгата. Жалко, че няма друга. Но може пък и да се намери? Моля Ви, узнайте ако е възможно дали на друго място има нещо и какво може да се закупи. За останалото, което бе добавено към книгата — благодаря, но ненужно сте се затруднили. Сега вече при нас има всичко. Даже и да нямаше, не бива да се изпраща.

При нас умря в големи страдания една монахиня. Трябва предварително да просим от Господа християнска кончина, “безболезнена, непосрамваща, мирна и добър отговор...” Трябва да си представяме собствената смърт, болест, безизходност, явилите се бесове, множеството недостатъци, бесовските качества в душата ни и властта на бесовете над тази част от душата; липсата на добри дела, върху които бихме могли да се облегнем. Единствената наша надежда е Божието милосърдие към всички, които вярват в Него и съзнават своите недостатъци.

В молитвата разкривайте душата си пред Бога в цялата ѝ мерзост, без самооправдание, и като прокажена говорете: “Господи, ако искаш, можеш ме очисти”; като митаря: “Боже, бъди милостив към мене, грешната”. С тези и с други подобни примери Господ ни е посочил правилната нагласа на грешната душа, показал ни е също, че само от такава нагласа може да се роди истинската молитва без (духовна) прелест. Върху такава молитва винаги слиза Божията благодат и очиства (митарят си е отишъл оправдан, а прокаженият — очистен) грешника, преизпълнен с душевна проказа.

Съществуват два периода в душевния живот на християнина: 1) осъзнаване на собствената развала, падение, греховност; 2) постепенно изцеляване на душевните язви.

Без първото не може да съществува второто. Първото често води към искрено, дълбоко смирение; единствено при него е възможно да получим без вреда изцеление и останалите Божии дарове. Без смирението те биха ни донесли вреда или дори погубил.

Придобивайте от книгите и от собствения си опит духовни познания за пътя на спасението.

Господ да Ви вразуми към всичко добро, да Ви благослови и да опази от всяко зло.

При нас засега върви благополучно, но не сме уверени дълго ли ще продължи така. Поздрав от нашите. Сърдечен поздрав на м. С. и Божие благословение за нея.

Н.

11/XI–60 г.

168.

Многоуважаема ... !

Поздравявам вас и м. С. с настъпващите дни на Страданията Господни и със Светлото Възкресение. Да Ви сподоби Господ да почувствувате значението на тези събития. “Ако с Него страдаме”, “с Него” ще се и “прославим” (Рим. 8:17).

Как е здравето Ви, делата Ви? Как са роднините Ви? Да Ви пази Господ!

Н.

4/IV–61 г.

169.

... , мир Вам!

Вие като че ли скърбите, че годините си отминават, а Вие не сте се устроила ... Всичко това е от този свят и от неговия княз. Той Ви плаши. Обърква мислите Ви, внушава Ви всякакви опасения и лъже, лъже без край, и с това се издава във всичко.

В какво е същността на християнството? В това, че Всемогъщият, Всезнаещият Творец на вселената толкова обича и жалее човека, толкова се грижи за него и за спасението му, че е отдал Единородния Свой Своя Син на позор, Кръст и смърт. Господ се грижи не само за човечеството като цяло, но и за всеки отделен човек, държи го всеки миг в десницата си, защитава го от видими и невидими врагове,

вразумява го и чрез други хора, и чрез книги и чрез житейски обстоятелства. Ако е необходимо човекът да бъде наказан за вразумяване и опазване от по-голяма беда, Той го наказва милостиво, а после, ако човекът е в състояние да приеме без вреда за себе си, награждава го двойно, сякаш със съжаление, че го е наказал. Човек, у когото поне малко се е отворило вътрешното зрение, вижда в това удивителния Божий промисъл за човека и в големите, и в малките неща. И наистина — ако Бог е принесъл в жертва заради човека най-скъпото си — Своя Син — то как би могъл да пожали нещо друго, след като и цялата вселена е нищо в сравнение с тази Жертва. Господ не скъпи нищо, особено за ония, които се стремят към Него, които се стараят да изпълнят Неговото слово, които се съкрушават в сърцето си за всеки извършен грях, като за нарушаване на волята Му, проява на невнимание към Него, на неблагодарност и на липса на любов към Него.

“Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя въвн” (Иоан. 6:37)! Господ се радва за всекиго, който се стреми към Него, несравнимо повече, отколкото майката се радва на любовта на детето ѝ към нея.

Ето защо не се страхувайте от бъдещето. “С нас е Бог” (Ис. 8:10) днес и утре, и во веки. Бойте се само да не Го оскърбите с какъвто и да е грях. Ако поради немоцта си паднем в зло — да се покаем и Господ ще ни прости, само не трябва да избираме злото (греха) съзнателно, да се оправдаваме, да роптаем срещу Бога. Не се бойте от нищо. Дерзайте, възложете всички свои скърби, недоумения, опасения, обиди от бесове и хора на Господа и Той иска и знае как да Ви освободи от тях, когато това стане полезно за Вас.

Не вярвайте на себе си, нито на хората. Вярвайте на словото Божие, на Евангелието. Изучавайте Евангелието с живота си, със своя опит. Животът в Христа ще ви даде такава пълнота, такава разбиране на всичко, духовна радост, твърдост — че животът на светските хора ще Ви се стори (какъвто той си е в същност) нищожен, неинтересен, беден, жалък, суетен, преизпълнен с дребни дрязги, неприятности, а често и с велики скърби. Вие сте щастлива. Пазете това щастие. Благодарете на Бога за него и заради благодарността Ви Той ще го преумножи и ще увеличи милостта Си много пъти — толкова, колкото можете да поемете. Това да бъде, да бъде! Прочетете или разкажете и на С. Да Ви пази и да Ви благослови Господ!

Драснете ред-два, че получихте това.

Поздрав и Божие благословение на С и на м. С. Моля всички да се помолят за мен.

Н.

13/II-62 г.

Писма 170–179

170.

Драга ... !

Ние много съжаляваме за промяната във Вашето семейство. Странници и пришълци сме на земята. Няма тук нищо постоянно.

Трябва по това време непременно да бъдете със семейството си, да му помогнете да се устрои, да изпълнявате всички поръчения без ропот, да проявявате любов към своите в това трудно време. Любовта стои по-високо от всичко, повече от всички подвизи. По-нататък, когато всичко се уреди, тогава може да помислите за себе си. Може би ще успеете да наминете към нас. Само позвънете предварително, за да не идвате напразно. По време на поста се каня да посетя Москва, но кога точно — не знам.

Много Ви съчувствувам и всячески желая, всичко при Вас да се устрои добре. Господ е навсякъде. Той никога не оставя търсещите Го без Своя особен Промисъл.

Ще чакаме известия от Вас или Вас самата.

Да Ви пази Господ и да устрои всичко за спасението на Вас и Вашето семейство.

Поздрав на м. С и на С. Не ги забравяйте съвсем.

Бъдете здрава и мъжествена. Имайте търпение при неприятностите, при обидите и неуспехите, ако такива дойдат. Всичко несъмнено ще се устрои. Господ да е с Вас.

Н.

20/III–62 г.

171.

Драга ... !

Разбирам мълчанието Ви, не мислете, че Ви осъждам за нещо. Съчувствувам Ви и едва ли мога с нещо да помогна на... Да Ви помогне Този, който безкрайно Ви обича и желае достигнете до познание на истината и да се спасите (I Тим. 2:4)!

Как долетяхте, къде е семейството ви, как се устроихте, как е болната?

Аз също боледувам от време на време и често мисля за смъртта.

Нека ви бъдат от полза изкушенията Ви, нека помогнат да се отскубнете от земята и от духа на този свят и да се привържете към небесния свят.

Да Ви избави Господ от духовна смърт и да възбуди у Вас ревност за спасение.

Н.

18/XI–62 г.

172.

Драга ... !

Благодаря за поздрава. Загубих писмото Ви, но в паметта ми остана това, че сте ми признателна за малкото ми писмо... Спомням си също за молбата относно Н. Много ми е мъчно за него. Понякога си спомням с любов за него и му желая да се освободи от лапите на дявола. Трябва да търси онова, което е загубил, не във философията и в науките, а с усилие на волята „да повярва, без да евидял“ (срв. Иоан. 20:29) и да изгражда живота си според вярата. Тогаваше дойде помощ свише, ще прогони вражеския мрак и ще го увери в истинността на християнството с такава всемогъща сила и убедителност, че той ще възкликне от цяло сърце: “Господи, готов съм да ида на всякакви мъчения, само не ме отблъсквай от себе Си!” Това са изпитали всички, които са търсили Бога. „Искайте, и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори; защото всякой, който иска, получава, и който търси, намира, и на тогоз, който хлопа, ще се отвори. Има ли помежду ви човек, който, кога му поиска син му хляб, да му даде камък, и кога поиска риба, да му даде змия? И тъй, ако вие, бидейки лукави, умеете да давате на чедата си добри даяния, колко повече вашият Отец Небесен ще даде блага на ония, които Му искат?“ (Мат. 7:7–11)

Защо се храни той с храната на свинете и защо е захвърлил отците! Нима мисли, че те всички са били заблудени? Но ако поне един от тях е говорил истината, то цялото християнство е истинно. А мъчениците — с какви страдания свидетелствували те за Истината, Която са познали! Той се нуждае, разбира се, от личен опит. Нека проси и непременно ще го получи.

Не се отчайвайте в скърбите и не отпускайте ръце. Четете Евангелието повече и по-често. Иисус Христос е прощавал на всички каещи се, но е и предупреждавал: върви си и занаяпред не греша. Прибягвайте към Него по-често, признавайте своите неправди, молете за помощ, принуждавайте се винаги, кога на глас, кога на ум, да се молите с Иисусовата молитва.

Господ Да Ви вразуми и опази от всяко зло. Ако пишете на Н., предайте му поклон от мен, а също така му кажете, че светите отци смятат неверието също за страст, подобна на блуда, тщеславието, гордостта и прочие. Тук действа повече врагът,

отколкото самият човек. С неверието трябва да се борим по същия начин, както и с останалите страсти, не чрез разсъждаване и беседване с помислите, но като ги прогонваме с усилие на волята („не съм съгласен!“), чрез молитва, особено Иисусовата молитва, ако е възможно — непрестанна, с молба от все сърце за помилване. От това свето име, пред което прекланя „колене всичко небесно, земно и подземно“ (Фил. 2:10), ще отслабне вражеското въздействие, в сърцето ще влезе мир, надежда, и вяра, и умиление... и изкушението докрай ще премине. А докато четете научни и философски книги и всякакви апологии, той ще затъне още по-дълбоко. Всичко това трябва да се захвърли и човек да се обърне към Този, който е и Пътят, и Истината, и Животът (Иоан. 14:6).

Да му помогне Господ! Пиша тези думи като брат, а не като учител.

Пишете ми. Потвърдете, че сте получила това писмо.

Н.

15/ХІІ–62 г.

173.

Драга ... ! Мир Вам и спасение!

Получихме пратката. Благодарим Ви. Защо се трудите толкова, Вие без друго нямате време.

Изпратих Ви писмо още преди получаването на колета. В него ставаше дума за Н. Съобщете, моля Ви, дали сте го получила. Намерих писмото Ви. То ми е било в джоба. Може да попостите. Разкрийте всичко на изповедта и постъпете както Ви каже духовникът. Помнете, че само „сърце съкрушено и смирено Бог не ще презре“ (Пс. 50:19, по слав. прев.). Само с такова сърце може да се пристъпва към Светите Тайни. Не търсете в нищо оправдания за себе си, а обвинявайте себе си и просете прошка за всичко. Сърцето ще Ви подскаже, какво да правите — сега ли да пристъпите, или да отложите до Великия пост.

Не затлачвайте душата си с житейски вехтории, по-малко (до възможната най-малка степен) говорете с хората и по възможност странете от всички. „Бягай от хората, Арсений, и ще се спасиш“. Ако не положите всички старания да постъпвате по този съвет, то пак ще станете коравосърдечна, ще загубите всяко съкрушение и може да полетите надолу с пълна сила. Да не бъде това!

Да Ви пази Господ и да благослови, и ограда от всяко зло, и да Ви спаси, както Сам знае!

Н.

174.

Драга ... ! Мир Вам!

Казвал съм Ви лично, че трябва за заминете оттам. Ако не заминете, то Вашите обещания ще се окажат самоизмама. Дяволът няма да Ви остави на мира. Трябва решително да скъсате и с близките, и с миналото си. „Каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си?“ (Мат. 16:26) Нима Вашето семейство е единственото, за което Господ няма да се грижи! Ако заради Бога заминете, Господ и тях ще ги устрои по-добре. И те би трябвало също да помислят повече за душите си. Те са затънали в светска суета, живеят като евангелският богаташ, който не е вършил зло, но е пропилял живота си в светски удоволствия и сама знаете къде е попаднал. Нима ... боледува без волята Божия? Това е Божие посещение, та да разберат цената и “сигурността” на светския живот.

Ако наистина обичате близките си, длъжна сте сама себе си да спасявате и тях да спасявате с молитва и подвиг. А естествената привързаност е присъща и на животните. Човек трябва да се извиси над това, да придобие духовна любов и да се пожертва заради тях, отивайки си телесно, да се подвизава за своето и за тяхното спасение. Тогава ще сте по-близо до тях и ще им донесете онова, което те самите не могат да достигнат, затънали в морето на този свят, бидейки при това убедени, че постъпват напълно правилно. Вие трябва да се ръководите от св. Евангелие и от светите отци, а не от променливите, лъжовни мнения на хората от този свят.

Грехът е страшен не толкова сам по себе си, колкото с това, че той омрачава душата, отдалечава човека от Бога, захвърля го във външната тъмнина още тук на земята, предава човека в робство на дявола, който извращава и ума, и сърцето, и волята. Той всичко ще показва в лъжлива светлина и черното ще изглежда бяло, а блатото — прекрасна градина. От това състояние може да се излезе само чрез дълбоко сърдечно покаяние и решително скъсване с греха. При Вас в някаква степен покаянието го има. Трябва да направите още крачка и да излезете от вашия Египет и да идете да живеете сама в друг град. Не се грижете за семейството. Господ е по-премъдър от Вас и ще им стори това, което заслужават, а главното — ще ги постави в условия, при които ще им бъде най-леко да се спасят. Очевидно е, че без принуда и скърби те няма да се изскубнат от своя ненормален живот.

Много Ви съчувствувам и моля Бога за ви прости и да устрои живота Ви за спасението на вас самата и на близките Ви. Бъдете уверена, че винаги ще се отнасям към Вас по християнски, ще търпя винаги всичко, само да не отричате с делата си от Господа. Мнозина в наше време се отричат от Бога с думи, а още повече — с дела.

Да Ви спаси Господ, да Ви вразуми и да даде сили за борба с плътта, света и дявола. С твърдо противене на греха и с призоваването името на Спасителя (чрез Иисусовата молитва) може да бъде отблъснат дяволът и страстите, а най-вече — със смирението.

Пишете за себе си. Борете се и призовавайте на помощ Небето, и ще победите земята.

Искрено желаещият Ви спасение.

16/1-63 г.

175.

Драга ... ! Мир Вам!

Мислех си, че сте решила съвсем да не ми пишете и се зарадвах, като получих писмото Ви. Бихте могла да почувствувате от писмата ми, че не Ви осъждам, а искрено Ви съчувствувам и скърбя за бедата Ви. Нали в болниците не се осъждат един други за една или друга болест. А ние всички сме болни от душевни болести — грехове. Едно трябва твърдо да знаем и никога да не забравяме: при никакви обстоятелства не трябва да се отчайваме. Отчаянието, водещо често към самоубийство, е смърт за душата. И след най-тежки грехове можем да се покаем и да получим прошка. Мнозина най-отчаяни разбойници и душеубийци не само са получавали прошка при искрено покаяние и при поправянето си, но и са достигали до святост: Моисей Мурин, Варвар разбойник (паметта му се чествува на 6 май), Даниил и други. Господ ни дава подобни примери, за да не се отчайваме като Иуда, а да принасяме покаяние, и по този начин да се спасим...

Умилението е дар Божий. Достойни ли сме за него? В никакъв случай не бива да търсим каквито и да е благодатни състояния по време на молитвата. По твърдото изискване на еп. Игнатий Брянчанинов, молитвата трябва да е само покаяна. На това ни е научил Сам Господ Иисус Христос чрез притчата за митаря и за фарисея. За нас, грешните, е достатъчна молитвата на митаря. Учете се да се молите от него. О, ако се научехте на тая молитва! Не мислете, че е тъй просто. Тук има голяма дълбочина. В такава молитва се отваря бездната на сърцето, изпълнена с всякакви гадини: „това велико и пространно море! там има безброй влечуги, малки и големи животни“ (Пс. 103:25)

Засега поне до Кръстопоклонна неделя не Ви съветвам да се причастявате. Тогава сама ще видите по-добре. Човек трябва да се помъчи, да поскърби, да върши добро на хората, да поизмъчи себе си с пост и поклони и прочие, колкото има сили. По-малко разговаряйте с всички. Отбягвайте хората.

На клироса никога не можеш да се помолиш. По-добре е да си намерите някое ъгълче в църквата и като се стаите там, да подражавате на митаря.

Не се надявайте на князе-човеци, на синове човешки (Пс. 145:3 по слав. текст.). Надявайте се на Бога и сама се трудете. Ако сама не се трудите, то и Господ няма да Ви помогне. Пример — Иуда. „Голяма сила има молитвата на праведника, когато е подкрепяна“ (Иак. 5:16 по слав. текст), т.е., когато молещият се сам с живота си съдействува на молитвата на другите за него.

Всичко, което ми открихте (чрез изповед), прощavam и развързвам в името на Отца, и Сина и на Светия Дух.

При нас засега е тихо. Само дали ще е задълго? Всички я караме едва-едва и очакваме смъртта.

Господ да Ви помогне в делото на спасението. Принуждавайте себе си по-често да си спомняте за Господа. Та нали когато обичаш някого, мисълта ти не отстъпва никога от него. Чувствайте себе си и сега, и винаги като митаря и се молете като него и вкъщи, и в храма и навсякъде, колкото се може по-често.

Да Ви пази Господ! Да Ви вразуми, да Ви благослови и огради от всяко зло.

Правете по-често по един поклон вкъщи, като от цялото си сърце викаете: Боже, бъди милостив към мен, грешната.

Желаещият Ви добро Н.

18/II–63 г. Гжатск

176.

Драга ...! Мир и милост Вам от Господа!

На времето ми писахте, че там има един стар свещеник, струва ми се от Глинския манастир, при когото сте се изповядвали. В едно от предишните си писма Ви писах да се изповядвате при него и да постъпвате както той Ви каже. Така и правете. Приемете думите му като идващи от Господа и ги изпълнете.

За молитвата. Старайте се да изговаряте с внимание думите на молитвата. Ако се разсейвате, укорявайте се и пак се насилвайте с внимание да изговаряте думите на молитвата. Сърцето постепенно ще омеква и — поне от време на време — ще откликне със съкрушение, а може би и със сълзи. Такива мигове всецяло отдавайте на молитвата и не слушайте врага, който ще намери хиляди причини да се откъснете от молитвата и ще Ви принуждава да се захванете с нещо друго.

За молитвата четете у Игнатий Брянчанинов. Особено много — във втория том, а също така и в първия.

Мисълта, че [псаломските слова] “молитвата му да бъде за грях” (108:7) се отнасят към разсеяната молитва, е от дявола. Той всячески се старае да ни отвлече от молитвата, знаейки какво благо получава човек от нея. Разпознавайте коварствата на дявола и не го слушайте.

Не бива човек да вярва на себе си, а трябва да се труди в покаянието. Господ е дошъл да спаси грешници, но такива, които се каят. Иуда е съгрешил, но не се е покаял, а е изпаднал в отчаяние и е погинал. Апостол Петър се е покаял и е бил възстановен в апостолското достойнство. Иерусалим е съгрешил и е загинал в ужасни условия, както и Содом и Гомора, Хоразин, Витсаида, Капернаум, а Ниневия се е покаяла и се е спасила. Ние всички сме грешници и всички се нуждаем от покаяние, жертвата на Спасителя за целия човешки род върху Кръста е спасителна единствено за каещите се.

Но на оня, комуто Господ е простил греховете, Той казва: „Върви и не греши занаяпред“. Трябва да предприемем от своя страна всички мерки за това да не паднем в тежък грях. Когато човек се намира на ръба на пропастта, той може да падне в нея само от едно леко побутване. Но ако е далече, трябва да бъде влачен към пропастта, а през това време той ще може да вика за помощ. Затова неизменният съвет е човек да стои настрана от места, където е лесно може да падне в грях.

Тук също много хора умират.

Драга ..., „отстъпете от земята, прилепете се към Бога“, както е съветвал преп. Сисой Велики. Всичко земно ще отmine като мъгла и какво ще ни остане, ако душата е била изпълнена само със земното? Имайте милост към себе си, спасявайте се. Каква полза, ако придобиете целия свят, а навредите на душата си. Същото се отнася и за семейството. На първо място е спасението на душата, а после идва помощта за семейството... Господ е посетил с болест сестра Ви. Така тя ще се спаси по-бързо, отколкото ако е здрава. Това е пример и за другите. „Страшно е да попадне човек в ръцете на живия Бог!“ (Евр. 10:31).

Не участвайте в безбожни разговори, в четене на подобни неща, в гледане на атеистически отпадъци. Да Ви вразуми Господ!

Н.

13/III–63 г.

Драга ... !

Ще се постарая да отговоря на Вашите недоумения.

1) Вашите „мисли и усещания“ са очевидно от врага. Най-силното средство за избавянето от тях е да ги разкриете пред духовника.

2) При появата им казвайте непрестанно: „Господи, помилуй!“ или Иисусовата молитва. Най-често — първата молитва, докато не изчезнат тези бесовски внушения. Спомняйте си думите: „Обсадиха ме, обиколиха ме, но с името Господне аз ги повалих. Обиколиха ме, както пчели обикалят (мед), и угаснаха като огън в тръне: с името Господне аз ги повалих“ (Пс. 117:11-12). Така трябва да постъпва всеки. Със собствени сили нищо не можем да направим. Трябва да се смиряваме във всичко.

Правилото трябва непременно да се изпълнява и когато човек се намира в състояние на пълно изстиване и омрачение на душата, въпреки хладността, разсеяността и прочие. „Дай кръв и приеми Дух“.

Всяко разкриване на греха с искрено покаяние прави грешника по-близък, породен и скъп за духовника. Това е всеобщо явление. Врагът само обърква с противоположни мисли.

Трудно е, гледайки отстрани, да се каже нещо за вредата от външния подвиг. Това може да е и от врага. Ако не отслабвате тялом, значи можете да го извършвате, а при явно изгубване на силите той може да се намали, а храната да се усили.

При никакви обстоятелства не изпадайте в отчаяние и обезнадеждаване, това е страшно от всеки друг грях. То води до духовна смърт, а понякога и до самоубийство. „Няма непростителен грях, освен греха, оставен без покаяние“. Затова трябва да молим за прошка Господа, който не иска смъртта на грешника и е дошъл да спаси погиващите. Истинни са Божиите думи: че „на ония, които любят Господа, всичко съдействува към спасение“ (парафраза на Рим. 8:28). И тъй, защо да униваме и да се отчайваме. „Паднал ли си — стани, ако паднеш отново — пак стани, и така до смъртта“ на човека. Това са думи на преп. Сисой Велики. Паденията смиряват, а без смирение никой не може да получи тук никакъв дар. „Господ на смирения дава благодат“. „Задето Той милостно погледна смиреността на рабинята Си“ (Лука 1:48).

А гордост у всички нас — да гребеш с пълни шепи. Нас думи не ни смиряват. Затова Господ допуска да падаме във всякакви срамотии, та да осъзнаем, макар и неволно, своето нищожност и безобразие. Всичко красиво и добро у нас е в Господа и чрез Господа. „Отстъпете от земята, приближете се до Господа“ и Той ще Ви утеши и тук, и в бъдещия живот.

Поздравявам Ви с настъпващите празници. Да Ви сподоби Господ да ги прекарате в душевен мир, благодарейки на Бога, че толкова ни е възлюбил, с твърдата решимост

никога да не изменяте на Господа, да не Го оскърбявате с грехове, а като изпълняваме казаното от Него (в заповедите) да Му покажем поне малко ответна любов.

Амин.

Да Ви опази Господ от всяко зло и от вражеските нападения. Правете от своя страна, което можете, а Господ ще направи нужното за спасението Ви.

Ваш доброжелател.

1/IV–63 г.

178.

Драга ... ! Христос Воскресе!

В килията поклони може да се правят и до Света Троица.

Никога не се отчайвайте и не губете надежда в Бога. Не слушайте врага. На този, който търси Бога, всичко съдействува за спасение. Всички ние сме в падение. Но имаме Спасител, Който прощава на каещия се и не го отблъсква от Себе Си. „Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя вън“ (Иоан. 6:37). Божията любов преодолява нашите грехове и немощи, ако се смирим, осъзнаем тези немощи и искрено помолим за прошка. Бъдете здрава и по дух. Да Ви пази и да Ви спаси Господ. Много ми е жал за Вас, съчувствувам Ви и всячески желая да се устроите тук според желанието си, а в бъдеще да наследите и Царството Божие.

Спасявайте се.

Н.

26/IV–63 г.

179.

Драга ... !

Човек не бива да изисква твърде много от себе си. По-добре е да се смири пред Бога. Разкривайте се пред Него с всички свои скверноти и казвайте като прокажения: „Господи, ако искаш, можеш ме очисти“ (Мат. 8:2; Лука 5:12). Не поставяйте срокове на Бога за това. Правете според силите си каквото трябва, а Господ ще стори всичко необходимо за Вашето спасение.

Само не отстъпвайте от Бога. Не се поддавайте на внушенията на врага, че е безполезно да се трудите, че всичко е изгубено и пр. Това е дело на дявола,

неизменния клеветник на Бога и всички. Дръжте се твърдо за Църквата и за учението на светите отци. Каквито и съмнения да Ви обземат, казвайте си на ум, а понякога и на глас (за да чуват бесовете): Господи, Исусе Христе, вярвам, че Ти си Син Божий и Господ, вярвам, че си пострадал по всякакъв начин, за да ни спасиш, вярвам, че и мен няма да ме оставиш, ако сама съзнателно не се отрека от Теб. Господи, бъди милостив към мене. Предавам себе си и спасението си в Твоите ръце. Вярвам, че няма да допуснеш да погина. Слава Тебе Боже, слава Тебе Боже, слава Тебе Боже!

Да Ви пази Господ. Спасявайте се!

Н.

Краят на май 1963 г.

Писма 180–189

180.

Мир и благословение от Господа!

Твърдо се уповавах на Господа, и Той се наклони към мене (и чу моите вопли, Пс. 39:1). Който претърпи докрай, ще бъде спасен (Мат. 10:22; 24:13; Марк. 13:13) С търпението си спасявайте душите си (Лука 21:19). Покайте се, защото се приближи царството небесно (Мат. 3:2; 4:17; Марк. 1:15).

Н.

181.

Мир на тебе, драга ... !

Получих писмото ти. Не те съветвам да идваш тук, защото аз имам възможност да замина за К. За живота ми ще ти разкаже Л. Съчувствувам на скърбите ти, утешавай се с това, че те са напълно неизбежни и че без тях не можем да се спасим, че трябва да следваме Господа Исуса Христа. Той е страдал, „бидейки послушен дори до смърт, и то смърт кръстна“ (Фил. 2:8). И на нас, които искаме да бъдем християни, подобава да бъдем послушни на нашия Спасител, Който заповядва да се откажем от себе си, да вземем кръста на скърбите и страданията и да Го последваме, да Го следваме чрез

изпълнението на Неговите св. заповеди. Няма друг път за царството Божие, освен кръстния.

Търпи, мълчи, не унивай, колкото се може по-често, макар и по мъничко, се моли и проси от Господа търпение в скърбите и вразумяване.

Прости ми и се помоли за мен. Господ да те благослови и вразуми за всичко добро.

Твой о. Н.

182.

Драга ... !

Как се чувствуваш? Как носиш кръста си? Не роптаеш ли? Да ти помогне Господ да изтърпиш без ропот, с благодарност всичко, което Той ти прати за твое спасение, тъй като без светата Му воля никой и нищо не може да ни навреди. Господ ни е доказал любовта Си към човека, позволявайки да бъде разпънат на Кръста. Бог е Любов, а Любовта не може да допусне зло да сполети обичания. Ето защо всичко, което се случва с човека — и скръбното, и радостното, се допуска за наше добро, макар и ние не винаги да разбираме това, или по-точно — никога не го не виждаме и не го разбираме. Само Всевидецът Бог знае какво ни е необходимо за придобиването на вечния блажен живот.

И тъй, нека се покорим под крепката любеща Божия ръка и да полагаме от своя страна всички усилия за изпълнение на Неговите заповеди, непрестанно да се каем за неволните им нарушения и с това да докажем любовта си към Господа. По думите на Господа Иисуса Христа обича го този, който изпълнява заповедите Му, а този, който не ги изпълнява, той не Го обича (Иоан. 14:15, 21, 23; 15:10).

Да те вразуми Господ, да ти даде търпение, усърдие за спасението и молитва от сърце съкрушено и смирено.

Бъди ласкава и по-мека с хората, с които ти се налага да имаш работа, и с началниците, не от човекоугодничество, а от любов към тях, заповядана ни от Христа.

Мир на тебе и благословение от нашия Господ и Спасител Иисус Христос.

Н.

13/III–49 г.

183.

Мир на тебе, ... !

Как е самочувствието ти? Не униваш ли? Не трябва да се подаваме на униение, на ропот за своите скърби и болести, защото от Бога е положен закон, по-твърд от небето и земята, според който в царството Божие трябва да се влезе чрез много скърби (Деян. 14:22). А сега ние сме стигнали до такъв период от живота на човечеството, когато [вярващите] се спасяват изключително само чрез безропотното претърпяване на скърбите, с вяра в Бога и с надежда на Неговото милосърдие. По други пътища сега никой не умее да се спасява. За нашето време е останал един единствен път — търпението на скърбите. Преп. Исаак Сириин пише: „Пред Бога по-драгоценни от всяка молитва и жертва са скърбите, (претърпявани) заради Него и в Негово име“. А всяка скръб, която ние приемаме без ропот, с мисълта на благоразумния разбойник, а именно, че скърбите се изпращат заради греховете, за спасение и очистване и, следователно, „заслуженото според делата си получаваме“ — при такова отношение всяка скръб ни се вмения в скръб заради Господа, а личният ни кръст се преобразява в Кръст Христов, и чрез него ще се спасим. Ако с Христа пострадаме, с Него и ще се прославим — казва ап. Павел (вж. Рим. 8:17).

В минути на скръб и униение е полезно да се помни съвета на преп. Исаак Сириин: „Винаги имай в паметта си претежките скърби на страдащите и измъчваните (например в затворите, в заточение и проч.), та сам ти да въздадеш дължимата благодарност за малките и незначителни скърби, които те спохождат и да бъдеш в състояние да ги претърпяваш с радост”.

В скърбите, понасяни с радост, с благодарност към Господа, Който ни спасява чрез страдания, е скрита духовна радост, радост от духовното възлизане от сила в сила.

Колкото повече труд полага човек от себе си за очистването си от всеки грях, чрез очистване на мислите, чувствата, греховните пожелания, дори от празни желания, колкото повече принуждава себе си към непрестанна, чиста, внимателна молитва от все сърце и с благоговение, толкова повече отслабват скърбите, толкова по-лесно става тяхното претърпяване, защото целта, за която те са необходими и се изпращат, се постига по друг път, по пътя на собственото усилие, самопринудата към изпълняване на заповедите, постоянното сърдечно съкрушение заради недостатъчното им изпълняване. Такава болка на сърцето и самопринуждаването към изпълнение на заповедите може да замести останалите средства и скърбите.

Трябва особено да внимаваме над себе си да бъдем меки, добри в отношенията си към своите ближни. „Спасението ни е в ближните“ — казва преп. Пимен Велики. Това означава, че ако човек има правилно отношение към ближния, т.е. изпълнява светата заповед „възлюби ближния си като себе си“ (Мат. 22:39), то чрез това непременно ще има сили да изпълни и останалите заповеди, и главната от тях — заповедта да любим Бога. Не може човек да обича Бога и да се отнася лошо дори и към един човек. Това е напълно понятно. Любовта не може да съществува в една душа заедно с неприязънта, ще я има или едната, или другата. Ако има любов към ближните, тя ще породи и

любов към Бога. И едната и другата са тайнствени и съвсем не са онова, което познаваме от отношенията на „вехтия човек“. Само опитът може да покаже на човека дълбочината на заповедите, според мярата на обновяване на душата, чрез тяхното изпълняване.

Ето това се изля, когато взех перото, за да ти напиша нещо. Спасявай се, не унивай, не роптай, не обиждай никого с остра дума. Моли се, старай се винаги да виждаш Господа пред себе си.

Твоят отец Н.

184.

Мир на душата ти, ... !

Защо униваш толкова? Къде е вярата ти? Не е ли обещал Господ да даде всичко необходимо на всекиго, който търси царството на Бога и Неговата правда! Провери себе си, има го ли у теб това търсене, има ли я вярата в задгробния живот, вярваш ли в учението на св. Православна Църква, по-точно в учението на самия Господ, че всеки ще получи въздаяние отвъд гроба според вярата и делата си. Вярваш ли на думите на Господа, че и косъм не от човешката глава без волята на Небесния Отец?

Ако вярваш във всичко това — ако при това вярваш, че „Бог толкоз обикна света, че отдаде Своя Единороден Син, та всякой, който вярва в Него, да не погине (а да има живот вечен, Иоан. 3:16), отдаде Го на позор и разпятие, — то трябва да се предадеш без ропот в Божиите ръце и да плачеш не за загубата на службата или на пенсията, а за това, че на Божията любов отвръщаме с ропот, маловерие, нетърпение и всевъзможни нарушения на Неговите свети заповеди. Не е ли казал Сам Господ, че когото обича, него и наказва и чрез скърбите откъсва от земното, за да ни помогне с по-голяма лекота да държим сърцата си на небето не само по време на литургията, но всякога. Мигар имаме право да диктуваме на Господа, какво да прави Той с нас! Ако пък сме длъжни да Му се покорим, нека престанем да роптаем и да плачем за светските неща, а да оплачем греховете си, постоянните нарушения на Божиите заповеди, това, че оскърбяваме Господа с нашето маловерие, че не вярваме на думите Му, че сме безчувствени към любовта Му към нас. Ако пък не виждаме греховете си, то нека заплачем двойно, тройно повече, защото това означава, че душата ни се е вкоравила и омрачила, загубила е здравето на вътрешните си очи. Нека умоляваме със земни поклони Господа: „Дай ми да виждам моите прегрешения“.

И когато се очистим чрез покаяние, тогава ще видим, че изпращаните ни скърби са проява на милост и любов на Господа към нас, ще осъзнаем, че те са ни по-нужни от всички земни блага. Единствената от целия човешки род по-почитана от херувимите и

несравнимо по-славна от всички серафими Майка на Самия Господ е претърпяла такива скърби, пред които най-тежките твои скърби са нищо.

При това Господ и не допуска никакви изкушения и скърби надвишаващи силите ни. Ти все още не си се борила до кръв, а и изобщо борила ли си се против врага, против страстите си? Не си ли живяла както дойде, не си ли оскърбявала ближните си, не си ли ги нагрубявала, не си ли празнословила и прочие, и прочие? Прегледай целия си живот с молитва, покай се искрено със сълзи за всичко извършено в миналото и обещавай на Господа да положиш всички сили за борба с греха, за изпълняване на Неговите свети заповеди, потруди се над това и скоро ще видиш Божията милост към теб и може би ще почнеш отдън душа да благодариш на Господа за изпратените скърби. Смиривай се пред Бога и пред хората.

Ако не правиш нищо от това, а вземеш да грешиш и да униващ, тогава поне търпи без ропот изпратените скърби и казвай заедно с благоразумния разбойник: „Заслуженото според делата си получавам“. Не се отчайвай, търпеливо уповавай на Господа, плачи за греховете си, за маловерието си, за неверието си в Божия Промисъл за нас, и Господ ще те утеши.

Прости ми, помоли се за мен. Господ да те благослови, и вразуми, и утеши.

Твоят отец Н.

Бедна, скръбна ..., ето, щом аз ти съчувствувам и мисля за теб, тогава Господ ли не те обича и жали хиляди пъти повече! Имай търпеливо упование в Него и не Го оскърбявай с ропот, и Той ще ти даде утеха, по-добра, отколкото си мислиш.

Н.

185.

Мир на тебе, ... !

Ти все пишеш за скърбите си — сегашни и бъдещи. Какво да ти кажа за това? Отговора го дава Евангелието. Богочовекът е завършил скръбния Си живот на кръста след всякакви издевателства и побои. Благоразумният разбойник (образ на грешащите и каещи се) след затвора също е завършил живота си на кръста. Погиналият разбойник също преминал през кръстни мъчения във вечната мъка. Това е обобщен образ на цялото човечество.

В нравствения свят, както и във видимия, си има свои духовни закони. Основният закон е: „през много скърби трябва да влезем в царството Божия“ (Деян. 14:22). „Ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва“ (Мат. 16:24). Чува ли? Който иска да достигне след Христа до царството Божие, трябва с огромно и продължително измъчване да сподавя в себе си всички лоши прояви на „вехтия човек“, и да търпи всякакви скърби и болести. Безкрайната Божия премъдрост изпраща на всеки човек кръст за неговото очистване и изцеляване съобразно с характера, качествата и силите му. Ако носим кръста си без ропот, каем се за греховете си, не се оправдаваме, то ще влезем, като благоразумния разбойник, в царството Божие.

Ако роптаем, ако хулим човеците и Бога — подобно на злия разбойник ще погинем в още по-големи мъчения, без надежда за спасение, която облекчава скърбите. Изборът е в нашите ръце. Трябва и ние да бъдем благоразумни. Никой не може да избегне кръста. Нека го облекчим с вярата в Господа, чрез борба с греха, чрез покаяние и прошка за всички ближни, чрез безропотно понасяне на скърбите и чрез молитва към Господа. Божията любов желае нашето спасение, не допуска скърби, надвишаващи нашите сили и не ги допуска без крайна нужда от тях. Скърбите са необходими, но човек може да види необходимостта от тях само след значително очистване на себе си чрез покаяние, въздържане от грехове и четене на словото Божие.

Прости ми. Господ да те укрепи, благослови и огради от всяко зло.

Твоят отец Н.

28/VI–50 г.

186.

Мир на тебе, ... !

Поздравявам те с имения ден и ти желая по молитвите на твоя небесен застъпник да се устроят делата ти и да намериш покой и тук, и в бъдещия живот. А покоят се достига по пътя на смирението и кротостта, както е посочил Сам Господ Исус Христос: „Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си“ (Мат. 11:29). Ако искаш да придобиеш мир и покой в душата си,

то и в постъпките, и в думите си, и в душата си кротко и смирено се съкрушавай и принасяй покаяние пред Господа, сториш ли нещо противно на това, което трябва.

Господ да те благослови, да те утеши, и да те спаси. Амин.

Н.

2/П–51 г.

187.

Драга ... !

Ти молиш да дам опрощение на греховете, изповядани от теб в предишното и в настоящето писмо. Аз ти писах, но само не помня, дали пратих писмото по човек или по пощата, че след изповедта ти съм „простил и развързал” всички твои изповядани грехове. Можеш повече да не ги споменаваш на изповед пред друг свещеник.

Излишно е да се съкрушаваме и изпадаме в отчаяние — това не е признак на смирение, а на гордост. Трябва да се съкрушаваме и да съжالياваме, че оскърбяваме Господа с греховете си, да Го молим за прошка и да се стараем занапред да не ги повтаряме, а ако пак паднем в някакъв грях, то без отлагане трябва пак да молим за прошка и Господ ще прости, защото не е дошъл да спасява праведници, а грешници, т.е. съзнаващите греховете си.

Искреността и дълбочината на покаянието се доказват с това, че човек се старае занапред да не повтаря греховете. Колкото и пъти да си съгрешил отново — не трябва да се отчайваш, но пак да се покаеш и да продължиш борбата. В този случай и самите падения ще са ни от полза. Ти и сама вече виждаш много неща.

Бори се с всички грехове, и с най-малките дори. Ако някой е неверен в малкото, не му поверяват и голямото. А дяволът тъкмо това и внушава: „Това е дреболия“, а за голямото: „Къде ти да се борим с това. Това е за „подвижниците““. Чети повече Евангелието и особено св. отци, без четене човек трудно ще се спаси. Вместо да се губи времето напразно, не е ли по-добре и по-интересно да се поучава човек от св. отци.

Винаги си спомням за теб. Да ти помогне Господ в делото на спасението, да те вразуми и да те благослови. Не си губи времето, дните са лукави и не знаеш кога ще те застигне смъртта.

Поздрав и Божие благословение на Беседвай по-често с м. В. Не говори за миналите си грехове, а може с разум да откриваш това, което сега те мъчи, ако сама не се справяш.

Бъди здрава. Благодаря за бонбоните.

Н.

188.

Драга ... !

Прочетох писмото ти. Жал ми е за теб, ..., още повече ми е жал. Ти си тръгнала по верния път, а той — по гибелния. Правилният път е един: да осъзнаем, че сме грешници, извратени по душа и тяло, прокажени, нечисти, недостойни за царството Божие, недостойни дори да се обърнем с молитва към Бога. Радвам се, че ти се съзнаваш като такава и приемаш скърбите си като идещи от Божията ръка, като нещо заслужено, за очистване от греховете. Придържай се към това устройство. Единствено то е правилното. Който не съзнава, че е грешен, той се е отклонил от правия път, навлязъл е в блатото на тщеславието и прелестта, отдалечил се е от Бога в далечна страна да пасе невидимите свине, попаднал е в робство на гордите бесове.

Когато Господ обича, нему изпраща скърби за изпитване на вярата и на предаността към Него. Духовният закон повелява: „през много скърби трябва да влезем в царството Божие“. „В света скърби ще имате“ — е казвал на учениците си Иисус Христос преди смъртта си. „С търпението си спасявайте душите си“. „Който претърпи докрай, ще бъде спасен“.

И с много други подобни слова Св. Писание ни убеждава в значението на търпението. Без скърби и изкушения човек не може да придобие смирение. Тщеславието, самолюбието и гордостта се гнездят тъй дълбоко в човешкото сърце, че са необходими силни средства и продължителен период на обучение чрез скърби и изкушения, за да бъдат те изкоренени и човек да бъде доведен поне до известно смирение. Без смирение най-висшите ангели са станали бесове, а Адам и Ева са били прогонени от рай. Как тогава ние без смирение, а още и с грехове, бихме могли да влезем в изгубения рай? Това е напълно невъзможно, докато човек не разбере своето падение, гордостта си, докато не се смири дълбоко и не започне като митаря да зове от цялото си сърце към Господа: „Боже, бъди милостив към мен, грешния“, „Господи, няма за мен спасение от делата ми, помилуй ме по великата Си милост“.

Старай се да се пазиш от С., когато враговете го възбудят, и на дело (скривай всички опасни предмети), а най-вече огради се с молитва. Господ не ни оставя и за миг. И ако не Му е угодно ... да те обиди, то нито той, нито целият ад ще могат да ти сторят каквото и да е.

Господ е допуснал да бъде пребит преп. Серафим, дал му е да стане мъченик и участник в Кръста Христов. Ако бъдеш способна на това, то Господ може и върху ти

да допусне страдания, но ако все още нямаш смирение и търпение, и любов към обиждащия, Той няма да ги допусне. „Сами себе си и един другото, и целия живот наш на Христа Бога да предадем“.

Много ти съчувствувам, желая ти всякакви милости от Господа. Господ да те благослови и да те ограда от всяко зло сега и во веки веков. Амин.

Моля те да не ме забравяш в молитвите си.

Н.

29/1–58 г.

Винаги се моли се за ..., да не допусне Господ той да погине.

189.

Драга ... , мир и благословение на тебе от нашия Господ Иисус Христос!

Много се зарадвах, като получих писмото ти. Нямам време да пиша подробно, ще ти кажа с две думи: състоянията, за които пишеш, са съвсем истинни. Единствено правилният духовен път довежда до виждане на собствените грехове. Това не е просто осъзнаване на отделни извършени някога грехове, а на пълната ни разкапаност, вследствие на която всички наши дела и помисли, са напоени от отровата на греха.

От виждането на тази греховност човек дълбоко се съкрушава, плаче пред Господа и по този начин придобива смирение, страх Божий и по-сетне надежда и известна любов към Господа, при което припомнянето на Неговото име предизвиква у него радост, умиление и благодарност към Господа. Същото казва и пророк Давид в псалмите: „спомни си за Бога и се зарадвах“ (Пс. 76:3 по слав. текст). Хубаво е, че не казваш на никого, дори на П. за духовните си преживявания. Не споделяй и занапред. За да провериш тях, а не себе си, можеш да кажеш, че си чела за такива и такива състояния и да ги попиташ какво мислят за тях. Ето така ще видиш, какво ще ти кажат.

Радвам се, че живеете мирно с Как се държи той в духовно отношение? Бих се радвал да те видя. Може би някога ще се накая да ида в Козелск. Ела и ти при нас наесен или през зимата. През лятото нямаш време, пък и при нас се събират много хора от Москва. Бъди здрава. Спасявай се. Благодарни по-често на Господа за всичките Му милости към човешкия род и към всекиго от нас.

Предай на ... поздрав от мен. Престана ли да ми се сърди? Когато малко израсне духовно, нека дойде при нас, ако самият аз не отида там.

Господ да те вразуми и ограда от всяко зло. Живеем в страшно в духовно отношение време. Моли се за мен.

Н.

16/VI–59 г.

Писма 190-199

190.

Драга ... ! Мир на теб и спасение!

Получих скръбното ти писмо. Много ми е жал за тебе. Жалко и за С. Ще погине човекът напразно. Особено е лошо това, че когато болестта го заплашваше, тогава той се върна на правия път, а когато се оправи, забрави всичко. Кажу му думите на Спасителя към изцеления разслабен: ето, ти оздравя; недей греши вече, за да те не сполети нещо по-лошо (Иоан. 5:14). Кое може да бъде още по-лошо от това да лежи човек 38 години болен в постелята си? — Само вечната мъка след смъртта. Заради твоите молитви и любов към С. Господ го е вразумил. Той прекрасно беше разбрал това. Ако пък отблъсва Господа и Го оскърбява с делата си (не е велико нещо да признаваш Господа на думи: и бесовете признават Иисуса Христа и Бога), то ще получи заслуженото според делата си. „Бог поругаван не бива“ (Гал. 6:7).

А ти проси от Господа търпение и закрила. Бесовете са нападали най-вече подвижниците Божии, биели са ги, предизвиквали са у тях страшна тъга и прочие по Божие допускане. Като търпели всичко това, те са доказали любовта си към Господа и са били възнаградени от Господа. И на тебе Господ допуска да търпиш нападки от С., по-точно от бесовете, оръдие на които се явява С.

Търпи, мила моя, заради Господа. „Който претърпи докрай, ще бъде спасен“ (Мат. 10:22). Такъв е тайнственият духовен закон: „През много скърби трябва да влезем в царството Божие“ (Деян. 14:22).

Божие благословение и помощ да те покрият от всяко зло. Не бой се. И косъм от главата ти няма да падне без Божията воля. „Скача си бесът отзад и отпред, но всичко си върви по своя ред“.

Да помогне Господ и на С. да се избави от дявола и да се покае.

Н.

14/VI–60 г.

191.

Драга ...!

Казано е: „Кога пристъпваш да служиш Господу Богу, пригответи душата си за изкушение“ (Сирах. 2:1). И още: „всички, които искат да живеят благочестиво в Христа Исуса, ще бъдат гонени“ (II Тим. 3:12), „светът ще ви намрази“ (срв. Иоан. 7:7; 15:18; I Иоан. 3:13); „в света скърби ще имате“ (Иоан. 16:33). И много още е казано в словото Божие в тоя смисъл.

Ако някой човек е изцяло във властта на дявола, то може ли дяволът да не пакости по всякакъв начин на другия, който се старае да живее според Евангелието, който скърби за първия и би искал да го изскубне от лапите на дявола? С люта омраза са мразели Исуса Христа враговете Му и са постигнали целта си Той да бъде разпънат. Ученикът не е по-голям от учителя си. Вътрешният ти човек би трябвало да се радва, че Господ те води по Своя кръстен път и трябва да Му благодариш за това от все сърце. Не само ..., а и целият ад с всичките му бесове не може да ти стори повече от това, което позволи Господ. По човешки вземи всички възможни мерки за своята безопасност, а останалото предай на Божията воля. Радвай се в Господа! Ти си се удостоила с честта на светците, само без ропот, а с благодарност носи кръста си до края.

Сега за външния човек. През лятото не постъпвай никъде на работа. Посади картофи, работи в градината и се грижи за домакинството. Господ никога не изоставя рабите си. Потърпи, или той ще стане по-добър, или ще го застигне (Божият) съд.

Да ти помогне Господ! Съветът на всички е този: да се претърпи до край. Нека Господ развърже това затруднение. Не се бой! В краен случай винаги ще ти помогна. Господ да те благослови и опази!

Н.

4/V-61 г.

192.

Драга ... !

Мир и милост от Господа на теб и на С. Получих писмото ти. Отдавна не ми беше писала за твоето състояние. Радвам се на написаното, ако наистина преживяваш това, което описваш. А то хората често описват само свои мечти, или това което са прочели или чули от някого. Това, което описваш, задължително се случва с всеки човек, който върви правилно по духовния път. Спасявай се, труди се, запази мира с всички, не осъждай никого, а съчувствуй на всички, не осъждай и съгрешаващите явно, а се обърни с въздишка към Господа, Той да им прости и да ги вразуми за спасение.

Мяра за духовния ръст на човека е неговото смирение. Колкото човек е по-високо духом, толкова той е по-смирен. И обратното, колкото е по-смирен, толкова е по-

високо. Не правилата, не поклоните, не постите, не четенето на словото Божие, а смиренieto приближава човека към Бога. Без смирение всички подвизи, дори най-големите, не само не са полезни, но могат и напълно да погубят човека. А в наше време става тъй: помоли се някой мъничко повече, почете Псалтира, спазва поста — и вече се мисли за по-издигнат от другите, осъжда ближните си, започва да поучава, когато никой не го моли и прочие и с това показва своята духовна празнота и отдалеченост от Господа „в далечна страна“ (Лука 15:13). Бой се от високото мнение за себе си.

Господ Иисус Христос казва, че даже да изпълните всичко предписано (т.е. спазите всички заповеди), пак считайте себе си за негодни раби и знайте, че сте направили само това, което сте били длъжни да направите. А спасението е дар Божий за смирените и съкрушени по сърце. Ето защо трябва да просим от Господа смирение. Осъждането на ближните и обидчивостта са напълно несъвместими със смиренieto. Ако осъждаме другите или се обиждаме, когато за нещо ни оскърбят, то у нас няма никакво смирение. Светите подвижници са благодарели искрено на ония, които ги обиждали и оскърбявали, тъй като чрез търпението на обидите те са се учили на смирение. Майката Божия твърди, че Господ Я е избрал заради нейното смирение. Сам Спасителят призовава всички да се научат от Него на смирение; не на пост, не на молитва, даже не на любов към ближния, а на смирение. Само чрез смиренieto човек става от един Дух с Господа, смирил Се до оплюване, до бичуване и кръстна смърт. Ясно е от само себе си, че сме длъжни с всички сили да се стараем да изпълняваме и всички заповеди, но пак повтарям, че без смирение това е безполезно, или вредно. Не ме разбирай неправилно.

Да те вразуми Господ! Да те избави от лукавството на видимите и невидими врагове. Твърде лукави са станали всички. Поклон на С. Да ви благослови Господ.

Н.

7/III–56 г.

193.

К., мир на тебе!

Пиша ти това писмо в присъствието на С. Той с мъка ми разказа за вашите взаимоотношения. Доколкото разбрах, и двамата сте виновни и постъпвате неправилно.

Ако той пие, към него трябва да проявяваш жалостивост. Той е вече роб на своята страст. Сам, със собствените си сили, той не може да се избави. А ти, вместо да му помогнеш, само го осъждаш, изискваш от него това, което засега той не може да даде. Смяташ себе си за права, но много грешиш. Ако си по-духовна от него, то твое задължение е да понесеш неговите немощи. Вие, силните, сте длъжни да понасяте немощите на слабите (срв. Рим. 15:1) — това изисква от тебе Господ. Казал е още: вие духовните поправяйте такъв (като напр. С.) с дух на кротост. Чуваш ли? — Поправяйте с дух на кротост, а не с кавги, упреци, каране, самооправдание и т. н. С подобно поведение себе си погубваш; от него може да пострада и С., тогава ти ще отговаряш за душата му. С всичката си убедителност, с цялата сила на душата си, с любов те умолявам: смири се пред С., смятай себе си за виновна пред него (макар и в нещо да си права), помоли за прошка за всичко станало; след това дай обет пред Бога да правиш всичко заради мира и спасението на двамата. Ти не можеш да се спасиш без С., а той без теб. Гибелта на единия ще е гибел и на другия. Вие сте венчани, вие сте един човек. Ако ръката ти заболее, ти я лекуваш, а не я отрязваш. Не можеш да отрежеш от себе си С., както и той тебе. Трябва заедно да се спасявате или заедно да загинете. Казано е: „обичайте враговете си, благославяйте ония, които ви проклинат и т. н.“ (Мат. 5:44). Не трябва ли още повече да се обичате един другия, да полагате душата си един за другия. Знаеш заповяданото от Спасителя: „ако принасяш дара си на жертвеника, и там си спомниш, че брат ти има нещо против тебе, остави дара си там пред жертвеника и иди първом се помири с брата си, и тогава дойди и принеси дара си“ (Мат. 5:23–24). Само в този случай Господ ще го приеме, а иначе ще отхвърли даровете ти и молитвите ти, както е отхвърлил жертвата на Каин.

Кай се, боя се за духовното ти устроение. Писала си ми и си говорила за това, че виждаш греховете си, съкрушаваш се за тях. Това е много високо състояние, но от някое време започнах да се съмнявам в това. Дали не те мами врагът? Ако някой искрено вижда собствените си грехове, той не може присърце да осъжда другите, а още повече да ги огорчава, както ти огорчаваш Ти не можеш за изискваш от него здраве, когато е болен, а си длъжна да проявяваш снизхождение към немощта му. Не трябва да му се караш, когато е пиан, а да мълчиш, за да не го предизвикаш към нещо по-лошо. И в трезво състояние не трябва да го дъвчеш, а заедно с него да обсъдите какво да правите, та с общи усилия да превъзмогнете неговата слабост. Трябва да помниш и това, че не си безгрешна. Може, външно погледнато, постъпките на някого да са съвсем правилни, но дълбоките му душевни мотиви (т.е. причини) да се окажат лукави пред Бога.

Защо не ме послуша и постъпи на работа? Напусни я веднага; преподобни Пимен Велики е казвал, че нашето спасение е в ближния, т.е. в любовта към ближния. От тук трябва да започва всеки, също и ти. Никакви твои молитви, трудове и милостини няма да бъдат угодни на Бога, ако осъждаш дори само ..., а не прилагаш всички усилия или да го спасиш, или да се решиш сама да загинеш заради неговото спасение. Само при

това условие Господ ще приеме молитвите и добрите ти дела. Не казвай нищо на С. за това писмо, нито за съдържанието на писмото на ..., иначе ще си навредиш. Забранявам ти това. Не мисли, че съм ти написал това, защото ... ми е наприказвал едно-друго за теб и аз съм се поддал. Не. Още от пролетта и дори по-рано почувствувах неправилността на твоето (духовно) устройство.

Да ти помогне Господ да разбереш написаното и да придобиеш мир и любов с ...! Да те благослови Господ и да изцери душата ти! С искрено пожелание за добро и за спасение оставам любещият те Н.

К., пишете ми писма заедно със С. Поправяйте ги заедно, за да бъдете и двамата съгласни с написаното.

Н.

194.

Драги С.! Приеми поздрав!

Как е животът при теб? Как е здравето ти? Много бих искам да те видя и да поговорим. Чувам, че продължаваш здравата да пиеш за своя крайна вреда. Какво сполетява човека, тръгнал по този път? Сега ще ти напиша.

Ако не се бориш с този недъг, ще попаднеш изцяло във властта на бесовете. Те ще те карат да пиеш все повече и повече и по този начин ще разстройват нервната ти система. Ще станеш раздразнителен, гневлив. Отначало кавгите ще са леки, после все по-груби, по-продължителни. Няма да стигат парите, ще те изгонят от работата — ще трябва да се продават вещите, да се вземат заеми по унижителен начин, а може би и ще започнеш да крадеш. Гневът ще се усили до бесовска злоба, до желанието да се убива.

Бесовете, действували дотук прикрито, ще започнат да ти се явяват във вид на разбойници, диви зверове, змии и пр. После могат да ти се явят и в своя си безобразен и гнусен вид. Ако и след това не се вразумиш, ще те заставят да извършиш някакво тежко престъпление, например палеж, убийство, а сетне ще те хвърлят в пълно отчаяние и ще те накарат да свършиш със себе си. Поне ако със смъртта човек изчезваше съвсем, тогава можеше и да се порадваме, че мъките са свършили, но такова изчезване няма. Пияницата и самоубиецът от малки и временни страдания преминават окончателно и навеки във властта на бесовете в най-ужасна мъка, която не ще има край.

Както духовните хора, които се борят с греха и побеждават греховете, постепенно стават способни да чувствуват отначало духовния свят, а после и да виждат ангелите, точно така и отдадените на груби страсти, особено на пиянство и на разврат, ще виждат бесовете и ще станат техни раби.

Дори само външният вид на духовния човек и на роба на дявола ясно говори накъде води единият и другият път. По плодовете им ще ги познаете — казва Господ.

Драги мой, мили, добри, умни С.! Опомни се: накъде вървиш? Ако още тук ти е тежко, то какво ли ще бъде след смъртта? Страстите, хиляди пъти по-силни, отколкото на земята, ще те изгарят с огън без никаква възможност да ги удовлетвориш. За погубения живот, за извършените престъпления съвестта ще започне да гризе сърцето ти като незаспиващ червей. А съзнанието, че сам си се лишил от вечното блаженство в обществото на светите люде и на ангелите, ще те терзае навеки.

С., ако не можеш да захвърлиш пиенето, осъзнай поне, че постъпваш зле, погубваш себе си, обиждаш близките си, оскърбяваш Господа. Осъзнай това и падни на колене пред Господа поне веднъж на ден и Му кажи: „Господи, загивам, спаси ме, не ме допускай до окончателна погибел. Господи, бъди милостив към мен, грешния“. Ако казваш от цялото си сърце тези думи всеки ден, то Господ ще ти прости всички грехове и ще те спаси от гибел.

Първи е влязъл в рая разбойникът. Господ е устроил това за поощрение и за утешение на нас грешните. Всичко прощава милосърдният Господ на искрено каещия се. Никой грешник не бива да се отчайва. Не казвай, че вече си загинал, това е бесовска мисъл. „Радост бива пред Ангелите Божии и за един каещ се грешник“ — казва Господ (Лука 15:10). Той, нашият Спасител, е дошъл на земята, за да „подири и спаси погиналото“ (Мат. 18:11; Лука 19:10). Не се бой от бесовете. Ако започнат да ти се появяват в някакъв вид — призовавай името на Господа Исуса Христа и сам се прекръствай и тях прекръствай, и те ще изчезнат като дим. Отбранявай се не с ножове или с друго веществено оръжие. Те не се боят от него, бори се въоръжен с Божието име. „Обсадиха ме, обиколиха ме, но с името Господне аз ги повалих“ (Пс. 117:11) — ето как са се бранили срещу бесовете истинските християни и нас ни учат на същото.

С., винаги съм те споменава при молитва. Обещавам ти на всяка литургия да вадя частица за теб и да моля Господа да те вразуми и да ти помогне да се избавиш от бедата. Ти сам поне малко се бори, не се оставяй на бесовете. Сам умолявай Господа поне веднъж на ден със земен поклон да не те остави да погинеш, но да те спаси от вечната мъка. Съжали се над себе си, съжали се над Та нали някога си я обичал. Може би и сега я обичаш. Нима не ти е жал да я измъчваш. Моли я за прошка, ако някога я обидиш, за да ти прости Господ и на теб. Ако сам нямаш мир с близките си, то как ще се примириш с Господа? Не се отчайвай, каквото и да си направил. В миг на просветление се помоли на Господа и Той ще ти помогне и ще ти прости всичко. ..., опомни се, съжали се над себе си! Ела при нас на гости. Тук човек може да се изповяда, да се причасти. Ще походиш на църква, ще почетеш духовни книги. Вземи си отпуска и ела или сам, или заедно с ... — както предпочиташ.

С., аз съм грешен човек, а те жалия от цялото си сърце. Господ хиляди пъти по-силно жали всеки грешник и само чака обръщането му, за да му прости всички грехове

и мерзости и да го спаси. Обърни се към Господа с молитва, покаяй се за греховете си, отдели се от лошите хора и напусни твоята проклетата служба и Господ ще те спаси. По-добре не работи никъде, но не пий и не се погубвай. На първо време ... ще те храни, а когато малко укрепнеш и овладееш себе си, Господ ще те устрои на работа, която не ще ти вреди. Ще придобиеш душевен мир, спокойствие, радост. А сега не само страдаш и се погубваш, а и принуждаваш роднините си да страдат.

Ако не се обърнеш със смирение и с покаяние към Господа, то още тук те очаква голямо страдание, а след смъртта — плач, скърцане със зъби, мрак, тартар, неумиращият червей и неугасимият огън, вечна, ужасна, неопикуема и никога несвършваща мъка.

Колкото и тежко да е тук, но на всичко земно ще дойде краят. А след смъртта идва вечността без край, вечност или в неизказано блаженство, или в ужасна мъка. Изборът е в нашите ръце. Господ желае на всички вечна радост, но никого не тегли насила към Себе си. Щом не искаш да бъдеш с Господа в светлина и блаженство, ще идеш при дявола във вечната тъмница и мъка.

Всичко написано тук е несъмнена истина. Съжали се над себе си, С., имай милост към себе си... Амин.

Искрено обичащият те и желаещият ти добро, твоят приятел и отец о. Никон.

195.

Драги С.!

Желая ти мир на сърцето, здраве и да имаш правилно отношение към себе си и към другите.

Написах и ти изпратих дълго писмо, искаше ми се да те подкрепя и поне малко да те утеша, но, очевидно, не са ти го предали.

Мисля, че скоро ще се съвземеш и ще дойдеш при нас. Не унивай, а опознавай себе си, живота, неговия смисъл, суетата на всичко тукашно. Поддържай се бодър чрез молитва и правилно разсъждаване. По-добре е до време да се потърпи, отколкото да страдаш вечно.

Бъди твърд, възстановявай се, ела да ни погостуваш. Господ няма да те остави и ще ти даде още време за покаяние и за вършене на добро. Всичко ще се оправи. Прогонвай унието и тъгата. До скоро виждане. Попитай, защо не са ти предали писмото.

Обичащият те Н.

Нашите много ти съчувствуват, кланят ти се и ти желаят скорошно оздравяване. Бъди здрав и бодър.

196.

Драги С.!

Получих писмото ти. Сигурно вече са те оперирали и то, надявам се, успешно. През цялото време те помня и ти желая здраве не само телесно, но и — много по-важно — душевно. Повярвай ми, твоята болест не е случайна, тя ти е изпратена по великата Божия милост за спасението на душата ти. Беше необходимо да се откъснеш от този безобразен живот, който те погубваше и огорчаваше всички, които те обичат.

Уверен съм, че напълно си осъзнал лошото си минало и се каеш за него. Само Господ може да очисти душите ни от предишната сквернота. И ако претърпиш без ропот и с благодарност към Бога телесната си болест, то с това ще покажеш вярата си, своето покаяние и смирение и ще получиш не само прошка за извършените по-рано грехове, но и помощ за борба с лошите навици в бъдеще, а след смъртта — вечен живот в общение с всички светци, неизказана радост. Не унивай, мили мой, прогонвай унинието и неверието, по-често призовавай Божието име, и Господ ще те утеши, макар и да те остави да изтърпиш тая болест. Законът на Духа казва, че през много скърби трябва да влезем в царството Божие. Знаеш ли, през какви страдания се преминали в бъдещия живот апостолите, мъчениците, подвижниците. Как тогава ние, грешните, бихме могли да влезем в царството Божие без скърби? Това е невъзможно. Затова е и казано, че когото обича Господ, него и наказва със скърби и болести, за да го приеме след смъртта му в Своята слава очистен чрез покаянието и болестите.

Когато те нападне униние и тъга, принуждавай себе си мислено да казваш: „Слава на Тебе, Боже, Слава на Тебе, Боже! Заслуженото според делата си получавам. Благодаря Ти, Господи, че Си ми изпратил тая болест за спасението на душата ми! Слава на Тебе Боже, слава на Тебе“.

Казвай тези думи десетки, стотици пъти, казвай ги убедено и след време ще почувствуваш облекчение в сърцето, мир и спокойствие, твърдост и търпение. Това са признаци на посещението на Божията благодат. Дай обет на Господа да прекараш останалата част от живота си по християнски и Господ ще удължи дните на живота ти на земята за покаяние и за придобиване на нови душевни качества, необходими за царството Божие: смирение, кротост, въздържание във всичко, благоговение и благодарност към Бога, и пр.

Старай се по-малко да си говориш с хората, а се упражнявай във вътрешната молитва.

Господ да те благослови и да те вразуми за всичко добро. Но и сам ти „отбягвай злото и върши добро“ (срв. Пс. 33:15), бори се с греха, който живее във всеки човек, защото царството Божие с усилие се превзема.

Бъди здрав телом и духом.

Н.

Всички наши ти се кланят и ти желаят скорошно оздравяване. Ела да ни погостуваш.

16/VI–58 г.

197.

Мир Вам, драги ...!

Простете, че дълго не съм отговарял. Няма да се оправдавам, макар че бих могъл. Простете. Преди всичко останало: много благодаря за ягодите. Много съм признателен. Всичко пристигна в добро състояние. Простете, че съм Ви затруднил.

С., как е здравето ти? Намаля ли подутината? Изчезнаха ли болките в рамената и в гърдите?

Относно вътрешния молитвен труд ще ти кажа : не си поставяй никакви големи задачи, не си определяй срокове, а винаги и във всичко се въздържа от зло, от нарушаването на вътрешните или външни заповеди и се принуждавай да вършиш добро, т.е. макар и с голямо усилие и борба, но се старай да постъпваш не така, както ти се иска, а както заповядва Господ в светите заповеди. Не напразно е казано: царството Божие с насилие (над себе си, бел. ред.) се придобива. Към това насилие се прибавя още търпението на скърбите и на болестите.

Посетила те е великата милост Божия, която не иска смъртта на грешника. Ти загиваше духовно, след смъртта те очакваше адската бездна. Думи ти не чуваше, пък и не можеше да ги чуеш. Нужно бе силно средство, което да те откъсне от пътя на погибелта. Господ бе принуден да ти изпрати това средство във вид на твоето заболяване. Затова не роптай на Бога, не унивай, а Му благодари за проявената милост към теб, за грижата за твоето спасение. В словото Божие е казано: „Господ наказва, когото обича; бичува всеки син, когото приема“ (Евр. 12:6). И тъй, ти си близък на Бога, не Го оскърбявай с неблагодарност, с нарушаване на Неговите св. заповеди, с ропот.

За да придобием неразсеяна молитва, трябва да се смиряваме пред Бога и пред хората, и немалко да се упражняваме. Без смирение човек винаги ще се разсейва. Но не унивай, и не се отчайвай, а търпи, чакай, смятай себе за недостоеен за каквито и да е

дарования. Наистина, ние всички сме недостойни не само за някакви особени милости, но сме недостойни дори да произнасяме Божието име.

Ако ти е полезно, то Господ ще удължи живота ти за твоя полза. Животът с вреда за душата е хиляди пъти по-лош от смъртта, ако последната води в царството Божие. Радвам се, че си надвил огорчението си към мен. Това дава надежда, че ти ще с Божията помощ победиш светските си възгледи, влеченията, и всичко, което ни отдалечава от Бога. Тъй побеждавай и останалите страсти. Не е леко, но този е единственият път към спасението. Винаги обвинявай себе си, казвай си: „Господ знае всичко, значи тъй трябва да стане с мен“, и ще се успокоиш.

Слушай в духовните въпроси К., имайте мир. Господ да ви благослови, да вразуми за всичко добро. Прости ме, С., за обидата. Може би и не трябваше да постъпвам така. Помолете се за мен, и аз ви поминавам. Поздрав на всички познати. Труди се. Не унивай, търпи всичко, за всичко благодари на Господа.

Обичащият ви Н.

25/VIII–58 г.

198.

Драги ...! мир вам!

Благодаря за изпратеното писмо. Вече бях започнал да се безпокоя за вас. Малко преди да получа писмото видях на сън, че заедно режете дърво на магарето за рязане. Реших, че правите едно и също нещо и то за вас е еднакво трудно.

Относно миналото не се безпокой прекалено, а когато си спомниш, моли Господа за прошка и Той няма да спомене греховете ти на Своя Съд. Само не ги повтаряй, не се поддавай на внушенията на врага.

За болестта на ... мисля, че се дължи на неправилно хранене — на недостиг на някакви витамини. Такива ранички има често нашият о. Н., те минават от изгарянето със силен Йод. Трябва за се ядат повече зеленчуци, особено в суров вид, например моркови, ряпа, чесън, лук, а през лятото повече ягоди и плодове. Не е грях да се обърне човек към лекар, ако продължи да не минава.

Ти пишеш, че още „не си се научил да се бориш с врага“. То е все едно ученикът да каже: не мога още да бъда професор. За нас с теб е по-добре да побеждаваме врага със смирение и с молитва към Бога, та да ни спаси Сам Той както знае и да победи нашите врагове. По-често благодари на Господа за всичко, приемай скърбите и неприятностите като напълно заслужаващ ги, без униние и ропот. Чети повече духовни книги и Евангелието. Земният живот скоро ще премине, ще настане вечният

живот; за него трябва да се готвим, за да бъде той радост, а не мъка. За това е и даден земният живот. Спасявайте се.

Не чети безбожни книги, не разговаряй с безбожници, иначе много ще си навредиш и ще си навлечеш излишни скърби. Светата Църква решително забранява на недостигналите духовна сила подобни разговори и четене. Врагът възбужда безбожниците да започват такива беседи, а на тебе ще ти внушава мисълта, че можеш да ги обърнеш към вяра в Бога, че си длъжен да ги съжалиш, да ги спасиш от гибел и прочие. Това е вражеска хитрост. Та ти сам за малко не беше погинал. Бе нужна много силна вяра, а не думи, за да бъдеш вразумен. Мисли същото и за другите. Ако Господ над теб се е смили, също тъй съжالياва и всички и желае всички да се спасят, стига само човек поне малко да потърси къде е истината, а къде — лъжата.

Господ да ви благослови с ..., да ви вразуми за всичко добро и да огради от зло.

Нашите благодарят, че не ги забравяте и ви пращат поздрав.

Н.

16/II-59 г.

199.

Драги С., мир на тебе и на К.!

Благодаря за писмото. Вече бях започнал да се безпокоя за теб. Миналото, за съжаление, те притиска силно. Радвам се, че поне го осъзнаваш. Не те осъждам за това. Човек е така слаб, толкова силно действа грехът в душата и тялото му, толкова злобят бесовете срещу този, който се опитва да се изплъзне от властта им, че са неизбежни паденията и някои връщания към предишния живот. Не се смущавай от това и не унивай. Отведнъж и цървул не можеш закърпи. Всички влизат в царството Божие с много скърби, борба и усилия.

Ти си чел в Евангелието, че царството Божие е подобно на квас, която турили в тестото, докато не възкиснало цялото. Тъй и душата на човека не се заквасва веднага от новата евангелска закваса. Понякога този процес на заквасване върви бързо, понякога се забавя. Разбираш, за какво говоря. Затова не се смущавай, ако не виждаш никакво поправяне. Едно е нужно: стреми се да живееш по евангелските заповеди, бори се, съпротивявай се срещу всеки грях — с дело, дума или мисъл, — и недей се отдава доброволно на лошото влечение. Ако се поддадеш — кай се пред Господа, моли за прошка. И пак се бори — и тъй до смъртта.

Помни, че със свои сили нищо не можеш да придобиеш, но при всяко изкушение винаги призовавай на помощ Господа Иисуса Христа. Тогава на твоето добро

произволение ще съдействува Божията сила, побеждаваща всеки грях, всяко бесовско действие. Ако победиш някое греховно влечение, то не си приписвай това на себе си, на собствените си усилия, а на Господа, и Му благодари, че Той ти е помогнал да победиш греха. Ако си го припишеш на себе си, отново ще паднеш в същите грехове.

Призовавай по-често Божието име. Ти си осъзнал донякъде доброто и злото. Сега Господ очаква от теб да се прилепиш към Него, до Неговите св. заповеди, да се ръководиш в живота от тях, а не от бесовете и от твоето паднало естество, заразено от греха. Изборът е в собствените ти ръце. Господ те гледа, за да види, накъде се скланя твоята воля. Земният живот е даден на човека за това да избере той свободно или Бога, или дявола. Затова и бъдещият живот зависи от тукашния, затуй тези, които цял живот са служили на греха и на дявола, ще останат с него и след смъртта си навеки. Ония пък, които цял живот са се стремили към Господа, макар и понякога да са падали, след смъртта си ще бъдат с Господа във вечно блаженство.

Господ не напразно ти е изпратил болест и не толкова като наказание за миналите грехове (макар и по духовния закон подир всеки грях да следва скръб), колкото от любов към тебе, за да те отскубне от греховния живот и да те насочи по пътя на спасението. Благодари за това на Бога, Който се грижи за теб, не Го оскърбявай с доброволни грехове, но се бори с всеки грях. Иначе можеш да пострадаш по-зле от преди.

Намини, когато ходиш в Москва. Ако може, пусни К. за няколко дни. Прости ми, ако с нещо съм те обидил. Поздрав и Божие благословение на К. Бъдете здрави. Да те благослови Господ и да помогне да спасиш душата си, а не да я погубиш заради нищожни, лукави земни интереси.

И. Никон

3/ХІІ–59 г.

Писма 200-209

200.

Драги С.!

Сънят ти толкова ясно показва първо, че враговете на нашето спасение се стараят да влезнат в душата ни, да я опустошат, да я омърсят, да я направят непотребна за Господа; второ, че трябва да се спасяваме от тях с молитва в къщи или в храма и с изпълняване на заповедите; трето, че Господ обича всеки човек и желае неговото

спасение. Каква любов към грешника трябвало да има, така че Самият Творец на света да се въплъти на света, да претърпи оплювания, побоища, издевателства и кръстна смърт заради спасението на грешните!

Ако на тази Божия любов отвърнем с равнодушие, с неверие, с нежелание да се борим с греховете, със съзнателно нарушаване на Божиите заповеди, със самооправдание, вместо с покаяние и сълзи, тогава какво ни очаква? Очаква ни отхвърляне от Божието лице. С каквато мярка мериш, с такава и ще ти се отмери, казва Господ (Мат. 7:2). Ако отхвърляме чрез делата си Божията любов към нас, то и Господ ще ни отхвърли. “Не ви познавам, идете от Мене в огън вечний” (Мат. 25:12, 41). Такава е Божията присъда, произнесена още тук над упоритите грешници, които презират Божието слово, които изопачават Евангелието, за да оправдаят своята греховност. Горко им! Вечна мъка, плач и скърцане със зъби ще е съдбата на ония, които са презрели Божията любов, които продават достойнството си на християни заради мръсните удоволствия на този свят, които предпочитат да изпълнява волята на дявола. Чиято воля изпълнява човек тук, на земята, с него ще е и след смъртта си. Който е бил на земята роб на дявола, и след смъртта ще остане негов роб и ще има същата участ като бесовете.

С., ти имаш всички условия за покаяние и спасение, както вътрешните, така и външните, каквито в наше време малцина имат. Ако не се възползуваш от това, а отлагаш делото на спасението, то можеш много да се измамиш. Утрешният ден не ни принадлежи със сигурност. Господ предупреждава всички: бъди готов всяка минута, не знаеш нито деня, нито часа, когато ще дойдат за душата ти.

Откажи се от работата си. Иначе ще загубиш пенсията си. А и към духовния живот може съвсем да охладнееш.

Настойчиво те съветвам: не се оправдавай за никой грях, колкото и малък да изглежда. Всеки грях е нарушение на Божията воля и знак за липсата на любов към Бога, както и обратно. „Обича ме този — казва Господ — който изпълнява заповедите Ми“. Затова всеки грях трябва да се очисти чрез покаяние.

С., в дома си имаш учителка по духовен живот — К. Ти си пред нея като детенце-кърмаче. Затова я слушай, питай я за всичко, което те интересува в духовния живот. Нито един духовен отец не може така да обича, както тя теб. Затова можеш да получиш много полза от нея.

Ако пък се усъмниш в думите на К., то ми напиши. Аз ще се постарая по този повод да ти изложа не моето мнение, а мнението на светите отци.

Бъди здрав. Спасявай се. Старай се да освободиш себе си от този свят, който е бил и винаги ще бъде враждебен към всичко духовно и към Самия Бог. Светът ще ви намрази, е казал Господ.

Кого точно ще намрази? Всекиго, който вярва в Господа Исуса Христа и се старая да живее по Неговите св. заповеди.

Моли се за мен. Не обиждай К. и пак ти казвам — слушай я по духовните въпроси. Искрено желаещият ти спасение твой Н.

2/IV–60 г.

201.

Христос Воскресе!

Драги С., Чувам, че съвсем си паднал в мрежите на врага. Нима не виждаш това? Нима не ти е ясно, че враговете искат да те погубят? Не ти остава дълго да живееш. Ако не се опомниш, след смъртта ще попаднеш направо в ръцете на бесовете. Знаеш, колко са жестоки. За тях съществува само едно удоволствие — да мъчат и да погубват хората. Никой не може и да си представи какъв ужас, какви мъки търпят ония, които попадат в ръцете на бесовете. Безумни хора понякога казват: каквото с всички — това ще стане и с нас. Нима това е утешение? Бесове има достатъчно за всички. Нека не се утешават с това.

С., Господ ти е показал много неща. Ти сам си обещал да се поправиш: ти помоли да ти се даде време за покаяние. Господ ти даде такова време: удължи живота ти, освободи те от предишната ти работа, обезпечи те във всичко. Даде ти и помощ за покаяние в лицето на о. Павел и на твоята собствена жена. А сам ти какво правиш? — изповядваш се надве-натри и едва ли не в пияно състояние се причастяваш. Какво е това? Как я мислиш? Знай, че Бог поругаван не бива. Господ очаква покаяние от грешните хора, затова и търпи дълго. А безумните хора мислят: грешниците благоденствуват, значи няма Бог. Бог ги съжалева, вразумява ги и с добро, и със скърби, и с болести, очаквайки тяхното поправяне. И ако не се каят, оставя ги в земния живот на собствената им воля, за да им въздаде дължимото след смъртта. И на праведниците им е често тежко да умират, а за грешниците е казано: „люта е смъртта на грешниците“ (Пс. 33:22, по слав. текст), — а животът след смъртта за тях е още по-страшен.

С., ти не си глупав и не си без сърце. Помисли накъде вървиш. Покай се искрено, от все сърце, не външно, по навик, без съкрушение, както правят мнозина, а после се причастяват за собствено осъждане. Ти поплачи пред Господа, когато си сам в къщи, от все сърце умолявай за прошка за изминалия си безобразен живот. Моли за помощ, за да се поправиш. А най-напред искрено помоли за прошка К., помири се с нея, за да ти прости и тя от цялото си сърце. Когато човек се намира във вражда, молитвите му не се приемат от Бога. Ти знаеш това. Затова се помири с К. и с всички, които си

обидил, и тогава смело падни на колене пред Господа, кай се и моли Господа да не те допуска до погибел.

Ти стоиш на ръба на пропастта. Бесовете могат лесно да те бутнат в бездната. Ако не можеш да захвърлиш пиенето, то пий в къщи, не оскърбявай К. Преди да започнеш да пиеш, помоли се поне една-две минути и кажи: „Господи, не мога сам да удържа от водката, сега ще започна да пия, ще се напия, може би ще сквернословя и ще ругая жена си. Господи, ако може, удръж ме и ми прости, че пак ще се напия.“ Като се помолиш така, тогава пий, като се стараеш да пиеш по-малко. А когато изтрезнееш, най-напред попитай, не си ли оскърбил ..., не си ли псувал нечисто и пр., помири се с нея и се помоли, просейки прошка от Господа.

Драги С., знай че на небето има радост и за един каещ се грешник. Ако не можеш да се удържиш, плачи пред Господа, умолявай Го да ти прости и да даде сила да се въздържаш. Само желай искрено да не оскърбяваш Бога и ближните си. Не се оправдавай с никакви обстоятелства, не обвинявай никого, освен самия себе си. Самооправданието е гибелно. То е гласът на бесовете. Смири се пред Бога и пред хората. Не бъди тщеславен, не осъждай никого, за да не те осъди Бог. Извади гредата от окото си и тогава ще видиш как да извадиш сламчицата от окото на ближния. Съжали себе си, не се погубвай окончателно. Да те вразуми и да ти помогне Господ, да не допусне гибелта ти.

Жалещият те Н.

4/V–61 г.

202.

Драги С.!

При теб, изглежда, нещата с основната болест не са напълно благополучни. Господ е давал и ще даде още време за покаяние. Няма друго средство да получиш прошка за сторените грехове, освен дълбокото искрено покаяние.

Тази искреност на покаянието трябва да покажем с изоставянето на греховете, с молитва и с вършенето на добро на ближните и на всички, които се обърнат с молба към нас. Всичките най-окаяни грешници (разбойниците, напр. Моисей Мурин, Давид, Варвар и др.) не само са получили прошка за всичко, но и са достигнали до святост чрез искреното покаяние, доказано чрез изоставяне на греховете от миналото и вършенето на добри дела.

Знам греховете ти, а към тях трябва да се добави още един грях: обръщаш се към Господа, когато те заплашва болест. А като престанеш да се боиш от болестта, преставаш и от Бога да се боиш. Молиш за разрешение да дойдеш по време на

Светлата седмица. Прости, но се чувствавам толкова слаб, че не ми е до никого, трудно ми е да търпя дори самия себе си. Всеки ден имам температура, средно 37,3; от няколко месеца имам болки в гърдите, в сърцето.

Благодаря на ... (предай ù благодарност), тя ми даде съвет и дори изпрати лекарство. То отстранява сърдечните болки, а другите средства не помагат. Успявам да заспя само с приспивателно. Отслабнах значително, силите ме напускат. Не считам идването ти необходимо — за твоя душевна полза. Сам знаеш, какво трябва да правиш. ... също може да ти помогне и насочи. Г. се кани след два месеца да бъде в Москва, можеш да дойдеш тогава, ако съм още жив и достатъчно силен. Тогава ще видим. Не трябва да се обиждаш от отказа ми и поради това, че дори на роднините си съм забранил да идват засега при мен, макар те, наистина, и да не ме слушат много. Мъчно им е за мен и идват понякога да ме видят, особено брат ми — лекарят.

Благодаря за поздравите по случай празника. И аз те поздравявам и желая всякакви милости от Бога, а главното — покаяние. Предай сърдечен поздрав на ... и на роднините и. Сигурен съм, че бих научил от теб много интересни неща по църковните въпроси в ... и др., но нямам сили дори да седя по-дълго. Прости ме. Спомени и мен понякога в молитвата си.

Да те благослови Господ и да те спаси по какъвто начин Той знае. Писах писмото с голямо усилие.

Н.

13/IV–63 г.

203.

Драги С.!

Получих многословното ти писмо. От него се вижда, че нищо не си научил. Все старата песен, самооправдание, обвиняване на другите и нежелание да се потрудиш над собственото спасение. Вместо с помощта на Бога и на добри хора да се издигнеш духовно, макар поне до равнището на К., ти през цялото време се стараеш тя да слезе до състоянието ти.

Твоята работа е ясна. Ако искаш да се спасиш, престани да се напиваш и да се предаваш в ръцете на бесовете. Няма да имаш пощада от тях, ако Господ отстъпи от теб поради твоите мерзости. Не забравяй не само пиянството и свързаните с него мерзости, но и другите си безчислени грехове. Не се оправдавай сам, но моли Бога за прошка. Но Бог не прощава на онези, които сами не прощават на другите, а ти си винаги злопаметен. Не искам да пророчествувам, но ще кажа убедено, че жестоко ще пострадаш, ако не се поправиш.

Към всичките си грехове добавяш още и фарисейство. Нещастният ти език те оправдава за всички мерзости и грехове, а обвинява другите. И хората вярват в това, ала в очите Божии ти ставаш фарисей. Тях Господ толкова не ги е обичал, че ги е осъдил приживе, ако не се покаят.

Ако искаш да се спасиш, покай се за миналите грехове и на изповед, и в къщи си ги припомняй по време на молитва и моли Господа да ти прости миналото и да ти даде сили да не грешиш в бъдеще.

На другите въпроси няма нужда да отговарям. Сам знаеш, как постъпваше по-рано с недостойните, трябва да го знаеш и сега. Спасявай се. Господ да те вразуми и да ти помогне. Не се опитвай да измамиш Господа. Имай пред вид, че този, който дори и нарочно си сложи примката, само за да наплаши хората — него бесовете ще го удушат и против волята му. И тъй, не прави глупости, пожали се, не протягай ръка на бесовете. Те много ще се радват да те вземат при себе си, но пощада от тях не чакай.

Когато започне много да те тегли към пиенето, направи три земни поклона и кажи: “Господи, моята развала пак ме тегли да се напия. Не мога, нямам сили да се удържа. А ако у Теб има милост за мен — дай ми сили да се въздържа. Ако пък не съм достоен за Твоята помощ в това, запази ме от бесовете и от голямата вреда, ако се напия”.

Ако така молиш Господа със смирение преди всяко пиене, Господ ще ти даде сили да се въздържиш. А ако пък отново започнеш да осъждаш другите, ще бъдеш предаден отново в ръцете на бесовете.

Болен съм. Повече не мога да пиша. Помоли се за мен. Поздрав и благословение на К.

Н.

26/VI–63 г.

204.

Драга ... !

Получих писмото Ви днес. Много ми се искаше да чуя в отговор на моите обвинения една дума, а получих осем пламтящи страници. “Беше г...чка”, остана си г...чка.

Пишете: “Много искам да се опозная и да се оплача преди смъртта” Ще Ви кажа истината: човек никога няма да опознае себе си (и следователно няма и да се оплаче), ако 1) се самооправдава и 2) си приписва разни положителни качества... Първото е

очевидно, а на второто учи утринната молитва на преп. Макарий Египетски: “Боже, очисти мене, грешния, защото никога нищо добро не съм сторил пред Теб”.

Драга ..., взимам думите си обратно. Моля да простите за нанесените оскърбления.

Господ да Ви благослови и да Ви вразуми за всичко добро.

Н.

7/II–59 г.

205.

К.!

“Този, който отхвърля основателното или неоснователното изобличение, отхвърля собственото спасение”. У когото се проясни зрението за виждане на греховете, той вижда не отделни грехове, а пълната извратеност на душата си, от която постоянно извира грехове, нещо повече, дори добрите дела, и те са просмукани от отровата на греха. Когато човек види това ясно, а също така се убеди напълно от хиляди случаи, че сам не е в състояние да изцери проказата на душата си, тогава той естествено, (а не с изкуствени похвати или с убеждение) ще се смири и по естествен начин ще спре да осъжда другите или да се оскърбява от обидите.

(Тогава) той просто вижда и у другите същото падение, в каквото се намира сам, и вече им съчувствува като на другари по нещастие. Тогава ще престане да въздига едни и да унижава други, съвсем ще престане да съди, защото от една страна всички са в (състояние на) падение, а от друга — лъжливи са човешките мерки (Пс. 61:10 по слав. превод), колкото и да се стараят да бъдат обективни. Как може тогава човек да се оправдава за греховете си? Как може да се обижда, ако някой го обвини в това, в което сякаш не е виновен, когато имаме безброй най-отвратителни грехове, за които не знае никой поради Божието милосърдие, което покрива греховете ни.

Трябва да се утешаваме не с мнимите си добродетели, а с непостижимата Божия любов към нас, падналите, с Христовия Кръст ..., с това, че “образ съм на неизказаната Твоя слава, макар и покрит с раните на прегрешенията”, (цит. от последованието на панихидата). Иисус Христос е дошъл на земята “да възстанови падналия образ”. Вечна благодарност на Него с Отца и Светия Дух от всички създания!!!

Да изчезнат пред Него всички наши добродетели, да започнем заедно с митаря да зовем от дълбината на Божия образ: “Боже, бъди милостив към мене, грешния. Боже, бъди милостив към всички нас, грешните”. Тогава ще излезем от този живот оправдани както митаря и ще влезем в овчия двор, където ще намерим вечни пасбища.

Н.

10/III–59 г.

206.

Драга ... !

Много ми хареса последното Ви писмо именно в оная му част, където говорите за себе си.

Прекрасна е по правдивостта си картината на Вашето устройство. Тъй като Вие вероятно сте забравила написаното, след като сте пратила писмото, ще ви напомня, ще препиша собствените Ви думи: “Уви, аз съм потъпкала отдавна чистотата си и Вие имате работа с мръсни отломки. Вие чувствувате смрадта, не Ви се иска да имате работа с моя тор”. По-нататък: “Простете мен, нечистата” — Бог да Ви прости.

Пишете за “недобрата ирония” в моето писмо. Повярвайте, нямаше никаква ирония, а самата истина. Това разбрахте и Вие самата, както се вижда от реакцията Ви.

“Взимам си думите обратно” не означава, че се отказвам от моето мнение. По-правилно би било да се изразя така: “Взимам думите си обратно засега”.

Това означава, че рано съм Ви посочил някои недостатъци. Все още не можете да претърпите никакво изобличение, дори най-малкото. Засега се отказвам, а когато бъде възможно, ще Ви посоча и повече. Впрочем да се изброят повече, отколкото самата Вие изреждате, не е възможно. Не понасяйки моето малко изобличение, Вие леко търпите в себе си онова, което и хартията едвам търпи. Това не е единственото противоречие във Вашето богато по съдържание писмо. Но не искам да пиша за това, защото то няма голямо значение. Но ето, за поученията към мен, както в това, така и в предишните писма, съм Ви много благодарен.

Бъдете здрава.

Н.

23/III–59 г.

207.

Х.В.

Мисля си за Вас с дълбока тъга. Ако можехте да погледнете себе си отстрани и да видите състоянието си поне в оная мяра, в която то се разкрива чрез писмата Ви и чрез препращането на чужди писма (между другото, получили ли сте разрешение за това?),

то щеше да Ви стане жал за Вас, както и на мен ми е жал. Умолявам Ви, погледнете по-добре върху себе си по време на молитва пред Божието лице, молете Господ да Ви разкрие собствената Ви душа.

С цялата си убеденост ви казвам: душевното Ви състояние е опасно за спасението. Вие само мечтаете, а не виждате реалността. Пред Бога мечтите Ви ще се разсеят и какво ще Ви остане тогава? Братският ми дълг ме принуждава да Ви пиша това, за да не ме упрекнете отвъд гроба за това, че съм го видял и не съм Ви казал.

Простете. Искрено желаещият Ви добро и спасение.

Н.

24/V–62 г.

208.

Драги ... !

Как се подвизаваш там? Не се самоизтъквай в нищо пред другарите си. Не се разкривай себе си и своето (дело) без нужда. Нека по думите на пророка и у теб да бъде “Всичката слава на царската дъщеря е вътре” (Пс. 44:14). Не си пилей времето, особено в църква. Казвай с внимание и благоговение Иисусовата молитва. Ако Господ ти даде умиление — не го похабявай, а се моли, докато то отmine. Бъди мъдър. Съчувствуй на другарите си. Всички са болни, но не се сближавай бързо с никого, не се поддавай на първото си впечатление, а из основи го провери. Недей да угодничиш пред учителите. Бъди прост.

Господ да те благослови и да вразуми за всичко добро.

Обичащият те Н.

11/IX–58 г.

209.

Драги ... ! Бъди здрав!

Получихме писмото ти. Не знам защо то произведе у нас тъжно впечатление. Обезпокои ни назначаването ти в хора на Лаврата.

Навярно най-добре би било никъде да не пееш, а когато си в църква, да се молиш. Постарай се да използваш времето, докато си в храма, в хора или не, за вътрешна молитва. Знаеш, че в царството Божие се влиза с насилие (над себе си). Събирай според силите си своите помисли с внимание към думите на молитвата. А при разсеяност се съкрушавай пред Господа за безсилието си, както и за всичко останало,

което правиш не както трябва. “Работникът заслужава своята прехрана” (Мат. 10:10), а който не се труди на духовната нива, той няма и да яде духовни плодове. Без труд не можеш улови и рибка от езерото. Онзи, “Който дава молитва на молещия се” (вж. I Царств. 2:9, по слав. текст), ще даде и на теб, ако се потрудиш. А с молитвата е леко и радостно да бъдеш в църква и времето ще мине незабелязано. Без молитва пък ще се умориш повече, отколкото при най-силното напрежение за получаване на молитвата и времето ще мине без полза, дори, казано по-вярно, с вреда: “който не събира с Мене, разпилява” (Мат. 12:30; Лука 11:23).

Напиши как усвояваш лекциите, има ли време да се почете по-подробно за изучаваните предмети, интересно ли преподават и може ли да се задават въпроси и кога?

Вчера ремонтирах печката в банята и май ми истина кръстът. Съвсем ме скова, но днес вече е по-добре. Мисля си, че утре ще мине. Мазах го с “огън” и усилено го загревах.

Пиши ми как са при теб здравето, настроението, животът. Ние постоянно те поменаваме. Бъди здрав. Господ да те пази и да ти помага във всичко добро и да опази от всякакво зло. Да бъде винаги върху тебе Божието благословение.

Обичащият те Н.

17/IX–58 г.

Писма 210-219

210.

Драги ... !

След писмото ти и след разговора по телефона ми се поиска да ти приведа думите на еп. Игнатий (Брянчанинов — бел. прев.), за да ги помниш:

„Спасявай себе си! Блажен си, ако намериш един верен сътрудник в делото на спасението — в наше време това е велик и рядък дар Божий.

Ако желаш да спасиш ближния си, пази се да не те увлече той в пропастта на погибелта. Последното се случва ежечасно. Отстъплението е допуснато от Бога. Не се опитвай да го спреш с немощната си ръка. Отдръпни се, опази се от него сам: и това да ти е достатъчно. Опознай духа на времето, изучи го, за да избегнеш, по възможност, неговото влияние. «Днес вече няма истинско благочестие — казвал светител Тихон преди сто (а сега вече — двеста години) — сега има единствено лицемерие». Страхувай се от лицемерието първо в самия себе си, а после и в другите“.

Тези слова трябва да се разбират в пълнотата на техния смисъл, да се приемат като ръководство, знаейки от какъв човек са казани.

Ако забележиш, че преподавателите правят грешка, но тя или няма голямо значение, или е очевидна за всички, не я посочвай на другите, а я покрий с любов и със снисхождение. Ако пък грешката е значителна и ти е необходимо да изясниш истината, то попитай преподавателя насаме като учащ се, а не като спорещ. Ако пък той се обижда, тогава не я посочвай изобщо и повече никога не го питай нито насаме, нито, толкоз повече, пред другите, а търси отговора в книгите, или ми напиши. Ако действуваш по друг начин, ще си създадеш врагове и много ще направиш положението си много тежко без полза нито за себе си, нито и за другите. Много те моля, послушай ме в това.

Хората са твърде немощни и самолюбиви. Те трябва да бъдат щадени и трябва да помним думите на Игнатий Брянчанинов и да ги прилагаме по отношение на преподавателите и учещите се, и на всички...

Бъди мъдър. Не поучавай също така и другарите си; а ако някой нещо те попита, то отговори честно така, както смяташ за правилно, но решително отказвай да съдиш, а още повече и да осъждаш някого, особено началството или преподавателите. Това е заповядано от Евангелието.

Няма да ти пиша за правилата на апостолите и на съборите. За буквалното им прилагане в сегашното време не може и дума да става.

Московският митрополит Филарет в свое време се е изказал относно кандидатите за свещеници така: ако човек се ръководи точно по каноните, то няма да има нито един свещеник (не помня точно думите, но смисълът им е точно такъв).

Завършвам, за да не задържам писмото. Бъди здрав. Да те пази Господ!

Разкривай своите немощи, скърби, недоумения пред Господа по всяко време в молитва. За всичко се укорявай, а не се оправдавай.

Прости ме, че все ти давам съвети. Помня отлично думите на преп. Серафим за камъчетата, носени на камбанарията и за хвърлянето им оттам. Но аз ти желая доброто. Макар и нещо дребно — но все може и да ти е от полза.

Да те благослови Господ и да те опази от всякакво зло!

Обичащият те Н.

10/IX–58 г.

... !

Получихме на 2/Х писмото ти. Благодаря, че ни писа скоро. Радваме се, че си пристигнал благополучно.

Относно проповедта, на тази тема съществува една отлична, с богат материал у Дмитрий Херсонски, в третия том. Мисля, че няма да ти потрябва нищо повече.

Напиши накратко и в свободното време казвай по-често на ум, говори така, както би разказвал на свой другар или на учител. Старай се да изложиш мислите, които считаеш за необходимо да кажеш, в твоя случай излагай устно онова, което си написал.

Темата е такава, че чувството ще участва малко. (Ако не греша, струва ми се — отброявам 24-та неделя след Петдесетница, за кръвоточивата жена и за възкресяването дъщерята на Иаир?)

Не се страхувай. Всички хора са паднали същества, всички са душевноболни, какъвто си и ти, макар и далеч не всички да виждат това. Според преподобния Петър Дамаскин това е духовно виждане, което е дар Божий, а не човешко притежание. Плътският човек не може никога да види себе си такъв, какъвто е. Затова не се бой от хората, от техния съд, от влиянието им. Успокоявай се. Скоро ще можеш да получиш свобода от хорските мнения и спокойствие на духа. Да ти помогне Господ!

Бъди здрав. Да те пази Господ! Ние всички много те обичаме и ти желаем всички небесни блага, и доколкото може, и земни.

...! За Бога, не прави нищо поради спор или съревнование. Това са ми казвали хиляди пъти моите майка и баба и са ми посочвали много ярки примери за осакатяване или смърт (удавници). Така се е удавил годеникът на майка ми. Обзаложил се е, че ще преплува река Тверца и се е удавил, а е бил отличен плувец.

Припомни си правилата за външно поведение от петия том на Игнатий Брянчанинов. Той привежда мнението на св. Василий Велики и на други древни отци, които са отдавали голямо значение на доброто външно поведение в духовния живот.

Всички наши ти се кланят. Очакваме те.

Обичащият те Н. Поздрав на

3/Х–58 г.

212.

Драги ... !

Мир и Божие благословение за теб. Да те пази Господ.

Получихме писмото ти на Никулден. Радваме се много, че не си се изложил с проповедта. Казано е: Светият Дух ще говори, когато е необходимо. Ето, при теб това се изпълни ...

Майчино сърце! Горко на ония, които го оскърбят! Много сълзи ще трябва да пролеят такива хора, за да освободят сърцето си от болката, от угризението на сърцето („незаспиващия червей“). За човека всичко започва тук — и раят, и адът. Само че хората с мъртви души тук, на земята не усещат нищо, докато не възкръснат за вечната мъка, за чиято реалност говорят мъките на ония, които са възкръснали още тук и са почувствували страданията, които са предобраз, сянка на бъдещите страдания за неразкаялите се на земята. (Ето една тежка фраза: формата съответствува на съдържанието).

Довиждане, драги ..., очакваме те. Бъди здрав. Не се преуморявай, не се подавай на тщеславието и не се огорчавай, когато получиш не онова, което си очаквал. Учи се на смирение. Каквото и лошо и неприятно да ти се случи, приемай го като заслужено. Според Марк Подвижник нищо не може да се случи, ако човек не го е заслужил. Една от страните на покаянието се състои в това да приемаме всичко скръбно като следствие от извършените грехове. Това научава човек на смирение и проч.

Да те пази Господ и да те вразуми за всичко добро.

Обичащият те Н.

213.

Драги ... !

Търпение ти желая, мир и спасение!

Казах проповед за поста. Развих мисълта за необходимостта от въздържание на телесните чувства. Чрез тях (особено чрез зрението и слуха) душата се изпълва с боклук; по време на молитва тези отпадъци оживяват и не дават на човек да се съсредоточи. Ако импровизираш, то е много добре и уместно да подчертаеш тази страна на поста. Трябва също да се подчертае необходимостта от прощаване на обидите и от милосърдие към всички („бъдете милосърдни, като Небесният [ваш] Отец“, срв. Лука 6:36).

Използвай вътрешната си скръб за развитието на вътрешната (Иисусова) молитва. В подобно състояние тя се казва леко и навлиза дълбоко в сърцето, и скоро дава мир и утешение, но пък след това и молитвата отново се загубва. Така че понякога не знаеш, какво да предпочетеш. Изпитал съм го сам. В затвора, например, Иисусовата молитва вървеше от само себе си, почти без всякакво усилие, а после стана по-трудно.

Прости, че ти пиша може би не онова, което трябва. Е, бъди здрав, мили. Прости, че съм по старчески многословен. Не ме осъждай. Да те пази Господ, да помогне да завършиш годината безболезнено.

Обичащият те Н.

Предай сърдечния ми поздрав на В., пожеланието да завърши успешно годината и да премине в следващия курс.

Довиждане, родна душа.

Н.

18/III–59 г.

214.

Драги ... ! Мир на тебе, обични мой!

Получихме писмата ти. Не се смущавай от неуспехите. „Суета на суетите — всичко е суета! (Екл. 1:2). За да придобие човек смирение, а с него и Божия мир (в душата), който превъзхожда всеки разум, трябва да претърпи много неуспехи, падения, оскърбления и прочие. Постоянните успехи могат да погубят духовния човек, затова Божият Промисъл е принуден да ни изпраща всячески изпитания, несполуки, скърби, болести и пр., за да познае човек от хилядите примери собствената си немощ и да се отдаде всецяло в Божиите ръце, а не да се надява на себе си.

Господ да те пази, мили наш, и да те благослови във всяко време. Чакаме писъмце от теб.

Дядо Федот

24/III–59 г.

215.

Драги ... ! Здравей!

Поздравяваме те с имения ден! По светите молитви на твоя ангел-пазител да те ограда Господ от всякакво зло, да ти даде духовна мъдрост и ревност към спасението. Да ти помогне преп. ... да изминеш земния път, като изпълняваш Христовите заповеди, и да те приеме във вечната Си обител.

Получихме писмото ти на 24/III, а ти си го писал на 23. Много се радваме, че сънят не се е сбъднал и ти се е удало да кажеш проповедта прилично. С течение на времето

ще ти бъде все по-леко да говориш. Важното е да имаш достатъчно материал, за да може при проповедта да се използва това, което изисква ходът на мисълта. Слава Богу!

Да, подаръкът ти от мен е вече готов. Помниш ли? Надяваме се, че на Благовещение ще дойдеш по време на дните, за които съм ти писах в предишното писмо.

За Великден ще ходатайствувам от мое име да те пуснат да пееш, тъй като басът продължава да боледува и няма надежда де се оправи.

Всички наши те поздравяват и ти желаят всякакви блага. Чакаме те.

Плешивият с бялата брада

26/III–59 г.

216.

Драги ... !

Мир на теб и спасение от Господа!

В К., в киното са залепили за показ на всички изображение на В., учеща децата си да се молят с надпис: „Това е жената на работника С.“ Последниците от това не са известни, но настроението им е подтиснато.

Затова пък нашите се зарадваха за О.Н. Надяваме се, че всичко ще се размине благополучно.

..., мили мой, не унивай от „вести за войни“ (Мат. 24:6; Марк. 13:7; Лука 21:9). Така трябва да стане, толкова отдавна е казано вече и не може да не се сбъдне.

Старчето в Смоленск е напълно “светски” човек, макар и убеден, и, безусловно, православен. Старостта се проявява в много неща и не е изключена възможността за някаква изненада.

Тия дни душевното ми състояние беше тежко. Сега стана съвсем нормално, но ”нищо от живота не очаквам, миналото никак не жалея” (Лермонтов).

Прости ми, миличък... че може би те заразявам с униние. При нас засега всичко е наред, всички са здрави и са по-весели, така че няма основание да се предаваме на песимизъм. Ела да ни погостуваш при първа възможност.

Поздрав на В. и на Д. Да ви пази Господ и да ви насочи към правия път и да ви ограда от всякакво зло — външно и вътрешно.

Твой Н.

15/IX–59 г.

217.

Драги ... !

Днес получихме писмото ти. Жалко, че те няма тук. Вишните почнаха да цъфтят. Само част от цветовете се разтвориха, а дървото е цялото бяло. Пеят славеи. Преваля дъждец. Днес разсадихме доматиите. При нас е 26 градуса. Не ходим в гората, няма време.

Колкото и да е странно, аз едва сега започвам да осъзнавам, какво е това надежда. На шестдесет и пет години! А и молитвата на митаря я осъзнах само преди няколко години. Аз, както и всички останали, познавах външното, а същността им, която се познава чрез опита, не ми беше достъпна.

Много бих искал да зная, как става това при другите. Освен това, трябва още да се разграничава разбирането, дори пълното, от овладяването им. За да разбереш е необходимо да изпиташ чрез опита, а овладяването е постоянното владееие на този опит. Така е и с останалото в духовния живот.

При наличието на духовен опит колко жалки изглеждат антирелигиозните опити да се ритне лъвът. Господи, вразуми всички и не допусни никой да погине, откъснат от Тебе.

Господ да те пази! Очакваме те с нетърпение.

Пиши за следващите изпити.

Н.

16/V–59 г.

218.

Драги ... ! Мир на тебе!

Днес, 13/X, получихме от теб писмо и снимка. И двамата сте излезли добре. Ю. има смирен вид. Добра двойка сте.

Относно отрицателната критика. Мнението ми е — никога тя да не се чете и никога да не се възразява. Няма да убедиш никого, а ще навредиш на себе си, като четеш и пускаш в душата си бесовски дух. Самият аз много пострадах в свое време. За никого

няма никаква полза. Когато придобиеш духовна сила, тогава тази сила ще действа върху слушателите, стига те да са поне малко способни, „да имат уши“ да чуват.

Виж как са действували думите на Самия Иисус Христос (притчата за сеяча и др.). Ако на теб самия ти дойдат натрапчиви мисли в духа на отрицателна критика, по-добре е в този случай да се бориш с тях чрез молитва и чрез отвличане на вниманието, а главното — чрез четенето на Св. Отци. Вярата трябва да бъде утвърждавана с воля, макар и на падналия и бесовски разум и да изглежда абсурдно. По-късно то (т.е. съмнителното) ще стане очевидна истина, ако растеш [духовно].

Н.

13/X–59 г.

219.

Драги ... !

Благодаря за писмото и за снимката. Много сериозен изглеждаш на нея! Ти навярно довършваш преписването на съчинението си? А как е В., чел ли си неговата работа?

... , във втория том от съчиненията на Антоний (Храповицки) има интересна статия за проповедта, каква трябва тя да бъде, по-точно, какъв трябва да е проповедникът. Там има и за пастирското богословие, а също интересна статия за Достоевски. Ако имаш време, погледни. Тези статии са много необходими за вас и за преподавателите. Би трябвало да се прочете на чичото. Аз нямам първия том. Не би ли могло да се донесе за прочит, а може би е възможно и да се купи?

Днес, 26/X, е плюс 4°, има слънце и е почти тихо.

Пази мира в себе си, а после и с ближните. Съчувствуй на всички, защото всички са болни от една болест — отдалечили са се от Господа и са попаднали под въздействието на врага. А как на кого той влияе — не е толкова съществено.

Важно е да осъзнаеш къде се намираш и да вървиш по правилния път.

Бъди здрав, мили мой. Господ да те пази и да благослови по всяко време.

Н.

24/X – 59 г. вечерта

Писма 220-229

220.

Драги ... ! Мир на тебе!

Благодаря, че в неделя ми се обади по телефона. Неизвестно защо много се зарадвах. Дори настроението ми стана съвсем друго. Да ти даде Бог здраве, мъдрост и сила.

Да, епископ М. ми изпрати писмо. Благодарни ни за поздравлението и ти изпраща пожелание за успех “в богословските науки”.

Аз съм все болнав. Грипът си тръгва вече, но състоянието ми е все още някак ненормално. Трябва да търпим и да се насилваме. Сами си налагаме никакъв подвиг, затова и ни се изпраща отвън. Остава само да търпим без ропот и да съзнаваме, че заслужаваме нещо много по-лошо. Тогава външните скърби и болестите се вменяват на подобен човек за личен подвиг. Св. отци отдавна са предсказали този начин на спасение през последните времена. Слава Богу за всичко.

Да ти помогне Господ във всичко добро и да те удържи от прикрито и явно зло. Божията премъдрост все повече и повече се разкрива в нравствения свят. Ако нещо те смущава и не можеш да си го обясниш, не бързай да правиш разсъдъчни изводи, задължително лъжливи, което и ще разбереш по действието им върху сърцето. Кажеш си: Господ знае, ако му е угодно, в свое време ще ми открие. Тогава ще се успокоиш. Смирението винаги и във всичко дава покой и мир на душата.

Да те пази Господ! Пиши. Ела на гости.

Дядо, който те обича

1/II–60 г.

221.

Драги ... ! Мир на тебе!

Писмото ти от 4/III получихме късно — на 8/III. Зарадвахме се, че добре си казал, а още и си претърпял за това “отечески внушения”. Съдия на всички е Бог.

Кога ще настъпи промяна с Ю.? Ако все още не е късно, дай му съвет от името на ония, които са минали по същия път, да отложи поне до есента. А през лятото нека прочете петия том на Игнатий Брянчанинов, нека си поговори с изминалите тоя път, нека вземе под внимание времето, в което живеем, нека си даде сметка в какво може да се прояви истинското монашество при сегашните условия, които ще се развиват в същата посока все повече и повече. Външното може се направи когато и където и да е за половин час (пострижението за монах, бел. прев.), а що се отнася до вътрешното, в

него човек трябва да се труди цял живот, за да може поне на старини мъничко да се уподоби на това, което би желал да бъде. Ако е налице вътрешното без външното, поне в малка степен, това ще е безкрайно по-ценно от едно външно монашество без вътрешното. А тъй като последното се достига много мъчно, а външното ще задължава в очите на хората човек да съответствува (вътрешно) на външния си вид, то незабележимо ще се появи лицемерието, фарисейството и ..., може би дори нравствена гибел.

С тези си думи в никакъв случай не съм против неговото намерение, радвам се на желанието му, човек обаче трябва да се съобразява с множество обстоятелства. Дяволът често внушава много добри намерения — несвоевременни и непосилни — за да обърка и погуби човека и да не му позволи да осъществи доброто си намерение, когато дойде времето за това.

Няма никакво съмнение, че Ю. още не познава новия път, че има много лъжовни мисли и очаквания, а може би и скрити светски сметки, които и сам той не осъзнава докрай. Повтарям пак: нека изучава петия том и изпълнява прочетеното според силите си, тогава ще разбере много неща. Нека също така непременно прочете писмата на еп. Игнатий във втория том на биографията му, съставена от Соколов. Непременно да ги прочете. Не се меза в чуждия живот, но съвестта ми ме кара да напиша това, което пиша тук. Може още много да се каже. Но засега стига. Нека не взима пример от другите. Днес всички хора (включително и монасите) се спасяват по изпълнилото се предсказание на Антоний Велики и другите древни св. отци — чрез скърби и, добавям от себе си, чрез вътрешното монашество, ако има стремеж към него, а не чрез външното. Прочети това на Ю. Смятам за престъпление от страна на “старшите” това, че те без изпитване, без напътствия приемат в монашество поради лични сметки. Убеден съм, че не биха направили това със собствените си деца, а за чуждите не им е жал. ..., с това завършвам писмото си. Искаше ми се да напиша още нещо, но ще го направя в следващото писмо.

Пиши ми. Напиши за реакцията на Ю. на това писмо. Ако той постъпи по своему, после хиляди пъти ще си спомня тези думи.

Да те пази теб и всички вас Господ! Бъди здрав!

Н.

10/III–60 г.

222.

Драги ... !

Мир на тебе. Как са нещата при теб, как си със здравето? Чакаме още писма, а те не идват. При нас засега няма нищо ново. Ако в главата ти или (което е още по-лошо) в сърцето ти под вражеско въздействие се появи неверие, не му придавай значение, а кажи твърдо, с волево напрежение: “Вярвам, искам да вярвам, махни се от мене, сатана”. И повече не спирай вниманието си нито върху помислите, нито върху чувствата на неверие, така както не обръщаме внимание на хулните и на нечистите помисли. Св. отци причисляват неверието към страстите, възникващи от бесовско внушение на основата на падналата човешка природа. Затова борбата с тях е същата, както и с останалите страсти: 1) откъсване на вниманието от тях; 2) усилна Иисусова молитва; 3) покаяние за греховете; 4) понякога въздържание при хранене и молитва („тоя бесовски род се изгонва с пост и молитва“ [срв. Мат. 17:21; Марк. 9:29]).

Ако човек не взема мерки срещу неверието, ако не се бори както трябва, с това вече става виновен за тези помисли и бива наказан със същото това неверие, както бива наказан и с всички останали страсти, ако не се бори против тях.

Сигурно вече ти е омръзнало. Бъди здрав. Пиши как вървят работите при тебе. Привършвай по-скоро. Ела веднага, щом приключиш с последния изпит. Помоли, да те не задържат.

Н.

3/V–60 г.

223.

Драги ... !

Разкъсах написаното писмо. Ще бъда кратък. Засега всичко е наред, само анакондата все повече ни стяга, но засега ни дава да дишаме. От нея зависи да ни смаже или не в обятията си. При теб там това е още по-силно. Затова се отнеси към положението с търпение и разбиране. Не осъждай своите, а им съчувствуй. В никого от нас няма героизъм. Всички сме мънички, всички се боим от големи скърби. Трябва да проявяваме жалост към всички, на всички искрено да желаем и да вършим повече добро. С каквато мярка мерим, с такава ще ни се отмери и тук, и в бъдещето.

Унило е в природата, унило е и в душата. Единственото прибежище е в мира с ближните и главното — в молитвата. Ужасно би било без молитва! Блажен е този, който е съумял да я намери. Търси я и ти. Без търсене и без труд нищо не можеш придоби.

Голямата нова дървена къща ще ни я вземат: или ще я отнесат, или ще заселят някого. С това се ограничава “наказанието”.

Получена е нова интересна инструкция за N. Но за това повече ще узнаеш, когато дойдеш.

В К. почина схимницата А. Тя беше на около сто години.

Не се преуморявай прекомерно. Учи латински, може и да ти потрябва. Добре е човек да бъде оптимист. Как да си обясним техният оптимизъм? Може би те все още не са видели и не са преживели големи скърби? Или нервите им не са толкова възприемчиви? Старостта е винаги песимистична. Аз и на млади години бях същия. Тежко преживявах всичко.

Желая ти здраве и известно количество оптимизъм, защото скръбта и униинето разяждат здравето. Чичо М. е още тук. Всички ти се кланят. Целувам те и силно ти желая всякакво благополучие.

Господ да те пази и да те благослови. Чакаме писма.

Н.

13/IX–60 г.

224.

Драги ... ! Мир на теб!

Получихме писмото ти и рецептите. Ако не чувствуваш вреда от това, научи се поне на диригентство. При всяко пеене мислено си задай тон предварително, а когато го даде диригентът, ще провериш себе си. Само така може да се научиш. Пей без всякакво напрежение, за да не се изморява сърцето. Затова пък се старай със всички сили да събираш помислите си и от сърце да се молиш с Иисусовата молитва.

По този начин ще получиш велика полза. Помни, че без молитвата човекът е оръдие на дявола. Без молитва и добрите дела няма да ти донесат полза, те ще бъдат осквернени от всякакви отровни примеси.

Напомням ти думите на евангелист Матей гл. 10,17 („Пазете се от човеците...“, бел. прев.). Такива при вас има много. Потопи се в себе си.

При нас засега е тихо. Чичо М. е тук. Времето е хубаво, сравнително топло е. Има гъби-пънчушки.

По-често ни пиши. Съобщи темите на съчиненията. Щом се появи възможност, ела.

Н.

26/IX–60 г.

225.

Драги ... !

Получихме писмото с темите и заповед №9. Ще трябва да играеш. Смиривай се!

И двете теми са много важни. Би трябвало да ги изучиш и да напишеш съчинение дори само от любов към духовното знание, а не само по задължение. Ако мислиш да се захванеш с първата тема, то във втория том на Игнатий Брянчанинов има специална статия за образа и подобие на Божие.

Ако решиш да я предадеш със свои думи, ще се получи прекрасно съчинение. Добре би било да се вземе още от някъде, най-вече примери за илюстриране на отделни черти от образа и от подобие на Божие. Например, за любовта на мъчениците и подобно. Способността на ума на подвижниците да вижда на огромно разстояние. Властта над природата и прочие. Когато се спреш на темата, започни веднага да работиш ежедневно. Събери в библиотеката или читалнята (все трябва да я открият) материали и започни да пишеш.

Постепенно ще добавяш и ще поправяш, но не чакай под предлог, че събираш материали или че обмисляш, не отлагай за в бъдеще. По време на писането ще ти идват мисли. Новият материал може да възбуди и други мисли, които също ще включиш в съчинението. Постарай се да ми отговориш на това писмо, а също така да напишеш и на каква тема си се спрял.

Изпратих писмо на В.

Бъди здрав. Да те пази Господ и да те вразуми. Не се огорчавай особено от нищо. Такъв е животът. Ти постепенно навлизаш в него. Няма все да стоиш прикътан в къщи. „През много скърби трябва да влезем в царството Божие“ (Деян. 14:22). Умният и вярващ човек използва скърбите за голям успех в духовния живот, а неразумният и ропотливият губи случая за тяхното придобиване, вреди на себе си, като разстройва и тялото, и душата си. „Световната скръб докарва смърт“ (II Кор. 7:10) — ето докъде можем да се разстроим.

Проси мъдрост от Господа, за спасение и за изпълняване на Божията воля (а не за светски цели) и Господ ще я даде. Пиши, обаждай се, ела. Чакаме. Очакваме те.

Н.

1/X-60 г.

226.

Драги ... !

Днес, 20/X получихме писмото ти. О. е при нас.

Четох за картата на Антарктида. Нищо не ме учудва — всичко външно не е нищо в сравнение с вътрешния свят. Струва ми се, че ще намират все повече и повече доказателства (от външните) за истинността на Библията, но — уви! И с оръдие не можеш проби духа на този свят. Малцина ще се възползват и от фактическите доказателства. Ако не вярват на Моисея и пророците, и мъртвец да възкръсне, пак няма да повярват (срв. Лука 16:31).

Днес при нас падна сняг, петнадесетина сантиметра. Истинска зима.

Пиши по-често. Да те пази Господ! Спасявай се, мили мой, дръж в трезвение и душата, и тялото. Да ни помогне Господ на всички!

Н.

20/X–60 г.

227.

Драги ... !

Мир на теб! Получихме двете ти писма. Благодаря. Искам да ти кажа за кандидатската работа. Тези дни отворих Новия Завет на немски, преведен от Лутер. Попаднах на текста от Лука, глава 13, където се говори за галилеяните, чиято кръв Пилат смесил с тази на жертвите им и за убитите от падналата Силоамска кула. Преводът на Лутер е според мен много показателен. При него няма разбиране на покаянието, така както го разбират св. отци и от цялата Православна Църква, затова той е употребил чисто описателен външен израз: „да се поправят“. Това въобще е характерно за протестантството. Помня, как някога четях Новия Завет, преведен на немски от Лутер, и много пъти съм се учудвах на неточността му, на отклоняването встрани от православното разбиране. Сега тези места вече не ги помня.

Пиша ти за това по следната причина: не може ли да се вземе това като тема — да се сравни гръцкият текст с немския текст на Лутер и да се посочат различията в целия Нов Завет. Това би било любопитно и показателно. Поговори за това. Би ли могло това да се направи и в каква форма? В този случай би се получила работа и по гръцки език, и по сравнително богословие. Тази мисъл се появи съвсем неочаквано от случайното отваряне на немското Евангелие. Тя не те задължава с нищо, но ако те заинтересува, можеш да се обърнеш към Н.К.

Между другото, има трудове, където се разяснява изчерпателно значението и оттенъците на всяка гръцка дума в Новия Завет. Вероятно има нещо подобно и за

немския текст на Лутер. За подобен труд трябва или човек да има и двете книги, или да познава добре и двата езика, за да не се изложи. Някои големи различия ги усещам дори аз и те дразнят ухото на православния човек.

Не се ли е обидил С. от твоя диспут с него? Не си струва да спориш с него. Трудно е по-старшият да отстъпи, а особено в присъствието на други хора, а още повече на ученици. Имай това пред вид и бъди внимателен занапред!!! Сега почти няма подвижници, а едва ли ще намерим някого, който търси случай да бъде унижен, за да придобие смирение. Казано е: „бъдете мъдри като змии“ (Мат. 10:16).

При нас всички засега са здрави. Желая ти същото. Не забравяй при всяка възможност (особено в църква) да се молиш внимателно и покаяно с Иисусовата молитва.

Не оправдавай себе си за нищо, тогава ще видиш безчислените си като морския пясък грехове, което е „признак за начеващото оздравяване на душата“ (по св. Исаак Сирий, бел. прев.). Очакваме писмата ти.

Н.

20/XI–60 г.

228.

Драги ... !

Получихме писмата ти. Твоята баба М. казваше за сънищата: „Ако вярваш на сънища — няма дълго да живееш“. Много вярно е казано. Несъмнено има обаче особени сънища и дори откровения, но те са редки и само в особени случаи. Те имат особен характер. При това обичайно се дава и особено уверение за истинността им. Тъй като тези сънища са редки, а дяволът може да навреди на ония, които се доверяват на сънищата (има множество примери за това), то св. отци решително забраняват да се вярва на сънищата изобщо, дори и между тях да има някой истинен.

Господ ще намери средство да внуши на човека, когато това е необходимо, една или друга мисъл. Затова е по-добре и е по-спокойно да не се вярва на никакви сънища.

При нас всичко засега е наред. Ние не само сме доволни от своето положение, благодарим на Бога, но и смятаме искрено, че не заслужаваме подобен живот.

Учи се вътрешно и външно според силите си. Когато завършиш, тогава ще се види, какво да предприемеш. Още относно приятелите: не се разкривай пред никого от тях. Това е мнението на еп. Игнатий Брянчанинов. Спомни си, кога е било казано това — преди сто години. Още тогава човек не е могъл да се довери почти никому. А какво

да кажем за днешното време! Освен явното предателство може да се навреди на другия по хиляди начини. Послушай в това еп. Игнатий!

Провери в списанието „Християнин“ от 1908 година, №№ 10,11,12 и от 1909 г. №1 и №5 статията от П. Флоренски „Солта на земята, т.е. сказанието за авва Исидор“. Погледни също така в „Богословски вестник“ от 1912 г. писмата на митр. Филарет до еп. Игнатий Брянчанинов (най-малкото в декемврийската книжка е поместено 3-то писмо). Ако са интересни, донеси ми броя, където има няколко писма. Отдавна ми се искаше да прочета, какво е писал митр. Филарет. Еп. Игнатий е смятал, че митр. Филарет е неправ по отношение на Църквата.

Бъди здрав, ..., мир на теб! Господ да те благослови и да вразуми за всичко добро. Благодаря за момините сълзи.

Чакаме те на 3/ХІІ в 9 вечерта.

Н.

23/ХІ–60 г.

229.

Драги ... !

При нас всичко засега е наред. Всички са здрави. Опознаваме немощите си и лека-полека се смиряваме.

Драги ..., бди над себе си (бъди бодър), отблъсквай главата на земята, не ѝ давай да хапе по-високо от петата. Знаеш, че „грехът стои при вратата“ (Бит. 4:7) и е заповядано човек да бъде господар над него чрез призоваване името Господне.

Ако се подхлъзнеш, то не се оправдавай, а веднага се кай пред Господа, укорявай се и се смирявай. Според мнението на еп. Игнатий и по предсказанието на св. отци на нашето време е даден особен път за спасение, съответстващ на състоянието на цялото човечество, а именно: ще се спасят ония, които 1) опазят вярата, 2) търпят без ропот всички скърби и изкушения и 3) съзнавайки немощите си, се смиряват. На нашето време не могат да се дадат подвизи поради гордостта, проникнала във всеки човек. А като вижда постоянно своите недостатъци, този който иска, може да се смири. Тогава той ще приема и самите скърби като благоразумния разбойник: „получаваме заслуженото според делата си“ (Лука 23:41). Тогава той ще може и да ги претърпи по-леко.

Бъди здрав. Господ да те пази. Ела да ни погостуваш!

Н.

Писма 230-239

230.

Драги ... ! (1)

Ти си чел естествено статията на А. Осипов в “Правда” от 5/XII. (2) Твоето отношение, пък и на всеки мислещ човек, е понятно. Би ми се искало да разбера по-добре и по-подробно как се отнесоха към нея учащите се. Ясно ли им е, че този нещастник се е показал в статията си като толкова нравствено нищожество (главното — без да го забелязва), че статията прави на читателя впечатление обратно на това, което е искал авторът. Той и сам не е оправдал себе си, и на религията не е навредил, а е показал, че Господ разкрива в свое време скритите юди и ги изхвърля от Църквата.

Обърнал ли си внимание на това, че в раздела за молитвата пред думата “богослужение” има три точки. Не се съмнявам, че там е имало някаква недобра дума. Дори редакцията не е счела за възможно да я отпечата. Духът, който е водил перото му, е излял цялата си злоба най-вече върху богослужението и Иисусовата молитва. Обърни внимание на това! По време на молитвата, искрена и правилна, падналият човек влиза в общение с Твореца на света, получава от Него велики милости и силата да отблъсква мощния дух, който се смята за равен на Бога. Как може да се търпи толкова унижение! Ето защо този дух излива своята злоба и ненавист върху молитвата и богослужението. Нека всички осъзнаят значението и силата на молитвата и милостта Божия към нас, падналите! Нещастният Александър е показал с думите си за молитвата, че самият той никога нито веднъж не се е молил, а следователно, никога не е вярвал в Бога. Той в същност се отрича не от Бога, не от християнството, а от представата, която е имал за Бога и за религията.

Самото му отричане не е резултат от искрени съмнения, от търсения. Не. Прекалено нищожни са посочените от самия него причини за отричането. Вижда се, че той е човек практичен, човек от този свят. Докато положението му е било повече или по-малко стабилно, докато е могъл да получава добра заплата — той се е преструвал на вярващ, целувал е ръцете на презираните от него архиереи и е “подготвял юноши за пастирска дейност”. Когато положението му започнало да се клати, той решил да си осигури твърдо положение от другата страна. Докато още могат да използват неговото отричане и заради това да го приемат при себе си, той е побързал да го стори, докато не е късно.

Когато Иисус Христос, след насищането на петте хиляди души, започнал да говори за Хляба на живота, мнозина се отдръпнали от Него, защото не могли да приемат думите Му. Те са постъпили честно. Плътското им мъдруване не могло да се извиси до

Духа на Истината. Но Иуда не напуснал Иисуса Христа, защото носил ковчежето с парите и ги ползувал за себе си. Той се надявал и на повече. Очаквал е заедно с другите възцаряването на Месия с всички произтичащи от това изгоди за себе си. Ала когато разбрал, че Иисус Христос няма намерение да устройва Свое царство на земята, когато узнал, че Го очаква смърт, той използвал за своя изгода и това: преминал в лагера на Неговите врагове, предал Христа и получил тридесет сребърника. Тъй или иначе Той трябвало да умре!

Не случайно сравняват отричащите се от Христа в днешно време с Иуда. Това се прави не за оскърбяване на отпадналите (те са достойни за голямо съжаление), а защото в двата случая е налице обща духовна нагласа: без вяра, а заради изгода са вървели след Христа, и заради изгода са го и продали. Предателите обаче никога и никъде не са се ползвали с доверие, а още по-малко с уважение. “Мавърът извърши делото си, мавърът може да си иде”...

Не е имало искреност у Александър преди отричането, няма я и в отричането. Той е психологически “безумец”, който е построил къщата си върху пясък. Тя е паднала от едно неголямо изкушение и “срутването ѝ беше голямо” (Мат. 7:24–27).

...! Чакаме писмо от теб. Не ходи до пощата в студа. Може би ще дойдеш на Никулден? При нас засега всички са здрави. В къщата при нас е топло. Чакаме те. Бъди здрав. Господ да те пази. Поздрав на В. Всички наши ти се кланят.

Н.

7/XII–60г.

231.

Драги ... !

Злото не е създадено от Бога. Злото няма същност. То представлява извращение на световния (а по отношение на човека и на ангелите — на нравствения) ред на свободната воля на човека и на ангелите. Ако нямаше свобода, то нямаше да има възможност да бъде извратен нравственият порядък, премъдър и съвършен. Ангелите и хората щяха да се подчиняват като автомати на законите на физическия и на нравствения свят и злото нямаше да съществува. Но без свободата на волята нямаше да съществува Божият образ и подобие в хората и в ангелите. Съвършеното същество е немислимо без свободна воля. (Между другото: всички атеистични учения са принудени да отричат свободата на волята, ала на практика тихомълком я допускат, иначе би трябвало с ужас да се признае, че човекът е нищожна част от бездушна огромна машина, която не знае и не иска да знае нищо за човека и безмилостно го осакатява и унищожава, когато законите ѝ доведат до това).

Разумните същества, познали себе си като самостоятелни личности, като “Аз”, като нови самостоятелни носители на светлина (ивановското червейче), като центрове, за които целият свят (една окръжност с радиус N) е само обект, обект за опознаване и за действие, при което дори Господ Бог може до някаква степен да е само обект, тези личности са съзнавали величието си в много по-голяма степен преди грехопадението. За тях е било казано: “вие сте богове, вие сте всички синове на Всевишния” (Пс. 81:6). Те не са познавали злото и не са могли да оценят напълно доброто, от което са се ползували. Желанието да станат като богове, познаващи доброто и злото, е довело до падането и на ангелите и на хората. Оттук започва историята на човечеството. Да бъде възпитан човек в благоговение и любов към Бога, в любов към човека, без да се подтиска свободата на волята му, да бъде издигнат той в достойнството на син Божий — ето това е най-сложната задача: тя е абсолютно неразрешима за хората и изисквала дори от Бога най-голямата жертва — възплъщението, кръстната смърт и възкресението на Самия Бог.

С гордост в себе си човек не може да се спаси. При наличието на гордост той и в рая може отново да отпадне от Бога с едно окончателно вече падение, подобно на демоните.

Затова по време на целия земен живот Господ дава на човека да разбере, че без Бога той е нищо, че е роб на своите дребни страсти и роб на дявола. Ето защо Господ не позволява до самата смърт за се изскубват плевелите, за да не се навреди на пшеницата. Това означава, че човек без недостатъци, само с положителни качества, непременно би се възгордял. Ако сега ние можем да се гордеем с малки добродетели, то какво би станало, ако още тук за нас се откриеше пълната слава на обожената душа? Дори апостол Павел се е нуждаел от отрицателната помощ на ангела сатанин, който го биел по лицето, за да не се превъзнася (II Кор. 12:7). За нас няма какво и да се говори.

Както Господ се старае да спаси човека, така и дяволът се старае да го погуби. Дяволът привидно оставя човек да победи себе си и чрез това го тласка в самодоволство и гордост; дава успехи в покоряване силите на природата и внушава мисълта: “Чрез знанието (науката) ще победите природата, ще бъдете безсмъртни и ще станете богове. Вие вече и сега можете да се гордеете със своите достижения”.

Явна е противоположността на двете насоки.

Става напълно очевиден Божият промисъл за спасението на човека и усилието на дявола да погуби дори ония, които всичките си сили употребяват за търсене на единствено потребното, т.е. на царството Божие. От областта на теорията, това прониква в самия живот, човекът се намира в непрекъснатата борба със злото, с дявола, с неговите внушения, като ту пада, ту се изправя.

В тази борба човекът опознава собствената си немощ, вражето лукавство, Божията помощ и любовта на Бога към него. Той познава цената на доброто и на злото и избира

доброто вече напълно съзнателно, става непоколебим в предпочитането на доброто и на неговия извор — Бога и отхвърля злото и дявола. Макар той и да пада понякога, да върши и зло, грях, той осъжда себе си, кае се, моли за прошка Бога и с това още повече утвърждава предпочитането на доброто и на Бога, макар и по такъв отрицателен път.

Темата е твърде обширна. Ти правилно каза, че човек трябва да достигне до смирението, като противоположност на гордостта. Тази мисъл я изказвам и тук, само че под друга форма. Може и да ти е интересно да прочетеш, а ако не е, то все някога ще потърбва. Същото може да се изложи по-убедително и по-красиво, с цитати от св. отци. Тук само съм нахвърлил мислите, които станаха мои през последните години. Прощавай. При нас всичко е наред. Дъжд, непроходима кал. Не ходим на разходка. Попъшкваме от лошото време. Всичко това ти е познато, драги А., и дай Боже — човек Божий!

Дядо Мраз.

12/ХІІ–60 г.

232.

Мили ... !

Получихме писмото ти и много се радваме. През тези дни много си мислех за теб. Не си ли имал през това време някакви огорчения?

В М. чичо Ерем ми подари книгата: Амусин Иосиф Давидович, “Ръкописи от Мъртвото море”. Нарочно написах изцяло личното и бащино име на автора. Докато привежда фактическия материал е много интересно. Когато обаче започне да разсъждава за значението на откритията, то се носи дъх на такава смердяковщина, че човек може само да остане поразен до каква степен атеизмът, при това юдейски, ослепява човека с органична ненавист към християнството. Всички атеисти, и най вече войнстващите, са абсолютно неспособни да разбират Евангелието. Тази книга наистина е запечатана [за тях] със седем печата. Когато нечистият дух, заедно с още седем, по-зли от него, се всели в нечия душа, той не само заслепява, а по лукавството си и извращава всичко в човека, като при психично болните, страдащи от извращаване на възприятията (халюцинации и пр.).

Само християнството прави човека нормален, както е било със светиите. Нормата за човека — това е Христос. “Вече не аз живея, а Христос живее в мене” (Гал. 2:20). Ако пък повечето хора не могат да достигнат до тази степен, те съзнават извратеността си и поправят изкривените си възприятия според ония, които са достигнали “до пълната възраст на Христовото съвършенство” (Еф. 4:13).

Разговорите с войнстващите атеисти за истината са напълно безполезни. Ала апологията на християнството сред неутралните атеисти би могла да обърне някои към по-сериозно отношение към християнството. Всички тези разсъждения се налага да бъдат завършени с думите на Игнатий Брянчанинов: “Не можеш спря с длан течението на реката”. Спасяващият се да спасява душата си.

Говорил ли си с В. за курсова работа на тема “Апостол Павел като изразител и тълкувател на Евангелието?” Би могла да се предложи следната тема: “Психологическо обяснение на необходимостта от възплъщаването на Господа Иисуса Христа за спасението на човешкия род според Игнатий Брянчанинов”. Тази тема обаче може да бъде достъпна за ония, които са се старали достатъчно продължително време да живеят аскетично и да се борят с падналата човешка природа. Само с изучаване дори и напълно вярващият християнин не може нищо да постигне .

Довършвам писмото на 31/I–61 г. вече след телефонния разговор.

Горко на ония, които оскърбят майчината любов! Безкрайна мъка ще сполети оскърбяващите Божията любов! По-добре да не бяха се раждали! Вечен огън ще гори в гърдите им, без да ги изгаря.

Ех, разбъбрих се. Бъди здрав, мили мой! Да ти помогне Господ! Всички наши ти се кланят. Пиши!

Н.

30/I–61 г.

233.

Драги ... ! Мир на теб!

Вече ни домъчня за теб, как вървят работите? Не се тревожи, ако към теб се отнасят “пристрастно”. Ти встъпваш в живота все по-цялостно и по-цялостно, а всички хора са паднали същества. Това падение не може да не се отрази и върху отношенията ни с околните. Ето защо, между другото, Господ е казал на учениците си: Ето, Аз ви пращам като овци посред вълци... бъдете мъдри... но ето, Аз съм с вас през всички дни до свършека на света” (Мат. 10:16; 28:20).

Необходима е, от една страна, и собствена мъдрост и предпазливост, но главното е — постоянно да дирим помощ от невидимия за плътския човек, но видимия за духа Господ, Който е обещал на всички надяващи се на Него, че и косъм няма да падне от главите им, без волята Му.

Уповавайки се на Него, апостолите са претърпели всичко, но са победили света — малко на брой овци са победили несметни стада вълци. Нима това не е доказателство

за силата и промисъла Божий? Но Господ “е същият вчера, и днес, и вовеки” (Евр. 13:8). Обръщай се във всички скърби и затруднения към Господа “и Той ще те подкрепи” (Пс. 54:23).

Винаги, колкото и да бърза, човек може мислено да се обърне към Господа и да каже: “Иисусе Христе, помилуй ме; Господи, бъди милостив към мен, грешния”; или както казва Варсануфий Велики, поне си спомни, че има всевиждащ Господ, Който те вижда и това е достатъчно, за да излезеш от трудното положение. А когато дойде скръбта и молитвата не даде облекчение, то не унивай, не роптай и не се предавай на неверие; но помни, че без скърби човек не може да се спаси, дори не може да придобие житейски опит.

Но вярата и молитвата постигат това, че скръбта носи огромна полза, а без молитвата може да доведе до ропот, до маловерие, до вреда за тялото и за душата. Ето защо човек и трябва да се научи да бъде винаги с Бога, а Той е винаги с нас. С нас е Бог, разберете народи, (страсти, бесове, паднали човеци – оръдия на бесовете) и се покорявайте, защото с нас е Бог!

Открих собствено обяснение на иконата “Троица” от Рубльов. Когато дойдеш, ще ти разкажа. Уверен съм в правилността му. Не знам има ли някъде такова обяснение. При Алпатов (виден руски изкуствовед от съветската епоха — бел. прев.) го няма, въпреки, че той се приближава до него.

Пиши, как вървят работите при теб, как са нещата при В. Не скърби при неприятности: Възложи на Господа своята скръб... и т. н. (Пс. 54:23 по слав. текст).

Отбелязвай в писмото, кога го получаваш и дали пликът е цял. Хората станаха много ненадеждни. Чакаме писма от теб.

Н.

6/II–61г.

234.

Драги ... !

Получихме най-сетне писмото ти от 17/II. Взеха ни къщата. Искане да вземат и целия коридор. Относно старите жени казаха: нека излизат през прозореца. Аз се възмутих, позвъних в Смоленск на упълномощения (служител на съветската власт за връзка, т.е. за контрол над православната Църква и нейните служители — бел. прев.). Той обеща да каже на нахалниците, че коридорът трябва за бъде за общо ползуване.

Прочети Второто послание към Тимотея, глава 3, стихове 1-15. Обърни внимание на последните две думи от петия стих [наглед имат благочестие, но от силата му са се отрекли].

Какво щастие е това да имаш вяра! Който се надява Господу, е като планина Сион! (Пс. 124:1)

Съобразявай се със състоянието си. “Всичко е за човека, а не човекът е за съботата”.

Н.

22/II–61 г.

235.

Мили ... !

Получихме писъмцето ти днес. Радваме се за теб, че Господ те е удостоил да почувствуваш донякъде “съкровището”. “Вкусете и вижте ...” Винаги съм се учудвал на хората, които проявяват такъв силен интерес към нещо ново, особено, ако някой го похвали. Всичко, което е написано извън написаното от четиримата евангелисти е несравнено по-ниско и по мисъл, и главното — по дух. Мисълта още може някак си да се подправи, но духът — в никакъв случай. Ето защо Църквата, която притежава духа Христов, е отхвърляла безпогрешно всичко, лишено от духа Христов. Този който няма Духа Христов, той не е Негов ученик, последовател [Срв. “Ако пък някой няма Духа на Христа, той не е Христов”, Рим. 8:9].

Времето навън е много тежко, но ние се чувствуваме храбри. Слава Богу! Пиши обезателно всяка седмица. Бъди здрав. Да те пази Господ. Винаги те помним и те обичаме. 18 часа на 2/III–61 г.

Н.

2/III–61 г.

236.

Драги ... !

Старай се да се молиш с Иисусовата молитва през тези дълги служби. Принуждавай се. Също така принуждавай себе си да преодоляваш неприязънта, иначе Господ няма да ти даде молитва, а може да ти изпрати дори и скръб. Дава ти се опитно да познаеш борбата с вехтия човек. Ако искаме някой да преодолее себе си и да измени отношението си към нас, длъжни сме сами преди него да прогоним от сърцето

си неприязънта към него. Тогава Господ ще открие на сърцето му това. Това са нашите безплатни скъпи учители. Приеми тези мисли напълно сериозно. Бори се със себе си.

Да те пази Господ.

При извършване на Иисусовата молитвата е полезно понякога да бъде прекръствано сърцето така, че центърът на кръста да бode на сантиметър по-високо от зърното на гърдата. Вниманието не бива никога да се насочва по-надолу. Ти, вероятно, знаеш това. Трябва да се прави съвсем мъничък кръст. Молитвата трябва да се казва като митаря, т.е. човек да смята себе си за погиващ и да проси от Господа единствено милост: “Помилуй ме, Господи, делата ми не могат ме спаси. Ти, Господи, си нашият Спасител, на Теб възлагам моето и на близките си спасение. Бъди милостив към мене, грешния”. Когато познаеш истинността на казаното по-горе не с ума, а със сърцето и с опита си, това ще е вече признак за значително преуспяване. Но това съвсем няма да е скоро. На човек му се струва, че го е познал, но в същност го е познал само с ума си, а не със сърцето и със собствения си опит. Когато сърцето започне да плаче, че си далеч от Господа и проч., тогава ще може да се каже, че си се приближил опитно към това познание.

Бъди здрав. Желая на теб, на В., на Д. и на всички да прекарат дните на Страстната седмица с възможно най-дълбока благодарност и любов към Господа. Те са ни [духовно] по-близки от Пасхата.

Дълго не бях ти писал, тъй като се надявах, че скоро ще дойдеш! Помоли се за всички нас.

Н.

6/IV–61 г.

237.

Драги ... !

Все повече се убеждавам, че християнството не само “изчезва”, както е казвал св. Тихон Задонски, но че вече е изчезнало. Изпълнява се напълно предсказанието на Игнатий Брянчанинов за падението на монашеството, а след него и на Православието. Не можеш да имаш доверие на никого. Ужасно е!

Бъди здрав. На нас вече ни домъчня за теб.

Всички ти се кланят. Да те пази Господ!

Н.

3/X–61 г.

238.

Драги ... !

Пристигнахме благополучно. Вкъщи всичко е наред. Всички са здрави. Мисълта за напускане отиде на заден план, пък и къде да се иде? Навсякъде е все същото.

Времето е прекрасно. Днес имаше голям студ.

Бъди здрав. Да те пази Господ! Смирявай протестантските си пориви. Може да се говори и да се скърби по повод на неправилната постановка на духовното училище, но пред частните административни разпоредби се налага и е необходимо човек да се смирява. Това подтиска нашата горделивост. “На ония, които любят Бога, всичко съдействува към добро” (Рим. 8/28). Старай се всичко да обръщаш за полза. А това ще стане, когато се смиряваш. Господ Иисус Христос ни е дал образец за смирение. “Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце” (Мат. 11:29). А колко са Го гонили и оскърбявали! На Господа Му е било тежко да търпи самото духовна нагласа на човеците-фарисеи. “Докога ще бъда с вас? Докога ще ви търпя?” – помни тези думи на Спасителя (Мат. 17:17; Марк. 9:19; Лука 9:41).

Бъди здрав.

Н.

19/X–61 г.

239.

Драги ... !

Все повече съжалявам, че ние, хората, не се ползуваме от онези блага, които Бог иска да ни даде, и не се трудим да направим себе си способни да приемем Божиите дарове. А тази способност се състои в това да се смиряваме пред Бога и да желаем да се изпълни Божията воля в нас. Тогава Господ излива върху нас неизказаните Си милости, за които плътският човек няма никакво понятие.

Драги наш, научи се да се молиш и да търпиш всичко, както е търпял Господ Иисус Христос. Ако и Той е бил оскърбяван и разпънат, то как може ние да очакваме някаква справедливост? Няма я на земята, няма и да я има. Правдата и истината са разпънати на кръст. Навсякъде цари лъжа, измама, егоизъм, предателство...

Прости, мили мой, може би пиша излишни неща. Но не ти си виновен за това. Как си със здравето? Как е вратът ти? Чакаме писмо и тебе самия. Да те пази Господ и да те благослови!

Обичащият те

1/XII–61 г.

Бележки

1. Писмото е написано по време на “хрушчовските” гонения срещу Църквата, когато няколко свещенослужители отпаднали от вярата и заявили това в печата. Става дума за [бившия свещеник] Александър Осипов, преподавател по Стар Завет в Ленинградската духовна академия. В момента на отричането си той е бил под запрещение заради повторен брак. Пред смъртта си Осипов заболял тежко и написал покаяно писмо до светейшия патриарх Алексей I с молба да го приеме в общение с Църквата. Светейшият е отговорил, че Александър Осипов може да бъде допуснат до причастие със Светите Христови Тайни след писмено опровержение на отричането си чрез вестниците. Опровержение не е последвало.

2. Вестник “Правда” е бил орган на комунистическата партия на СССР — бел. прев.

Писма 240-249

240.

Драги ... !

Получихме писмото ти. Благодаря, че не ни забравяш. Не се огорчавай за съчинението. Обикновено става така, че когато очакваш много, получаваш малко. Причините за това са различни.

Много ми е мъчно за о. Павел. В никакъв случай не бива да го осъждаш, а всеки път, когато си спомниш за него, въздъхни от цялото си сърце: Господи, помогни на Твоя раб, спаси го! Той се нуждае от нашето съчувствие и молитви. Ако един член страда, тогава и цялото тяло страда. Би трябвало да помолите да отслужат литургия за него, да помолите наместника на Лаврата във всички църкви да се молят за спасението на намиращия се в изкушение.

Това е плод на неправилния духовен подход в училището. Взели са механично външната уредба на старото училище без неговите достойнства, без неговите образовани и опитни преподаватели, без съобразяване с външните обстоятелства — и са спокойни. Дори отношението към учащите се е като към затворници, а не като към свободни живи личности, на които трябва всячески да се помогне преди всичко да се утвърдят във вярата, живата вяра в Бога, а не да се изисква заучаването на купища суров материал. Достига ли, не казвам до сърцето, а поне до ума поне един предмет? Съмнявам се. Това е куп от факти, суров, необработен. И по-лошо. При слаба вяра, разглеждането на духовните истини с помощта на плътския, неистински разум води до

“сnižаване” на значението на тези истини. От тях се сваля покривът на тайнствеността, на дълбините на Божествената премъдрост. Тези истини се превръщат в предмет за “пререкание на езиците”, чужд на душата на учащите се. Вярата отслабва и дори изчезва. Затова и от духовното училище излизат много от най-заклетите безбожници.

Учащите се са претрупани с предмети. Няма време за мислене. Програмата е съставена неправилно. Духовното училище е длъжна: 1) да укрепи вярата, 2) да научи на молитва, 3) да научи на себепознание, на виждане на собственото падение, 4) да научи на борба с греха и с изкушенията, така както са се борили св. отци, 5) да научи как да се разбират и чувствуват творенията на св. отци, а чрез тях и Евангелието, да ги направи свои, родни, близки до сърцето, живи, отговарящи на всички изисквания на душата във всяко нейно състояние, а не като предмет за изучаване, 6) да научи на заповедите на Св. Евангелие да се гледа не като на препятствие за свободен живот или като добър морал за обществения живот, а като на път за намирането още тук, на земята, на скъпоценния бисер, заради който човек с радост продава всичко, т.е. всичките светски житейски интереси, удоволствията, всичко, което светът цени, оставя всичко не по принуда, а вече заради влечението на душата към този бисер. А да го намери може само този, който има вяра в Христа и с всичките си сили се старее да живее по заповедите на Евангелието.

Дори това кратко изброяване на задачите на духовното училище показва колко е далече съвременното училище от тях. Би трябвало всичко да се измени, като се започне от програмите и се завърши с администрацията, дори с помещенията. Някой ще каже, че времето сега не е такова. Но дори и да не може да се направи всичко, все нещо може. А главното е всеки да има пред очите си тази цел, да прави това, което е възможно и да скърби за останалото. Тогава и отношението към учащите се ще стане от само себе си не такова, каквото е сега, а като към живи души, пред които всички, започвайки с ректора и завършвайки с прислугата, трябва да се считат длъжници, не можещи да изплатят своя дълг.

Аз нещо се разбъбрих. На изложеното гледай като на най-груба чернова, написана набързо. Насоката обаче трябва да е тази. Главното препятствие е липсата на подходящи хора. “Не остана праведен”... Да седим край реките Вавилонски и да плачем. Може би Господ ще ни пожали и по Своите неведоми пътища ще спаси нас, съзнаващите опасността от своето положение и викащите, ако не през цялото време, то поне понякога: Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме грешния! Да те пази Господ.

При нас всички са здрави.

Н. 10,5 ч. вечерта 7/ХІІ–61 г.

Драги ... !

Бог по Своята благод е пожелал да има около Себе Си разумни свободни същества, които да могат да участвуват в Неговото блаженство, да бъдат участници в Неговия живот, причастници на Неговото естество. Затова Той е сътворил света на ангелите, а след това и човека. Част от ангелите е употребила свободата си за зло, не е поискала да бъде в единство с Бога, възпротивила се е на Бога, възгордяла се е, станала е неспособна да участвува в Божествения живот и е била низвергната от небето, била е осъдена да бъде да пълзи по “земята” извън Бога, да тлее в страстите си, да се храни с тях: “ще ядеш прах през всички дни на живота си” (Бит. 3; 14).

Човекът също е паднал, макар и не както бившите ангели. Господ е предвидил още преди сътворението на човека, че той няма да е в състояние да остане винаги верен Нему, че той няма да може да оцени напълно Божиите дарове, а именно: живота, качествата си, райското блаженство. За да оцени човекът тези дарове, за да възлюби Господа с цялото си сърце, с цялата си душа, с всичките си помисли, с всичката си сила, той трябва да премине по особен път, на който да изпита върху себе си злото, всякакви страдания, смъртта, да разбере докрай, че когато е далече от Бога, той винаги ще страда, да разбере, че блаженството му е в общуването с Бога, в любовта към Бога от цяло сърце.

По-нататък той трябва от опит да познае, че не може сам да възстанови това общение. Общението е възможно само при собственото очистване от всички скверноти на плътта и на духа, а хилядолетният опит е показал, че никой не може сам да се очисти.

Оставен единствено на собствените си сили, човек неминуемо прекарва земния си живот извън Бога и след смъртта отива в ада, “извън” Бога.

И ето, когато човечеството разбрало това докрай, тогава Господ извършил делото, от което потреперили и небето (светът на ангелите), и земята (цялата видима вселена). Заради нас, човеците, и заради нашето спасение Сам Господ е слязъл от небето, въплътил се е от Светия Дух и Дева Мария и е станал Човек, подложил се е доброволно на гонения, оплюване, на кръстна смърт, за да спаси човека, като го съедини със Себе си и е претърпял заради него всичко, което трябва да претърпи всеки човек, за да възстанови общението си с Бога.

В това се е проявила такава Божия любов, че тя не е могла да не победи и да не привлече към себе си и най-закоравялото сърце. За да се спаси, човек трябва през целия си живот да вярва в Господа, да осъзнае падението си, да се обърне към Господа, да отговори на Неговата любов със своята любов, доказвайки я с живот според Неговите заповеди, да стане неспособен да употребява свободната воля против

Бога, неспособен не вследствие подтискане на свободната му воля и външни за него обстоятелства, а поради преданост и любов към Бога, поради благодарност към Него.

Макар да съществуват и други пътища за човешкото спасение, както допускат някои св. отци въз основа на това, че Бог е всемогъщ и може да спасява по различни начини, ала, изхождайки от Божиите качества, струва ми се неизбежен изводът, че Бог е избрал най-добрия и най-краткия път.

Човешкото “Аз”, “личността” съзнава собственото си битие, приема себе си за център на всичко, противопоставя себе си като субект на всичко, което е извън него, като на обект. При това обект се явява не само цялата вселена, но и Бог. Оттук произлиза постоянното изкушение да възвеличим себе си, да покорим всичко обективно (о, ужас: и Бога), да подчиним на самите себе си всичко, като някакво продължение на собственото “Аз”. И колкото повече дарования вижда в себе си човек, толкова по-лесно е за него да се подхлъзне по този път. За това съдействува и дяволът, възприел завинаги такова враждебно отношение към Бога и към света.

Ето защо Господ е трябвало да избере за човека такъв път, че той и в пакибитието си да не се възгордее като дявола, а съзнателно да възлюби Бога, да Му се покори окончателно навеки без възможност за отпадане. А тъй като противоположното на гордостта свойство на душата е смирението, то и Словото Божие, и Майката Божия, и св. отци ценят толкова високо смирението. Без смирение никакви подвизи няма да помогнат на човека, той винаги ще може да изпадне в гордост и да отпадне от Бога. Любовта е тази, което съединява човека с Бога, но без смирение и любов не може да има.

1. Когато човек се опитва само с разсъдък си да разбере, защо Господ е избрал за спасение на хората такова средство като възплъщението на Господа Иисуса Христа, той остава в недоумение, бива склонен да признае, че Бог е можел да спаси хората и по други пътища и дори просто да им прости греховете и да ги въведе в рая. На това трябва най-напред да се отговори с думите на ап. Павел: “Онова, що е безумно у Бога, е по-мъдро от човеците” (I Кор. 1:25, вж. I Кор. 1:18). Следователно, човек трябва да приеме с вяра и със смирение тайната на възплъщението на Сина Божий и да признае, че това средство за спасение е необходимо и е най-доброто.

2. Ако Сам Господ не беше се възплътил и не беше пострадал заради нас, то ние не бихме могли да познаем силата на Божията любов към човека. При тежки страдания — свои или на близки, или при особено силни прояви на зло, на жестокостта или на неправдите в света, човек може някак си да претърпи, да се примири и да не “върща билета за света” (както се изразява Иван Карамазов), като помни, че Сам Бог, Творецът на целия свят е пострадал за унищожението на зло, за привличането на хората без насилие над волята им в царството на доброто и на любовта.

3. Когато човек започне да вижда цялата дълбочина на падението на човечеството и на самия него, когато осъзнае нищожеството си, безобразното си душевно състояние, пълното си недостойнство да стане член на Царството Божие, когато осъзнае и безсилието, и невъзможността със собствени усилия да излезе от това състояние, дори и да започне живота си отначало; от това понякога стига до пълно отчаяние и лишаване от всякаква надежда — нещо което е довеждало древните езичници и сегашните атеисти до самоубийство или до хула към Бога — тогава изходът от това положение е вярата в Бога, дошъл на земята и принесъл Себе Си в жертва заради нашите грехове, станал “Агнец, взел върху Си” греховете, мерзостите, развратността на “света”; вярата, че Той не отблъсква заради мерзостите никого, който се обръща към Него със сърдечно съкрушение, а го очиства, преобразява, прави го близък на Себе Си, покрива с любовта Си всичките му недостатъци, не ги припомня, издига отчаяните грешници в достойнството на Свои синове. Ако ги нямаше въплъщението и страданията на Спасителя, как бихме повярвали, че е възможна такава Божия любов към хората? Не, не бихме могли и бихме погинали в отчаяние, може би бихме стигнали до пълна озлобеност и бихме станали врагове на доброто и противници на Бога, какъвто е сатаната. Само въплъщението и Кръстът на Божия Син могат да спасяват хората, а не някакви други средства. Нужно е да познаем от опит силата на злото в себе си и в света, за да оценим докрай Божията жертва и да признаем необходимостта от спасение за човека.

Н. 1962 година, януари

242.

Драги ... !

Чакаме писмо от теб. Не влизай в спор или в обяснения с никого. По никакъв начин не търси похвала или висока оценка от хората. Това, което е високо за хората, е мерзост пред Бога. Бъди глупаче (“безумен”) в хорските очи, за да бъдеш мъдър пред Бога.

Тук не бях ти напомнял, но помня даденото ти послушание: да отхвърляш с всички сили два помисъла. Учи се да го правиш с всички сили и средства, най-важното от които е името на Господа Иисуса Христа. “Обсадиха ме, обиколиха ме, но с името Господне аз ги повалих” (Пс. 117:11). Така е и с помислите, така е и с разните скърби, нападения от бесовете или от техните оръдия и дори с болестите. Приучвай се по малко към невидимата бран. Придобивай опит, без който цялото здание (семинарското, академичното и своето лично) ще рухне и падането му ще бъде голямо. “Небе и земя ще премине” ... и проч. (Мат. 24:35). Прилагай във всичко към себе си думите на Новия Завет, който изучавате. От същата гледна точка разглеждай своето настояще, бъдеще и целия си живот. Много неща ще се изяснят. Търси най-вече

Царството Божие, а не личните си интереси, тогава ще придобиеш и едното, и другото, а при обратния подход ще загубиш и личното щастие, а няма да намериш и Царството Божие, което е вътре в нас, следователно, и блаженството, което е в нас, а не навън. Това е ясно и е доказано от безбройни примери.

Тези дни четох житията на Антоний Велики, Макарий Египетски, митр. Алексей, на Максим Изповедник и др. Велико нещо е да се четат такива биографии. Душата се освежава.

Бъди здрав, мили. Да те пази Господ! Спасявай се! Всички ти се кланят. Чакаме вест от теб.

Н.

3/II-62 г.

243.

Драги ... !

На 3/II ти беше изпратено писмо, а на 4-и получихме писмо от теб. Много ти съчувствуваме, но се и радваме. Върху теб се изпълняват думите на Истината: “всички, които искат да живеят благочестиво в Христа Исуса, ще бъдат гонени” (2 Тим. 3, 12). “През много скърби трябва да влезем в царството Божие” (Деян. 14, 22). “Самият Дух свидетелствува на нашия дух, че ние сме чеда Божии. Ако пък сме чеда, ние сме и наследници: наследници Божии, а сънаследници на Христа, и то само ако с Него страдаме, за да се и с Него прославим” (Рим. 8:16–17). “Ако светът ви мрази, знайте, че Мене преди вас е намразил. Да бяхте от света, светът щеше да люби своето; а понеже не сте от света, но аз ви избрах от света, затова светът ви мрази. Помнете словото, що ви казах аз: няма слуга по-голям от господаря си. Ако Мене гониха, и вас ще гонят” (Иоан. 15: 18–20). “Ще бъдете мразени от всички народи, заради Моето име” (Мат. 24:9). Но вие гледайте себе си; защото ще ви предадат на съдилища, и по синагоги ще бъдете бити (Марк. 13:9). “Ето, аз ви пращам като овци посред вълци: и тъй, бъдете мъдри като змии и незлобиви като гълъби. Пазете се от човечите; защото те ще ви предадат на съдилища и в синагогите си ще ви бичуват, и ще ви поведат пред управници и царе заради Мене, за да свидетелствувате пред тях и пред езичниците. И кога ви предават, не се грижете, как или що да говорите; защото в оня час ще ви бъде внушено, какво да кажете; защото не сте вие, които ще говорите, а Духът на Отца ви, Който говори във вас. И ще предаде брат брата на смърт, и баща чедо; и ще въстанат чеда против родители и ще ги убият; и ще бъдете мразени от всички заради Моето име, но, който претърпи докрай, ще бъде спасен” (Мат. 10:16–22). “Знай, че в последните дни човечите ще бъдат самолюбци, сребролюбци, самохвалци, горделиви, хулници, към родители непокорни, неблагодарни, нечестиви, недружелюбни,

непримирими, клеветници, невъздържани, неукротими, недобролюбци, предатели, безочливи, надути, повече сластолюбци, нежели боголюбци, които наглед имат благочестие, но от силата му са се отрekli. И от такива се отвръщай!” (II Тим. 3:1–5).

Ето това е законът, разкрит от Бога и изпитан на дело от милиони християни. Той може накратко да се изрази така: Този, който има в себе си Духа Христов ще бъде ненавиждан и гонен от ония, които нямат този дух. Знаем, че всичко това ти е известно и го разбираш, но не е зле да се оживи в паметта, още повече, че ние сме свикнали да се отнасяме към думите на Св. Писание много повърхностно. В нас навлизат, искаме или не, прекалено много празни думи. Това е бедствие на нашето време. Те ни карат да оглуеем.

Фразата, която те е поразила, е може би неочаквано за него самия разкриване на желанието да се избави от тебе, на всяка цена, дори чрез гибелта на другия, да устрои собственото си благополучие, кариерата си, да ограда самолюбието си. Бог да му е съдия. Много те моля, отдръпни се от него, не споменавай пред никого за него, избягвай да му даваш повод да ти напакости. Той явно е с друг дух и няма да се спре пред нищо, ако има и най-малки улики срещу тебе. “Пазете се от човеците”, както казва Господ, като ни жали. Бъди послушен!

За стипендията кажи спокойно, но недей да спориш. Предостави това на Божията воля.

Търпи, драги мой. Господ те води по Свой път, затова не скърби, а се радвай, само не се отклонявай сам. Всички ти се кланят. Чакаме с нетърпение писма. Напиши дали си получил настоящето писмо.

Н.

5/II–62 г.

244.

Драги ... !

Днес получихме четвъртото ти писмо, а ние изпращаме петото. Отговаряме на последните ти две писма.

От най-древни времена се е смятало, че умереността е една от четирите най-важни добродетели. Словото Божие казва: “Намериш ли мед, яж само, колкото ти трябва” (Притч. 25:16). Светите Отци казват: всичко неумерено е от дявола. Не си се още изпотил, та да сменяш дрехата си. В този случай несъмнено е налице вредна неумереност.

Обезателно прочети в единадесетия брой от списанието на Патриаршията за съвещанието в Родос. (1)

Прегледай “описа на задачите на предстоящия предсъбор”. Настойчиво те съветвам да поставиш въпроса пред Академията (поговори с Остапов или с когото смяташ за най-уместно) да се разгледат тези въпроси от православна гледна точка. Тези, които излизат от Академията, трябва да знаят точното и подробно разрешение на тези въпроси.

Прочети също статията “За международното съвещание на учени в Оксфорд”. Скръбно е да се чете тя. Ти, разбира се, ще разбереш защо.

Временните изменения, както и промените във въздуха, могат да станат с всекики, но за да стане човек из основи от вехт нов човек, се изисква много труд и време. Леля О. разбра думата “патрон” по руски и каза: “Е, ще се взриви”. Сигурно така и ще стане. Ти мълчи, като Иисус Христос на съда; защото Той е знаел, че това не е съд, а предрешено убийство. Оправданието тук е безполезно ... и прочие. Обмисляй думите си и когато говориш сред другарите си. Вече знаеш от опит, от кого си обкръжен.

Старостта ми се проявява и в това, че след като мине малко време, аз не разграничавам това, което съм написал в писмото от това, което съм мислил да напиша.

Времето при нас отдавна е вече тежко за старите и болните. С горчивина разбрах през това лошо време колко грижи трябва да полагам за себе си, само за да мога търпя самия себе си. Скучна история.

Ако получиш съчиненията си и ти се представи възможност, изпрати ги. Интересно ми е да ги погледна.

Бъди здрав, да те пази Господ!

Н.

17/II-62 г.

1. «Всеpravосл. совещание на о. Родосе. Материалы и документы. Список делегатов совещания», ЖМП, 1961, № 11. Бел. ред. П. Б.

245.

Драги ... !

Благодаря да писмото. Жалко, че си изгубил много време за това. Докато работиш върху съчинението, можеш да не ни пишеш, ако всичко при теб е наред.

Писах на О., че търсещият сериозно Божието царство трябва да бъде самотен и че Господ дава на вървящия по този път утешения, пред които всички земни радости са нищо. Трябва само човек да “не се оглежда назад” — както е и сторил Игнатий Брянчанинов.

Каза ли Н.Г., че в брой 11 е казано за масонството? След като довършиш съчинението, прочети внимателно, а дотогава работи над него.

Всички трябва да просим [от Бога] духовна мъдрост, защото има и бесовска мъдрост (Иак. 3:15). По съществуването си, в дълбочината [на душата си] хората са подобри, отколкото в проявите си в живота. Едно нещо е образът Божий и получената в тайнството Кръщение благодат — това е личността на човека, неговото “Аз”. Това е много голям Божий дар. От небитието е възникнал нов център на самосъзнание, “Аз”, съзнаващ себе си и целия свят. Това “Аз” е равно на цялата вселена, защото “Аз” има за свой обект не само цялата вселена, но и Бога. “Аз” се стреми да познае, т.е. да поеме, да включи в себе си и цялата вселена, и Самия Бог (на руски език “поняť”, “разбирам”, идва от староруската дума по-яť, да поема, на тази етимологична връзка се обляга и о. Никон в обяснението си тук — бел. ред. П.Б.). “Вие сте богове и синове на Всевишния” (Пс. 81:6). Това, т.е. познанието е позволено от Твореца на човека, към него е и призван той, но само по законен път. Ето, колко велик е човекът! Затова човек и изглежда понякога толкова прекрасен, въпреки че забележителната му същност лежи, като в гроб, затрупана от вехториите на емпириката, т.е. от жалките познания, усещания, дребните работици, интереси, задачи и т.н. “Човек бе в почит, и не разбра” (Пс. 48:13, 21 по слав. текст)!

Ето в младостта, а у някои и до края на живота, е налице способността да чувствуват дълбочината на човешката душа през слоевете на цялата му емпирика. Според мярата на възрастта постоянното сблъскване с вехтия, т.е. с емпиричния човек и ни принуждава да се отнасяме към него предпазливо — към това ни призовава и Спасителят. Няма да се разпростирам повече по този въпрос, макар и да могат да се кажат още много неща. Надявам се, че и така е понятно.

Тези дни прочетох, макар и доста бегло, “Братя Карамазови”. Ето къде се разкрива човешката душа! Каква жалка пародия изглежда научната психология пред психологията на Достоевски.

Някога бях толкова наивен, че исках да позная душата на курсове по психология. Колко глупости върши човек на младини, нямайки ръководител. А аз наистина бях като в тъмна гора. Князът на този свят така заслепява хората, че слепците се движат пипнешком и затова постоянно попадат от една локва в друга.

Науката е лъжа, когато данните ѝ се приемат като нещо абсолютно, защото науката утре ще отрече днешната наука; изкуството в повечето случаи е съзнателна фалшификация; политиката винаги е била изпълнена с измама, лъжи, престъпления, в

нея всичко трябва да се разбира наобратно, а онова, което наричат “живот”, е “суета на суетите — всичко е суета” (Екл. 1:2), а главното — ужасна дребнавост, празнота, лъжа и измама без край. С една дума, “епоха на лъжата”, царство на княза на този свят.

Пиша това писмо сутринта, със свежи сили, а затова и се разбъбрих, впуснах се във “философията”.

..., мили мой, старай се да се изскубнеш от суетата [и да се потопиш] “в същността”, както ти казваше понякога, от емпириката в ноуменалната [т.е. духовната] област, където цари мир, правда и радост. Прилепи се към Спасителя. Той е Пътят, и Истината, и Животът. Той е Вратата, само с Него и чрез Него може да влезем в истината и във вечния живот, само с неговата помощ човек може да се изскубне от суетата и царството на дявола [и да влезе] в царството Божие.

Бъди здрав. Да те пази Господ! При нас всичко е по старому. Пак имаше виелица. Вчера ходихме в гората.

Когато леля П. О. каза на м. М., че ѝ изпращаш поклон във всяко твое писмо, тя се разплака и каза, че си ѝ мил като роден син. Така че не я забравяй и на молитва винаги я споменавай. Всички ние сме затрупани с вехтории, а при все това под тях проблясва огънят на истинското “Аз”.

Всички ти се кланят. Всички в дома ни са винаги с теб. Божието благословение да е винаги с тебе!!!

Н.

27/II–62 г.

246.

Драги ... !

Желаем ти здраве и прочие! Оздравявай по-скоро. Безпокои ни и здравето ти, и съчинението. Пиши го там, където се намиращ.

Господ жали П. — изпраща ѝ скърби, за да се смири и да започне повече да съчувствува на другите. Ако и това не помогне, то Господ с “желязна юзда” стяга челюстите на тези, които не Му се покоряват, но още дават надежда за спасение.

..., почти нищо не си спомням от това, което съм ти писал. Паметта за настоящето много отслабна. За да запомня нещо, трябва внимателно да свържа с помощта на

различни асоциации сегашното с миналото. Ако намираш нещо за интересно, запази го. Радвам се, че нещо от написаното ти харесва или ти е полезно.

Получихме едно диво писмо от Т. Ако следваме съвета на Спасителя: по плодовете се познава дървото, то по писмата на Т. може да се разбере, в какво душевно разстройство се намира тя. Тя се е вкаменила във високо (може би възможно най-високото) мнение за себе си и не търпи да ѝ се посочи и най-малкия недостатък. Дразни се за дреболия, [като отвърща] с хиляди самооправдания и изброяване недостатъците на дръзналия да ѝ покаже някакъв неин минус. Това е ужасно състояние, но тя не го вижда и отхвърля всеки опит да ѝ бъдат отворени очите. Свикнала е да я хвалят и се е вкоравила във високоумието си. Да я вразуми Господ. При нас е засега спокойно. Всички са относително здрави.

Бъди здрав. Да те благослови Господ!

Н.

5/III–62 г.

247.

Драги ... !

Днес получихме писмото ти. Много се радваме, че нашите приключения завършиха успешно. Слава Богу за всичко!

Писалката ти не ставаше за нищо: или не искаше да пише, или правеше петна. О. Н. постави перото от старата си писалка, което е по-широко. То закри цепнатините и писалката започна да пише великолепно, пише веднага и без петна.

Преп. Исаак Сирин пише във второто си слово: “Постарай се да навлезеш във вътрешния си дом и ще видиш и небесния чертог, защото и единият и другият е едно и също нещо и, влизайки в първия, виждаш и двете. Стълбата към това царство е вътре в тебе, скрита е в душата ти. Вдълбочи се в самия себе си, [бягайки] от греха и ще намериш там стъпала, по който ще бъдеш в състояние да се възкачваш” (Слово 2; стр. 14).

А Господ е казал: ”царството Божие вътре във вас е” (Лука 17:21). Ето защо св. отци препоръчват толкова настойчиво на всички да се молят, доколкото могат, винаги с Иисусовата молитва. Чрез нея човек влиза вътре в себе си. Пиша ти това сега, защото по време на дългите църковни служби, особено през Великия пост, е много удобно и лесно да се казва Иисусовата молитва и то продължително време. Горещо те съветвам да не пренебрегваш съвета на св. отци. Дяволът всячески отдалечава човека от това

молитвено занимание. Човек трябва да знае това, да се съпротивлява и сам да се принуждава да се моли с тази дивна молитва.

Господ ни е открил още тук входа към Божието царство, а ние търсим жалките трохички истина в науката, във философията и навсякъде другаде, само не в Евангелието и не у св. отци, оделотворили Евангелието в подвига си. Жалки хора сме ние. Обричаме сами себе си на нещастно полуживотинско съществуване и отгоре на това обвиняваме и другите в теглилата на живота. “Получаваме заслуженото според делата си”.

Времето тук е лошо. Отново цялото по-старо поколение пъшка и вини времето. Много, много се радваме, че довършваш последното си съчинение. Да помогне Господ да се справиш и с изпитите.

Как е здравето на о. Питирим? Господ явно го обича и му изпраща скърби, без които в наше време човек не може да се спаси. Само да не роптае, когато го сполетят.

На 14/III си спомних и реших отново да ти напомня, че когато си на лекции и не ти се слуша, а друго не можеш да правиш, защо да не “се упражняваш в Иисусовата молитва”? Хората използват много често тъкмо тази дума “упражнявам се”, но това показва, че използващите го не знаят какво нещо е молитвата. Човек не трябва да се упражнява в молитвата (би могло дори да се отиде и по-далече и да се каже “да се тренира”!), а да стои пред Бога с най-голямо благоговение и със съзнанието за пълното си недостойнство дори да произнася Божието име, предавайки себе си на Божията милост и снизхождение, и да произнася с внимание и със страх думите на молитвата.

Правилната молитва много скоро ще покаже на сърцето, какъв трябва да е човек по време на молитвата. Нали ни е дадена заповед: непрестанно се молете. Чрез молитвата човек се издига от земята, става недостъпен за гадините, пълзящи по корем по земята, получава свобода като птица, изтръгнала се от примка. Точно това означава изразът на св. отци — “отстъпи от земята”.

А ние, обратното, сме отстъпили от Бога и сме се привързали към земята и пълзим по нея, храним се с прах, т.е. със страсти, измъчваме себе си и другите. Ходим със светлината на своя си огън, като сме отхвърлили Божията светлина. Сатаната е предлагал на Иисуса Христа всичките земни царства само за един поклон пред него, а ние за лещена супа в изобилие не само се кланяме, но и му служим и му се подмилкваме, без да виждаме [какво правим]. Тъй се заслепява душата от житейската суета. Отново трябва да се припомнят думите: “внимавайте над себе си, да не би сърцата ви да бъдат отегчавани с преядане, пиянство и житейски грижи” (Лука 21:34). Уви, уви! “Бидейки в почест, човек не разбра, прилепи се (присъедини се) към неразумните животни и тям се уподоби” (Пс. 48:13, 21 по слав. текст).

Прости за непоисканите съвети. Може би нещо ще ти остане, а на мен поне ще ми олекне сърцето, защото говоря, а не върша това, което трябва. Горко ми!

Поздрав от всички наши. Харесва ми Великият пост!

Н.

13/III–62 г.

248.

... !

Прочетохме днес двете ти писма. Отговарям на второто. Терминологията на частите на храма несъмнено си има своя история, така както история има самото здание. За теб е важно да изясниш съвременната терминология и устройството на гръцките храмове. Еп. Порфирий Успенски добре ги е познавал. Той има много съчинения. Много интересна е книгата му озаглавена, струва ми се, “Книга на моето битие”. По-добре е да се прочете тази книга, отколкото всякаква белетристика. В нея се говори за пребиваването му в Гърция. Мисля, че там има описание на гръцките храмове. Чел съм само откъслечи от тази книга. Не можах да я намеря цялата (тя е много голяма). Ако я има в библиотеката при вас, съветвам те да се запознаеш с нея.

Много се радвам, че си почувствувал донякъде значението на поста. Относно молитвата засега ще кажа: “Бог дава молитва на молящия се”, – трябва правилно и колкото се може повече, по-често човек да се моли, тогава в свое време може да получи и благодатна молитва. Тази тема е много интересна. Да можеше някой да я разработи задълбочено! Чрез това би могло да се нанесе такъв съкрушителен удар на атеизма, че той не би могъл нищо да направи, освен да замълчи или да отрицава фактите безсмислено и без всякакви основания.

Интересно е да се прочете статията, за която писа. Утре ще се опитаме да потърсим това списание в будката за вестници или в магазина.

Цялото човечество търси щастието, търси го навсякъде, само не там, където може да бъде намерено. Нима това не е знаменателно?!

Царството Божие е вътре във вас, — т.е. най-голямото, което можем да си представим (по-точно, което трудно можем да си представим). То превъзхожда всичко... (Пътят към това Царство е указан. Хиляди човеци са минали по този път и го удостоверяват не само с думи, но и с проливането на кръвта си (мъчениците), с подвига на целия си живот (преподобните), с чудеса, с дивни дела — почти никой дори от вярващите не върви по този път. Такова е падението на човека. А който тръгне по него, той никога няма да се разкае, че го е избрал, макар и дяволът да го смуцава и

да му пречи на всяка крачка, но “дерзайте: Аз победих света” (Иоан. 16:33). Тази победа Той ще даде на своите искрени последователи.

На първо време те съветвам по-често да си спомняш името на Господа Иисуса Христа. Човек може винаги да въздъхне от цялата си душа към Него за себе си и за целия свят. Молитвата и милосърдието към всички — това са две криле, с които леко се долита до Небесното царство.

Пиша много безпорядъчно. И аз, и перото не сме в ред. Бъди здрав. Да те пази Господ.

Всички наши ти се кланят.

Н.

21/III–62 г., сряда

249.

Драги ... !

Прочетох статията на Спинакин (в списанието “Наука и религия”, 1962, № 3). За мен няма нищо ново, освен формата на изложението. Отдавна и ние “сме преценили (неговия атеизъм) и сме намерили, че той не заслужава нито внимание, нито доверие”. Жалко, че са орязали статията много повече, отколкото си признават. Но не можеш да кажеш нищо съществено повече от това, което е казано и което ние сами знаем.

Мен повече ме интересува отговорът на Осипов на това писмо. Обърна ли внимание на това какво и как той пише. Той не отговаря на нито един засегнатите от Спинакин въпроси, защо ли? Не знае какво да отговори и говори за съвсем странични неща безсъвестно, с лукавство. А и как го прави? С най-варварски език. Две от изреченията на страница 32, лявата колона нямат подлог. Много фрази са съставени от сбор, натрупване на думи, които понякога са безсмислени; и накрая от изрази като “вие прекалявате”, “стараете се да преиграете”, “вие добре изигравате”. Създава се много твърдо убеждение в ненормалността на Осипов в умствено и нравствено отношение. Би трябвало тази статия да се даде на добър психиатър. Мисля, че резултатът би бил недалеч от моето впечатление.

Използвайки думите на Осипов, атеизмът е асенизатор, който подбира онова, което е отхвърлено от религията... (подобните на Осипов, Дулуман и пр.). Но стига за това. Искане ми се да се отдалеча от този дух. Ти дай списанието на някого или вземи статията и отговора, а останалото — в печката. Ние имаме статията. На човек му се иска да се умие, след като е държал в ръце това списание. Погледни, между другото, фамилните имена на членовете на редколегията.

..., драги мой, поздравявам те с имения ден. Да те научи преп. Алексей да бъдеш човек Божий, а не креатура на този свят. Трябва винаги да си много внимателен, за да не приемеш никакви внушения на княза на въздушното пространство. Велики люде са попадали в мрежите му. Спомни си за видението на преп. Антоний Велики за опънатите мрежи. Може да ги избегне само смирението, т.е. пълното отсъствие на надежда в самия себе си и всецяло предаване себе си на Бога.

Тебе и другите членове на хора ви е трогнала благодарността на пасомите. Пази се от това. Тук е налице още една от мрежите на врага. Бъди винаги равнодушен към похвалите. Ако приемеш похвалата, ще започнеш и занапред да се стараеш да угаждаш на хората и незабелязано можеш да станеш фарисей. Всички артисти живеят заради похвалата. Същото се случва и с мнозина от духовенството. Всичко това завършва с вражда и омраза. Евангелието ни учи на това.

Радвам се, че си почувствувал донякъде действието на Божията благодат. Вярата крепне чрез реалния “контакт с Всевишния”. Милиарди такива контакти — от едва усещани до “вече не аз живея, а Христос живее в мене” (Гал. 2:20) — превръщат “вярата от слушане” (срв. Рим. 10:17) в жива вяра, която не може да бъде поколебана не само от жалките атеисти, но и от всичките адски пълчища. Не може реален факт да се превърне в несъществуващ само с разсъждения и отрицания. И аз напразно пиша това, то и така си е ясно.

Засега тук завършвам. Бъди здрав. Господ да те пази и да те доведе до спасение. Всички наши те поздравяват.

Да те пази Господ.

Обичащите те близки

24/III–62 г., 20 часа.

Писма 250-259

250

Драги ... !

Здравей! Изпратих ти писмо, където става дума за Спинакин и за Осипов. Получил ли си го, драсни.

Как са изпитите ти?

Съгласен ли си с моята оценка на “отговора” на Осипов? Интересно как пише той в други случаи? Доверили са му се очевидно, не са редактирали статиите му в

списанието. Сигурен съм, че друг път статиите му няма да могат да се познаят, а тази е много характерна. Дълго ли ще го задържат асенизаторите при себе си?

На този ден, 5 IV, през 1930 г. беше Цветница. Тогава получих ново име. А след още три години, на 5/IV 1933 г., аз бях в ... Това наистина беше едно отричане от всичко. Нашето поколение (малцина са още живи) беше буквално тор за бъдещите поколения. Потомците ни никога няма да могат да разберат какво сме преживели. Получихме заслуженото според делата си. А вие какво ще получите? Едва ли сте по-добри от нас. Да ви избави Господ от нашата участ!

Втори ден има слънчице, топло е. Не може да се премине през потоците. На полето има съвсем малко сняг, има го много само по храстите.

Миличък, пиши всяка седмица. Бъди здрав. Да те благослови Господ!

Н.

5/IV–62 г.

251.

Драги ... !

Здравей! Писмото ти попадна в някаква авария, съдейки по печата: “аварийно”. Много жалко, че не ми се удаде да поговоря с теб.

Предполагам, че о. Н. те е попитал за това, което не са считали за нужно да се подготвя, той те е попитал нарочно и ти си се провалил. Не се огорчавай, а се смирявай. У всекиго има семена на самомнение и самонадеяност. Трябва много, много пъти човек да се окаля в локвата, за да разбере своята ограниченост, необходимостта от постоянна помощ от Бога. Ако всичките ни душевни сили са извратени от падението, то особено силно е извратено осъзнаването на собствената ни личност, на собственото ни “Аз”.

Като образ Божий, като призван да бъде Божие чедо, участник на Божието естество, човекът наистина е голяма ценност, по-скъп е от целия свят. Това би трябвало да се съзнава, да се благодари на Бога за това, човек би трябвало да се държи достойно за това положение, а на практика човек или не съзнава истинското си величие, или в следствие на покварата си насочва своето “Аз” към дреболии, стреми се към дребнаво самолюбие, тщеслави се, гордее се ... и става неприятен и за Бога, и за хората. Тази извратеност е по-лоша от другите грехове и трудно се изцелява, тъй като се касае за самата дълбочина на човешката душа, за основата на човешкото “Аз”. Смирението е пътят за поправяне на това извращение, ето затова то толкова се цени.

Изразявам мисълта не точно, а само приблизително. Темата е твърде дълбока и трудна и с няколко изречения не може да се обхване. На всеки човек му се налага до края на живота си да се бори със своето лъжливо, паднало “Аз”. Самият успех в духовния живот се измерва с дълбочината на смирението. Ето защо трябва да се приемат като идващи от Божията ръка (както си е в същност) всички унижения, оскърбления, обиди, дори падения — всичко, което съдействува за подтискането на нашето “Аз”, и то не с ропот, а с благодарност. Дори и когато постъпва така, човек не успява да се освободи докрай от тщеславието и от самомнението. Ако няма смирение, човек не може да получи от Бога без вреда за себе си какъвто и да е благодатен дар. Ето защо е предсказано, че в последните времена, поради нарасналата гордост, хората ще се спасяват само чрез търпението на скърби и болести, а външните подвизи не ще бъдат достъпни за тях.

Затова благодари на Бога за тройките и за подобните случаи, благодари и на оръдията на промисъла, чрез които Бог ни учи на смирение. “Когото Господ обича, него наказва” (Притч. 3:12) ... Познавай от опит истините на християнството.

Духовното училище дава някои теоретични знания за християнството. При наличието на такива познания, притежавайки напълно заслужено званието доктор по богословие, човек може изобщо да не вярва не само в Христа, но и да отрича съществуването на Бога. Само опитът, действителното общуване с Христа дава жива, прогледнала вяра. Тя се придобива чрез много скърби, изкушения, падания и ставания и други подобни, които отначало довеждат до смирение, а после и до духовни дарования. Моли Бога за мъдрост да обръщаш и грехопаденията, и изкушенията за собствена полза, за духовно възрастване. А главното: трябва винаги да се търси Божието царство, за да се намери ...

При нас е вече пролет. Снегът почти съвсем се стопи. Топло е. Съчувствуваме от цялата си душа на теб и на всички, които са приковани към домовете си. Да ви помага Господ! При нас засега всички са здрави. Празникът мина добре. Да те пази Господ и да те води по Своите пътища към вечния живот. Не продавай Господа нито за нещо дребно, нито за нещо голямо. По-добра е нищетата на Алексей, човекът Божий, отколкото богатствата и цялата слава на тоя свят! Направи веднъж завинаги избора си и се дръж за своя път, въпреки всичко!!! Това писмо бе написано, когато донесоха твоето. Ще напиша ново по поставения въпрос.

Н.

7/IV–61 г.

252.

Мир на тебе, ... !

Получихме още едно твое писмо. Пишеш: “Трябва да се изясни защо, по-точно какво е предизвикало различията в богослужението на гръцката и на нашата Църква”. Ако се отговори накратко, различията се обуславят от това, че общението между двете църкви е било прекъснато за дълго време. Станало е същото, както и с разделилия се народ, който е говорел общ език. С течение на времето езикът се променя в различни посоки и може да се стигне дотам, че хората да престанат да се разбират. Но дали това обяснение е достатъчно за различията в богослужението? За да го обясни задоволително, човек трябва да бъде прекрасен познавач на историята на гръцкия народ и на гръцката църква, на нравите на народа, на неговата душевност и проч.

Същото се отнася и за руския народ. Тогава работата ще стане съвсем друга. Изясни това добре. Може би (дори сигурно) има работи, посветени на тази тема. Вероятно трябва съвсем накратко да се изброят причините, довели до различията. Когато имаш време, поговори подробно с Н. Н. Ако не подхожда, трябва да се вземе друга тема. Аз бих препоръчал темата: “Пътят към християнското съвършенство според произведенията на еп. Игнатий Брянчанинов”. Работата над нея би ти дала много. А при Н. Н. няма нищо.

Перото не иска да пише. Завършвам.

10/IV. Днес изпращаме по пощата карловарска сол, две кутии, за Д. Кажи на Д., че всички много му съчувствуваме. Бъдещето ще покаже смисъла на безразсъдната му женитба и всичко последващо. Господ, по Своето всемогъщество и любов, обръща и грешките и престъпленията в наша полза. Ние сме глупави деца, които си въобразяват, че са възрастни, и им подражават. На възрастния му става смешно, а понякога неприятно, като ги гледа. Такива сме и ние в очите на ангелите и на светиите, а може би и в Божиите очи.

При нас пролетта е в разгара си. Сняг има само в храстите, където го е набил вятърът. Гората оживя. Вчера заедно с д. К. стигнахме до втория поток. Той се е разлял като река. А през първия минахме, помагайки си с пръчки.

Здравето на л. П. зависи до голяма степен от нея самата. Ако спазва диетата и не се простудява, то се чувствава търпимо. Тези дни се изморяваше с шетане и с ходене на църква. Аз сдържах тяхната неудържимост (може ли да се каже ревност, не знам). Чувствувам се добре. Очакваме те. Дано да свършват по-бързо.

Да те пази Господ!

Бъди здрав! Пиши. Не се безпокой за бележките. В това има повече тщеславие, отколкото смисъл.

Н.

8/IV–62 г.

Драги ... , мир на тебе и на всички!

Получихме писмото ти. Цитатът е забележителен. Би трябвало да се подберат подобни места и да се изпратят за назидание на Светейшия. Просто поразително! Обезателно се сдобий с конспекта. Може много да потрябва в бъдеще. Не само този, но и всички други от неговите трудове. Добре би било да се намери магистърската му дисертация. Нали неслучайно я крият.

Ти пишеш за битките с Н. по повод на католическите подвижници. Логомахията тук няма да помогне. Работата не е в логоса, а в духовния труд. Какво са търсили източните подвижници, и какво — западните? Това, което източните Отци забраняват строго, решително, със заплахи и убеждения — западните се стремят с всички сили да достигнат. Освен попадналите в духовна прелест, всички източни св. отци са считали себе си за напълно недостойни за каквито и да било видения и дарования, а ако са ги получавали въпреки волята си, те са умолявали Бога да им отнеме тези дарования, или да им даде особена защита, за да не се окажат дарованията вредни, или дори гибелни за тях. Те са смятали, че всички се нуждаят до края на живота си от непрестанно дълбоко покаяние, защото човек е неизплатим длъжник на Бога. Той не може никога “припечели” толкова, че да изплати дълга си. То се знае, не съществуват никакви свръхдлъжни заслуги. “Тъй и вие, кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим” (Лука 17:10). Всички длъжници, както показва Евангелието, само са измолили да им се опрости дългът, ала никой не е могъл да го изплати, нито задлъжнелият с 50-те динария, нито този с 500-те, нито още повече този с 10-те хиляди таланта. За дарованията, получени от апостолите, Господ казва: “Даром получихте, даром давайте” (Мат. 10:8).

Светите отци на Изтока казват, че ако човек започне да търси дарования, то дяволът, като види тази нагласа, ще започне много хитро и лукаво да му показва едно-друго, да го води до високо мнение за себе си и овладява такъв подвижник и го погубва, ако той не дойде на себе си навреме.

Колко е лесно да бъдат измамани ония, които (както е при западните подвижници), без да се очистят, при пълната сила на вехтия човек, се устремяват да дирят високи духовни състояния! Всички те стават играчки и оръдия на дявола.

И словото Божие и св. отци от своя опит говорят, че само на смирените се дава благодат, защото само те могат да притежават благодатни дарове без вреда за себе си, тъй като считат себе си недостойни за тях, а ако ги получат от Бога, то ги разглеждат

като дадени им временно за съхранение, за които ще трябва да дадат отчет пред Бога, затова и са умолявали Бога да им отнеме тези дарове.

Главното е, че трябва от опит да се познае необходимостта и ценността на смирението. Тогава ще стане понятно, че правдата е на страната източните отци, а не на западните. Трябва от опит да се разбере, например, мисълта на преп. Исаак Сирий, че “плачещият за греховете си стои по-високо от възкресяващия мъртъвци”. Ако човек не разбира това, то той не може да спори със западните. Това ще е препирня, в която двете страни сами нищо не разбират, а ползуват чужди думи и удрят противника не където трябва и не с каквото трябва.

Да те пази Господ! Очакваме те. Поздрав на Н. Г. и на всички, на които може да се предаде. Ето, и последната фраза може да се разбере по различни начини, а какво да кажем за сложните неща ...

Учи се на смирение.

Н.

2/IV–62 г., 21 ч.

254.

Жив е Господ – жива е душата ми!

Драги ...! В сряда 9/V се събудих съвсем без болка, станах, пих чай, излязох в градината. Чувствувам се почти напълно здрав. Днес пак ще ида на зъболекар. Болката беше от зъба, който лекувах.

Помним, че имаш днес изпит. Желая ти да изкараш леко всички изпити — измама и зло, които доказват, че още няма правилно обучение, няма и правилно средство за определяне знанията на учащите се. Многословието ми вече доказва, че съм здрав, което ти желая и на тебе. Сега грее слънце, топло е, всички се съживиха, човъркат в градината.

Пиши по-често за себе си, за В., как върви съчинението му, за всичко, което може да ни интересува. Да те пази Господ! Не боледувай. Ако те заболи зъб, поне малко — тичай при зъболекаря. Аз сам съм си виновен, че ме домързя да ида навреме при зъболекаря. Чакаме писма от теб.

Обичащият те дядо и останалите

9/V–62 г.

255.

Драги ... !

Получих второто ти писмо. Радваме се на твоите успехи, само не се преуморявай. Ние всички попълваме по малко. Ходя да си лекувам зъбите. Сърцето не слуша, чувствам слабост. Губи се още повече желанието да живея. Пък такова желание никога не съм и имал.

При нас всеки ден имаше дъждове, студ. Днес няма дъжд, слънчево е. Ей сега се върнахме от гората. Градината се готви да разцъфне. Много цвят ще има по сливите. Вишната е напълнила до земята. Годината е добра за златната китайка. Мелба № ... е най-добра от всички. Дава плодове всяка година и ябълките не са по-лоши (дори са по-добри) от кафявите.

Бъди здрав. Да те пази Господ! Пиши непременно как вървят нещата при теб.

Н.

20/V-62 г.

256.

Драги ... , здравей!

Много се радваме, че си здрав и че успешно изкарваш изпитите. Градината прецъфтя. Жалко, че те нямаше. Трети ден при нас е студено, влажно, вали дъждец. Дядото е непоправим. Накъде се канят да идат на поход? Ти отиваш ли? Ако ти се ходи, иди. М., макар и да би предпочела да не те пуска, но се вижда, че не е и много против това. Имай го предвид.

Кога е сватбата на И.?

При нас новини няма. Всички са относително здрави. При мен се установиха някакви проблеми със сърцето. Мога полека "със свое темпо" свободно да ида до Сенково и обратно, но след десет бързи крачки се задъхвам и чувствам силна болка в гърдите. Но това не ме безпокои. Всички амплитуди се свиват. Животът съвсем не ме интересува, пък и се надявам на милостта Божия.

Не забравяй да купиш хартия за кандидатката.

Бъди здрав. Чакаме те много.

Н.

2/VI-62 г.

257.

Здравей, ... !

Получихме писмото ти. Как о. И. К. “е отхвърлил” всички “немци”?

Какво означава това, че темата за значението на заповедите звучи “твърде нравствено”? Новият Завет може да бъде изкуствено изрязан напълно произволно. А същината е във вярата и в заповедите. Аз бих казал, че тази тема е злободневна. Тя може да бъде насочена остро против “немците” и изобщо срещу протестантите. Но тя ще удря и по католиците, защото възгледът на източните св. отци признава преобразяването на вехтия човек в нов, а не някакво механично въздаяние заради греховете. Развий тези мисли пред В. и нека той обясни на когото трябва тази тема, за да я утвърдят.

Ако я отклонят, нека да предложи темата:

“Учението на Новия Завет за вехтия и за новия човек”.

Това ще е същата тема, както и първата. Пак ще се наложи да се говори за изпълнението на заповедите като свойства на новия човек. Преодоляването на вехтостта се извършва чрез вярата и чрез усилието за изпълнението на заповедите, умереното преодоляване спасява, а по-дълбокото довежда до християнското съвършенство.

Какво означава “спасителна вяра” като противоположност на “теоретичната”? Без вяра човек не може да се спаси. Ясно е, че той (К.) е трябвало да покаже напълно убедително необходимостта и от дела на вярата, т.е. изпълнението на заповедите.

“Ако искаш да се спасиш, изпълни заповедите” (вж Мат. 19:17). “Ако искаш да бъдеш съвършен...” (Мат. 19:21) и т. н. Това ще е пак същата тема. Тя е изключително актуална и за нас, тъй като повечето съвременни християни не разбират значението на изпълнението на Евангелските заповеди. За тях то е морал, който отхвърлят поради трудността да бъде спазван или пък така го приспособяват към своите страсти и похоти, към суетата житейска, че от Евангелските заповеди не остава нищо Христово. Това е хитрост на дявола, който погубва мнимите християни. Преди двеста години светител Тихон Задонски е писал (в килийните си писма): “Християнството незабележимо се отдалечава от хората, остава единствено лицемерие”.

А сега какво е останало и на Запад, и у нас?

Еп. Игнатий Брянчанинов цитира тези думи (преди сто години) в писмо до брат си и предсказва, че монашеството скоро ще бъде унищожено, а след това същата участ

очаква и Православието. Ръководителите би трябвало да мислят за това и да правят съответните изводи!

В семинарията и в Академията трябва да се занимават не със схоластика, но да въздействуват върху сърцето и върху волята, а не само върху разума и паметта.

Днес ходихме за гъби по посока на Сенково. Гъби почти нямаше, но времето бе прекрасно. Върнахме се в три и половина. Умих се в банята и седнах да ти пиша.

Писах в кухнята, ядох репички и ряпа и пих чай.

Без писец се налага да пиша с молив.

Н.

18/IX–62 г.

258.

Драги ..., здравей!

Получихме не съвсем ясното ти писмо. Време ти е да знаеш, в какви условия се намираш и да се държиш по подобаващ за тях начин. Както не можеш проби манастирската стена с юмрук или с длан да задържиш водата в реката, така и никой от хората не може да измени хода на събитията. Всичко е пронизано от духа на този свят. Този дух действа чрез хората дори и в Църквата, не само в духовните училища. За светския живот няма какво и да се говори.

Дон Кихот е станал смешен, когато е отминало времето на рицарството. Ако се беше появил дон Кихот в областта на религията по време на инквизицията, тогава щяха да го изгорят ...

Поведението ти е неправилно.

Можеш да споделиш разбирането си по един или друг въпрос, но го направи спокойно и в никакъв случай не засягай личността на опонента или на други някого. При най-малкото убождане на нечие самолюбие и най-истинните думи ще бъдат отхвърлени и ще се развие вреден спор, който ще е оскърбителен за Истината. Ти не умееш да водиш диспут. Ти, както и почти всички (и аз в това число) превръщаш обсъждането на даден въпрос в спор и безплодност, а често и във взаимна неприязън. А Истината се отдръпва от подобна среда.

Гордостта е най-дълбоката, най-скритата, най-трудната за откриване, а толкова повече и за изкореняване страст. Сам Бог “се противи на горделиви” (Иак. 4:6), защото гордостта се корени в дълбините на личността и я определя, а всичките останали

грехове се намират на периферията на личността, виждат се по-лесно и по-лесно се изкореняват.

Ето защо Бог цени толкова високо смирението — защото то е състояние, противоположно на гордостта, унищожавашо гордостта. По каква причина е избрана и възвеличена Божията Майка? От кого заповядва Иисус Христос да се научим на смирение? Къде може човек да намери мир и покой? — В смирението.

Ти сам, бидейки горд, засягаш гордостта на другите. Старай се във всичко, особено в думите си, да бъдеш по-смирен. Смирението побеждава и бесовете, и хората, и зверовете, а гордостта настройва всички срещу себе си.

Не се обиждай, че пиша рязко. Не съм съвсем здрав. Почина Е. И. Умираще и тежко, и страшно. Беше ужасяващо да се гледа. Още древните гръцки философи са казвали, че през целия си живот трябва да се учим да умираме. “Помни за твоя край...” (Сирах. 7:39) Всички трябва да са готови за смъртта. Князът на този свят готви пир, от който всички ще изтръпнат и ще се разридаят.

Всички наши са относително здрави. Кланят ти се.

На В. са дали жалка тема, тя е много по-лека, “механическа”. Няма никакво творчество. Преливане от пусто в празно. Тя дава, разбира се, някакви външни знания. А при вас не обичат Евангелието и дори се боят от него и затова най-старателно избягват да засягат същността на християнството.

Темата за значението на новозаветните заповеди е толкова актуална за целия свят, толкова остро е насочена против протестантите и католиците, че целият академичен съвет би трябвало да се зарадва и не само да я утвърди, но още и да обещае всячески да помага на тази работа. Имам предвид истинското разбиране за изпълнението на заповедите — това на древните св. отци на Изтока, а не онова, на което учат при вас по нравствено богословие. Това е пародия на християнството, приспособяване на евангелските заповеди към езическия светски живот, вражеска хитрост, за да бъде приспана душата и погубена. Припомняш си неволно думите на светител Тихон Задонски, че “християнството си отива незабелязано от хората, остава единствено лицемерие”. Това е казано преди двеста години. А сега как е? Духовното училище е мъртво и произвежда мъртъвци. Скоро “мъртвите ще погребат своите мъртъвци”, което вече и става. Господи, спаси ни всички!

Н.

23/IX–62 г.

Драги ... !

Получихме писмото ти. Поправиха ни телефона.

Здравето на всички е както по-рано. Чувствувам се значително по-добре. Да бъде Божията воля! Никога у мен не е имало интерес към живота, няма го и сега. Жална е само разлъката, това, че ще оставя някого да скърби за смъртта ми. Но то става с всички и всички умират както листата наесен. На четиридесетия ден от смъртта на Н. Г. на масата му лежеше непобутната отворена книга с негови бележки по страниците. По думите на Ю. А. — много интересна. Тя е била там на помена. Ако се срещнеш с о.В, разбери, а може би той ще ми даде да я прочета. Изобщо помоли го за интересни книги за четене. Ще ги върна.

Той искаше да дойде тук на имения ми ден. Ако даде книгите през октомври, то би могъл да си ги вземе, когато дойде.

Да те пази Господ! Бъди внимателен към себе си, бодърствуй, помнейки за врага. Отбранявай се от всичко нечисто с Иисусовото име, от което треперят всички видими и невидими същества.

Н.

16/X-62 г.

Писма 260-269

260.

... !

Духовен е онзи човек, който е придобил в себе си Светия Дух, станал е храм на Светия Дух. “Вие сте храм Божий, и Духът Божий живее във вас” (I Кор. 3:16).

Как да се придобие Св. Дух — за това говори и Евангелието, и, особено подробно, — св. отци. Това трябва да го знаете.

Ще каза нещо за признаците на новия човек, както го описват св. отци. Духовният човек напълно се отличава от душевния или плътския човек, което тук е почти еднозначно. Той е нов човек, а душевният е вехт. Кое е новото у него? Всичко — умът, сърцето, волята, цялото състояние, дори тялото.

Умът на новия (т.е. на духовния) човек е способен да постига отдалечени събития, миналото и много неща от бъдещето, да постига същността на нещата, а не само външната страна на явленията, да вижда душите на хората, ангелите и бесовете, да постига много от духовния (отвъдния) свят. “Ние имаме ум Христов” (I Кор. 2:16) — казва духовният ап. Павел.

Сърцето на новия човек е способно да чувства такива състояния, за които накратко е казано: “око не е виждало, ухо не е чувало и човеку (на плътския, душевния, вехтия човек) на ум не е идвало” (I Кор. 2:9).

Написах “да чувствава”, но това не е точно. Може да се каже: да преживява, да възприема. Тези преживявания ... написах тази дума и се спрях, защото тя има субективен оттенък, затова е по-добре да се каже: това възприемане чрез сърцето е дотолкова изпълнено с блаженство, с неизказана радост, че обхваща цялата душа на човека, изпълва го с най-голяма благодарност към Бога, като към извора на това състояние, с любов към Него и с желанието да се претърпим всякакви мъки и страдания заради Него, за да Му покажем в отговор собствената любов, за да не се лишим от тези блага.

Какво да Ти въздам, Господи, за всичките Твои благодеяния към мене (Пс. 115:3)? По такъв начин и волята на новия човек изцяло се устремява към любов и благодарност към Бога, към желанието да се следва във всичко единствено Божията, а не собствената воля.

С една дума, човек, който е придобил Светия Дух, се обновява изцяло, става друг (оттук прекрасната руска дума “инок”) [т.е. друг, различен] и по ум, и по сърце, и по воля.

Тялото на духовния човек също се променя, става отчасти подобно на тялото на Адам до падението, способно за духовни усещания и действия (ходене по вода, способно да остава без храна, мигновено преминаване през големи разстояния и т.н.).

Състоянието на духовност дава на човека такива преживявания на блаженство, за които ап. Павел казва: “...страданията на сегашното време не са нищо в сравнение с оная слава, която ще се яви в нас” (Рим. 8:18). А преп. Серафим в съгласие с древните отци е казвал така: ако човек знаеше за тези блажени състояния, които ги има още тук, а толкоз повече — в бъдещия живот, то би се съгласил да прекара хиляди години в яма, препълнена с гадини, които гризат тялото му, само и само да придобие тези състояния.

Ето едно кратко понятие за духовния човек, а следователно и за духовността. В тайнството Кръщение и Миропомазване, човек се облича в Христа и в Светия Дух и от свободната му воля зависи чрез живот по евангелските заповеди да се закваси целия със заквасата на Царството Божие, заквасата на Светия Дух, и да стане твърдо нов човек по образа на Иисуса Христа, или пък да задуши всичко това чрез живот според вехтия човек.

“Душевният човек не възприема онова, що е от Божия Дух: за него това е безумство” (I Кор. 2:14). Това виждаме на всяка крачка, защото и ние самите, и хората около нас не сме духовни, а душевни, намираме се още във вехтостта. В най-добрия

случай съзнаваме, че сме такива, борим се, бихме искали да сме духовни, но не се трудим достатъчно, за да постигнем това. Ние може и да ценим духовните люде, но не можем да ги познаем и да ги разберем, а ги считаме за духовни, най-често погрешно, въз основа на чуждо мнение. А плътският човек трябва да бъде поставен още по-ниско и от душевния. Терминът “вехт човек” може да бъде отнесен и към душевния, и към плътския. И двамата са още вехти, не са се обновили. Плътският човек е, обаче по-груб от душевния, по-материален е, вярва по-слабо, или изобщо не вярва в Иисуса Христа, за духовното пък си няма никакво понятие. Вж. посланието до Галатяните 5:19–21.

Не знам да ли ви задоволява това обяснение. Напиши, как го приемаш, и как ще го приемат другите.

Светските хора (нов термин — означава душевните и плътските) наричат “духовен” този, който има свещенически сан или монашествуващите, или дори всекиго, който започне да чете по малко Псалтира, ходи на църква и чете духовни книги.

От казаното по-горе става очевидно, доколко това схващане е погрешно. По същия начин и много книги биват наричани духовни, ако в тях се говори за духовни неща.

А всъщност духовни книги почти няма. Само Св. Писание и творенията на св. отци са духовни. От тях и може да се разбере донякъде на дело какво означава “духовен”. Сравни писанията на Игнатий Брянчанинов и на някои професори по богословие. Каква рязка разлика! Ти много добре си я усетил.

Пирът, за който съм ти говорил, се подготвя усилено. Ако започне, то веднага, без да гледаш на нищо друго, ела тук, за да живеем или да умрем заедно.

Аз наистина се чувствавам по-добре, но понякога сърцето не слуша и се появяват болки в целите гърди...

Ето още текстове, които потвърждават казаното:

“Те са човеци... душевни — и нямат дух” (защо тук думата ‘дух’ е с малка буква?) (Иуда 1:19).

“Това не е мъдрост, която слиза отгоре, а земна, душевна, бесовска” (Иак. 3,15).

Навсякъде в гръцкия текст думата “душевен” е изразена с думата “психикос”.

С думата “психи” гърците са означавали нисшата част от душата на човека, която е обща с тази на животните. Висшата пък, се изразява обичайно с думата “ноос” или “нус”, т.е. ум, разум.

В писанията на св. отци много се говори за духовността, за обожението на човека, за това, че човек става бог по благодат, а също така и за плътското и душевното състояние.

Уви! Няма у душевните и у плътските хора вкус за четенето на духовни книги. А ако четат само с ума си, то остават студени и гладни, не разбират силата на написаното и захвърлят четенето, като се обръщат към докторите по богословие, особено към протестантите.

Не си прави извода от моите писаници, че аз съм познал с опита си духовността на човека. Не. Но Господ по нелъжовната си дума дава на търсеция да вкуси донякъде бъдещите блага, особено в началото на пътя му, за да го поощри към по-нататъшното им търсене. Всички говорят за това.

Ала ние, познали нещичко, “като псета се връщаме в своята бълвотина” (II Петр. 2:22) и губим небесните блага. Остава, и то само при някои, скръбта по загубения рай, а делата за възвръщането му ги няма никакви.

Нов повод за удвоен плач за собствената греховност, за това, че на дело изменяме на Бога ...

Бъди здрав. Да те пази Господ от плътски дела и от дявола. Ела на гости. Очакваме те, винаги се радваме.

Твоят познат.

25/X–62 г.

261.

... !

Получихме писмата ти. Ще отговоря кратко на някои мисли от тях.

1) Трябва да оставиш Л.

2) Откъде е тази дива мисъл: “човек не може със собствените си сили да върши добро не защото се намира в падение, а по самата си природа, дадена му в творението”.

Подобна мисъл може да се изкаже от християнин само в ненормално състояние. Какъв смисъл би имало тогава да се дават заповеди? Защото доброто представлява изпълнението на Божиите заповеди. Как да се постави като условие за спасение изпълнението на заповедите, ако по самата си природа човек не може да ги изпълни?

До грехопадението човек е бил свободен в избора и във вършенето на доброто. След грехопадението човекът е станал роб на греха. Преподобни Симеон Нови Богослов казва, че след грехопадението човек е загубил свободата да върши добро, останала е само свободата да избира доброто, да предпочита доброто, да желае да върши добро. За да извърши добро, човекът трябва да се обърне с молитва към Бога, за да му даде Той сили да извърши желаното добро. Така говори и преп. Исаак Сириин.

Недостатъчното изпълнение на заповедите се допълва от съкрушението на сърцето.

Осмелявам се да кажа, че сърдечното съкрушение, плачът на сърцето поради нарушаването на заповедите, са по-ценни от изпълняването им по своя воля. Защото последното довежда до високомерие и гордост, които унищожават всичко добро. А съкрушението на сърцето замества (по Божията милост) изпълняването им и държи човека в смирение, без което са напразни всички трудове, но са дори пагубни.

3) Питаш вярна ли е мисълта на еп. Теофан, че “благодатта действа само върху разума и чувствата, докато волята на човека остава неприкосновена”.

Общоприето е схващането, че Господ (благодатта) не насилва волята на човека. Доброто, сторено по принуда, не е добро. В този смисъл мисълта на еп. Теофан изглежда правилна. Ако се приеме обаче схващането, че благодатта действа върху ума и чувствата, а това действително се извършва за спасението на човека, за да бъде той облекчен в намирането на истината и спасението, мисълта на еп. Теофан трябва да бъде ограничена. Душата на човека не се състои от отделни независими една от друга части: ум, чувство, воля и проч., а е една единна същност. Очистването или просвещението на ума и на сърцето от благодатта ще действа върху цялата душа и следователно, и върху волята. Нима умът на подвижниците, който вижда ясно истината и последиците от греховете, нима сърцето, което се стреми към Бога, няма да помогнат на волята да избере пътя на спасението, пътя към Бога и да отхвърли пътя, водещ към мрака, към злото, погибелта; значи има косвено въздействие и върху волята.

Казаното по-горе може пак да бъде повторено: ако човек вижда доброто, предпочита го с волята си пред злото, иска да върви по пътя на спасението, той трябва да проси помощ от Бога да извърши желаното, а ако нещо не е сторил, да го покрие със сърдечно съкрушение. Между другото, ние използваме думите “сърдечно съкрушение”, “плач на сърцето”, обаче едва ли знаем или знаем твърде малко за това какво означават те и какво е действието им. Така е и в други случаи: използваме думи, а не постигаме силата им.

Настоятелно те съветваме да работиш всеки ден поне по малко върху кандидатската си работа. Времето тече. Глупаво е да се губи времето напразно. Театрите са езичество, действуват върху кожата, а душата скърби ... поздрави И. Да

му даде Бог духовна мъдрост. Нека не казва пред старшите нищо, което не разбира добре от всичките му страни. По-добре е повече да се мълчи!

При нас всичко е по старому. Очакваме те. Бъди здрав. Да те вразуми Господ за всичко добро!

Н.

29/X–62 г.

262.

Драги ... !

Получихме днес писмото ти... Относно светостта на Църквата. Преди да се анализира, защо тя е свята, трябва да се даде определение или понятие за Църквата. Какво представлява Църквата? — Нали Църквата е Тяло Христово (Еф. 5:23; Кол. 1:24). Глава на Църквата е Христос (Ефес. 5:23; Кол. 1:18). За Бога няма минало и бъдеще, съществува само настояще. “Той (Бог Отец) ни избра чрез Него (Христа), преди да се свят създаде, като предопредели да ни осинови за Себе Си чрез Иисуса Христа, в Когото имаме изкупление чрез кръвта Му, прошка на греховете по богатството на Неговата благодат (Ефес. 1:4,5,7).

Вярващите в Христа влизат в Църквата чрез тайнството Кръщение като нейни членове, а в тайнството Причащение се съединяват в едно Тяло и един Дух с Господа. Ако човек съзнателно не се отрича с думи или с дела от Господа, стареа се да живее по евангелските заповеди, кае се за нарушенията, то той е не потенциално, а реално свят, той е член на Църквата и член на тялото Христово.

С грубите и съзнателни грехове той временно отпада от Църквата, чрез покаянието (“второто кръщение”) може отново да се съедини с нея. Така, духовникът чете над каещия се молитвата: “Примири и го съедини с Твоята света Църква”. Ако грешникът не се кае, то остава извън Църквата.

Човек е свят по образа и подобие на Божие, свят е затова, че в тайнството Кръщение се облича в Христа, съвсем свят е, когато се причастява със Св. Тайни на Тялото и Кръвта на Иисуса Христа.

Ако той се бори с греха и бива ранен, но продължава борбата, кае се, моли за помощ от Бога, то той е свят воин Христов, в борбата с греха придобива различни духовни съкровища, които не би могъл да придобие по друг начин. Както тялото на човека изхвърля от себе си чрез възпалението попадналото чуждо тяло, така и Господ отхвърля от Св. Църква попадналите чужди Нему, по-точно те сами излизат от Църквата. Затова Църквата е винаги свята. Тя е тайнствено Тяло Христово. Тя е стълб

и утвърждение на истината. Лъжовният разум не може да постигне това. За това е необходима вяра. “Вярвам в една света, съборна и апостолска Църква” (спомни си митрополит Вениамин Петроградски). Този, който иска от опит да познае тайните на християнството, трябва да насочи всичките си сили към духовен труд, а не да се старее за разбере всичко с разсъдъка си. Ето това са някои разсъждения по засегнатата от вас тема.

Не се учудвам, че българските професори (както и мнозина, ако не и всички наши) се подхранват с протестантски трудове и дори възприемат техните възгледи. Протестантството — това е разсъдък, външни знания, а Православието е тайнствен живот в Христа. Хората пък са станали мъртви. На човек му е по-лесно е да разсъждава, отколкото да се труди, да се бори с вехтия човек, да се моли и прочие. “Християнството незабележимо се отдалечава от хората, остава единствено лицемерие”. Това са думи на преп. Тихон Задонски, цитирани от еп. Игнатий Брянчанинов. Напиши, моля те, какво означава “работи над Игнатий Брянчанинов”.

Да те пази Господ! Всичко при нас е по старому. Станах значително по-силен. Гълтането си е все същото. Бъди здрав!

Н.

4/III–63 г.

263.

Драги ... !

Макар и със задна дата, но те поздравявам с имения и с рождения ден. Напоследък се чувствах недобре и никак не можех да се принудя да взема перото.

Ти вече навърши 25 години. Вече си възрастен човек. В младостта си всички правят голяма грешка, като отлагат за в бъдеще онова, което би трябвало да се върши сега с напъгане на всички сили.

А времето си минава, човек старее, условията може да станат по-лоши, често здравето изневерява — и човек не може да стори това, което би трябвало и към което Господ го е призовавал, и което е било ясно и за разума, и за сърцето. Остава само едно — да се съжалева за изминалия безплоден живот и да се принася покаяние.

Появяват се мисли: ако можеше да се започне животът отново, то аз не бих направил много от грешките. Това съвсем не е вярно. Както в семката на ябълката е заложено цялото бъдещо ябълково дърво, а не трепетлика, така и всяка индивидуалност е нещо неизменно в същността си.

Може и трябва да се изменя външната, емпирическата, вехтата страна към обновенена според евангелските заповеди.

Затова може да се изведе едно общо правило: във всяка възраст, при всички условия, при всяка дейност, трябва да се постъпва според Евангелието. Тогава няма да има грешки, няма да има закъсняло съжаление и разкаяние. От изпълняването на евангелските заповеди личността на човека, неговият образ Божий, неговата ноуменална същност ще расте, ще осъзнава себе си като образ Божий, ще се противопостави на външния свят, ще се издигне над него. Той ще установи реална, напълно осезаема и усещана връзка с Бога и тя ще е толкова твърда, че никакви бури нито ветрове на този свят няма да го поколебаят.

Изводът от това многословие: започни от днес да бдиш внимателно над себе си, не нарушавай, доколкото е по силите ти, нито най-малката евангелска заповед: с език, със зрението си, със слуха, осезанието и прочие и прочие.

Който е верен в малкото, той ще получи власт над голямото. И не осъждай никого. Пази се при това от тщеславието, като от най-отровната змия, която може да убие и унищожи всичко духовно, което си придобил.

Ето ти моя завет в деня на 25-та ти годишнина и за целия ти останал живот. Какъв ще е той по външните си прояви — да бъде волята Божия, но човек трябва винаги да е с Бога и в постъпките, и в мислите, и в сърцето си. Тогава всичко ще е добре. Виждаш как буквално с дни се променя всичко светско. Най-твърдото — науката — отрича днес това, което е твърдяла вчера. Изкуството е станало продажно, служи на страстите. На хората човек не може да се опре. Само в Бога има твърдост и разум, и мир, и радост, и непоколебима стена против житейското море.

Колко бих искал да приемеш тези думи не само със слуха си, но и с целия си живот. Това би ти дало спасение, свобода от обстоятелствата и от хората, и спокоен живот сред бурите на житейското море. Съветвам те да помислиш и да действуваш. Нали същото ни е заповядал Сам Господ Иисус Христос! Аз само ти напомням. Ако вярваме в съществуването на Бога и в Сина Божий, то трябва да вярваме и на думите Му, като на неизменим закон, чието изпълнение дава и житейско благополучие, и спасение.

Амин.

Н.

29/III–63 г.

Драги о. Рафаил!

Получих Вашето писмо с християнска прошка на моите грехове и неправди спрямо Вас!

Трябваше да проживея шестдесет години, за да разбера не само с ума си, но и да почувствувам с цялата си душа, че съм прогонен от йерусалим, цял съм изпоранен от разбойници, че съм неспособен и безсилен сам да направя каквото и да е добро без примес на зло, че единствено Милосърдният Самарянин може да ме спаси, ако зова според силите си към Него с молба за спасение. В светлината на това мое душевно състояние целият ми изминал живот ми изглежда като низ от падения, от нарушения на всичките евангелски заповеди, от тяхното изкривяване дори в случаите, когато ми се е струвало, че постъпвам по християнски.

В частност, и моето отношение към Вас също беше напоено с грях, така както и цялото ми поведение. Ето защо искрено Ви молих за прошка и благодаря сърдечно за това, че ми прощавате “за всичко”.

На Вас аз отдавна съм Ви простил и с настоящето писмо потвърждавам: Господ да Ви прости всички волни и неволни прегрешения, направени спрямо мен и аз Ви прощавам от цялото си сърце.

Желая Ви мир, спасение, и по-скоро завръщане към служение в Светата Църква.

Недостойният иер. Никон

16/XI–53 г.

265.

Драги дълбокоуважаеми о. Мелетий!

Към Вашето собствено боледуване се е прибавила още една скръб. Чувам, че боледува м. А., тя скърбеше за Вас, а сега скърбите един за друг. Да ви помогне и да ви даде Господ търпение. Драги о. М. и м. А., макар и Божиите съдби да са скрити от нас, но Господ е разкрил на Своите светци това, което е полезно за спасяващите се, а те много от това са записали за наше утешение и назидание.

Така, светите угодници ни обясняват, че в последните времена монашество съвсем няма да съществува или тук-там ще остане външното монашество, но без вътрешния монашески подвиг.

Няма да има никакви лични подвизи у търсещите царството Божие. Ще се спасяват само с претърпяването на скърби и болести. Защо няма да има подвизи? Защото няма да има смирение у хората, а без смирение подвизите носят повече вреда, отколкото полза, дори могат да погубят човека, тъй като те неволно предизвикват високо мнение за себе си у подвизаващите се и пораждат духовна прелест. Едни или други подвизи биха могли да бъдат допуснати само под ръководството на много опитни духовни хора, но такива сега няма, не може да се намерят. Ръководител е сега Сам Господ и отчасти книгите за този, който ги има и може да ги разбира. По какъв начин ръководи Господ? Допуска гонения, оскърбления, болести, продължителна старост с теготи и немощи. В притчата за стопанина, наемащ работници, е казано, че дошлите в единадесетия час ще получат отплата наравно с проработилите целия ден и дори по-рано от тях. Тази притча е приложима и за нас, съвременните монаси и търсачи на царството Божие, прекарвали нехайно целия ден на земния живот. Ала поради крайното Си милосърдие Господ ни призовава в последния период от живота си да поработим в Неговото лозе чрез изтърпяването на старостта, болестите, загубата на близките или с техните страдания. Ако понесем безропотно тези теготи, това кратковременно страдание ще ни бъде зачетено, както на работниците от единадесетия час, все едно сме се подвизавали цял живот. Нещо повече, Антоний Велики, авва Исхирион и други твърдят, че спасяващите се през последните времена по пътя на безропотното изтърпяване на скърбите, ще бъдат прославени повече и от древните отци.

Драги о. М и м. А., явно е, че, като ви обича и иска да ви прослави, Господ ви изпраща скърби и болести. И тъй, окуражавайте се, търпеливо се уповавайте на Господа и Той ще ви вземе от вашия кръст в славата на синовете Си, във вечната Пасха, в неизказаната радост, където ще се забравят всичките скърби на земния живот.

Преподобният Серафим Саровски чудотворец е казвал в съгласие с древните св. отци, че ако човек знаеше, какви блаженства са приготвени за спасяващите се, то би се съгласил да живее хиляда години в килия, изпълнена с гадина, гризящи тялото му, само да не се лиши от бъдещите блага.

“С търпението си спасявайте душите”. Да ви помогне Господ да пренесете до край дадените ви кръстове.

Амин.

Дълбоко съчувстващият ви, желаещият вашето спасение и увереният във вашето спасение, недостоен йеромонах Никон.

I/II-58 г. г. Гжатск

Драги о. Мелетий!

Получих Вашето писмо. Простете, че дълго време не отговорих. Ту имаше много работа, ту пътувах, така и мина доста време, но главното, затруднявам се да Ви пиша и затова, че Вие сте много по-опитен от мен, повече сте изпитали, повече знаете. Какво полезно или утешително може да каже човек, преминал целия си живот в суета и своеволие. Но заради Вашата молба ще се опитам да споделя с Вас това, което ме поразява и утешава: необятната вселена, създадена от Бога — какво е могъществото Божие! Всичко във Вселената и в отделните ѝ елементи (напр. в човешкия организъм) се намира в дивна хармония — каква трябва да е Божията премъдрост?! Ако в света, създаден от Бога, всичко е хармонично, то трябва да има хармония (т.е. съответствие) и в Божиите свойства. И каквото е Божието могъщество и Божията премъдрост, такова е и “сърцето Божие”, т.е. Божията любов.

Тази непостижима любов ние и виждаме във възплъщението на Божия Син Иисус Христос, в приемането на оплювания, плесници, всякакви оскърбления и накрая, разпятие. Непостижима е, безкрайно велика е Божията любов. Целият ангелски свят е изпаднал в изумление, виждайки възплъщението и разпятието на Твореца на света поради любовта Му към падналия човешки род.

Апостол Иоан говори чрез Светия Дух, че Бог е любов, а не просто, че у Него има любов, макар и безкрайно голяма. Любовта покрива всичко, по думите на ап. Павел. Тя покрива и нашите грехове, недостатъци, немощи, нетърпение, склонност към ропот и прочие.

Вярващият в Христа трябва само да осъзнае своите немощи и грехове и да помоли за прошка, и Божията любов ще очисти и изцели всички негови греховни рани. Греховете на целия свят потъват в морето на Божията любов като хвърлен във водата камък.

Не трябва да има място за униние, безнадеждност и отчаяние! Господ е съединил човешката природа с Божията същност [по-точно, с Божието естество, бел. прев.], умил е с кръвта си греховете на цялото вярващо човечество, осиновил Си е падналите хора, възнесъл ги е на небето, като ги е направил участници на божествения живот и радост, радост навеки.

Тукашните земни скърби, болести, теготи на старостта ще ни радват в бъдещия живот. Ако Господ е страдал заради нас, то как поне в малка степен да не бъдем участници в Христовите страдания?! Душата ни, Божият образ, живеещ в нас, иска да бъде причастна на Христовите страдания, само нашата немощ и малодушие се боят от тях, макар силите ни, може би, да биха стигнали за изтърпяването им.

И ето Господ от любов към нас ни изпраща, според силите на всекиго, нежелани скърби и болести, но дава и сили за изтърпяването им, за да ни направи участници в Своите страдания. Който тук не е страдал заради Христа, него съвестта ще го гризе в бъдещия век — нали е имал възможност да покаже любов си към Христа чрез изтърпяването на скърбите и не го е направил, стараяйки се да се отстрани и да избегне каквито и да било скърби.

Съвестта ще ни гризе, че не сме отговорили на Божията любов с взаимност.

Нека да благодарим от все сърце на Господа за всичко, което Му бъде угодно да ни изпрати. Не от гняв, не за наказание ни изпраща Господ скърбите и болестите, а го прави от любов към нас, макар и не всички хора и не винаги да разбират това. Затова е и казано: “За всичко благодарете” (I Сол. 5:18). Трябва да се отдадем с цялата си душа на Божията блага воля, която ни спасява, обича и желае чрез малките скърби на земния живот да ни доведе до вечното блаженство, в славата на Божиите чедра.

Това да бъде, да бъде с всинца ни. Амин.

Простете, драги отче, че се осмелих нещо да напиша. Господ да събуди в сърцето Ви благодарност към Него, най-дълбоко благоговение и пълна преданост на Неговата света воля и готовност да изтърпите всичко от любов към Него.

Поклон на м. А., на Е. Е. и на всички, които са около Вас.

Н.

20/V–1958 г.

267.

Драга Л.!

Получих писмото от Вас и бях много трогнат от думите Ви: “Ще пиша, няма да чакам отговор, а ако някога получа, ще се чувствавам като на празник”. Наистина, никак не мога да приема, че писмата ми могат допринесат за нечие празнично настроение, но тези слова неволно ме принуждават да Ви напиша поне няколко думи. Много съм трогнат и съм Ви благодарен за доверието. Но Вие грешите, че съм винаги толкова зает, колкото сте виждали. Беше така, понеже дните бяха особени. През останалото време аз съм много по-малко зает и, уви! — пиляя дните си в леност. Ще Ви кажа, че ме очаква в бъдещето голямо осъждане за това, че изглеждам пред хората много по-добър, отколкото съм всъщност. Очевидно у мен има някакво лукавство или лицемерие, може би несъзнателно (мисля че съзнателно няма), поради което мнозина ме смятат по-добър, отколкото съм. От това се е боял дори ап. Павел. Простете!

По духовния път има момент, който е описан кратко, но точно от Григорий Синаит, във втория том на Игнатий Брянчанинов, на стр. 373. Прочетете това място и всичко по-горе и долу от него, което го обяснява. Мисля, че човек, който не е преживял сам това състояние, няма да разбере никога най-главното в духовния живот, няма никога да придобие сърдечно съкрушение, плач, истинска молитва. Затова, в каквито и одежди да се обличаш, всичко това ще е само външност, а вътрешна промяна няма да има, всичко ще е само във външния човек.

Този момент се забелязва добре. Нужно е не само собствените страсти, но и хората да го оскърбяват, и човек тогава би видял, че хората го оскърбяват наистина заради делата му, че той е негоден за нищо и със собствени сили не може сам да се поправи; тогава и ще прибегне искрено към своя Спасител, ще заплаче пред него, като блудницата или като блудния син, и ще лежи в нозете му, докато не чуе в сърцето си гласа: “Прощават ти се много грехове” — върви, бори се, търпи, изучавай духовния път, научи се на непрестанна молитва, плачи в сърцето си да не попаднеш в ръцете на разбойниците и прочие. От този миг човек ще обръща малко внимание на хорските мнения, дори и на най-близките хора, чието мнение преди той особено е ценил. Той ще се стреми само към това, да не го осъди Господ, да не го лиши от Своята милост, от помощта Си, ще се старае само на Него да угоди.

Простете, ако намерите за необходимо, то бих Ви помолил да прочетете заедно това място в книгата, да го обсъдите и да го приемете за сведение. Ще кажа още: човек трябва да е абсолютно искрен пред Господа, никога да не намалява, да не оправдава греховете си, да не им търси оправдания, а обратно, винаги да обвинява себе си и да казва: “Пожали и мен, окаяния, негодния за нищо, пожали ме и ме спаси, Господи”.

Бъдете здрави. Поздрав на всички.

Н.

19/ХІІ–46 г.

268.

Драга Л.!

Получих от Вас няколко писма, но изобщо не се наках да отговоря. Простете. Засега си стоя без работа в стаичката и нямам желание да пътувам на никъде, пък и не зная Божията воля за мене. Тукашните и бельовските не ме пускат никъде надалеч, а наблизо няма място, ето че си седя засега, а после ще видим.

Драга Л. В., искам да Ви напиша нещо по повод на мисълта Ви “Л. спря част от уроците си, стана по-леко; занятията по сметка вървят трудно”. Помня, че съм Ви писал нещо по този повод. Ще Ви пиша не собственото си мнение. Ако всичките заповеди се заключават в две: в любов към Бога и към ближните, а любовта се постига чрез изпълняването на дадените в Евангелието заповеди, тогава трябва да се сдобием със знание кое води по най-краткия и лек път към изпълнението на тези заповеди. Светският човек може да се ограничи с телесното действие, за търсещите повече е необходим, в допълнение, вътрешен, духовен труд.

Сам Господ е показал с две думи в какво се състои то и кое е особено необходимо в трудни времена: “бъдете будни и се молете” (вж. Марк 13:33). Не е казано това да се прави в определени часове, а винаги. Да бъде човек буден, означава да бди над себе си, над мислите, думите, чувствата си; да забелязва и да отхвърля чрез Иисусовата молитва всичко, което противоречи на Евангелието — с това се изпълнява и втората евангелска дума. Ако това духовно усилие е налице, то ще замени всичко, макар за облекчение и да не се изключват и други действия. Непрестанното самопринуждаване към Иисусовата молитва е най-доброто доказателство, че човек иска да е с Господа, че иска да изпълни Неговата заповед.

Дори по време на богослужението митарят е произнасял само пет думи и си тръгнал оправдан. Светите отци казват, че всички молитви могат да се заменят от Иисусовата молитва.

Правилно се извършва тази молитва тогава, когато тя е неразривно съединена с покаянието, когато бъде израз на сърдечното съкрушение за собственото недостойнство, греховност, съзнание за постоянното нарушаване на заповедите на Евангелието. Такъв израз на сърдечно съкрушение била и молитвата на митаря. Имайте това предвид. Не повтарянето на Иисусовата молитва на глас дава резултат, а молитвата като излияние на съкрушеното сърце, тогава тя скоро ще предизвика умиление, стопляне на сърцето, а оттук и лекота на молитвата и прочие. Посилното изпълнение на евангелските заповеди — външно и вътрешно — бодърствуването и съкрушената Иисусова молитва — това е непобедимото, достъпното оръжие, бих казал, единствено достъпното за нашето време. Този труд държи винаги човек в духовно напрежение, не го обвързва нито с книгите, нито с жилищните условия, нито дори със състоянието на здравето. То е достъпно навсякъде, винаги (освен когато човек се задълбочи в дейност, която изисква усилено внимание).

Желая Ви да разберете това и да се приучите към него. Определете си неголямо, достъпно според обстоятелствата при Вас и силите Ви правило, а през останалото време, през деня и през нощта, винаги, по възможност, изпълнявайте правилото на Господа Иисуса Христа: “бъдете будни и се молете”, защото чрез това действие ще се сподобите да избегнете всички идещи бедствия, материални и душевни.

Сърдечен поздрав на Т. Н. и на С. Д. Виновен съм пред тях, отдавна не съм им писал. Все се канех да ида, но пътуването се отлага. Моля ги за прошка. Желая им здраве и всякакво благополучие. Сърцето ме тегли при Т. Н. Бих искал да я видя, но не знам, кога ще се отскубна, за да замина. Като че ли няма значителни пречки, но никак не мога да се накая. Получих писма от Т. Ив. Днес се каия да ѝ пиша. Тя се чувствува, според писмата ѝ, добре. Поздрав на всички познати. Простете ме, драга Л. В.

Уважаващият Ви Н.

I/II-48 г.

269.

Драга Л.В.!

Благодаря Ви за писмата, че не ни забравяте и че не се обиждате за мълчанието.

Много ми е тъжно, че Н. се е разболяла, ще се надяваме, че всичко ще се размине благополучно. Жалко е за Н. М. Нали целият ѝ живот е посветен на дъщеря ѝ. Тя едва ли вярва в бъдещия живот. Да я утеши Господ и да я вразуми за доброто. За невярващия или за съмняващия се най-важното изглежда поне да повярва, че Бог съществува. Те още не знаят, че може да се вярва, да е налице убеденост в Божието съществуване, а да се живее в противене на Бога, като бесовете, които вярват в Бога, треперят пред Него, но не се покоряват, не се смиряват, а вършат всичко със зловна омраза противно на Божията воля. Бедни, слепи хора. Те не виждат, не знаят, не чувствуват духовния свят, продават за лещената супа на светския живот първородството си, най-високата чест и достойнство да бъдат Божии чеда.

Винаги до ден-днешен съм бил убеден, че на търсеция Бога и на желаещия да живее по волята Му (т.е. по заповедите) непременно ще му бъде дадено да повярва или дори повече: да се убеди от опита си в съществуването на Бога и на духовния свят. Тъй говори и Исус Христос: Търсете царството Божие и всичко (необходимото за материалния живот) ще ви се придаде. Има много примери за това, пък и личният ми живот го доказва. За съжаление другият не може да бъде убеден без неговото собствено желание и усилие. Жалко за С., почти цялото им семейство е равнодушно към религията и дори към философията.

Предайте на Н. М. искреното ми съчувствие за скръбта ѝ. Винаги ги помня. Бих искал да дойда, но тази година, както и през двете предишни, при нас се строи и изобщо не мога да се откъсна. Може би тази есен ще има възможност да дойда, много би ми се искало да видя кръщелницата си, а ако оздравее, през есента тя няма да си е в

къщи. Как живеете? Как е здравето Ви? Предайте поздрави на познатите. Господ да ви благослови всички.

Благодаря още веднъж за писмата.

Н.

23/VI–58 г.

Писма 270-279

270.

Драга Л.!

Благодаря за писмото и за поздравите. Писал съм Ви за м. В. (помня това отлично), че тя почина на неделята на прошката през 1957 г. В цялата къща останаха М. и К. И двете боледуват и влачат ярема на труда, на болестите и страстите.

Н. З. е била възпитавана в духа на външното подвижничество, а вътрешното при нея е, ако не се лъжа, на втори план. Тя не умее, както изглежда, да приложи при нужда думите: “съботата е направена за човека, а не човек за съботата” (Марк. 2:27). Душевният подвиг стои неизмеримо по-високо от телесния. За душевния подвиг са необходими телесни сили, иначе всичко ще се върши вяло, дори молитвата. По-добре е “с всичките си сили” човек да се моли или да се бори с помислите и да яде месо, отколкото да влачи вяло съществуването си и да смята себе си за подвижник. Всичките външни подвизи трябва да съдействуват на вътрешния. Ако пречат — значи са от лукавия. Това е тъй ясно!

При нас засега всичко е по старому. Поздрав на дома на С. и на всички, на всички. Благодаря Ви за писмото.

Н.

25/V–59 г.

Нашите Ви се кланят

271.

Драга Л.!

Получих писмото Ви от 8/II. Жалко, че в дома на хазаите Ви не всичко е благополучно. Характеристиката на Н., направена от Вас, напомня на баща ù, освен интереса към развлеченията. Да им помогне Господ!

Относно храненето: трудно е човек да се откаже от общата трапеза. Това бreme, струва ми се, не трябва да ѝ се възлага. Но трябва твърдо да се изисква вкъщи да съблюдава диетата, а главното — и навън, и вкъщи: 1) да не се пресища, 2) да не дава воля на ушите, очите и езика, 3) да не осъжда никого, 4) да чете само духовна литература, 5) да има мир с всички. Това ще бъде истинска диета за нервите и пр.

Н. З. не спада към ония, които разбират и ценят душевния труд, и се занимават с него. Тя, както изглежда, е неизправна и в телесните усилия. Оттук са и всичките ѝ странности. Ако започне настойчиво да Ви кани, то за Бога, опитайте да идете при нея. Тогава ще видите, струва ли си пак да ходите. Отказвайте се, доколкото е възможно от угощаване.

Бъдете здрава. Благодаря за писмата. Не се отказвайте и занапред да ни съобщавате това, което е интересно. При нас е все така, както беше и във Ваше присъствие. Градинарят още не е идвал. Всички мълчат.

С уважение към Вас, Н.

21/II-60 г.

272.

Драга Л.!

Благодаря Ви за писмата, в които разказвахте за болестта и смъртта на Н. Т. Тежката предсмъртна болест не е ли проява на Божия милост към починалия? През дните на страдания, а може би и на видения, той е могъл да се разкае пред Бога за мислените си грешки и за другите си грехове. Нали за покаяние не трябва много време, както виждаме от примера с разбойника, с митаря, с блудницата и пр. Трябва само да се осъзнае собствената греховност и погубел, да се признае, че спасява единствено Господ и спасява не заради делата (“чрез делата на закона няма да се оправдае пред Него нито една плът”, Рим. 3:20), а поради съзнанието за собствената развала, негодност, заради молбата за спасение и за вярата.

Разбира се, нужна е вяра. Без вяра не може да има и покаяние. Делата се изискват от нас като послушание към Божията воля и като средство за укротяване на страстите и греховете, обезобразяващи човека и пречатстващи на действието на Божията благодат, а също и за придобиване на смирение, на нищета на духа. Чрез делата, т.е. чрез изпълняването на заповедите, се укрепява вярата, оживява новият човек, привлича се Божията милост. Обаче смирението, осъзнаването на собствената негодност, греховност и развала, съзнанието, че в нас няма нищо добро (нищета на духа), възлагането надеждите за спасение не на своите си добри дела, а на Спасителя, заменят недостига от изпълняване на заповедите.

Заради смирението и молбата за спасение Господ дава спасение, опрощава неизплатимия дълг на човека. А комуто повече се прощава, той повече ще благодари на Господа и ще Го обича. Нали това е и най-важната заповед. Смиреният, този, който съзнава себе си грешен във всичко, няма да започне да осъжда другите, няма да е жесток към ближните, понеже сам се бои от осъждане, сам има нужда от милосърдието на ближните си и от милосърдието Божие. А с това се изпълнява и втората от най-важните заповеди — любовта към ближните. Фарисеите не могат да обичат Бога така, както митарите и грешниците. За последните именно Господ е казал, че те изпреварват фарисеите в царството Божие.

Да жалим всеки човек. Да желаем на всички спасение, “сами себе си и един другиго на Христа Бога да придадем”.

Получих парите. Много жалко, че сте ги изпратили. Бъдете здрава. Да Ви пази Господ и да Ви благослови. Простете за написаното. Ако нещо Ви се стори не както трябва, не бързайте да осъждате, а разпитайте наистина ли е тъй. Поздрав на познатите.

Да, забравих да напиша. Започнаха много да ни натискат. Слагат всякакви ограничения. За малко не попаднах в положението на о. Б. Засега ме оставиха на мира. Може би ще трябва да се преселя другаде.

Поздрав на С. и особено на Н. Не мога никак да се отскубна. Пък и сега стана трудно. Трябва да се получи разрешение от вишестоящите, за да се отиде където и да е за каквото и да е.

Н.

20/IX–60 г.

273.

Добра ми Л.!

Получихме писмото Ви. Толкова се радвам, че Надюша се е оправила и си е вече в къщи. Изпращам ѝ писмо. Искам много да видя нея, Н. М. и всички вас. Надявам се скоро да дойда при вас. Сега съм зает с работниците.

Житейският опит учи, че нищо не става без Божията воля (ние отдаваме малко значение на словото Божие). Всичко се прави за нашето спасение, макар и не винаги да виждаме това. Целият ми живот го потвърждава. Мисля, че и при другите е така, но не на всички очите са отворени да видят това, което става.

Бъдете здрава, драга Л. В. Поздрав на всички. Надявам се скоро да се видим. Господ да Ви благослови.

Н.

274.

Драга Л.! Мир Вам!

Вие съвсем ме забравихте и нищо не пишете за това, какво става при вас. Между другото, до мен достигнаха слухове, че около църквата са се образували две партии, които, под благовидния предлог на борба за правда, се ненавиждат една друга с люта ненавист. Явно е, че това е от земната мъдрост, от “бесовската”, както казва ап. Иаков.

“Не се клеветете, братя: който клевети брата или съди брата си, той клевети закона и съди закона; ако пък съдиш закона, ти не си изпълнител на закона, а съдия. Един е Законодателят и Съдията, Който може да спаси и погуби: а ти кой си, който съдиш друго?” (Иак. 4:11–12)

Не съм съдия нито на Вас, нито на противниците Ви, но житейският ми опит (а най-вече словото Божие) говори, че е страшно да се живее, а още повече да се умре във вражда. Никаква земна правда не може да оправдае враждата. Казвам “земна“, защото небесната правда дава мир и вътрешен, и външен. Ако умре този, когото считате за свой неприятел, Вие ще страдате, тъй като рано или късно ще почувствувате вината си. Това става обикновено по време на молитва. Ако умрете във вражда (да не бъде това), то знайте, че всичките Ви добри дела и цялата надежда за спасение ще загинат. Ще попаднете в ръцете на ония, които сеят враждата. Царството Божие е царство на любовта и на мира. Враждата не може да влезе в него.

Ако умре този, с когото сте във вражда, то как ще можете да се примирите след смъртта? Ще трябва много, много да плачете, да се потрудите в молитви, с добри дела, много да се каете със сълзи. Защо да се поставяте в такова положение? Заради какво и заради кого?

Драга Л., казвам ви с жалост и любов: приемете цялата вина за Вашето скарване с Вашите противници върху себе си. По време на молитва пред Божието лице огледайте себе си от край до край, покайте се пред Бога, помолете Господ да Ви разкрие вината, да Ви прости, да смекчи сърцето Ви и да Ви даде сила и искреност да помолите за прошка Вашите мними врагове.

Дяволът е този, който показва греховете на другите големи, а Вашите — нищожни. Приемете, че всичко е точно обратното и се примирете. Да Ви помогне Господ! Утешете ме. Напишете, че сте постъпила по съвета ми.

Вие, разбира се, се досещате, с кого трябва да се помирите най-напред. Тя е на смъртно легло. Помолете я искрено за прошка, сама ѝ простете и, ако можете, то докажете искреността на помирението с грижи за нея. Погрижете се за болната. Да

бъде с Вас Божията милост, да Ви избави Господ от ръцете на лъстивия враг, да Ви даде мир, който надвишава всеки разум, мир, за който плътският човек няма никакво понятие. Не напразно при богослужение в църквата многократно се преподава мир на всички. Без мир с хората (най-малкото) не може да има и християнство, а само самоизмама. Да Ви помогне Господ и да вразуми за всяко добро дело.

На мен пък ми простете, че дръзнах да Ви напиша това писмо от любов към Вас.

Н.

26/II-62 г.

275.

Драга Л.!

Благодаря Ви за писмото. Простете, че дълго Ви отговорих. Нещо не съм здрав. Силна слабост и други неразположения.

Относно Н. З. ще кажа, че трябва да я съжалите и да се молите за нея. Какво искате от нея? Тя е завършен човек. Не познава духовния живот. Няма опит в това. Тя дори няма да разбере за какво става дума, ако ѝ се прочетат тези редове. Тя е била на ръба на отчаянието. Трябвало е да бъде подкрепена. И сега тя много се нуждае от същото. Който може и иска да придобие за себе си голяма полза, нека да ѝ помогне, според силите си, тя да достигне до смъртта по християнски. Не търсете нищо от нея и нищо не ѝ натрапвайте.

Стигнах до убеждението, че в наше време почти никой не познава чрез опита си вътрешното християнство. Не познават себе си и затова не знаят и не могат да оценят Христовото дело. На всички им се иска да са добри в собствените си очи и в очите на ближните, а при такова състояние човек остава сляп, колкото и да се смята за добре виждащ.

Как е здравето Ви? Да Ви пази Господ!

Простете ме.

Н.

X-62 г.

276.

Мила Н.М.!

Прости, че след като получих скъпото ти писмо, дълго не отговорих. Чувствувам се отпаднал, мислите за смъртта не ме напускат. Виждам, че ако доживея до 1963 година, то няма да я преживея. Лично за мен смъртта е желана. Знам, че има бъдещ живот, има Божия милост към нас, за вярващите в Господа Исуса Христа има несъмнена надежда да влязат в блажения, а не в мъчителния вечен живот.

Религиозните възприятия не са психологизъм, а са толкова реални, както са реални възприятията на физическия свят. Земният живот не е даден за наслаждение, а за познание на себе си и на Бога. По време на земния си живот човек трябва решително, окончателно да определи себе си към доброто или към злото, към Бога, или към дявола. Търсещият Бога и Неговата истина ще намери Бога и новия живот в зародиш още тук, на земята, а след смъртта — в цялата му пълнота. Егоистът, дирещ в света само наслаждения ще намери дявола, а след смъртта си, като единодушен с него, ще иде в царството на дявола, в ада, в обществото на завършените егоисти и злодеи. Бъдещата ни съдба е в ръцете ни ... Прости, че ти пиша може би не това, което трябва. Съжалявам, че не ви посетих и не се срещнах с вас през това лято.

Иска ми се да съм по-далеч от този живот, от духа на този свят. Този дух е овладял цялото човечество. Само отстрани може да се почувствува цялата мерзост и ужас на този дух. Малко са хората на земята, които биха могли да се освободят от действието на злия дух върху тях. Това е ужасно! Казват, че жабата, срещнала погледа на змията, крещи от ужас, но не може да избяга, а все се приближава към нея, докато не попадне в устата ѝ.

Във вечерните молитви има такива думи: “Избави ме, Господи, от устата на змията-губител, която е зинала да ме погълне и сведе жив в ада!” Това е написано въз основа на опита. Намиращите се в областта на действие на този дух не чувствуват това и не вярват на ония, които са се освободили вече от него.

Да Ви благослови Господ, да ограда от всякакво зло и да доведе след смъртта до вечното блаженство. Може би ще се видим на онзи свят.

Изберете Бога, отдалечавайте се от дявола с душата и с делата си, за да каже Господ и за Вас: “който дохожда при Мене, няма да го изпъдя вѣн” (Иоан. 6:37). Поздрави на всички.

Обичащият Ви Н.

1 Ноември , 1962 г.

277.

На говорещата много, но вършеща малко рабиня, която знае волята на Господаря и не я изпълнява — да се радва в Господа!

Мир на теб и благословение от нашия Спасител, от Господа Исуса Христа. Прочетох на драго сърце писмото ти, вижда се, че съзнаваш в някаква степен вината си пред Господа.

Общата ни вина е в това, че ние недостатъчно принуждаваме себе си да се трудим в покаянието, молитвата и въздържанието. Божието милосърдие е такова, че недостигът от тези усилия би могъл за бъде запълнен с искрено сърдечно съкрушение, със сърдечен плач или сълзи (първото води по-бързо към смирението).

Защо тогава не се съкрушаваме, щом съзнаваме вината си пред Господа? Какво всъщност става? Огледай се внимателно. Мисля, че в дълбините на душата се крие високо мнение за себе си, висока самооценка. Това се узнава косвено по факта, че човек не изтърпява никакви изобличения или ги понася с голямо усилие. Не става ли така и с теб? Осъзнай и това, и много друго, и в тишина излей в сърдечни сълзи вината си пред Бога, безкрайната нечистота, неизплатимата задлъжнялост пред Него. Моли Го да ти прости и да те спаси чрез каквито Той иска скърби.

Потърпи заради своето спасение това, което ти наредих, а именно: стой си в стаята, сама не излизай никъде без крайна нужда и никого не пускай. Потърпи, ако те осъдят за това. Отхвърляй скръбта и унинието с решимост да изтърпиш всичко и с молитва; непременно отделяй повечето от деня за псалмопение, останалото време отдели за Исусовата молитва. Малко четене на Евангелието, на посланията, после на св. отци. Не измисляй благовидни предлози за общуване с хората. Помоли Л. да окачи отвън катинар, ако очакваш, че може да дойдат посетители. Излизай от църква малко по-рано, за да не срещаш никого и да не празнословиш.

Всяко нарушаване на заповяданото, макар и най-малко, заглаждай веднага с изпросване прошка от Господа, без да дочакваш вечерните молитви. Не си губи времето напразно. Скоро ще започнат пролетните работи в полето, тогава съвсем ще се разсееш. Поменавай и мен, и починалия ми баща. Спасявай се. С хората говори по-малко и за духовното. Ако не те питат, изобщо не говори. А до пролетта, т.е. до началото на пролетните работи, си седи в своя кът, тогава може би ще разбереш на дело какво означава духовният труд.

На първо време или поради възникнала нужда, можеш да идеш в неделя при нашите, но при никого друго. Кай се пред Бога за всяко нарушение и пиши накратко и на мен. Ако не изпълниш това, оправяй се сама и после не се оплаквай.

Твой доброжелател

8/1-49 г.

Глулав, тщеславен Скорцецо!

С какво можеш да се гордееш? По тяло ти си стара и безобразна, по душа си непотребна, само памет имаш мъничко и способността да побъбриш за духовни неща, пък и това не си завоювала или придобила сама, а ти е дадено по рождение, ала и него си употребила повече за зло.

Но дори да беше съвършена във всичко, то и тогава какво трябваше да мислиш според Божията заповед за себе си? “Казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим” (Лука 17:10). А ти какво си свършила, изпълнила ли си поне една заповед чисто, без да я оцапаш с нещо? Смя да кажа — нито една! С какво тогава се гордееш? Разбери това добре, приеми го в сърцето си, и в мислите си, че не само ти, но и ап. Павел, както сам го е казвал, не е имал с какво да се гордее.

Когато гледаш по такъв начин на нещата, тогава ще е леко да прогонваш чувствата на гордост и на тщеславие чрез 1) несъгласие с тях и 2) с призоваване името на Исуса Христа. Те трябва да бъдат сложени в един мръсен куп със всички страсти, те дори са по-лоши от останалите поради вредността си. И всяка тяхна проява в мисъл или в чувство, и дори в движения на тялото, трябва с твърдост да се преследва и прогонва, като в същото време молим за помощ от Господа. Докато човек смята себе си за подобър от другите, по-достоеен от тях, няма да получи никога нито умиление, нито плач, няма да се издига по духовната стълбица. Човек трябва мислено да лежи в нозете на Господа и да оголва пред него всяко свое неподобаващо движение на душата и на тялото, без да се срамува, без да се прикрива със смокиновите листа на самооправданието.

Чети с внимание и по няколко часа Псалтира, както съм те съветвал. Засега не поучавай никого. Старай се да бъдеш сама през целия Велик пост. В писмата си и в думите си не бъди многословна. Много може да се напише с една дума, дори с една буква, а ти и в писмата празнословиш. Няма какво да се страхуваш да спиш сама. Доживяла си до старост, все ти трябват бавачки, пък още се и гордееш. Не си потрябвала на никого, а твоите неща струват копейка. Всички сме в Божиите ръце, а ако се надяваме на бавачки, а не на Бога, то и през деня ще ни окраднат дрехите. По-малко се занимавай със своите тъги и страсти. Ако не можеш да потърпиш малко глад за избавяне от страстите, или малък укор — за да изчезне скръбта ти, значи тази твоя печал и страдания са по-малки отколкото страданието от едно малко въздържане или от една укоряваща дума.

А ти все се занимаваш с тях! Ако бяха по-силни, то щеше да изтърпиш онова, което ги прогонва. Ти си бърберица и стара празнословка, а още се и хвалиш, че се молиш за мен. Съкрушавай се всяка минута за своята пълна негодност, тогава Господ ще те помилува като митаря или блудницата, или блудния син. И още принуждавай всичко в себе си към въздържане — и стомаха, и чувствата, и езика, а нарушаването

и на най-малката заповед нека бъде един нов и нов повод за сърдечно съкрушение и за молба за помилуване.

Вместо Иисусовата молитва казвай по-често молитвата на митаря. А ти и с това се тщеславиш, негодна рабиньо.

Непременно прости на всички твои истински оскърбители, а толкоз повече — и на мнимите. Всички, които са те обиждали, са ти сторили добро, те са твоите благодетели, а онези, които са те хвалили — те са измамници.

Без прошка напразни са всичките ти усилия, и молитви, и прочие. От тук и започни, това дело няма край. Господ ще те благослови и ще ти помогне. Не спори, а още повече не се карай с никого и не бърбори празни неща. Седи си в къщи, не ти трябва да ходиш никъде.

Поздрав на Л. и благословение на всички познати. Прости ме.

Ако можеш да понесеш това, дай на нашите да прочетат това писмо. Средството да намериш покой за душата си го знаеш, то е показано от Самия Господ: Научете се от Мене, защото съм кротък и смирен по сърце.

Това означава: съкрушавай се за своята гневливост и кавгаджийство, за тщеславието и гордостта си, обикни укорите, моли хората за прошка при най-малката обида и прочие; а също така не бъди високопарна, не напирай с мислите си напред, когато на дело нищо не си направила, търпи всичко, и собствените си недостатъци; в свое време по силата Божия враговете ти ще отслабнат и ти ще ги победиш, както Господ е прогонил чуждите племена пред Моисея, когато евреите са вървели към обетованата земя.

Труди се, “каквото посееш, това и ще пожънеш”. Още ще ти напомня, че ако повече се молиш със страх и с благоговение, то ще разбереш, че сама не можеш да направиш нищо истински добро. Тогава молитвата ти ще става все по-смирена и по-смирена и това настроение на смирение, създадо се по време на молитвата, ще премине и в останалото време извън молитвата и ще бъде поддържано от честото призоваване от сърце на името на Спасителя; обърни внимание на тези думи.

Изводът от тях е, че трябва повече и по-често човек да се моли и колкото се може по-често, по всяко време да се обръща към Господа. Едно е средството против всички болести.

Н.

9/II–50 г.

Желая ти мир, спасение и душевно и телесно здраве, объркан, алчен Скорцецо!

Умори се от работа и замени труда за Господа с труд за мамона, защото всеки, който изоставя молитвеното си правило заради излишната суета и земно увлечение, започва да служи на мамона, на идола, изменяйки на своя Господ, Творец и Владика, който казва: “Търсете най-напред царството на Бога и Неговата правда и всичко останало ще ви се придаде, не се грижете излишно за това, какво да ядете и пиете, и с какво да се обличате. Аз съм вашият Господ, който се грижи за вас”. А ние не вярваме на Господа, слушаеме древната змия, която ни тегли към земята, за да пълзим заедно с нея по корем в праха на суетните помисли и постъпки.

Глулав Скорцецо! Поучаваш другите, а сам до къде си стигнал? Кое е по-леко — да пълзиш по корем или да летиш, четейки словото Божие и св. отци, в молитва и в упование на Господа? Човек трябва и да се труди, но да знае мярката, да се съобразява със здравето си, че инак може да заприлича и на самоубийците. Ние трябва да бъдем страстоубийци, а не телоубийци, последното може да ни се вмени и като самоубийство, ако го правим по страст свръх силите си. Плачи за греха и за греховете си, мисли повече за смъртта. Когато не си имала нищо, сигурно си мечтала да си имаш свое кътче и парче хляб, а когато имаш отделна стая и всичко необходимо, се увличаш от работа до смърт: приказката за рибката и за рибаря.

Моли Господа за прошка, че си се изнурила и занаяпред не прави така. Сутрин се помоли добре, без да бързаш, прочети утринните си молитви, кажи сто пъти Иисусовата молитва, закуси и си върши работата без да се увличаш, а ако те обземе страст към нея, иди си в къщи, направи три земни поклона с молитва да ти се прости увлечението и бъдеш запазена от вреда. Изобщо по време на почивка прави, ако си в къщи, по три поясни поклона с Иисусовата молитва или молитвата към Майката Божия, а ако не си в къщи, то казвай на ум 10 пъти Иисусовата молитва; внимавай, ако не вземеш мерки силно ще си навредиш. Прости ме за грубостта, поздрав на К., на Л. и на всички наши.

Засега няма нужда да ми идваш на гости. Изповядвай се и се причастявай при о. С. Наесен, щом приключиш работата, ела, ако аз сам не дойда. Трябва да се видя и с К. Б., и с другите.

Засега ще почакаме, а после ще видим.

Не забравяй да се молиш и за мен.

Н.

Писма 280-289

280.

До Скореча!

Здравей, Скорец празнословен, суемъдрен! Видиш ли, “аз съм вече осъдена преди четиридесетия ден”, “отрепка си такава”. Кой те е осъдил? Господ те търпи и няма да произнесе присъдата си до смъртта, очаква, кога от думи ще преминеш към евангелски дела. Ще чуеш съда Христов след смъртта, а сега чуваш, по-точно можеш да чуеш Божията присъда, щом застанеш на молитва. Ако застанеш на молитва с мир в душата и със съкрушено сърце, (а не език), то Господ ще приеме молитвата ти по думите на пророка: “сърце съкрушено и смирено Ти, Боже, не ще презреш” (Пс. 50:19), и ти ще се помолиш със сърдечна топлина, не разсеяно, с внимание. А ако застанеш на молитва в лошо състояние, “без брачна одежда”, то Господ ще те отхвърли и ще предаде на враговете, които ще те хвърлят в тъмата на суетните помисли, ленивостта, и сърдечното безчувствие. Ето ти и Божия съд тук. Но тук човек все още може да се покае и да се поправи. А на четиридесетия ден, какво ще говориш? И тъй не мъдрувай, а плачи пред Бога и моли за прошка, докато си жива, за да не бъдеш предадена в ръцете на враговете ти на веки, така както биваме предаване временно тук. Прости ме. Спасявай се.

Сега вече си имам помощник и ако е воля Божия, наесен ще дойда в Козелск за седмица. Моли се за мен. Ще се видим скоро.

Н.

281.

М. П., мир и спасение на теб и на твоите сестри!

Получих писмото ти от Л. Мисля, че ако вие с О. А. можете да понесете немощите на м. А., то заради Бога би било добре да я вземете и да ѝ послужите. Нали у никого от нас няма нищо добро, няма и молитви в дух и в истина.

Затова не би било лошо да се направи поне мъничко заради Христа. “Блажени са милостивите...”, “съдът ще бъде безмилостен за оногова, който не е показал милост” (Иак. 2:13). Л. е против, защото се бои за вас, че няма да се справите с гледането на м. А., а ще бъде неловко и трудно да я отпратите. Тя счита, че я откъсват напразно от мястото, където тя е устроена не зле. Така ли е наистина, не знам. Ще напиша на Л. да не пречи да бъде взета м. А., ако вие смятате, че можете да преживеете заедно. А по моему, Господ ще благослови доброто ви дело. Бъдете мирни, защото само в мира има място за Бога, а в разстройството — каквото и да е то — място за Бога няма. Божие благословение за всички вас и Божията помощ да ви е за всичко добро.

Да ви помогне Господ да побеждавате лукавия и своето самолюбие и гордост.

Н.

282.

Мир и спасение на тебе, м. П.!

Пиша писмото в движение. Получих пратката с гъбите. Спаси, Господи! Добре, че си се сетила да изпратиш гъбите. Предай благодарност на м. А. За препитаването не се безпокой. Господ няма да ви изостави.

Предай на всички поклон и Божие благословение от мен.

Предайте на о. М и на м. А., че им съчувствувам искрено и ме боли за тях. Да им помогне Господ да пренесат кръста си без ропот до края.

И ти също не унивай. Бъдете здрави. Господ да ви пази всички. Как са със здравето Л., М., К.?

Н.

283.

... !

Благодаря ти, м. П., за гъбите. Улучи много добре. Тази година при нас нямаше гъби, дори брезови и червени манатарки.

Нека никой не се обижда, че не пиша. Смятам за безполезно да повтарям едно и също нещо. Нека четат старите писма и поне нещичко да изпълняват. Иначе си е чисто празнословие. Евангелието си е все същото и две хиляди години милиарди хора го четат и се спасяват, а за нашето любопитство и тщеславие винаги трябва нещо новичко. Вече и здравето ми не позволява да пиша, а още повече — да дойда на гости при вас.

Писах на М. това, което е било необходимо и спасително, а тя не прие думите ми, всячески се оправдаваше вместо искрено да каже: простете за всичко. Никога и никъде не били приемани самооправдания, макар човек и да е бил прав. Спасявало е самоосъждането, а самооправданието е погубвало хората, ако не са се каели поне по-късно.

Бъдете здрави. Да ви пази и да ви благослови Господ!

Не знам кой е о. Д.

Н.

Драга м.П., мир на теб и спасение!

Молиш да ти пиша. Потъващият се хваща за сламка — така и ти в своята душевна обърканост търсиш подкрепа при ближните си. Жизненият ми опит ме е довел до убеждението, че никой не може да ни помогне: нито човек сам на себе си, нито другите хора, а само Господ. Душевното ти състояние не само не се подобрява, а на моменти става непоносимо още и затова, защото у теб има малко надежда на Бога. Ти гледаш греховете си и справедливо считаш, че поради тях, поради справедливостта, трябва да пострадаш в бъдещия живот и дори тук, преди смъртта, и след смъртта, на митарствата и после. Ако се разсъждава така, може да се дойде до пълно отчаяние. Мигар може християнинът да гледа така?

Ако човек се спасяваше само поради праведността си, то защо трябваше да идва и да страда Господ Иисус Христос? Никой не е влязъл в царството Божие само заради собствените си заслуги. Човек трябва да осъзнае: 1) своята вехтост, развала, падение, всяка своя кривда, пълната осакатеност на душата си и прочие; 2) да се убеди от горчивия си опит, че той сам, със собствените си сили, не може да се поправи, макар и да е длъжен постоянно да се бори със своята поквара и да оплаква това си състояние; 3) трябва да се обръща към Господа като митаря: “Боже, милостив бъди към мене, грешния. Загивам, потъвам в морето на собствените си беззакония, спаси ме, Господи Иисусе Христе, както си спасявал всички, които са се обръщали към Тебе: разбойниците, митарите, блудниците и подобните на тях”. “Бог е любов” (I Иоан. 4:7). От любов към падналия човешки род Господ не се е спрял пред това да извърши най-голямата жертва: Бог Отец е изпратил Своя Син на кръстни мъки, Бог Син носи послушанието до кръстната смърт, Бог Дух Светий не се гнуса да влиза в грешната душа на човека, да я очиства и спасява. Какво още може да направи Господ за нашето спасение? “Жив съм Аз, казва Господ Бог: не искам Аз смъртта на грешника, но да се отвърне грешникът от пътя си и да бъде жив” (Иез. 33:11). “Бог толкоз обикна света, че отдаде Своя Единороден Син, та всякой, който вярва в Него, да не погине, а да има живот вечен” (Иоан. 3:16).

Значи спасението е осигурено за всеки, който вярва в Христа и Го моли за избавление от греха и от вечната мъка. Заради покаянието за греховете Господ обещава прошка и милости, а ако молим, обезателно ще получим исканото, защото това са думи на Самия Господ.

Целият свят е създаден от Неговото Слово, от Словото Му светът поддържа порядъка си, а не се превръща в хаос. Същото Слово обещава прошка на греховете и вечен живот заради вярата и покаянието. Това се потвърждава от възплъщението на Божия Син (думи на Евангелието) и от Неговите кръстни страдания.

Ти вярваш във всичко това. Как може да се отчайваш за спасението си? Как можеш да допуснеш, че Господ ще ти изпрати страдания тук, или след смъртта, които да надвишават силите ти? Не и не! Твоето настроение, болката, унинието, скръбта и останалото са от дявола. Не му подавай ръка, прогонвай всички тези помисли чрез призоваването името на Господа Исуса Христа и молитвата на митаря; благодари на Господа за всичко, за любовта Му към човешкия род, за дълготърпението на греховете ти, за милосърдието към теб и към всички, за твоята болест, за всичко благодари, предай се на Неговата воля и на Неговото милосърдие и ще получиш облекчение.

Ти страдаш заради маловерието си, насочваш цялото внимание към себе си, към греховете си и малко си спомняш за Божиата любов. Прави обратното. Спомняй си най-напред за Божието милосърдие, за кръстните страдания заради нашето спасение, а после за собствените грехове. Нека греховете ти бъдат повод, подтик към молитвата на митаря, към задълбочаване в молитвата, а не повод за отчаяние.

Имай мъдрост. Не се поддавай на вражето лукавство. Презирай враговете, не беседвай с тях и помни спасяващия ни Господ. Господ да те вразуми тук и в бъдещия живот.

Писах накратко. Сама допълни в духа на написаното. Поздрав и Божие благословение на всички.

Н.

285.

Мир на душата ти, майко П.!

Почти всички се намираме в положението на човек, който вижда на картина разкошен пир, масата е покрита с ястия, но ние оставаме гладни. Чуждият хляб не може да ни нахрани. Така четем ние словото Божие и св. отци, повечето така се и молим, т.е. произнасяме с езика си думите на чужди молитви, а душата е гладна, празна и готова да умре без храна.

Когато дойде времето да бъдат изпитани делата ни, се оказва, че ние нямаме нищо, нашият талант не е донесъл никаква печалба; дори по-лошо: ние не можем да върнем дори взетия талант, макар и без лихва, а го прахосваме, като блудния син, в грехове и в житейска суета, а и другите поучаваме при това. Окаяни хора сме ние! Какво ни остава да правим? Да послушаме нашия Спасител Господа Исуса Христа!

Питаш как да се молиш? Господ Иисус Христос казва на всички ни — моли се като митаря, прибъгвай към Господа като вдовицата към неправедния съдия. Господ ни учи още — осъзнай нищетата си, неизплатимия си дълг, познай и почувствувай вината си пред Господа, забрави за всичките си добри дела (свои добри дела ние нямаме, а ако и има някои, те са осквернени от всякакви нечисти примеси —тщеславие, превъзнасяне, корист и пр.) и като длъжник, който не може да си върне дълга, като блудния син, моли Господа за милост, т.е. за опрощаването на всички твои беззакония. Не моли за нищо друго, освен за помилване.

Когато човек почувствува със сърцето си, че душата му е прокажена от грях, че цялата е в рани, че той е безсилен сам да изцели душата си, както прокаженият е безсилен да се излекува сам, тогава смъртта и митарствата ще ти се видят близо, тогава ще остане само една надежда, едно прибежище — нашият Спасител, Господ Иисус Христос! Дотогава Той е бил далеч от нас, по-право, ние сме били далеч от Него, а сега той е единственият ни Спасител, дошъл от небето да ни спаси, поел е греховете ни върху Себе си вместо нас, претърпял е последствията от нашите грехове, покрил е с любовта Си нашите беззакония; обещал е заради вярата в Него и заради покаянието да опрости всичко, да очисти нашата душа и тяло, да съедини каещите се грешници със Себе си в тайнството на св. Причастие още тук, на земята, като залог на вечното съединение във бъдещия живот, да ни направи синове на Своя Баща и чрез това — участници в божествената слава и блаженство. Ето в какво се състои християнството! Ето Божията любов, Божията милост към падналия човешки род.

Скръб, теснота, вечно угризение на съвестта, незаспиващ червей и неугасим огън в сърцето са дял на ония, които презрат тази Божия любов и не осъзнаят пълната стойност на Божията жертва за нас. “Да мълчи всеки човек от плът, да стои със страх и трепет” пред Христовия Кръст, пред Божията любов, която призовава всеки грешник към спасение чрез вярата и покаянието. Господ Иисус Христос е дошъл не са съди света, загиващ в греховете си, но да го спаси.

Покайте се, приближи се царството Божие! Грешници, осъзнайте гибелта си, вината си пред Бога, не търсете оправдание в добрите си дела. Осъзнайте своята немощ и безсилие да се избавите от греховете си, минали или настоящи, или бъдещи. Умолявайте единия Всемогъщ, единия Милостив, единия спасяващ Господ, и Той ще ни прости, ще ни очисти, ще ни нарече Свои: ще облекчи скръбта ни, ще прогони отчаянието от нас, ще ни избави от митарствата и ще ни въведе, като разбойниците, блудниците и останалите грешници във вечното Си царство. Ето, в какво се състои покаянието.

Да бъде тъй с теб и с всички вас. Амин.

Н.

286.

Майко П.!

Получих писмото ти. Многословието е вредно и за здравите хора, а още повече за болен човек като теб. Повече мълчи и проси от Бога способността да кажеш нещо кратко, но силно за душевна полза на събеседника ти. Нека действува Божията сила, а не словесната мъдрост.

Смъртта е неестествена за човека, затова всички се боят от нея. Но вярата в Господа и надеждата на Божието милосърдие, надеждата да преминем от тежкия земен живот в неопикуемото, несвършващо блаженство може не само да отслаби страха, но и да радва човека, понеже той се избавя от опасния и наистина страшен живот на нашето време. Всички трябва да се готвят за смъртта и всеки ден поне по малко да размишляват за нея.

Нали и Църквата се моли всеки ден: “християнски завършек на нашия живот: безболезнен, мирен... просим”.

По време на молитвата човек трябва мислено да преглежда целия си живот и да моли за прошка за греховете, които е сторил не само с дело, но и с дума и с помисъл. Господ прощава всичко на каещия се и тогава той няма защо да се бои от смъртта. Не проси и не очаквай никакви дарования, а само опрощаване на греховете и спасение. Господ знае кое ни е полезно. Не позволявай на мислите да летят по собствената си воля. Придържай ги, доколкото можеш, към молитвата и към помненето на Бога.

Бъди здрава. Господ да те пази. Божие благословение на теб и на О. А. Молете се за мен. Поздрави от мен по случай празника всички сестри, които познавам.

Н.

287.

Майко П.! Мир на тебе!

Ти ми пишеш не за пръв път за страха от смъртта. Ако гледаш внимателно върху някакъв предмет, то ще го виждаш ясно, а окръжаващите предмети ще се забелязват слабо. Така е и със страха от смъртта. Когато гледаш на смъртта с очите на вехтия човек и обръщаш внимание само на предсмъртните страдания, то те възрастват прекомерно пред очите ти и те плашат. Към това се добавя още и действието на бесовете. Ако човек остане в това състояние, то може съвсем да се разстрои. На смъртта трябва да се гледа според Божието слово: “желая да се освободя и да бъда с Христа” — така е гледал ап. Павел (Фил. 1:23) и всички светци. Земният живот е изгнание с цел поправянето на човека. Както е радостно човек да се освободи от

затвора или от лагера, също тъй — или по-добре е дори да се каже — неизмеримо по-радостно е да се излезе от мрачния земен живот.

Ще кажеш: “Добре е, ако отидеш в царството Божие, а ако отидеш в ада”? Но какво ни пречи да влезем в царството Божие? Казано е: изпълни заповедите и тогава ще се спасиш. Но тъй като сме немощни, покварени, подвластни или достъпни за бесовете, то Господ ни е дал покаяние и други тайнства. Ако се покаем искрено, то Господ ни прощава, т.е. очиства душата ни от греховните струпеи и обещава на каещия се царството Божие. Покаеш ли се седем пъти по седемдесет в един ден, толкова пъти и ще получиш прошка. Ако не вярваш, обаче, на словото Божие, тогава естествено ще се страхуваш, ще попаднеш под властта на бесовете, а те ще те измъчат. Очевидно ти, като фарисея, искаш да се опреш върху делата си, макар и, може би, несъзнателно. Но бъди като митаря, т.е. възлагай спасението си на Божието милосърдие, а не на подвизите си и тогава ще излезеш от този живот, както митарят от храма — оправдана, т.е. ще влезеш в царството Божие.

Върху тази страна обръщай повече внимание, помни, че Господ е създал хората не за мъка, а за божествена радост. Цялото небе се радва за всеки грешник, който се кае и чрез това се спасява. Смъртта е раждане, а раждането рядко бива съвсем без скръб, но тази скръб се превръща в радост, защото се е родил човек за Божието царство. Укорявай се за всеки грях, за всяка лоша мисъл, за маловерието, съмнението, за безсмисления страх от смъртта, укорявай се и веднага се кай, и ще придобиваш спокойствие и душевен мир, преданост на Божията воля. Цялата Църква се моли за нас: “християнски завършек на нашия живот — безболезнен, непосрамящ, мирен, и добър отговор на Страшния Христов съд просим”. И ти присъедини гласа си към гласа на Църквата. Господ да те вразуми и да те успокои.

4/V–1961 г.

Майко, не осъждай никого, иначе няма да се освободиш от страха, а и греховете ти Господ няма да прости, ако сама не ги прощаваш на ближните си, а ги осъждаш. Извади гредата от своето око, тогава ще се научиш да вадиш съчицата [от окото на ближния си].

288.

Мир и спасение на тебе, м. П!

Поздравявам теб и м. А. по случай големия празник Рождество Христово и Новата година.

Ти благодариш за своето кътче и малкия къс земя. Благодарни на Господа, Който устройва живота на всеки човек. Добре е, че си постегнала къщичката си. Не се

преуморявай много. Ако са необходими пари за ремонта (например за купуване на дървен материал, тухли, цимент, за работници и прочие), ще ти изпратя веднага, щом ми кажеш.

Не ù позволявай съвсем да рухне, трябва да се стегне навреме, иначе после ще е лошо, ако изпуснеш подходящия момент, пък и ще е по-студено за живеене. Не се пресилвай сама, а наеми хора.

Знаеш добре, какво е предсказано от древните отци за нашето време. Казано е: ще се спасяват чрез вярата, изтърпяване на скърбите и болестите, и чрез покаяние. Нямаме добри дела. Нарушаваме заповедите Христови във всичко и по всяко време, затова ни остава да се каем, да търпим и да вярваме, че Господ Иисус Христос, Който “дойде да подири и спаси погиналото” (Мат. 18:11), ще спаси и нас, които Го умоляваме да прошка и за спасение. В това трябва твърдо да вярваме. Надяващият се на собствените си дела строи дома си върху пясък. Спасението на човечите е дело на Божията милост, Божий дар за падналото човечество, повярвало в Христа, осъзнало гибелта си и викащо с гласа на митаря: “Боже, бъди милостив към мен, грешния”.

Господ Иисус Христос е казал за човешките дела: “кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни, защото извършихме, що бяхме длъжни да извършим” (Лука 17:10). Това означава, че ние, бидейки раби и творение Божие, сме длъжни да изпълним докрай Божията воля: т.е. всички заповеди, а дали ще влезе в царството Божие дори и изпълнилият всичко — това е дело на Божията милост. Не делата, а смирението склонява Господа към милост. Трябва да се боим от смъртта, както трябва и да се готвим за нея, но да се отчайваме, да униваме — всичко това е от врага.

Господ е наредил на всички да бъдат винаги готови за смъртта. Затова сънищата, които възбуждат униние и отчаяние са от врага. Сънищата от Бога умиляват сърцето, смиряват, укрепват надеждата на Спасителя, дошъл на земята и понесъл Кръста заради спасението на загиващите, а не на праведниците, които смятат себе си (неоснователно) за достойни за царството Божие. Те са горделивци, мними праведници. Всички светци са се считали за големи грешници.

Ти и сама добре знаеш това. Аз само ти напомням донякъде. Мисълта да раздадеш всичко и да не се трудиш за изхранването си е от врага. Труди се според силите си, но възлагай надеждата си на Господа, Който храни цялата вселена. Който върви към Христа с вяра, с усърдно изпълнение на заповедите и с покаяние — той ще бъде с Христа и след смъртта си. “Който дохожда при Мене, няма да го изпъдя въвн” (Йоан. 6:37). Това е известяване за всички. Християнинът няма основание да се отчайва. А специално известяване за смъртта се изпраща по особено Божие допускане, но не трябва да се разчита на него. Бъди мирна и спокойна.

Поздрав на м. А., на Л. и на всички познати.

Поздрав на К. Б. Как е тя, как е С.? Здрави ли са? Сърдечен поздрав и Божие благословение на тях и на всички вас.

Н.

289.

Майко П.! Мир на теб и спасение!

Поздрав и Божие благословение на м. А.

Благодаря на теб и на нея за бонбоните. Не ми се иска да ти пиша на духовни теми. И ти, и аз четем едни и същи книги. Аз чета и не изпълнявам, как е при теб — не знам. Относно сестра ти, и на теб, и на нея съм казвал: тя се е съчетала в брак — трябва да бъде домакиня и съпруга. Нека се подвизава с душевен подвиг. Казано е: “телесното упражнение за малко е полезно”, а душевното “е полезно за всичко” (I Тим. 4:8). Нито ти, нито тя не изпълнявате, когато ви казвам — защо питате много пъти за едно и също нещо. Бъди здрава. Господ да ви благослови всички.

Н.

29/I–58 г.

Прекръсти от мен м. А. Господ да я благослови и да я приеме в неизреченото блаженство и в славата Си. Амин. Моля за нейните св. молитви.

Недостойният иг. Никон.

Писма 290-299

290

Драга моя дъще в Христа А., мир на теб и спасение!

Получих трите ти писма. Благодаря ти, че не си обидила заради мълчанието ми. Моля те и занаяпред да не се обиждаш, но търпи и казвай, както са казвали отците в древността: „Ако беше угодно Богу, той щеше да ми напише или щеше да направи това и това.“ Тогава винаги ще си спокойна. Към онова, което ти казах, когато се видяхме, считам за необходимо да добавя следното:

- 1) Всячески се старай да не даваш воля на сетивата си - на слуха, зрението, осезанието; тогава ще облекчиш борбата си с помислите и ще се избавиш от много тежки изкушения и дори падения. За всяка допусната в сетивата волност се кай пред Бога като за голям грях, защото това е наистина начало на грях може дори и на тежък.
- 2) Не си позволявай фамилиарност в общуването с никого: дръж се с всеки човек така, като че ли го виждаш за пръв път.

Правилното, скромно поведение с хората и владееенето на сетивата облекчава изключително много вътрешната борба, която в наше време е много трудна, и без смирение, без Божията помощ и без голяма предпазливост победата е непостижима. Вътрешният труд до самата смърт се състои в това - винаги и във всичко да постъпваме по Божията воля, т.е. по евангелските заповеди, в които е отразена тази воля, като непрестанно призоваваме на помощ името на Исуса Христа.

А тъй като ние постоянно нарушаваме заповедите, ако не грубо, то по изтънчен начин, трябва винаги да се каем пред Бога и да имаме винаги сърце съкрушено и смирено. Без това целият ни труд и усилия, колкото и да са възвишени външно, са не само безполезни, но са дори вредни, тъй като водят до високоумие и гордост и погубват душата, защото Бог се противи на горделиви, а на смирените дава благодат (Иак. 4:6), както се казва в словото Божие. Такава е в общи черти същността на духовния труд. А когато се трудиш искрено заради Бога, то ще възникнат много въпроси и недоумения. Пиши ми тогава за тях и аз, с Божията помощ, ще се опитам да ти дам отговор съгласно Свещ. Писание и творенията на св. отци.

Ако се усъмниш в думите ми, то не го преживявай сама, а веднага ми пиши за съмненията си. Бъди по-откровена с мен за духовния си живот, недей да скриваш нищо. Ако ми нямаш доверие, и това ми кажи, без да се боиш, няма да се обидя. Нали аз не ти се натрапвам за учител, а ти сама идваш при мен и си напълно свободна по отношение на мен: можеш да поддържаш духовните отношения, ако получаваш полза, а можеш и да се отдръпнеш, ако престанеш да получаваш. Но и в този случай трябва да си предпазлива. Врагът, виждайки ползата, ще се старае по всякакъв начин да те откъсне.

Ако дойда в Смоленск по работа, непременно ще се видя с теб и ще поговорим. Поблагодари на о. ф. за писмото му и го помоли да се моли за мен, грешния. Изпращам му земен поклон и го моля да не ме оставя без своите молитви и съвети, защото съм съвсем сам и нямам никого, с когото да се посъветвам или да помоля за духовна помощ.

Виждам се целият потънал в безпорядък и непрекъснато нарушаващ всички заповеди. Би трябвало непрестанно да плача, а нямам сълзи. Трябва да вървя пред овците, а сили няма... Прося неговите св. молитви и съдействие.

Помоли се и ти за мен, драга моя! Прости ми и търпи моите немощи, а аз ще се старая да търпя твоите. Господ да те благослови и вразуми към всичко добро! Поздрав и благословение на сестрите ти!

Твоят отец Н.

Драга...!

Прости ми, че не ти отговорих веднага и пропуснах да пратя писмото по влака. Получих всичко изпратено. Много съм ти благодарен. Смирявай се, драга моя, винаги и пред всички. Майката Божия е била избрана заради смирението си. Господ заповядва да се научим от Него Самия на кротост и на смирение, а на горделиви Бог се противи (срв. 1 Петр. 5:5). Само заради гордостта си денница е бил низвергнат от небето и е станал сатана. Без смирение никакви добродетели не са угодни на Бога, както не е вкусен и най-добрият обяд, приготвен без сол.

Многомилостивият Бог да те помилва и да те спаси!

Н.

Драга...!

Желая ти мир и спасение!

Да те вразуми Господ към всичко добро. Безпокои ме донякъде отношението ти към мен. Ти се увличаш и си готова да ми приписваш такива добри качества каквито съвсем нямам. Това е вредно за теб и по-нататък може да послужи като причина за ненужни огорчения. Не се увличай. Бъди спокойна и уравновесена в отношенията си и моли Господ и Божията Майка да внушат на мен или на някой друг да ти казва полезното за спасението на твоята душа, защото какво е човекът?

Аз ти дадох съгласието си и сега потвърждавам, че съм готов да споделя с теб своите знания и опит, ако това е угодно на Бога. По-точно, да намеря за необходимите случаи не свой отговор, а този на св. отци. Затова ти трябва да гледаш на мен не като на отец, а по-скоро като на по-възрастен спътник по един и същ път. Нямам дръзновението да бъда духовен отец, така както е било някога, защото сам се нуждая от ръководство и само заради гордостта и своеволието си не можах да се подчиня на никого. Прости ми!

Освен това те предупреждавам да не вярваш на сънищата. Ето, ти си ме видяла добър, а непременно ще ме видиш много пъти в най-отвратителен вид, за да се породи в теб недоверие. Разбираш ли откъде идва това и за какво? Ето защо не вярвай нито на добрите, нито на лошите сънища, ако искаш да избегнеш много неприятности.

Относно твоето идване трябва да ти кажа, че сега имам гости. Когато си отидат, ще ти съобщя.

А може би и на мен самия ще ми се наложи да отида по работа в С., тогава ще поговорим. Тъй че не бързай да идваш. Аз също много исках да навестя о. ф. Предай му искрена благодарност за неговите молитви за мен, грешния. Ако бъде угодно Богу, пак ще му донеса подарък. Моля го, заради Бога, да не ме забравя и занапред в светите си молитви. Теб винаги те споменавам и ти желая всякакви милости от Господа. Бъди спокойна. Ако възникне някакво недоумение във връзка с духовния труд, пиши ми или го запомни, така че когато се видим да го обсъдим. Да те пазят Господ и Божията Майка и да те благословят с всички небесни благословения!

Н.

Аз съм здрав, доволен и благодарен на Бога, не искам нищо по-добро, само да не бъда лишен от това, което имам. Да бъде във всичко Божията воля! Ако имаш пари, изразходвай за моя сметка 100 рубли на части за о. Ф, ще ти ги върна.

Н.

15.IV.1949 г.

293

Драга ...!

Свикнах тук и не бих искал без Божията воля да се местя никъде. Да бъде във всичко Божията воля, самият аз не искам нищо да предприемам и да избирам. Господ по-добре знае кой къде трябва да бъде. Прочети първите ми две писма и се старай да изпълняваш онова, което те съветвам в тях. Не смятай греха, извършен със зрението, слуха, осезанието и с всички други сетива за маловажен. Такива грехове са големи по своите последствия, затова ако съгрешиш, веднага се кай. А ако забележиш, че често се подаваш на грях с някакво сетиво, пиши ми и се съкрушавай, защото това е началото на голям грях. Избивай вавилонските младенци, докато са малки, и унищожавай следите им с името на Иисуса. Помни, че царството Божие със сила се превзема (срв. Мат. 11:12) и само ония, които намразят своите грехове и самите себе си и се принуждават да изпълняват Божиите заповеди, ще го наследят.

Бъди здрава, моли се за мен! Господ да благослови теб и сестрите ти и да ви ограда от всяко зло! Благодаря на всички.

Твой о. Н. 24.1.1949 г.

294

Драга...!

Получих твоето писмо. Да ти помогне Господ благополучно да излезеш от този водовъртеж, да преплуваш житейското море и да достигнеш тихото пристанище. Това е толкова трудно в наше време, особено за младите. Винаги моли помощ от Господа и Божията Майка. Знай твърдо, че ако от дълбината на душата си човек не иска да стори грях, то целият ад няма да му навреди, защото Божията помощ винаги ще бъде с него. А ако човекът сам се скланя към греха, ако започне отначало да беседва в ума си със злите помисли, а не да ги отхвърля като отровни гадини, то врагът ще намери вход в сърцето му и Господ ще допусне грехът да бъде извършен. Точно така Господ допуска човек да падне поради високоумие, гордост или постоянно злостно осъждане на ближните.

Ето защо трябва да сме бдителни и да не даваме подслон в мислите си или в сърцето си на някаква гадина, за да не ни ухапе после тя. Единствено чрез бдителност, чрез съдържане на сетивата (зрението, слуха, осезанието) и с непрестанно, по възможност, призоваване на Божието име човек може да пребори всички вражески нападения и да не допусне голям грях.

Пораждащите се от нашата греховна, повредена природа и от бесовските въздействия греховни мисли и чувства трябва да бъдат убивани чрез името на Иисуса Христа, докато още не са пораснали и не са се вкоренили.

Няма друг път и друго средство за очистването ни, освен тези: бъдете будни (Марк. 14:38) и непрестанно се молете (1 Сол. 5:17), за да се удостоите да избегнете всички беди, произтичащи от собствената ни греховна природа, от враговете и от техните оръдия. Потърпи, потруди се до септември, тогава ще видим как да бъде нататък. Да ти помогне Господ! Бори се, не давай ръка на врага, бъди вярна на Господа и Той няма да те остави, няма да позволи да ти сторят зло, дори целият свят да се опълчи срещу тебе. С нас е Бог, разберете народи и се покорявайте, защото с нас е Бог! (срв. Ис. 6:8-9). Господ да те благослови и да те пази!

Твоят отец.

295

Мир на тебе, С.!

Търпи, моли се, бори се с греха, смирявай се, укорявай се за всичко и не обвинявай другите, не оправдавай себе си. Не давай воля на езика, на очите и слуха си. Не осъждай никого. Делото на спасението не е работа за един ден. Обръщай се към Бога с молитва във всички трудности. Който иска да угоди на Бога няма да бъде оставен от Него, стига само ние да не Го изоставяме. Чети ненаситно Евангелието с молитва за вразумление и изпълнявай според силите си онова, което е заповядано там, а когато нарушиш някоя евангелска заповед, съкрушавай се за това и моли за прошка. Прави

всичко по съвест - и вкъщи, и в службата. Недей да празнословиш. Търпи! Помня те. Бъди здрава! Господ да те благослови, да те наставлява към всичко добро!

Поздрав и благословение на сестра ти!

Н.

296

Драга...!

Днес получих писмото със съобщението. То е пътувало от вас шест дни. Не знам дали съм получил всичките ти писма, или не, защото пътувах до родния си край и се върнах едва на 13.IX. Преди да замина ти написах кратко писъмце. Напразно се безпокоиш за мен. Здрав съм и засега всичко е благополучно. Как е ръката ти?

Не знам нищо - или ти не си ми писала, или аз не съм получил писмото. Пишеш: „Всичко, което казахте, вече е направено“, но аз не помня за какво става дума.

Относно преминаването ми на служба при вас ще кажа, че желание за това нямам и смятам, че поради други причини не трябва да се съгласявам на това, дори ако началниците ми предложеха. Затова много моля да не се повдига този въпрос. В делата си винаги смятам за необходимо да предоставя всичко на Божията воля, а самият аз да не предприемам нищо, защото стореното по собствено решение не принася полза нито на нас, нито на другите. Предполагам, че след Въздвижение ще се наложи да дойда до С., макар това да не е съвсем сигурно. Ако нямаш особена необходимост, то изчакай дотогава и ако не дойда, ела ти. Какво става с Д.?

Бъди здрава. Не се безпокой напразно. Предавай се във всичко на Божията воля, бъди честна във всичко и не отстъпвай от Божиите евангелски заповеди нито в делата, нито в мислите си. Винаги се моли с Иисусовата молитва. Чрез нея в нас пребивава осезаемо Сам Господ и ни опазва от всяко зло. Брани се от страстите, като призоваваш на помощ нашия Спасител. Без Него не можем да направим нищо добро. Желая ти здраве и благополучие!

Поздрави на сестрите и на м. С.! Съобщи ми веднага, щом получиш писмото.

Тво й Н.

16.IX.1949 г.

297

Драга С.!

Пожелавам на теб и на твоите сестри мир, здраве и спасение. Винаги си спомням с любов за вас. Желая ви всякакви милости от Господа. Ако отида в С., непременно ще намина към вас. Бъдете здрави, имайте мир помежду си, една на друга понасяйте немощите си.

Принуждавайте себе си да постъпвате с всички по любов, а не по сметка, тогава Господ ще ви обикне и зарадва и ще устрои всичко за добро. Не се поддавайте на врага, не губете заради дреболии големите скъпоценности, които са приготвени за вас.

Господ да ви благослови, да ви наставлява към доброто и да ви пази от всякакво зло! Прося вашите св. молитви за мен!

Н.

1.IV.1952 г.

298

Драга С.! Мир на теб!

Жалко, че при вас не свършват неприятностите. Предлагам ти да изпълниш евангелския съвет, а именно: отстъпи от земята (т.е. от житейската суета), прилепи се към Бога чрез молитва, непрестанно помнене за Него, четене на духовни книги, покаяние, често причастяване, потискане в себе си на неприязънта към околните и с други духовни трудове. Докато си в суетата, потопена като във вода във всички дрязги на околния свят, неминуемо ще страдаш, ще бъдеш подложена на въздействието на хора и на бесове.

Не мисли, че можеш да се избавиш от това, като се преселиш на друго място. Не. Ако тук не съумееш да се издигнеш над суетата, то и на новото място ще трябва да търпиш двукратно или трикратно повече. Положи всички усилия с ума, със сърцето, с волята си, с цялата си душа да угодиш на Господа. А как да угодиш - това го знаеш. Чети Евангелието не само с ум, но и с душа, то ще те научи на всичко. Научи се да го четеш не само с очите си и дори не само с ума си, това не е достатъчно, научи се да го четеш със сърцето и душата си. Дано да изпиташ това поне веднъж, за да разбереш за какво ти пиша. Моли Господа за това.

А главното - пази мира с ближните, доколкото зависи от теб. Смятай, че там са се събрали накуп всякакви болни, то е наистина така. Затова човек трябва да се отнася към всички, както се отнасят в болницата. Там не се карат на някого, че страда от заболяване на белите дробове, на сърцето или на стомаха, не казват: „Ах, ти сляпа негоднице, виж я ти, очите ѝ се разболели!“ Тъй и вие не трябва да се оскърбявате една друга заради душевните си болести, а да търпите и да си съчувствувате взаимно.

Понасяйте един другиму теготите, и така изпълнете закона Христов (Гал. 6:2) - казва апостолът.

Старай се да изпълняваш моя съвет, ако си желаеш доброто и в душевно, и в телесно отношение. Когато душата бъде в мир, в молитвено настроение и покаяние, тогава и тялото ще бъде здраво, и обидите ще може да претърпяваш леко. Ако имаш правилно душевно устроение, то на всяка обида, несправедливост или скръб ти ще отговаряш от цялото си сърце: „Получавам заслуженото според делата си, слава на Тебе, Господи, че ме учиш да търпя и да изпълнявам Твоите заповеди“.

Бъди мъдра, излез от морето на суетата на брега на молитвата, покаянието, всеопрощаването и Господ ще те ограда от всяко зло и ще устрои живота ти така, както не си и мечтала.

Да те пази Господ, да те вразумява към всичко добро, да те удържа от зло и от неприязън! Божието благословение да бъде с теб навеки!

Дядо

Поздрави от всички тук.

299

Драга С.!

Днес, на празника Усекновение, получихме писмо от теб, толкова скръбно, толкова малодушно, като че ли си попаднала в затвор. Дори и в затвора човек не би трябвало да е толкова малодушен. Както времето в природата се мени, така с всички неизбежно стават вътрешни промени. Може ли през есента, в кишата, в калта и т.н. човек да се отчайва от времето, макар че понякога му е трудно да търпи? Но ние търпим, вярвайки твърдо, че ще има отново пролет и лято. Така и при теб след скръбта ще дойде радост. При новациите в твоето положение може да има две състояния:

1) чувствуват се като в рая, а после ... охладняват, започват да се отегчават, обхваща ги скръб, не слушат съветите, престават да се подчиняват на началниците, преживяват онова, което ти сега преживяваш и или а) напускат, или б) претърпяват, смиряват се и придобиват чрез опознаването на себе си покаяние, смирение, загубения рай и тогава започват да благодарят непрестанно на Бога и на всички, които са им помогнали така да устроят живота си;

2) други започват както и ти: със скръб, униние, малодушие, дързост, готовност да се махнат където и да е, отвращение към всичко духовно, грубост към околните, помисли и мечти за напускане и прочие, и прочие.

Това е от врага на нашето спасение, който напада новака с цяла армия, за да не го допусне до царството Божие вътре в нас. По това тежко състояние, в което се намираш и което в много слаба степен напомня за адските мъки, можеш да съдиш за противоположното, а именно: щом има адски мъчения, значи има и неизказани радост и блаженство, такива, каквито око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не са идвали (срв. 1 Кор. 2:9), радост и блаженство, които са скрити вътре в нас, и всъщност представляват царството Божие. Именно тях ни е заповядано да търсим преди всичко друго: първом търсете царството на Бога и Неговата правда (Мат. 6:33).

А как да го търсим? Така, както са го търсили всички: с вяра, с послушание, с молитва, с претърпяване на външни и вътрешни скърби, със следене на себе си, самоукоряване и постоянно покаяние, от които се ражда смирението и неосъждането на ближните. След смирението ще дойде и радостта в Светия Дух и царството Божие. Ти си започнала от скърбите и унинието. Това е добре. Колкото по-нататък вървиш, толкова по-леко ще ти бъде и по-трайно ще е постигнатото. Уверявам те, че и сега ще имаш понякога утешение от Господа, Който иска да се спасят всички човеци и да достигнат до познание на истината (1 Тим. 2:4). Господ не допуска човек да бъде изкушаван повече, отколкото може да понесе.

Като помниш, че врагът те е нападнал, за да ти попречи от самото начало да вървиш по пътя на спасението, бори се с кратка молитва (най-добре с Иисусовата), с търпение, с труд, с послушание. А главното - не развивай в себе си мисли за това, колко добре си живяла по-рано, че би могла да се спасиш и живеейки въкъщи, да устроиш живота си, както всички останали.

Отхвърляй тези мисли, защото от тях в сърцето се поражда тягостно състояние. Ако не можеш да ги прогониш, то започни да мислиш, че би могла да попаднеш (това е съвсем възможно и лесно) в затвора за пет или десет години. Нарисувай по-ярко в ума си картината на живота там и сегашният ти живот ще ти се стори като рай в сравнение с него. В твоето положение е лесно да сгрешиш, да бъдеш обвинена и да попаднеш под ударите на строгия закон.

Господ те е помилвал, а ти сега Му благодари за това и за всичко, а главното - задето те е избрал да бъдеш в числото на Неговите приятели. Потърпи, мила; когато се успокоиш, тогава ще можеш да видиш себе си и околните в истинската им светлина. А засега всичко ти се представя в лъжлива светлина, както ти го показва врагът. Не осъждай никого! Слушай старшите и изпълнявай без ропот онова, което ти наредят. Ако имаш свободно време - чети молитвено Псалтира или Евангелието. Тези книги

поне ги има. Старай се навсякъде с внимание да казваш Иисусовата молитва. Една от вражеските хитрости в твоето унило състояние е да те подбужда към запознанства с други, към разговори с тях и празно прекарване на времето.

Преодолявай състоянието си чрез търпение, молитва, смирение, благодарене на Бога. Господ е близко Той гледа сърцето ти. Ако поне малко Го обичаш, ти би се радвала на възможността да Му посветиш живота си и би била готова всичко да претърпиш. Спомни си живота на св. Йоан Предтеча, на Спасителя, на Божията Майка, на мъчениците, на преподобните. Какво са изтърпели те! Може ли поне малко да се сравни твоето положение и състояние с техните подвизи и скърби? Чети житията на светците там сигурно ги има, и ги сравнявай със собственото си състояние. Пиши ми подробно за всичко, а аз ще се постарая да ти отговоря според силите си. Не унивай, драга моя! Господ е с тебе и няма да те остави без помощ и утешение.

Твоят дядо Н

Пиши как върви външният живот. Радвай се, а не скърби. С търпението си спасявайте душите си (Лука 21:19) - ето какво казва светото Евангелие.

Писма 300-307

300

Мир на тебе, сестро!

Защо пишеш такива отчаяни писма? Нима сам ти имаш там трудности? Работата не е във външните трудности - смятам, че ти сама разбираш това, а в твоето душевно устройство.

Където и да отидеш, от себе си и от врага няма да се скриеш. Всичко, което носиш в себе си, ще те придружава и на новото място ще те мъчи още по-силно, отколкото тук. Не трябва да забравяш, че духовният закон гласи: През много скърби трябва да влезем в царството Божие (Деян. 14:22); ако някой иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва (Мат. 16:24); царството Небесно бива насилвано и насилници го грабят (Мат. 11:12); с търпението си спасявайте душите си (Лука 21:19); който претърпи докрай, ще бъде спасен (Мат. 10:22; 24:3; Марк 13:13); в света скърби ще имате (Йоан. 16:33); светът ще ви намрази (срв. Йоан 15:18); синко, кога пристъпваш да служиш Господу Богу, пригответи душата си за изкушение (Сир. 2:1)... и т.н.

А св. отци изразяват същата мисъл с кратките и силни думи: „Дай кръв и приеми дух“. Това е общ закон за спасяващите се. Ако потърсим примери, във всяко житие ще намерим потвърждение на този закон. Пример за всички са Господ Иисус Христос, апостолите, мъчениците, изповедниците, преподобните. Това са ярки всеизвестни примери. Но в по-слаба степен и всички, които искат да живеят благочестиво в Христа Иисуса (2 Тим. 3:12) са били гонени, оскърбявани, търпели са болести, външни и вътрешни скърби.

Освен това трябва да знаеш пророчеството на древните отци, че в последните времена монашествуващите ще се спасяват не чрез подвизи, а чрез понасяне на скърби. Това е до такава степен и вярно, и необходимо, че най-сигурният признак за Божието избраничество и Божията любов към даден човек са множеството струпващи се върху него скърби и болести. И обратното: ако човек счита себе си за вярващ, а няма скърби и болести, това, по мнението на св. отци, е признак, че Господ не благоволи към него.

Сега приложи казаното към себе си. Господ, Който желае твоето спасение и те обича, ти изпраща необходимото за всички без изключение средство за спасение - скърбите. А ти как реагираш? Не разбираш това, смяташ, че скърбите са излишни, дори пагубни за тебе. Те наистина погубват, но не душата ти, а твоята паднала природа, погубват ветхия човек, но са спасителни за новия. Врагът знае това и те смуцава, изпраща лъжливи мисли, нетърпение, отчаяние, осъждане на хората, на начина на живот, на началниците и т.н. Ти трябва да разбереш това, да го опознаеш опитно и да се възпротивиш на дявола. Според Божиите слова, скърбите и страданията в земния живот на християнина не само не са ЗЛО, но са дар Божий: Вам е дарувано (на гръцки „вам е даден дар“) заради Христа не само да вярвате в Него, но и да страдате за Него (Филип. 1:29).

Скърбите, необходими за спасението на човека, могат да се възприемат от него по-трудно или по-лесно в зависимост от неговата нагласа. Ако човек приеме с вяра казаното в словото Божие, че скърбите са необходими и неизбежни за спасението, ако осъзнае безбройните си грехове, извършени със слово, дело или помисъл, ще приеме, че напълно заслужава не само изпратените скърби, но и много по-големи, ще се смири пред Бога и пред хората, и тогава скърбите ще станат за него по-леки, а после ще породят в душата му онова, което е по-скъпо от целия свят с всичките му земни радости и за което св. ап. Павел казва: Око не е виждало, ухо не е чувало и човеку наум не е идвало онова, що Бог е приготвил за ония, които го обичат (1 Кор. 2:9).

Ако пък човек роптае срещу скърбите и болестите, ако търси виновника за тях сред хората, сред бесовете, сред обстоятелствата, ако започне да се опитва с всички средства да ги избягва, то врагът ще му помогне в това, ще му покаже мнимите виновници (началниците, порядките, съседите и т.н.), ще събуди у него вражда и ненавист към тях, желание да си отмъсти, да оскърби и т.н. Чрез това той ще доведе душата на такъв човек до мрак, отчаяние, безнадеждност, до желание да замине на

друго място, да се скрие макар и под земята, само и само да не вижда и да не чува мнимите си врагове, а всъщност той слуша и доставя удоволствие на своя истински смъртен враг - дявола, който му внушава всичкото това ЗЛО и иска да го погуби, понякога да го доведе дори до самоубийство, т.е. до сигурна гибел.

Ако желаеш да намериш душевен мир, радост и вечно спасение - смири се под крепката Божия ръка и Той ще те въздигне (срв. 1 Петр. 5:6). Това означава: приеми всичко случващо се с теб като идващо от Божията десница, а не от хората, бесовете, обстоятелствата и пр., защото наистина всичко, което се случва с нас, не може да стане без волята Божия. Обстоятелствата и хората са само Божии оръдия, които често сами не разбират какво вършат.

Господ Иисус Христос е възвестил на всички, че предстоящите Нему кръстни мъки не са дело на хора - фарисеите, книжниците, Пилат, Юда - а всички те са само оръдия: Да не изпия ли чашата, която Ми е дал Отец? (Йоан. 18:11) Чашата на страданията е била дадена на Иисуса Христа не от хора, а от Небесния Му Отец за изкупление на падналото човечество. И на всички нас, които искаме да се спасим, чаша със скърби дава Господ, а не хора. Ако Господ е страдал заради нас, то кажи ми, как ние да не страдаме за безчислените си грехове, които при това дори не виждаме?! Трябва да молим Господа: „Дарувай ми да виждам моите прегрешения!“

Ако получим този дар - да виждаме своите грехове, да почувствуваме цялата им тежест, цялата невъзможност Бог да приеме изпълнения с грехове човек, необходимостта човек да получи за тях прошка от Господа и очистване на прокажената си душа с Божията сила - тогава ще паднем пред Господа, ще заплачем пред Него като грешницата и ще викаме от цялата си душа като митаря: „Боже, бъди милостив към мен, грешния! Господи, прави каквото искаш с мен, изпрати ми каквито и да е скърби, само ми прости греховете, очисти прокажената ми душа, не ме лишавай от небесното Си царство, не ме предавай в ръцете на моите врагове - бесовете“.

Смири се пред Бога, т.е. кажи от цялото си сърце като благоразумния разбойник: Получавам заслуженото според делата си, спомни си за мене, Господи, кога дойдеш в царството Си (Лука 23:41-42). Не бъди като другия разбойник, който роптаел срещу всички, ругаел, обвинявал другите за своите страдания и с това само утежнявал състоянието си и погинал. А благоразумният разбойник е разбрал вината си, смирил се е, обърнал се е към Господа и е получил утешение и облекчение в скърбите, радост от скорошното избавление от страданията и вечно блаженство: Днес ще бъдеш с Мене в рая (ст. 43).

Господ е сторил всичко, за да ни спаси. Той желае спасението на всеки грешник, но трябва и ние да се потрудим за собственото си спасение, да принуждаваме себе си да живеем, т.е. да действуваме, да мислим, да чувствуваме така, както е правил това Господ Иисус Христос и както е учил в Евангелието. Ако и ти се стараеш да бъдеш ученичка на Спасителя, да живееш по евангелските заповеди, а за волните и неволни

нарушения започнеш искрено да страдаш в сърцето си и да принасяш покаяние, ако се стараеш да пазиш мира с ближните, да се смиряваш пред тях, да искаш за всеки грях прошка - скоро ще видиш Божията милост над себе си, ще забравиш всичките си скърби или ще ги понасяш леко и ще благодариш на Господа за участта, която Той ти е изпратил. Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покойна душите си (срв. Мат. 11:29).

И ти ще намериш покой и отрада не в смяната на мястото, а само в Божиите заповеди, особено в мира, в смирението, в неосъждането на никого, в покаянието и в молитвата. Ти, очевидно, се молиш малко и без желание. Научи се да търсиш в молитвата утешение от Господа и няма да си отидеш с празни ръце.

Съобщи ми, когато получиш това писмо.

Н.

301

Мир на тебе, С.!

Получихме пратката. Благодаря. С., никой човек няма да се спаси с никакви подвизи, ако не се бори с гордостта и с високоумието си. Дяволът е горд и гордите хора след смъртта си ще отидат при него. Не случайно е казано: Бог се противи на горделиви (1 Петр. 5:5). А ако Бог е против гордия, кой може да помогне на такъв човек с каквото и да било? Ако не можеш да пребориш това в себе си, то поне го осъзнай, укорявай себе си (а не другите) и плачи или се съкрушавай в молитвата си, за да ти прости Господ и да те смири, да не допусне да погинеш.

Съдейки по някои признаци, ще се постараят да закрият вашия скит. Премести се тогава в града. Помоли да те вземат там. Вкъщи ще успееш да се върнеш, когато няма да има вече място и в града. Чети и прилагай към себе си прочетеното. Без четене и без молитва човек става като солена стълб. Обвинявай за всеки сторен грях себе си, моли за прошка, не отлагай покаянието. Ако огорчиш някого, още същия ден се старай да се помириш с него, иначе Господ няма да приеме молитвите ти. Всичко това ти го знаеш сама.

Пожали себе си, не губи напразно време - това може да стане причина за твоята погибел. Чувал, пълен с дребен пясък, може да удави човека също така, както и големият камък. Имай разум, помни за какво живееш. Страшно е дори да се чете в писмата ти как се държиш. Другите нека правят каквото искат. Ти няма да отговаряш за тях. Мисли за това, какъв отговор ще дадеш пред Господа на съда, когато ще се реши участта ти за вечни векове. Господ да те вразуми и да те спаси.

И.Н.

Драга сестрице С.!

Получих дългото ти писмо, а също и колета. Много те моля повече да не изпращаш такива големи колети, знай, че няма да ги приемам на пощата, те ще се връщат при теб и ще си имаш само неприятности. Никак не мога да разбера какво става при вас. Според мен трябва или м. Т. да прояви властта си и да пресече всичко неправилно, за което пишеш и за което не пишеш, или ти да напуснеш, ако не слушат или не позволяват да се действа, както трябва, за да не понесеш отговорност пред Бога и пред хората. Ти няма защо да се боиш от роднинските връзки.

Ти самата също се държиш неправилно. Виждаш чуждите грехове, към тях е насочено цялото ти внимание, а собствените си грехове или не виждаш, или лесно си ги прощаваш. Докато не започнеш да скърбиш в сърцето си за своите грехове и да прощаваш на ближните техните грехопадения, ти не само няма да си монахиня, но по дух няма да си дори християнка.

Затвори си очите за чуждите грехове, а ако не можеш да не ги виждаш, то се моли за съгрешаващите като за себе си, за да им прости Господ. Тогава ще получиш милост от Него, ще се появят съкрушение на сърцето, умиление, нищета на духа, жалост към всички, душевен мир, непрестанна молитва и останалите Божии дарове.

Бори се с греха, който живее в теб. Неговите прояви са: лъжата, лукавството, тщеславието, клеветата, завистта, нечистотата, маловерието, гневът, раздражителността, леността, световната скръб (2 Кор. 7:10), забравянето на Божието име, непомненето на смъртта, желанието за почести, за уважение от страна на хората и прочие. Ако следиш себе си, ще видиш, че ежеминутно грешиш и оскърбяваш Бога. Тогава ще пожелаеш искрено да не осъждаш ближния, защото ти самата си способна на всякакъв грях, в това число и на същия, който виждаш у другия в дадения момент.

Наш Спасител е Господ. Никой човек не може да спаси нито себе си, нито другите. Всички нас спасява Господ Иисус Христос, Спасителят на света, разбира се, ако осъзнаем гибелта си и се обърнем към Него с молитва за спасение. Господ не е отказвал прошка, помощ и спасение на никого и никога. Трябва само човек наистина да почувствува опасността на положението си, състоянието на гибел, в което се намира, т.е. да осъзнае, че загиваме в грехове, че сме недостойни не само за царството Божие, но дори да се молим. Ако с такова съзнание човек се обръща към Бога и Го моли за помилване и спасение, той ще бъде спасен. Пътят към спасението минава през покаянието за собствените грехове, а не през осъждането на ближните. Ако пък човек осъжда ближните, това означава, че той не чувствува греховете си и у него няма покаяние.

И обратното - признак за осъзнаването на собствените грехове и за покаянието е неосъждането на ближните. Изпълнявай задачата, която ти е възложена, не се занимавай с чуждите работи, по възможност винаги мълчи, никога не разказвай какво си чула - нека чутите думи да потъват в теб като камък в морето. Съчувствавай на всички, прощавай на всички и в душата си, и на дело, ако се появи такъв случай.

Не само спасението, но и душевният мир, и радостта, и целият рай са скрити в Господа Иисуса Христа. Призовавай по-често Неговото свето име и сърцето ти ще се стопли и ще се утеши. Бъди мъдра, никога не хитрувай. Всичко ще се разкрие, когато дойде време и каквото посееш, това ще пожънеш. Господ да помогне на теб, на м. Т. и на всички, които искат да се спасят. Живеещите по плът, от плътта ще пожънат тление и смърт.

11. VI.1956 г.

303

Драга Л.!

Получих писмото ти. Лот е живял в Содом, а е съумял да се спаси. Ангелът го е извел оттам заедно със семейството му, а Содом и околните градове е унищожил за невероятните беззакония в тях.

Трудно е човек да се спаси, когато всички наоколо не вярват и не живеят според вярата. Затова пък голяма ще е наградата за ония, които в такова обкръжение се стараят да живеят според Евангелието. Много се пази да не съгрешаваш в мислите си. В твоето положение врагът ще действа особено върху мислите ти и чувствата ти. Ще рисува във въображението ти различни картини на светско и семейно щастие, ще изостря нервите, ще навява тъга, униние, ропот за съдбата ти дори към Бога, ще те влече към светския живот не телом, а с душата, и по такъв начин ще те отдалечава от Бога и от спасението.

Вече съм ти казвал, че освен този светски живот има и живот на духа, безкрайно похубав, по-радостен, изпълнен със светлина, с разум, с блаженство. Нали е казано, че царството Божие вътре във вас е (Лука 17: 21). В това царство може да се влезе само с вяра и с потискането на всички греховни влечения, помисли, мечтания, думи и дела. Когато в теб умре този свят, тогава в сърцето ти ще оживее царството Божие.

Преборвай в себе си този свят, т.е. всичко греховно, по-често си казвай на ум Иисусовата молитва (Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилвай ме, грешната!) и ще започнеш да чувствуваш другия живот, за който не си имала до този момент никакво понятие. Тогава ще благодариш на Бога за болестта и за скърбите, за това, че чрез тях си могла по-лесно да се изтръгнеш от този свят и да се приближиш към Бога. А ако се трудиш малко, ако грешиш макар с мимолетни помисли, то очистивай себе си чрез покаяние. Моли за прошка Господа, „помирявай се“ с Него.

Още те съветвам: не се доверявай на хората, не говори за вярата си и за вътрешния си живот. Говори с тях колкото се може по-малко. Пък и какво да говориш? Също така по-малко чети романи и светски книги. В краен случай чети исторически книги. Ако можеш да се уединиш, чети Евангелието. От това четене укрепва вярата, прогонват се скръбта и унието.

Питаеш дали да отидеш да се лекуваш. Опитът ти показва, че нищо не помага. Пак ще си непрекъснато сред хора, без молитва, без словото Божие. Иди там, където ще можеш да си починеш от суетата, да ходиш на църква, да четеш словото Божие.

Да ти помогне Господ и да те утеши, да те вразумява към добро и да те ограда от всяко зло! Не унивай, драга моя! Господ те обича, само ти потърпи малко и не Му изменяй чрез нарушаване на Неговата воля, т.е. на Неговите заповеди. Божието благословение да пребъде винаги над теб!

Оставам с обич към теб, О. Н.

29.IV.1960 г.

304

Драга Л.!

Благодаря за поздравите и за добрите пожелания.

И ние ти желаем всички възможни милости от Господа. А главното - да не униваш, да не падаш духом. Постоянно помни думите: Господ наказва, когото обича; бичува Всеки... когото приема (Евр. 12:6). Наказва - това означава: обучава, възпитава, готви за вечното блаженство. Отците отдавна са казали за нашето време, че хората ще се спасяват само чрез скърби и болести. Здравите и щастливите забравят за Бога, за бъдещия живот, живеят така, сякаш ги очаква вечен живот на земята и никога няма да умрат. А скърбите и болестите карат човека да се откъсне от земните интереси и да се обърне към Бога.

Повярвай ми, че всички земни радости не струват и една капчица от духовното блаженство, което Господ дарува. Казано е: потърпи Господа, бъди мъжествен и да укрепва сърцето ти; потърпи Господа (Пс. 26:14 - по слаб. прев) и ще получиш такъв скъпоценен бисер, какъвто [евангелският] търговец, когато го намери, отиде та продаде всичко, що имаше и го купи (Маш. 13:46). А ти няма нужда и да продаваш, само търпи болестта си без ропот и благодари на Бога, макар сърцето ти да се противи на това. Тогава ще почувствуваш действието на Божията сила в сърцето си. Тогава самото ти сърце ще благодари на Бога. А засега търпи. Още си млада. Не унивай, ако болестта понякога се усили, дано само да няма силна, нетърпима болка.

Да те вразуми Господ и да те утеши. Ако някога започнеш да роптаеш или съгрешиш с нещо друго, то като дойдеш на себе си, покай се пред Господа, помоли Го за прошка и Господ ще ти прости. Старай се по-често да си спомняш Божието име, повече се моли, поне на ум, ако не можеш открито.

Старай се да достигнеш до състоянието, при което призоваването на Божието име донася духовна радост. Св. пророк Давид казва: Спомних си за Господа и се възрадвах (Пс. 76:4 - по слаб. прев.). Постарай се да достигнеш и ти същото чрез честото призоваване на Божието име.

Н.

305

Мила, неопитна Наденка!

Драга моя, нима само ти имаш скърби? Всички, които искат да живеят благочестиво в Христа Иисуса, ще бъдат гонени (2 Тим. 3:12). Това е закон на вътрешния духовен живот. От кого ще бъдат гонени? От врага на нашето спасение - от дявола и от хора, поддаващи се на бесовските внушения.

Как гони дяволът? Главно чрез разпалване на дребните страсти, които живеят в нас: чревоугодие, сластолюбие, блудни усещания, раздражителност, гняв, печал, униние, тщеславие, гордост и пр., и пр. Той гони вътрешно, като усилива и разпалва страстите, всява различни греховни или празни помисли, особено по време на молитва. Гони и чрез хората, като пречи на молитвата и настройва срещу нас ближните по най-различен начин, особено когато види, че някой се стреми към изпълнението на Божиите заповеди. Тогава той изпраща цели пълчища бесове, за да попречи на човека в труда му за спасение.

Предупредих те, че несъмнено така ще бъде и с теб. Тъкмо затова в Евангелието е казано: Царството Божие насила се взема (срв. Мат. 11:12), човек трябва да върви по тесния път (срв. Мат. 7:14), с търпението си спасявайте душите си (Лука 21:19), през

много скърби трябва да влезем в царството Божие (Деян. 14:22). А за претърпяването на тукашните временни скърби, които скоро ще преминат, са ни обещани велики блага, и то вечни. Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума заради Мене.

Радвайте се и се веселете, защото голяма е наградата ви на небесата (Мат. 5:11-12). Око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не е идвало това, що Бог е приготвил за ония, които Го обичат (1 Кор. 2:9) и които се стремят да живеят според Неговите заповеди.

Тук, на земята, и скърбите, и радостите са временни. Както се мени времето, така се променя и състоянието на човека. И ти след твоята скръб ще имаш утеха и радост. Без скърби и изкушения човек не може да придобие духовен опит. Затова, мила, не унивай, а търпи. На всички близки прощавай, ако са ти причинили неприятност, имай жал към всички, на всички прави добро според силите си и по-често (най-вече вътрешно) призовавай Божието име. Така като по стъпалата на невидима тайнствена стълба ще се изкачваш към духовното съвършенство и ще откриеш голяма радост още тук, на земята. Търпи, мила, не унивай. Ако ние, грешните и самолюбивите, можем да жалим и да обичаме другите, нима безкрайно любещият ни Господ няма да пожали и да възнагради всички, които Го обичат и се стараят да изпълнят словата Му? Спасявай се, драга моя! Господ да те благослови и да ти помогне! Пиши, когато ти дойде желание.

Твоят приятел Н. 7.XI 1.19 4 5

306

Мило момиченце, желая ти мир и спасение!

Една 22-годишна подвижница от ХХ век ми пише: „Много ми е трудно. Освен разсеяността ме надвиват недобри мисли и нищо не ми се иска да правя. Душата ми е безчувствена към всичко духовно. Започнах да си припомням предишния живот - танците, театъра, сцената...“ За щастие по-нататък тя пише: „Много се боя, не искам да се връщам назад.“

Какво би й отговорила ти на това? Аз бих й казал така: Господ още преди да създаде света и човека е знаел, че човекът, когото ще създаде, ще отпадне от Него, ще тръгне по пътя на познаването на доброто и злото, че без особена Божия помощ окончателно ще погине, но въпреки това го е създал и е предрешил да го спаси по начин, непостижим даже за ангелите, като е проявил наистина Божествена любов и премъдрост, надвишаваща всеки разум. Бог отдаде Своя единороден Син Иисуса Христа, та всеки, който вярва в Него да не погине, но да има живот вечен (Йоан. 3:16). Помисли по-дълбоко върху това. Ето каква жертва е принесъл Бог, ето каква е силата

на Божията любов към падналия, оскърбилия Го човек! Да се въплъти, да претърпи всякакви оскърбления, да бъде разпнат между двама разбойници като последния измежду хората! И защо? Заради спасението на всички, заради твоето спасение, чуваш ли? Заради теб Господ е висял на Кръста. Какво повече можем да искаме от Него?

Той ни е отворил дверите на рая, приближил е до Себе Си човека толкова, че му дава Своите плът и кръв и всяка секунда е с всеки вярващ, който желае да върви към Него. Той дълготърпи нашите грехове, нашите измени спрямо Него, търпи нашата нечистота, очаквайки да се покаем и да се обърнем към Него. От страна на Господа е направено всичко за нашето спасение, надмината е всяка мярка на любовта, снизхождението, дълготърпението... А ние?

Ние пък трябва да дадем вяра, дейна вяра, т.е. вяра, доказана с дела на вярата в Бога и в Господа Исуса Христа и в Неговия промисъл за нас. Ако човек иска да бъде с Господа и сега, и во веки, и ако докаже своето желание, като изпълнява според силите си Божиите заповеди и се кае за пропуснатото, то никой и нищо не може да му попречи - нито демоните, нито хората, нито собствените му страсти и недостатъци, защото Господ повече от самия човек желае спасението му. А кой може да се противопостави на Бога, кой е по-силен от Него? Никой и нищо. Затова всеки, който желае да се спаси, да не унива и да не се бои, че няма да се спаси. Нека само неизменно да иска да бъде с Господа, постоянно да вика към Него и да Му открива своите немощи, страсти, влечения, да разкрива пред Него душата си и да моли Господ да го очисти от всичко неподобаващо. И Господ всичко ще направи...

Не осъждай никого, защото всички ние ходим сред примки и опасности и ни държи единствено силата Божия. Следи себе си, тъпчи главата на змията, т.е. всяка появила се лоша мисъл, желание, влечение, гони ги и ги унищожавай с незабавен зов към Господа за помощ. Защото всичко се покорява на името на Господа Исуса Христа. Самата ти не пускай змията в душата си, а я прогонвай с името Христово и с покаяние.

Духовният растеж има свои закони, установени от съвършената Божия премъдрост, която отчита и психологията на човека. Именно поради неговите особености той трябва да претърпи продължителни изкушения от страстите си, от хората, от различни обстоятелства, от демоните, за да опознае своето падение, своите недостатъци, своето безсилие, опитно да почувствува Божията помощ и Божието милосърдие, да се научи на смирение и понасяне недостатъците на другите хора, опитно да придобие доверие към Бога, да се научи да предава себе си изцяло на Божията воля, да се откаже от себе си, т.е. от своята воля, за да стане чист брилянт, отразяващ Слънцето на правдата - Господа, без никакво изкривяване. А за да постигне това, човек трябва да се потруди, да претърпи скърби, да носи кръст, да принуждава себе си към изпълняване на Божиите заповеди, да се принуждава особено към молитвата, с една дума - да върви по тесния път, защото само така ще можем да докажем, че искаме да бъдем с Бога. Получаването на духовни радости и стремежът към тях не са доказателство за любовта

ни към Бога. Ако с Него страдаме, с Него ще се и прославим (срв. Рим. 8:17). Затова не унивайте, подвижници на XX век, а незабелязано, сред всекидневния живот, сред суетата на този свят излезте от него с ума си, със сърцето си, а главно - с волята си. Бъдете външно почти като всички, а вътрешно - други, като за вътрешния ви човек знае само Бог и вашият изповедник.

Господ да ти помага! Не се оглеждай назад като жената на Лот, за да не се превърнеш в бездушен солен стълб.

Твоят приятел Н.

Пази очите си и всички сетива.

Поздрави на Т.И., Т.Н. и на всички!

13.XI.1948 г. Калуга

Утре заминавам за Козелск, но ще се върна за една седмица, а след това не знам.

307

Мир на теб, Надюшка!

Пиша ти от Едоров. В Москва, както вече знаеш, се видях с Т.И. Къде тя ще реши да отиде, не зная още. Искахме временно да я настаним в Москва.

Пишеш, че след заминаването на твоята учителка ти е станало по-трудно. То е съвсем обяснимо, както и това, че сутрин и вечер по време на молитва те надвиват житейски мисли, така че ти идва на ум съвсем да се откажеш от молитвеното занимание, което ти се струва безплодно. Тук съвсем ясно се вижда пръстът на беса. Обикновено той прави така: под разни предлози отклонява от молитвата, а когато не успее, изпраща помисли - отначало добри, после празни (ако не си прогонил веднага първите), след това незабелязано докарва лоши, нечисти помисли, а накрая ти внушава съвсем да оставиш молитвата, като нашепва, че да се молиш така е съвсем безполезно, такава молитва е само грях.

Не слушай тези бесовски внушения. Никой не се е научил да се моли чисто отведнъж. Това е плод на многогодишен труд и на Божията милост. Човек трябва постоянно да принуждава себе си към молитва и след като е възприел някакво малко правило според силите си, непременно (освен в изключителни случаи) да го изпълнява. Това постоянно изпълняване на малкото правило може да запази човека от големи падения по думите на преп. Исаак Сирий. Имай го предвид. Точно когато помислите нападат

особено силно, човек трябва да принуждава себе си към молитва. Това означава, че врагът се е приближил и не е време да отпусках ръце, а да викаш към Господа особено горещо, със съзнание за своята немощ - Той да ти помогне да прогониш врага. Обсадиха ме, обиколиха ме, но с името Господне аз ги повалих (т.е. враговете) (Пс. 117:11). Сами ние със свои сили не можем нищо да направим, но ако се борим заради Бога, ако се принуждаваме да вършим Божиите заповеди, като постоянно призоваваме името на Господа, Той ще ни изпрати Своята помощ и след бурята ще даде мир и покой на душите ни.

Думите на пророка: Проклет, който върши нехайно делото на Господа (Йер. 48:10) съвсем не се отнасят за молитвата, когато те нападат помисли. Трябва с най-голямо благоговение, внимание и съзнание за собственото си недостойнство да стоим пред Господа по време на молитва. Това наистина е така. А дали молитвата ще бъде чиста, или по Божие допущение ще я надвигват различни помисли било заради нашите грехове, било за да се научим на нея - това не е в наши ръце. Ние сме длъжни да се борим, а успеха да предоставим на Господа. Заради търпеливото стоене на пост, заради пребиваването в борба, в сражение, Господ увенчава Своите подвижници.

Относно постенето ще кажа: ако можеш със страх и благоговение да пристъпваш към светите Тайни, то колкото по-често се причастяваш, толкова по-добре. Само да не се отнасяш към това без достатъчно страх Божий, без вътрешна подготовка.

Ще кажа още: не търси радости в молитвата или в причастяването - можеш жестоко да се излъжеш. „С ръката на смирението отклонявай идващата радост, за да не би вместо пастир да приемеш вълк“, казва преп. Йоан Лествичник. Търси покаяние, сърдечно съкрушение, а всичко останало предостави на Господа. Без покаяно чувство и без съкрушение на сърцето, които Бог не ще презре, всичко останало или е вече измама, „прелест“, според терминологията на отците, или води към прелест.

Признак за правилността на духовния труд е все по-засилващото се съкрушение на духа, съзнанието за собствената греховност, повреденост, за своето безсилие, с една дума - духовната нищета. Това е първото стъпало по стълбата на блаженствата, която води към небето. А след това идват плачещите, кротките и т.н. За всичко има свое време и място. Който в началото на пътя търси нещо високо, той никога нищо няма да получи, а ще вземе миражите за действителност и ще се заблуди. Да те избави Господ от това!

Търси, драга моя, царството Божие и неговата правда, по непреходните слова на Самия наш Господ, слова по-трайни от небето и земята, и всичко необходимо за материалния живот ще ти се придаде. Макар и да изпитва Своите раби, Господ следи всичко, следи техните духовни и телесни нужди и, когато потрябва, дава всичко на тези, които са се доверили Нему, а не на своята ловкост, сила, умение и т.н.

Спасявай се в Господа! Мир на теб! Пиши ми, когато почувствуваш нужда от това!

Твой доброжелател Н.

308

Здравей!

На твоите въпроси ще отговоря така: не се пита по-малкия в присъствието на по-големия. Попитай дядо Стефан и постъпи както ти каже. Той по-добре познава живота там, а за домашния си живот и за себе си можеш да му разкажеш всичко откровено, както и за твоите отношения с Т.И. Аз съвсем не познавам Кавказ, а и те малко те познавам. Пожелавам ти Господ да те нареди към по-добро.

Н.

Поздрав и земен поклон от мен на О.С.! Прося усърдно неговите свети молитви и ако е възможно, съвет.

309

Мир на теб, драга Н.!

Поради липса на време не мога да ти пиша много, а само накратко за главното.

Не се бой от нищо. Внедрявай в себе си мисълта, че в целия свят и най-малкото движение не става без Божието знание и воля. Толкова повече с човека, а още повече с човек, който вярва в Бога и Го почита, нищо - нито добро, нито зло - не става без Бога. Сам Господ Иисус Христос е казал, че и космите на главата ни са преброени (Мат. 10:30; Лук. 12:7). Човекът е образ Божий, заради него Господ е дошъл на земята, пострадал е на Кръста, изпратил е Светия Дух, основал е светата Църква, като я е направил Свое Тяло - може ли тогава Господ да остави човека без да промишлява за него? Не и не!

Бог е любов (1 Йоан 4:8). Не е казано, че Бог има любов, а че Той е любов - Любов Божествена, надвишаваща всеки човешки ум. Ако от любов човек жертвува дори живота си за любимия, то как всемогъщият Господ, Който може с едно слово да създаде цели светове, как Той, Който толкова е обикнал падналия грешен човек, ще го остави без Своя промисъл, без помощ в нужда, в скръб, в опасност?! Това никога не може да бъде!

Психиката на човека е такава, че той трябва заради спасението си да търпи скърби и точно затова Господ ги допуска, въпреки Своята любов към нас. Но Той не допуска скърби свръх силите на човека. Освен това в скърбите е скрита радост и любов към

Бога, ако ги приемаме и търпим без ропот, с благодарност. Без скърби човек не може да се смири, да се покае дълбоко, да придобие любов към Бога.

Ще ти кажа още: ако се боиш от скърбите и искаш да ги избегнеш, Господ Иисус Христос е показал средство и за това - бди над душата си, не позволявай да се прояви грях нито в мислите, нито в сърцето, нито в тялото и непрестанно се моли. Можеш ли да постигнеш това? Тогава няма да имаш никакви скърби, по-точно те ще потънат в духовната радост. А докато още не си го постигнала, търпи и се труди. Дори да живеехме на земята хиляда години и всеки ден да ни разпъваха, и това не би било достатъчно, за да изплатим неизказаното блаженство, което Господ е приготвил за ония, които Го обичат. Но Божията любов допуска човек да изпита толкова малко скърби и за такъв кратък срок! Ако вярваш в Евангелието, трябва да вярваш и в думите на Господа, Който е казал, че макар Неговите ученици да имат скърби в земния си живот, тези скърби още тук ще се сменят с радост, която никой няма да им отнеме. Пък и Господ е винаги с нас: Ето, Аз съм с вас през всички дни до свършека на света. Амин (Мат. 28:20). А кой е по-силен от Бога? И тъй, не допускай страх, малодушие и маловерие, навявани от дявола, а им се противи с Божието име. Обсадиха ме, обиколиха ме, но с името Господне им се противих (Пс. 117:11 - по слав. прев.).

Не поучавай никого, а ако видиш, че някой се нуждае от духовна помощ и чувствуваш, че би могла поне малко да му помогнеш, говори за духовните неща така, като че ли си ги чела или чувала от хора, които знаят, а не като от твоя собствен опит или познание. И на теб ще ти бъде по-лесно, и ще спреш достъпа на беса през тщеславието до теб. Разбра ли тази мисъл? Господ да те умъдрява във всичко. Приси от Него твърда вяра и търпение.

В „учреждението“ не задържат дълго писмата, защото по такъв начин могат да се издадат. Тук има някаква друга причина [За закъснението].

Трябва вече да свършвам. Господ да те благослови! Разкажи за Галя на Т. и помоли да ѝ помогне. Аз също ще се постарая да ѝ помогна, колкото мога. Бъди Здрава!

Н.

4.ІІ.1949

310

Драга Надюша!

Получих писмото ти. Благодаря ти за доброто отношение към мен. За преместването, както и при други случаи, постъпи така, както те посъветва чичо Степан, той е опитен човек.

Майка ти трябва да прегледа живота си от млади години, да направи пълна изповед и да се причастява по-често. Докато е на крака, нека отиде и направи това няколко пъти. Господ е милостив и приема каещите се.

Добре е, че си казала на Е.Н. за книгите. Самата тя има много, а на мен ми са нужни не само за лично ползване. Ти също чети в свободното време. Постарай се да стигнеш до това, че да ти хареса Игнатий Брянчанинов. Всичко, написано от него, е взето от св. отци и е пригодно за нас. Той пише за най-нужното -за покаянието, което е единствената врата към всичко добро. Човек трябва да се стреми да има винаги покаяно настроение - от него се раждат страхът Божий и смирението, а от тях израства любовта към Бога. Последната не може да съществува без предхождащите я. Без покаяние и смирение всичко е пустота и прелест.

За да се докара енциклопедията, трябва първо да се уточни има ли купувач и колко дава за нея, а без това няма смисъл да се кара. Такова нещо трудно се продава, освен на безценица.

Още веднъж те съветвам: чети повече хубави книги. Малко са хората, от които можеш да получиш нещо, пък и те често са заети или болни, а книги можеш винаги да четеш.

Моли се често, макар и по малко с Иисусовата молитва и с молитви към Божията Майка.

Какво впечатление ти направи Т.И. когато идва при вас? Ще завърши ли курсовете?

Желая ти всички милости от Господа и спасение.

Аз те споменавам. Моля и ти да не ме забравяш.

Не се поддавай на мислите за самота и други празни мисли. Това са вражески помисли. Ние не сме сами - с нас е Бог. Ако е нужно, Господ ще ни изпрати такива приятели, каквито не сме и очаквали.

Подвизавай се според силите си.

Твоят доброжелател Н.

15.XI.1950.

Общо писмо към духовните чета от град Козелск.

До всички!

Спасявайте душите си с покаяние, търпение и смирение.

С покаяние, защото ние постоянно съгрешаваме; с търпение, защото е казано: Който претърпи до край, ще бъде спасен (Мат. 10:22) и със смирение, защото на смирени Бог дава благодат (Иак. 4:6; 1 Петр. 5:5).

1.VIII.1961 г.

312

Последно слово към енориашите от град Гжатск

Скъпи енориаши!

Почти петнадесет години служех в този храм.

Несъмнено, някого съм наскърбил, мнозина, може би, са останали недоволни от мен. Ето, аз си отивам във вечността и преди смъртта си моля всички за прошка. Самият аз съм много доволен от всички енориаши, виждал съм у мнозина искрена любов към мен. Благодаря на всички - и на обичащите ме, и на недоволните - и моля всички за прошка. Кланям ви се до земята, простете ми заради Христа и не ме поменавайте с лошо.

Когато можете, макар и рядко, поменавайте за упокоение вашия грешен свещеник.

През цялото време съм се стараел да ви наставлявам на правилния път. Повечето хора не разбират християнството. Някои са го разбрали; разбрали са, че най-важното е човек да се самопринуждава да изпълнява Божиите заповеди и да се кае за всички свои недостатъци и нарушения на заповедите, да се кае винаги, да смята себе си негоден за царството Божие, да умолява Господа за милост като митаря: „Боже, бъди милостив към мен, грешния!“ Ето моя завет на умиращ човек: кайте се, считайте себе си, подобно на митаря, за грешници, умолявайте за Божията милост и си съчувствавайте един на друг.

А на тези от вас, които са ми причинявали неприятности, на тези, които са ме мразили (имало е и такива) с или без причина - да им прости Господ.

Моля от искрено сърце Господ да прости и на всички вас, да ви вразуми и да ви доведе до спасение.

Божие благословение да пребъде навеки с всички вас!

Поменавайте в молитвите си мен, грешния. Амин!

22 август 1963 г.

313

Завещание

Много моля всички мои роднини и близки да се държат твърдо за православната вяра и да полагат до самата си смърт всички усилия за спасението на своите души чрез изпълняване на евангелските заповеди и често (най-малко веднъж в годината) изповядване на греховете и причастяване. През целия си живот, при най-тежките обстоятелства и най-страшните изкушения, съм намирал утеха във вярата в Господа Исуса Христа и в молитвата.

Моля да си съчувствувате един на друг и да се обичате, да си помагате взаимно при материална и духовна нужда. Където са мирът и любовта - там е Бог, там е радостта и спасението, а враждата и завистта са от дявола.

Спасявайте се!

И. Никои, 13 август 1963 г.